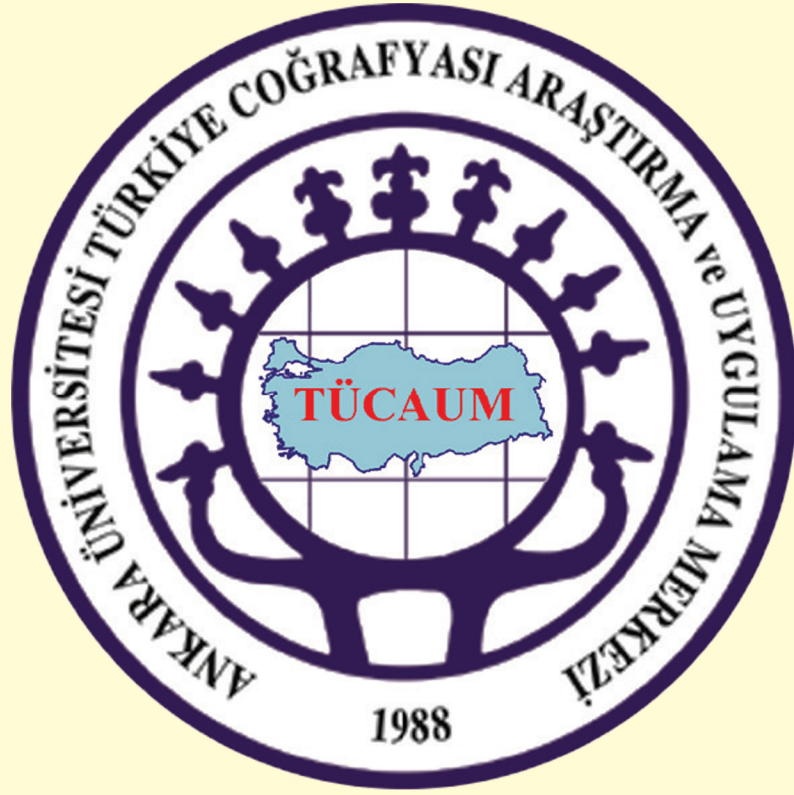

Coğrafi Bilimler Dergisi

Turkish Journal of Geographical Sciences

Cilt 22, Sayı 1, Nisan 2024

Volume 22, Number 1, April 2024

TÜCAUM

Ankara Üniversitesi

Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi

Coğrafi Bilimler Dergisi

Turkish Journal of Geographical Sciences

Cilt 22, Sayı 1, Nisan 2024
Volume 22, Number 1, April 2024

TÜCAUM

Ankara Üniversitesi

Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi

Ankara University Research Center of Turkish Geography

Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM)

Ankara University Research Center of Turkish Geography

Coğrafi Bilimler Dergisi (Turkish Journal of Geographical Sciences)

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Cilt / Volume: 22 • Sayı / Number: 1 • Yıl / Year: Nisan / April 2024

Yayın Sahibinin Adı / Owner

Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve
Uygulama Merkezi Adına
Prof. Dr. Necla Türkoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher Manager
Doç. Dr. Rüya Bayar

Yayın İdare Merkezi Adresi / Correspondence

Ankara Üniversitesi
Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü
06100 Sıhhiye/Ankara-Türkiye

Yayın İdare Merkezi Telefonu

(312) 310 32 80 /1218

Fax

(312) 310 57 13

Sürdürüm ve İletişim

tucaum@ankara.edu.tr

URL

<http://dergiler.ankara.edu.tr/>

(<http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=33>)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aucbd>

Yayının Türü

Yaygın süreli yayın

Kapak Fotoğrafı / Cover Design

Anıtkabir, Hitit Anıtı,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Online Yayın Tarihi / Yeri

30.04.2024-Ankara

Editörler Kurulu / Editorial Board

Necla Türkoğlu (**Baş Editör** / Editor in Chief)

E. Murat Özgür (**Editör** / Editor)

İhsan Çiçek (**Editör** / Editor)

Mutlu Yılmaz (**Editör** / Editor)

M. Murat Yücesahin (**Editör** / Editor)

Liliana Dumitrache (**Editör** / Editor)

Rüya Bayar (**Editör** / Editor)

Kerime Karabacak (**Editör** / Editor)

Ayla Deniz (**Editör** / Editor)

Muhammet Öksüz (**İdari Editör** / Managing Editor)

Gönül Mutlu (**İdari Editör** / Managing Editor)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Süheyla Akova, İstanbul Üniversitesi

Alpaslan Aliagaoglu, Balıkesir Üniversitesi

Meral Avcı, İstanbul Üniversitesi

Sedat Avcı, İstanbul Üniversitesi

Fusun Baykal, Ege Üniversitesi

İhsan Bulut, Akdeniz Üniversitesi

İhsan Çiçek, Ankara Üniversitesi

Uğur Doğan, Ankara Üniversitesi

Suna Doğaner, İstanbul Üniversitesi

Ali Fuat Doğu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Warren Eastwood, University of Birmingham

Barbaros Gönençgil, İstanbul Üniversitesi

Ayiyuki Kawasaki, The University of Tokyo

Telat Koç, On Sekiz Mart Üniversitesi

Saliha Koday, Atatürk Üniversitesi

Ramiz Mammadov, Azerbaijan National Academy of Sciences

Ivica Milevski, The Ss. Cyril and Methodius University

Mustafa Mutluer, Ege Üniversitesi

Ertuğ Öner, Ege Üniversitesi

Ali Özçağlar, Karabük Üniversitesi

E. Murat Özgür, Ankara Üniversitesi

İbrahim Sirkeci, Regent's University London

Mehmet Somuncu, Ankara Üniversitesi

Saadettin Tonbul, Fırat Üniversitesi

Harun Tunçel, Bilecik Üniversitesi

Hüseyin Turoğlu, İstanbul Üniversitesi

Necla Türkoğlu, Ankara Üniversitesi

Ali Uzun, On Dokuz Mayıs Üniversitesi

Cevdet Yılmaz, On Dokuz Mayıs Üniversitesi

Hakan Yiğitbaşıoğlu, Ankara Üniversitesi

Georgi Zhelezov, Bulgarian Academy of Sciences

► Coğrafi Bilimler Dergisi, hakemli bir dergi olup 2003 yılından itibaren yılda iki sayı olarak yayımlanmaktadır.

► Coğrafi Bilimler Dergisi "TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT)", "DOAJ", "Social Science Research Network (SSRN)" "SOBIAD Atıf Dizini" ve "ERIH PLUS" tarafından dizinlenmektedir.

► İsimler soyadı sırasına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.

► Derginin önceki sayılarına <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aucbd> adresinden ulaşılabilir.

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Coğrafi Bilimler Dergisi / Turkish Journal of Geographical Sciences

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ (TÜCAUM)
Ankara University Research Center of Turkish Geography

COĞRAFI BİLİMLER DERGİSİ

Turkish Journal of Geographical Sciences

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Cilt /Volume: 22

Sayı / Number: 1

Yıl /Year: Nisan/April 2024

İçindekiler/ Contents

Sayfa/Page

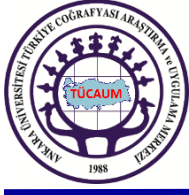
Araştırma Makaleleri/ Research Articles

Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin İzmir'deki Cemevleri Üzerine Olası Etkileri.....	1
<i>The possible impacts of Urban Renewal Processes on Alevi Worship Places (Cemevi) in İzmir</i>	
İrfan Kaygalak	
In Search of Third Space: Flâneur's Escape from Polarization.....	29
<i>Üçüncü Mekân Arayışı: Flanör'ün Kutuplaşmadan Kaçışı</i>	
Serhat Ay, Taner Kılıç	
Muğla'da Airbnb İlanlarının Coğrafi Boyutları ve Mekânsal Özellikleri.....	44
<i>Geographical dimensions and spatial characteristics of Airbnb listings in Muğla</i>	
Volkan Zoğal, Gözde Emekli	
Zorunlu Göçmenler ve Entegrasyon: "Suriyelilerin Topluma Adapte Olabilmesi İçin Bu Ülkedeki Hukuki Statüsü Değiştirilmeli".....	71
<i>Forced migrants and integration: "In order for Syrians to adapt to society, their legal status in this country must be changed"</i>	
Ertuğrul Murat Özgür, Alaa Alahmad	
1923 Nüfus Mübadelesini Pierre Bourdieu'nun Alan, Sermaye ve Habitus Kavramları Üzerinden Okumak.....	103
<i>Reading the 1923 population exchange through Pierre Bourdieu's concepts of field, capital and habitus</i>	
Belçim Öztürk, Nurettin Özgen	
Seçim Coğrafyasına Yeni Bir Yaklaşım Olarak Sosyal Medya Veri Madenciliği.....	137
<i>Social Media Data Mining as a Novel Approach to Electoral Geography</i>	
Burak Oğlakcı, Alper Uzun	
A New Model Trial in Turkish Agri-Food Sector.....	157
<i>Türk tarım-gıda sektöründe yeni bir model denemesi</i>	
Coşkun Şerefoğlu	

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Coğrafi Bilimler Dergisi / Turkish Journal of Geographical Sciences

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ (TÜCAUM)
Ankara University Research Center of Turkish Geography

COĞRAFİ BİLİMLER DERGİSİ

Turkish Journal of Geographical Sciences

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Cilt /Volume: 22

Sayı / Number: 1

Yıl /Year: Nisan/April 2024

İçindekiler/ Contents

Sayfa/Page

Rapor/ Report

- TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı Raporu..... 173**
The report of TUCAUM 2024 II. Geographical Information Systems Workshop
Necla Türkoğlu, Rüya Bayar, İlker Alan, Zeynep Zobu, Saitcan Güngördü, Gönül Mutlu

Derleme Makaleler/ Review Articles

- Siyasi Coğrafyada, Küresel İlişkilerin Mekânsal Katalizörü mü Yoksa Teritoryal Alternatifi mi Tartışmasının Odağı Olarak ‘Yeni Bölgecilik’..... 208**
New Regionalism’ in Political Geography as the Focus of the Debate on whether it is a Spatial Catalyst for or a Territorial Alternative to Global Relations
Mürşide Coşkun, Bayram Çetin

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Coğrafi Bilimler Dergisi /*Turkish Journal of Geographical Sciences*

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ (TÜCAUM)
Ankara University Research Center of Turkish Geography

COĞRAFI BİLİMLER DERGİSİ *Turkish Journal of Geographical Sciences*

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Cilt /Volume: 22 • Sayı / Number: 1 • Yıl/Year: Nisan/April 2024

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us to evaluate the articles sent for current issue of the Journal.

HAKEMLER / REFEREES

Ahmet Semih Uzundumlu	Atatürk Üniversitesi
Aksu Akçaoğlu	Ankara Üniversitesi
Ali Uğur Özcan	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Arda Özkan	Ankara Üniversitesi
Ayşe Okuyucu	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Bilal Görentaş	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Canan Ayberk	Siirt Üniversitesi
Cihad Özsöz	Süleyman Demirel Üniversitesi
Cihan Bayraktar	İstanbul Üniversitesi
Deniz Cengiz	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dündar Dağlı	Fırat Üniversitesi
Erbay Arıkboğa	Marmara Üniversitesi
Ersin Ateş	Ankara Üniversitesi
Fatih Eren	İstanbul Teknik Üniversitesi
Fatih Altuğ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Harun Tunçel	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Hatice Turut	Sakarya Üniversitesi

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Coğrafi Bilimler Dergisi / *Turkish Journal of Geographical Sciences*

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ (TÜCAUM)
Ankara University Research Center of Turkish Geography

COĞRAFI BİLİMLER DERGİSİ *Turkish Journal of Geographical Sciences*

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Cilt /Volume: 22 • Sayı / Number: 1 • Yıl/Year: Nisan/April 2024

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us to evaluate the articles sent for current issue of the Journal.

HAKEMLER / REFEREES

İlkim Markoc	Yıldız Teknik Üniversitesi
İhsan Çiçek	Ankara Üniversitesi
İrfan Özet	Aksaray Üniversitesi
Mehmet Doğan	Ege Üniversitesi
Mehmet Fatih Döker	Sakarya Üniversitesi
Mehmet Şeremet	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Meral Avcı	İstanbul Üniversitesi
Mesut Doğan	İstanbul Üniversitesi
Mesut Şimşek	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Murat Poyraz	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Mustafa Yakar	Süleyman Demirel Üniversitesi
Mutlu Yılmaz	Ankara Üniversitesi
Nurcan Ankay Kardaş	Muş Alparslan Üniversitesi
Ömer Faruk Gençkaya	Marmara Üniversitesi
Selver Özözen Kahraman	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Servet Karabağ	Gazi Üniversitesi
Şermin Tağıl	İzmir Bakırçay Üniversitesi

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Coğrafi Bilimler Dergisi / *Turkish Journal of Geographical Sciences*

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ (TÜCAUM)
Ankara University Research Center of Turkish Geography

COĞRAFİ BİLİMLER DERGİSİ *Turkish Journal of Geographical Sciences*

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Cilt /Volume: 22 • Sayı / Number: 1 • Yıl/Year: Nisan/April 2024

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us to evaluate the articles sent for current issue of the Journal.

HAKEMLER / REFEREES

Tecer Atsan

Tolga görüm

Uğur Doğan

Ünal Akkemik

Atatürk Üniversitesi

İstanbul Teknik Üniversitesi

Ankara Üniversitesi

İstanbul Üniversitesi

Elektronik / Online ISSN: 1308-9765

Coğrafi Bilimler Dergisi /*Turkish Journal of Geographical Sciences*

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin İzmir'deki Cemevleri Üzerine Olası Etkileri

The possible impacts of urban renewal processes on Alevi Worship Places (Cemevi) in Izmir

Gülcan Kaygusuz^a, İrfan Kaygalak^{*b}

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1287413

Makale Geçmişi:

Geliş: 25.04.2023

Kabul:23.10.2023

Anahtar Kelimeler:

Cemevi

Alevilik

Mekânın üretimi

Kentleşme

Sosyal adalet

Öz

Bu çalışma, İzmir anakent örneğinde kentsel dönüşüm projelerinin ve uygulama süreçlerinin cemevleri üzerine olan olası etkisine odaklanmaktadır. Çalışmanın temel iddiası, neoliberal kentleşmenin cemevlerinin üretimini ve yapımını zorlaştırdığı yönündedir. Çalışma, cemevlerinin kuruluş öyküsüne odaklanmakta; geçmiş dönem ile güncel kentleşme dinamiklerinin cemevinin üretimi açısından gösterdiği farklılaşmaya dikkat çekmektedir. Ayrıca Aleviliğin kamusal görünürlüğüünün sembolik ve simgesel yeni mekânları olarak cemevlerinin ortaya çıkış nedenleri tarihsel bağlamıyla ele alınmakta ve temsil mekânı olarak değişen anlamına dikkat çekilmektedir. Çalışmanın saha bulguları, 2000 yılı öncesinde göç ve hızlı kentleşmenin beraberinde getirdiği enformel dayanışma ilişkilerinin cemevi için gerekli maddi ve sosyal kaynakları mümkün kıldığı ancak yeni kentleşme modeli ile beraber bu maddi ve sosyal kaynakların işlevsiz kaldığını göstermektedir. Kent toprağının metalaşmasıyla artan piyasa baskısı, kentsel dönüşüm projelerinin çoğunlukla merkezi hükümet kanallarıyla gerçekleştirilmesi ve muhafazakâr kent inşasına dönük güçlenen ulusal siyasetin varlığı gibi gelişmeler altında söz konusu bu maddi ve sosyal sermaye kaynaklarının işlevsiz kaldığını, cemevlerinin üretiminin zorlaştığını ortaya koymaktadır.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1287413

Article History:

Received: 25.04.2023

Accepted:23.10.2023

Keywords:

Cemevi

Alevism

Production of space

Urbanization

Social justice

Abstract

This study focuses on possible impacts of urban renewal processes on Cemevies in case of İzmir metropolitan area by focusing on construction stories of cemevies. It claims neoliberal urbanism complicates the production of Cemevi and draws attention to differentiation between old and new urbanization processes in terms of production of Cemevi. Considering cemevies as new symbolic and representational places of publicity of Alevies, the study analysis their changing meaning and representational role in historical perspective as well. It emphasizes co-evolution of urbanization context and symbolic meaning of Cemevi in Turkey and indicates informal solidarity relations stemming from internal migration and rapid urbanization before 2000 facilitated construction of Cemevi by providing requested fiscal and social capital while the later one hampering it by de-functionalizing aforementioned capital. New developments such as increasing market pressure via materialization of urban space, determinative role of central government in urban renewal processes and policies conducted by central government for construction of conservative cities obstruct to build new cemevies.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: irfan.kaygalak@balikesir.edu.tr

^a Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir/Türkiye, <http://orcid.org/0000-0003-4911-8467>

^b Balıkesir Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir/Türkiye, <http://orcid.org/0000-0003-3051-6414>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

This study aims to reveal socio-spatial impacts of neoliberal urbanization in case of Alevi worship places (cemevies) in İzmir metropolitan area via focusing on the role of urban renewal projects and practices. Production and construction of cemevies do not only exemplify the mutual determination between society and its space but reveal social justice problems stemming from urbanization model as well. Departing from this logic, construction processes of Alevi worship places in İzmir can be taken as indicator that proves differentiated impact between old and new urbanization models in terms of construction of Alevi identity and publicity. Moreover, such perspective helps to understand the nature of neoliberal urban geography that shaped under new institutional regulations and political interventions causing new social inequalities at multiple scales (Harvey, 2005, 2009; Peck, at al., 2009; Wacquant, 2015). There is voluminous literature about effects of neoliberal urbanization in Turkey (Eraydın, 2011; Erder, 2006; Erman, 2012; Kaygalak, 2009; Kurtuluş, 2012; Türkün, 2014; Üçoğlu, 2015). All studies in the field draw attention to impoverishing, polarizing, discriminative and injustice characteristics of neoliberal urbanization and evaluate mostly its politic and regulative dimensions (Özdemir, 2010; Türkün, 2014). Besides, studies in this field mostly concentrate on three large cities. However, to the our knowledge, there is no any study that concentrating on its effect on Alevi identity, publicity, visibility and specifically on the cemevies which have symbolic meaning in terms of identity and represent public visibility for Alevies recently. Whereas, after becoming more conservative under AKP rule, 2000s are the years conservative city is built and constructed in Turkey (Çavuşoğlu, 2016; Serter, 2018). Therefore, as worship places of Alevies and representative spaces of their identity, in Turkey changes in conditions of cemevies' production helps to understand the role of neoliberal urbanization in reproduction of social discrimination on religious groups.

2. Aims and Scope

The Relationship between construction of cemevies and urbanization processes is a good instance for reflexive relation between society and space. As the most solid practice of neoliberal urbanization, urban renewal processes have clear affect on production of Cemevi. Despite its geographically significant dimension, this affect has not been studied by geographers yet. A simple survey on Turkish Higher Education Council's thesis database proves that there is only one master thesis conducted by geographer has Alevi concept in its topic. Other dissertations having Alevi or Cemevi concept in their name are conducted by other social sciences such as sociology, politics, literature, music, philosophy, anthropology etc. Only a few of them deals with Cemevi from production of space perspective (Es, 2006; Yılmaz, 2011; Ülger, 2013; Yücesoy, 2017; Konoşlu, 2019). However there are many of studies concentrating on role of urbanization in construction of Alevi identity and changing daily based cultural practices, most of these studies examine the subject from modernist perspective (Salman, 2018). There have been very few studies dealing with Cemevi or Alevi worship places from planning perspective as well (Kurtarır and Ökten, 2018). Therefore it can

be said that production of cemevi and its relation with urbanization models in Turkey has not examined in geographical perspective yet.

This study aims to fill this gap by drawing attention to changes in building Cemevi conditions after urban renewal projects. In this regard, the study methodologically departs from construction stories of cemevies in İzmir to put forward differentiation between old and new urbanization processes. Oral history of building story of any Alevi worship place or cemevi helps not only to understand obstacle and facilities in this process but dimension of social relations organized around it as well. For obtaining construction stories of seventeen cemevies in İzmir metropolitan area, we preferred methodologically open ended deep interview with relevant persons who taken active role in the construction processes or have position in administration of cemevies recently and therefore witnessed all processes or able to convey relevant narration. In this concept, eight of these seventeen cemevies were accepted to meet and interviewed face to face during field study conducted in 2021. Other information and data gathered from literature review and secondary data sources.

3. Findings

Publicity and construction of Alevi identity in history is mostly divided into two terms which are named as before and after foundation of Republic respectively. Later one can be divided into three sub-terms as well. Every term has particular distinctive characteristics and developments in it. Because of lack of space, main conceptual frame and significant developments representing the terms are presented as schema above in Figure 1. Literature concentrating on Alevi identity defines the first term as oppression, insurgence, massacre and social closure term (Bozkurt, 2006; Melikoff, 1994; Öz, 1992; Yaman, 2012). The second term on the other hand, is represented as emancipation and reconstruction term under modernization and secularization policies of young republic (Birge, 1991; Kayapınar, 2012; Melikoff, 1994). From foundation of the republic in 1923 until today publicity of Alevi identity and visibility of Alevi peoples in public spaces have evolved ineradicably. Studies dealing with this issues agree upon that there is clear relation and dependency between reconstruction of the identity and urbanization process after 1950s (Massicard, 2017; Salman, 2018). Social, political, cultural and economic changes stemming from urbanization transformed Alevism and its representation in public space. As seen in Figure 1, many political and social development or events can be taken as breaking point in this process such as relatively increasing liberal politic atmosphere of 1960s, politic mobilization of society and rising leftist politics in 1970s, increasing of institutionally representative bodies and organizations in 1980s, violence and massacres in diverse years, increasing conservative central policies in 2000s etc.

As all these process happened and Alevies migrated from rural areas to big cities suitable places for worshipping became one of the most significance needs for Alevi peoples. Compared to rural areas, after migration to big cities it becomes difficult for Alevies to practice their worship in their homes or any other rented places. They needed to some new places in where they can practice their religion and fulfill funeral services. For that reason as Alevies concentrated in big cities their demand for new prayer places has become more urgent. In this way cemevies have become basic demand as worship places for Alevies and turned into main symbolic places of urbanized Alevism. It

can be said that at large extent organization of Alevism and political demands of Alevies are mostly institutionalized around production of cemevies. Therefore cemevies turned into prominent representative spaces and become symbolic places for visibility of Alevism in physical public space. As center of political demands of Alevies, cemevies had become sign of ontological existence after 1980s and by the time number of cemevies increased in the country. As seen in Figure 2 there are 948 cemevies or Alevi worship places in 2018 and they are unevenly distributed in the country.

When it comes to case of Izmir, building or construction story of cemevies approve all these arguments and reveal clearly the facilitating role of informal social relations under previous urbanization model. Statements and claims of interviewers suggest the clear concordance and later discordance between diverse urban development models and the production of cemevis. Before neoliberal urbanization process, massive migration of Alevi population to large cities bring to fore the need of worship places in urban life. Especially after massive migration during 1990s, compared previous rural life in the urban areas Alevis were in need of new places for perform their daily religious practices and funeral services. Mostly residing in peripheral squatter neighborhoods of large cities in 1990s Alevis started to institutionalize their civic rights and urban existence under umbrellas of some local and compatriotism associations or foundations. Such organization helped them to gain political power in local policy and opened the path of informal solidarity for providing land to construct cemevis. Those informal relations and lower cost urban land in 1990s facilitated building of cemevis by small and poor Alevis migrant groups and so public visibility of Alevi population in urban physical area increased by the time. In other word, the production of cemevis, which started to be visible in the gecekondu areas of the cities in the 1990s, was made possible through informal solidarity and economic relations with the low land rent.

On the other hand, in the 2000s, when neoliberal urbanization began to show its dominant effect on urban space, it is seen that the establishment and construction of the cemevis was not possible without the support of central government backed institutions and local governments. Decreasing land stock and increasing urban rents in squatter areas or neighborhoods make it more and more difficult for the Alevi population to build cemevis or any worship place by obtaining land through informal economic relations. The study proves that the production of cemevis will not be possible unless their existence in the urban public space is legally protected and this protection is institutionalized with the relevant legal framework. Therefore, it reveals that the neoliberal urbanization model transforms the spatiality of a cultural and social process that is sui generis and peculiar to Turkey.

4. Results and Discussion

Institutionalization and construction stories of all cemevies reveal clear differentiation between old urbanization and new urbanization dynamics in terms of production of cemevies. Despite cemevies can be mentioned as outcome of urbanized Alevism, new urbanization dynamics put production of cemevies in urban areas in peril. As seen in Table 1, today cemevies offer many services beside worships and funeral services. And many of them functionalize with helps of or under sign of local municipalities. Therefore without gaining large fiscal support and assigned place, it is difficult to

buy needed land in the city and build such large buildings. Moreover, as city land turns into main tool of capital accumulation and market pressure increases exponentially, urban renewal projects conducted by large capital appears a new threat for construction of cemevies or their survival.

Therefore as symbol of an identity and new representative place of Alevism, production of cemevies is not only simple building problem of worshipping place but ontological problem. Ontologically production of cemevies becomes unique condition for existence of an identity in the city. Therefore production of cemevies is subject of city rights. Cemevies create new socializing spaces by offering various social services and building common community conscience. By doing that they become one of the main sources of social solidarity for peoples migrated from rural and struggling with urban conditions. In this regard, ignoring economic pressure of marketable urban land and excluding production of cemevies from agenda of central and local politics equals to another undemocratic problem that ignoring right of vulnerable and disadvantaged peoples in cities. Therefore cemevies represent an example of spatialization of policy and politization of space in case of Turkish cities. Spatial exclusion of cemevies from the city equals discrimination of certain groups and cultures. Since ontologically social meaning of life for these groups or identities constructed in city, production of cemevies is a measure for construction of more just and democratic urban geography in Turkey as well. That is why it deserves attention of geographers not only to exemplify production of urban space but to change it as well.

1. Giriş

Toplumsal süreçler ile mekân arasında karşılıklı bir inşanın söz konusu olduğuna dair vurgular, 1970'lerden itibaren özelde coğrafyanın ve genel olarak da tüm sosyal bilimlerin temel gündemlerinden biri olarak sürekli dillendirilmektedir. Toplumsal yaşamın ve deneyimin bir yansıması olarak ele alınan mekân, aynı zamanda toplumsal süreçlere nüfus eden etkiler yaratan bir dolayım ve bağlam olarak önemsenmekte ve analiz edilmektedir (Kaya, 2014; Kaygalak, 2020). Temelde mekânın sosyal olarak inşa edilip üretildiği fikri ve anlayışı etrafında dönen bu yeni kavrayış biçimi, daha çok Marksist gelenekten gelen Lefebvre (1974), Castells (1977) ve Harvey'in (1973 ve 1982) mekâna dair kuramsal ve teorik açıklamalarıyla başlamıştır. Sonrasında ise sosyal teoride sınıf eksenli analizlerin önemini görece yitirmesi ve bunun yerine kimlik, etnisite, ırk, inanç, cinsiyet, yaş ve iktidar gibi kategorileri odağa alan kültürel çalışmaların yaygınlaşması sonucunda, mekânın sosyal süreçlerle olan ilişkisi daha da önem kazanmıştır. Bu bağlamda özellikle neoliberal politikalarla şekillenen kent mekânının sosyal ve ekonomik süreçlerle olan bağı daha çok dikkat çekmekte ve araştırmalara konu olmaktadır.

1970'lerden itibaren dünya ekonomisinde sermaye birikim krizlerine bir yanıt olarak ortaya çıkan neoliberal ideolojinin mekânı birikim sorununa ilişkin bir çözüm olarak önerdiği görülüyor. Neoliberal ideolojinin ışığında şekillenen yeni kent coğrafyası ve bunun gereksindirdiği müdahale biçimleri ile kurumsal düzenleme biçimleri, bu yüzden sosyal bilimlerin yaygın gündemi olarak ön plana çıkmaktadır (Harvey, 2005; 2009; Peck vd., 2009; Wacquant, 2015). Neoliberal kentleşmenin Türkiye'deki deneyimine dair de hem teorik hem de pratik çok sayıda çalışmadan oluşan zengin bir literatürden bahsedilebilir (Eraydın, 2011; Erder, 2006; Erman, 2012; Kaygalak, 2009; Kurtuluş, 2012; Türkün, 2014; Üçoğlu, 2015).

Özellikle 2000'li yıllardan sonraki kentleşmenin fiziksel ve sosyal boyutlarına dair yapılan pek çok ampirik çalışmadan bahsedilebilir. Çünkü bu dönem Türkiye'de neoliberal ekonomi politikalarının önceki dönemlerden farklı olarak eğitimden, sağlığa, tarıma ve konuta varıncaya değin tüm boyutlarıyla derinleşip kurumsallaştığı bir dönemdir (Ataay, 2007). Neoliberal kentleşmenin yaygın etkisini ele alan yerli çalışmaların ise daha çok kentsel yenilenme, kentsel ıslah, soylulaştırma, kentsel dönüşüm, kentsel yönetim gibi kavramsal çerçeveler etrafında yoğunlaştığı görülmektedir (Kurtuluş, 2012; Özdemir, 2010; Türkün, 2014). Özellikle kent toprağının metalaşmasıyla beraber kent rantının yeni sermaye birikimi aracına dönüştüğü, bu dönüşüme bağlı olarak yeni gelir adaletsizliklerinin, sınıfsal farklılaşmaların, kentsel yoksullaşmanın ve mekânsal ayrışmanın ortaya çıktığı savunulmaktadır (Türkün, 2014). Kentin sermaye birikiminin yeni uğrağı olması vesilesiyle planlama kurumundaki erimeye dikkat çekilmekte, kent siyasetinin yerini daha çok sermaye güçlerinin belirleniminde şekillenen yeni koalisyonlar aracılığıyla gerçekleşen işbirliği ve proje tasarımlarına bıraktığına dikkat çekilmektedir (Keskinok, 2006; Şengül, 2001). Yoksullaştırıcı, ayrıştırıcı, kutuplaştırıcı ve adaletsizliği gibi tüm dünyaya genellenebilir ortak özelliklerine rağmen her ülkenin ya da toplumun tüm bu süreçleri kendine özgü nitelikleriyle deneyimlediği de açıktır.

Türkiye'de bu yeni kentleşme modelinin mantığı ve işleyiş biçimini en güzel biçimde kentsel dönüşüm uygulamaları ve politikalarında görmek mümkündür. Bir mekânsal müdahale biçimi ve politikası olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal, ekonomik, kültürel ve politik birçok boyutu araştırmalara ve tartışmalara konu olmaktadır (bakınız Özdemir, 2010). Çoğunlukla üç büyük kent

ekseninde yoğunlaşan çalışmalar, kentsel dönüşüm uygulamalarının değişik sosyal kesimler açısından yarattığı olumsuz etkilere dikkat çekmektedir. Bu bağlamda sınıf, etnisite, cinsiyet, yaş ve eğitim gruplarına göre değişen bir etkiye dikkat çekilmektedir (Ünsal ve Türkün, 2014). Ancak kentsel dönüşüm politikalarının yaşama geçirildiği dönem, aynı zamanda Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) öncülüğünde muhafazakâr kentin inşa edildiği döneme denk gelmektedir (Çavuşoğlu, 2016; Serter, 2018). Bu yüzden değişik inanç grupları üzerindeki etkisi itibarıyla olan etkisi de özel bir önem arz etmektedir.

Bu çalışma, bir ibadet mekânı olarak cemevlerine olan etkisine odaklanarak kentsel dönüşüm uygulamalarının inanç grupları itibarıyla yarattığı olumsuz sonuçlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Neoliberal kentleşme modelinin tipik uygulaması ve politika aracı olarak kentsel dönüşümün cemevlerinin üretimine nasıl etki ettiğini, bunun Aleviliğin kentsel kamusal alandaki görünürlüğü açısından nasıl sonuçlar yarattığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma, giriş bölümünün ardından beş alt bölüme ayrılmıştır. Gelecek bölümde çalışmanın amaç ve yöntemi tartışılmakta, ardından Aleviliğin kamusal görünürlüğünün tarihsel gelişimine odaklanılmaktadır. Takip eden bölümde ise cemevlerinin Türkiye'deki güncel durumu ve dağılışı incelenmektedir. Ardından saha çalışmasından elde edilen bulgulardan hareketle cemevlerinin kuruluş öyküsü ile kentsel dönüşüm uygulamalarının cemevleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Genel değerlendirme ve varılan yargılar ise sonuç bölümünde sunulmaktadır.

2. Amaç, Veri ve Yöntem

Yukarıda da değinildiği gibi toplumsal süreçler ile mekân arasındaki karşılıklı belirlenimin en güzel örneklerinden biri de kentsel dönüşüm projeleridir. Her toplumsal müdahale biçimi kaçınılmaz olarak mekâna yansırken, aynı zamanda her mekânsal müdahale belli toplumsal sonuçlar üretir. Yani toplumsal süreçler ile mekân arasında dönüşlü bir ilişkiden bahsedilebilir (Kaygalak, 2020). Bu bağlamda neoliberal kentleşmeyi temsil eden kentsel dönüşüm projelerinin değişik toplumsal süreçlere ve sosyal gruplara olan etkisine değinen çok sayıda çalışma bulunurken bunun doğrudan Aleviliğin kamusal görünümü ile ilgili olan boyutuna değinen çalışma sayısı çok sınırlıdır. Yüksek Öğretim Kurumu'nun tez veri tabanında yapılan basit bir arama sonucunda Alevilik konusu ile ilgili 1983'ten 2022'ye kadar yapılan lisansüstü tez sayısının toplam 417 olduğu görülmektedir. Bunların 80'i doktora tezi iken ezici bir çoğunluğu (337) yüksek lisans tezinden oluşmaktadır. Söz konusu tezlerin yapıldığı anabilim dallarına bakıldığında ise bunların çoğunlukla ilahiyat, sosyoloji, antropoloji, halkbilimi, siyaset bilimi, müzik, edebiyat, felsefe, psikoloji, uluslararası ilişkiler ve tarih gibi anabilim dallarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalar içerisinde Aleviliğin kamusal görünürlüğü ve mekânsal boyutuna odaklanan çalışmaların sayısı ise çok sınırlıdır. Aleviliğin mekânsal boyutuna değinen çalışmalar ise çoğunlukla göç ve kentleşme süreçlerinin sosyolojik anlamda Alevilik inancı ve kimliğine olan etkilerine eğilmekteler.

Konu başlığında cemevi geçen tezler açısından sorgulama yapıldığında ise yalnızca 14 adet lisansüstü tezle karşılaşılmaktadır. İlginç biçimde cemevini odak alan tezlerin yukarıdaki tezlerden farklı olarak 2006 yılı gibi daha geç bir tarihten itibaren yapılmaya başlandığı görülmektedir. Bunların çoğu ise siyasi temsilde, kültürel kimlik dönüşümünde ve yine kentleşme ve göç süreçlerinde

Aleviliğin geçirdiği değişimlerle bağlantısı yanı sıra dini ibadet biçimleri ve ritüelleri açısından cemevlerini ele almaktadırlar. Bunlardan yalnızca Es (2006), Yılmaz (2011), Ülger (2013), Yücesoy (2017) ve Konuşlu (2019) cemevinin bir inanç, ibadet, kimlik ve temsil mekânı olarak toplumsal üretimine, sembolik önemi ve anlamına odaklanarak mekânın üretimi perspektifinden konuyu ele almaktadırlar. Buna karşın coğrafya disiplini veya anabilim dalı alanında Alevilik ya da Cemevi konusuyla ilgili yapılan tek çalışma Yıldız'a (2018) ait olup Nazimiye'deki (Tunceli) Aleviliğin kutsal mekânlarının dağılışına odaklanmaktadır. Dolayısıyla sadece lisansüstü tezler kapsamında bakıldığında, coğrafi çalışmalarda Aleviliğin ve Alevilerin göz ardı edildiği söylenilebilir.

Buna karşın kentsel dönüşüm literatüründe dönüşüm projelerinin sosyal ve kültürel etkileri ele alınırken söz konusu dönüşümden etkilenen kesimlerden biri olarak Alevilere de değinilmektedir (Erman, 2012; Kaygalak, 2009; Kurtuluş, 2012). Lisansüstü tez örneklerinde de olduğu gibi daha çok modernist bir perspektifle, göç ve kentleşmeyle birlikte Alevi kimliğinde ve Aleviliğin gündelik yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimlere odaklanılmaktadır (Salman, 2018). Ancak konunun direkt Aleviliğin kamusal görünümü ve onun kent mekânında yeniden üretimiyle olan ilişkisini odak alan çalışmalar bulunmamaktadır. Cemevlerinin kentsel planlama pratiğince dışlandığına dikkat çeken çalışmaların varlığına karşın (Kurtarır ve Ökten, 2018), temsili ve sembolik mekân olarak üretimine ve bu üretimin konjonktürel koşullarına odaklanan çalışmalara rastlanılmamaktadır. Oysa cemevleri bir inanç-ibadet mekânı olarak günümüz Aleviliğinin en önemli temsil mekânlarından biri olup Alevi inanç ve kimliğinin yeniden üretimi açısından sembolik öneme sahiptirler. Cemevlerinin üretim ve inşa biçimi, kentleşen Aleviliğin varoluş koşullarını, kentsel mekânda yer edinme mücadelesini ve yeni kentleşme modelinin dışlayıcı karakterini anlamak açısından elzemdir. Daha da önemlisi, mevcut kentleşme modelinin Aleviliğin kentsel kamusal görünürlüğü açısından yarattığı etkiyi anlamak için gereklidir.

Bundan hareketle çalışmanın amacı, İzmir özelinde kentsel dönüşüm projeleri ve uygulamalarının cemevlerine ve dolayısıyla Aleviliğin kentsel kamusal alandaki görünürlüğüne olan etkisini ortaya koymaktır. Temel iddiamız, daha önce cemevlerinin yapımı ve inşası enformel kentsel ilişkiler aracılığıyla mümkünken, merkezi yönetimin belirlenimindeki yeni kentleşme modeli içinde söz konusu üretimin ve inşanın zora girdiği ya da önünün tıkandığı yönündedir. Bu amaç doğrultusunda, kentleşme modellerinin cemevlerinin üretimi süreçlerine olan etkisinin nasıl olduğunu anlamak için onların kuruluş öyküsüne odaklanılmaktadır. Çünkü cemevlerinin kuruluş öyküsü, onların inşası ve üretiminin ne tür ilişkilerle mümkün olduğunu anlamaya imkân verdiği gibi günümüzde bunun mümkün olup olmadığını da anlamaya olanak sunmaktadır. Bu nedenle metodolojik olarak büyük oranda görüşmecilerin sözlü anlatımına dayanan kuruluş öykülerinden hareket edilmektedir.

Bu kapsamda çalışma sahasını oluşturan İzmir anakent bütününde bulunan cemevlerinin kuruluş öyküsüne erişilmeye çalışılmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının her boyutuyla köklü şekilde hissedildiği yerler büyük şehirler olduğundan ve diğer büyük şehirlere kıyasla muhalif belediye yönetiminde olan illerden biri olması nedeniyle çalışma alanının İzmir gibi büyük şehirlerden biri olması uygun görülmüştür. Ayrıca Ankara ve İstanbul'a kıyasla İzmir'in daha az çalışılmış bir alan olması ve araştırmacılar olarak tarafımızca erişilebilirliğinin daha kolay olması da çalışma alanı

olarak seçilmesinde motivasyon kaynağı olmuştur. İzmir ilinin tamamı yerine eski anakent alanını temsil eden merkez ilçelerinde bulunan cemevlerinin seçilmesinin birinci nedeni ise İzmir'deki cemevlerinin ezici çoğunluğunun söz konusu bu anakent ilçelerinde bulunmasıdır. İl genelindeki toplam 27 cemevinin 17'si anakent ilçelerinde yer edinmektedir. Karaburun, Menderes, Tire, Bayındır, Beydağ, Ödemiş, Kiraz ve Kınık gibi anakent dışındaki ilçelerin çoğunda cemevi bulunmamaktadır. Ancak ikinci ve en önemli neden ise anakent genelinin göç ve kentleşme süreçlerinin yöneldiği esas alan olarak araştırmanın sorunsallaştırdığı konunun incelenebileceği alanı temsil etmesidir.

2021 yılında gerçekleştirilen saha çalışmasında anakent genelinde bulunan cemevlerinin tümüne erişilmeye çalışılmıştır. Ancak Covid 19 pandemi koşullarına bağlı uzun süreli kapanma nedeniyle ve kimi cemevi yetkililerinin kabul etmeyişi nedeniyle toplam onyediyden sekizinin yetkililerine erişilmiş ve görüşme yapılmıştır. Amaç, cemevlerinin kuruluş öyküsünü ortaya koymak ya da keşfetmek olduğu için nitel araştırma yöntemlerine uygun veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış, açık uçlu derinlemesine (yoğunlaşmış) görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bilindiği gibi derinlemesine görüşme, konuya dair detaylı yanıtların alınmasına, yüz yüze görüşülerek bilgi toplanmasına, görüşmecilerin açık ettiği ya da etmediği duygu, bilgi, düşünce, deneyim ve gözlemlerine erişme imkânı sunan bir veri toplama tekniğidir (Tekin ve Tekin, 2006: 101). İlk bakışta her ne kadar cemevlerinin kuruluş süreci basit bir görüşmeyle ortaya konulabilirmiş gibi bir izlenim doğursa da kuruluş sürecinde değişik kesimler ve gruplar arasındaki çatışmaları, çelişkileri, örtük mücadeleleri, endişeleri vb. gibi duygusal tepkileri açığa çıkarabilmek için derinlemesine görüşme yapmak gerekmektedir. Yine sadece sürece dair veriler için değil; kuruluş sürecine ve kentsel dönüşümün etkilerine dair görüşmecilerin bireysel deneyimleri, tutumları, görüşleri, beklentileri, inançları, duyguları vb. gibi algıları için de bu tür görüşmeler nitel araştırma yöntemlerinin başında gelmektedir (Berg ve Lune, 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu nedenle görüşmenin yapılandırılmış standart bir formda değil; açık uçlu yoğunlaşmış görüşme formunda yapılmasına karar verilmiştir.

Görüşmecilerin demografik bilgisi ile cemevlerinin kuruluş yeri, yılı, statüsü, güncel yönetim yapısı gibi bilgiler, standart soru olarak tüm görüşme formlarında yer almıştır. Buna karşın kuruluş süreci ve sonrasına dair sorular, açık uçlu bir şekilde görüşmenin gidişatına bağlı olarak ancak kentleşme modelinin etkisini anlamaya dönük kaygıyı odakta tutacak şekilde sorulmuştur. Yapılan görüşmelerin kaydı metne çevrilerek anlatı ve içerik analizine tabi tutulmuş ve tarafımızca yorumlanmıştır. Böylece hem görüşmecilerin beyanlarının ötesindeki resme ulaşılmaya çalışılmış hem de onların öznel bakış açılarına erişilmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılan kişilerle telefon aracılığıyla ve bireysel bağlantılarla ulaşılmaya çalışılmış ve yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin ya cemevinin kuruluş çalışmaları içinde aktif olarak bulunmasına ya da bu çalışmaları yakından bilen kişiler olmasına özen gösterilmiştir¹. Söz konusu görüşmecilere ait demografik bilgiler Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Görüşmecilerin demografik profilleri ve görevleri.

Cemevi Adı	Görüşme yapılan kişi	Görevi	Eğitim Durumu	Meslek	Yaş	Doğum Yeri
Alevi Kültürünü Tanıtma Derneği ve Narlıdere Cemevi	Mustafa Aslan	Dernek Başkanı	Önlisans	İşçi	51	Muş
İzmir Alevi Kültür Derneği Yamanlar Cemevi	Mehmet Bozkurt	Dernek Başkanı	Ortaokul	Emekli	57	Bingöl
Ehl-i Beyt İnanç Eğitim Kültür Vakfı Limontepe Cemevi	Mazlum Sevin	Yönetim Kurulu Başkanı	Lise	Elektrik teknisyeni	44	Bingöl
Alevi Kültür Dernekleri Buca Şubesi Cemevi	Hüseyin Gökçe	AKD İzmir Bölge Sorumlusu-Dernek Başkanı	Lisans (devam)	Motor teknikeri	51	Erzincan
İsmail Cem Kültür Merkezi ve Cemevi	Zehni Çabuk	HBAKV Şube Başkanı	Lise	Arıcılık-çiftçi	60	Tokat
AKSEV Eskişehirli Cemevi	Sayid Atar	Başkan-Dede	Lise	Emekli	63	Eskişehir
Gültepe Kültür Merkezi	Murtaza Çiçek	AKD Konak Şube Başkanı	Lisans	Emekli	64	Kars
Aşık Mahsuni Şerif Cemevi ve Kültür Merkezi	Gülbahar Bolat	Cemevi Bina Sorumlusu	Lise	Belediye personeli	53	Konya

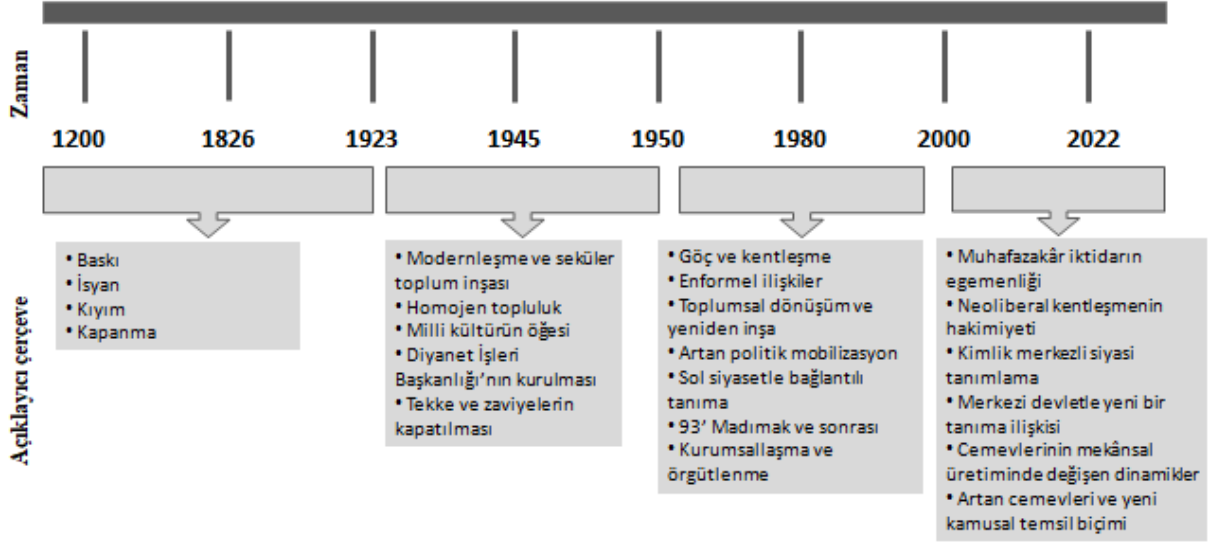
Yapılan yüz yüze görüşmeler haricinde diğer cemevleri de ziyaret edilerek incelenmiş; mimarisi, toponomisi, kuruldukları mahallelerin konumu, bu mahallelerin sosyo-ekonomik koşulları gibi dışarıdan gözlemler elde edilebilecek verilere erişilmeye çalışılmıştır. Bu tür gözlemler ve veriler, görüşmecilerin ilgili cemevlerine dair değerlendirmelerinin mekânsal bağlamını anlamak açısından gerekli olduğu kadar ifade edilenlerin mekânsal olarak nasıl farklılaştığını da görmeye yararmıştır. Saha çalışmasından elde edilen birincil verilere ek olarak basın yayım kuruluşlarından, belediyelerden ve ilgili diğer kuruluşlardan da ikincil veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Cemevlerinin Aleviliğin kentsel kamusal görünürlüğü açısından taşıdığı sembolik anlamı ve yeri ise daha çok konuyla ilgili literatür taramasından elde edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Aleviliğin Kamusal Görünürlüğü'nün Kısa Bir Tarihçesi

Cemevlerinin günümüzde Aleviliğin kamusal görünürlüğü açısından sembolik önemi ve anlamı ancak Aleviliğin kamusal alandaki görünürlüğü'nün tarihsel analizi ile ortaya konulabilir. Bu bağlamda Aleviliğin farklı dönemlere genellenebilen kamusal alandaki görünürlüğü'nden bahsedilebilir (Salman, 2015). Şekil 1'de gösterilen bu dönemlendirme ile dönem içi gelişmeleri ve dönemi tanımlayıcı kavramsal çerçeve elbette tartışmalı ve eksik olarak değerlendirilebilir. Ancak genel olarak Alevilik tarihi ile ilgili çalışmalarda söz konusu dönemsel gelişmeler üzerinde durulmakta ve dönemi temsil eden gelişmeler üzerinde uzlaşılmaktadır (Ertan, 2017; Kayapınar, 2012; Melikoff, 1994; Salman, 2018; Yaman, 2012). Yaygın olarak cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası şeklinde karşımıza çıkan ikili dönemsel ayırmada cumhuriyet öncesi dönem çoğunlukla Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile özdeşleştirilmektedir. Baskı, kıyım, isyan ve kapanma gibi süreçlerle tanımlanan bu dönem, gerçekte kendi içinde yekpare bir nitelik göstermeyip imparatorluğun farklı zamanlarında değişkenlik sergilemektedir (Salman, 2015, 2018). Nitekim Melikoff (1994) Selçuklular döneminde

Alevilerin Anadolu'daki toplumsal ve siyasal örgütlenme sürecinde yaygın bir rol aldığını ileri sürerken Kayapınar (2012) bu yaygın etkinin Osmanlı'nın kuruluş döneminde de devam ettiğini savunmaktadır. Ancak imparatorluğun merkezileşme eğilimi ile beraber Aleviliğin siyasi eklemlenme düzeyinde bir gerileme yaşanmış ve bu da onun kamusal görünürlüğünde gerilemeye yol açmıştır (Kayapınar, 2012).

Şekil 1. Aleviliğin kamusal görünürlüğünün tarihsel şematik gösterimi.

Kaynak: Bozkurt, 2006; Ertan, 2017; Okan, 2004; Öz, 1992; Salman, 2018 ve Yaman, 2012'den esinlenerek yazarlarca hazırlanmıştır.

Buna karşın Osmanlı dönemindeki en büyük kırılmalardan biri 15. ve 17.yüzyıllar arasındaki Osmanlı-Safevi siyasi güç çekişmesinden kaynaklanan ve çoğunlukla Yavuz Sultan Selim dönemi ile özdeşleştirilen kıyımlardır (Öz, 1992). Bu dönem içerisinde gerçekleşen çok sayıda ayaklanmanın kanlı şekilde bastırılması ve Alevilerin kitlesel olarak katledilişi ile Osmanlı'nın Sünni kesim lehine tercihi, Aleviliğin siyasal yönetimle olan ilişkisinde derin bir kopuşa yol açmıştır (Bozkurt, 2006; Yaman, 2012). Osmanlı- Safevi çekişmesinde bir tehdit unsuru olarak görülen Aleviler ve Alevilik, bu nedenle dışlanarak ötekileştirilmiş ve sürekli bir baskıya ve kıyıma maruz bırakılmıştır (Öz, 1992; Salman, 2018; Yaman, 2012). Bu ötekileştirme ve dışlamanın daha da şiddetlenmesine ve kurumsallaşmasına neden olan bir başka kırılma noktası ise Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıdır. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla beraber Alevi-Bektaşiliğin devlet katındaki son kurumsal ilişkisi kesilmiş olmaktadır. Ocağın ileri gelenlerinin sürgün edilmesi, mallarına el konularak diğer tarikatlara verilmesi, Bektaşiliğin yerine diğer tarikatların devlet yönetimi nezdinde öne çıkarılması vb. gelişmeler, önceki dönemlerde başlayan kapanmayı daha da derinleştirerek Aleviliğin kamusal alandan her geçen gün daha geri çekilmesine neden olmuştur (Melikoff, 1994).

Tüm bu gelişmeler nedeniyle Osmanlı dönemi, Aleviler için her geçen gün kamusal alanın daraldığı ve merkezi devlet siyaseti ile eklemlenmenin güç hale geldiği bir dönemi temsil etmektedir. Baskı, isyanlar ve dışlama sonucu Alevilerin çoğunlukla gözden uzak alanlara yerleştiği, kent ve kasaba gibi merkezi devletle iç içe olmayı gerektiren alanların dışına yerleşerek kapalı bir topluluk formuna kavuştukları ileri sürülür (Bozkurt, 2006; Yaman, 2012). Ancak burada bir şerh düşüp Anadolu kültür coğrafyası içinde asli birer inanç ve toplumsal grup olarak aslında hep olageldiklerini

söylemek gerekir. En basit haliyle Anadolu'daki toponimiden ve yer adlarından geniş bir coğrafi alana yayılan bir varlık gösterdiklerini söylemek mümkündür². Öyle ki 19.yüzyılda dahi, hala Bektaşiler Anadolu'da her altı saatlik mesafede bir Bektaşî dergâhına denk gelmekle övünmektedirler (Birge, 1991).

Tahakküm altındaki dönem olarak da adlandırılan (Salman, 2018: 99) Cumhuriyet öncesi dönemde nüfusun sürekli arttığı, kırsalda iktidarla eklemlenmemiş bir geniş halk kitlesi olarak büyüüp, Anadolu ve Balkan coğrafyasının sosyal karakterini oluşturan kurucu kültürel kimliklerden biri olduğu göz ardı edilmektedir. Tahakküm altında oluşu, iktidarla ilişkisi üzerinden gelen bir tanımdır. İlk etapta gizlenmeyi, saklanmayı ve buna bağlı olarak asimilasyonu çağrıştırırsa da kültürel bir kimlik olarak sönükleşmeye ve nüfus miktarı olarak da gerilemeye tekabül eden bir durum söz konusu olmayabilir. Aksine 20.yüzyılın ilk çeyreğine kadar toplumsal koşullarda yaygın modernist bir etki yaratacak herhangi bir endüstriyel dönüşümün olmayışı ve nüfusun % 80'inden fazlasının kırsalda yaşadığı bir zamanda, folk kültür olarak yaşama, kendini yeniden üretme ve yayılmasa bile tabi olduğu nüfusun demografik artışı nedeniyle çoğalıp kitlesel olarak büyüdüğü bir durumdan bahsedilebilir. Anadolu kültür coğrafyasının esaslarından biri olan inanç grubu olarak dilde, türküde, ezgide, fıkrada, toponomide, duada, bayramda, şenlikte vb. kültür ve edebi hayatın tüm damarlarında yer edinmektedir.

İmparatorluk döneminde tahakküm ve ötekileştirme nedeniyle devlet iktidarına eklemlenemeyen ve her geçen gün kamusal hayatın dışına daha çok itilen Aleviler için Cumhuriyet rejimi bu mağduriyeti giderebilecek yeni bir düzen ve dönem olarak sahiplenilir (Yaman, 2012). Yeni rejimin batılılaşma, çağdaşlaşma ve laiklik vurguları, inanç temelli olarak ayrıma maruz kalan Alevileri umutlandırırken Cumhuriyet dönemindeki yeni gelişmeler aslında eski tahakküm durumunun şekil değiştirerek devam ettiğini göstermektedir. Salman (2018), yurttaşlık yanılısaması altında yeni devlet olarak Cumhuriyet rejiminin aslında Aleviliğe dair eski siyaseti devam ettirdiğini ileri sürmektedir. Cumhuriyetin modernleşme kapsamında ümmet anlayışı yerine ulus bilincini inşa etmeye çalışması ve söz konusu bu ulusun kurucu kimliği olarak Türklüğü, Sünniliği ve Hanefî mezhebini seçmiş olması, Alevilik açısından yeni bir dışlama mekanizması yaratmıştır (Massicard, 2017). Üstelik modernleşmeyle birlikte tek ulus kimliği altında homojenleştirme çalışması, hukuk sistemi, eğitim sistemi, medya, basın-yayın, siyasi kurumlar gibi devletin ideolojik aygıtlarının güçlü bir şekilde kullanımı nedeniyle daha etkili bir şekilde gerçekleşmektedir.

Her ne kadar yeni rejim folklorik bir unsur olarak Aleviliği Türk kimliğinin unsurlarından biri olarak ele alsada (Bozkurt, 2006; Salman, 2018) devletin ideolojik aygıtları ve tercihleri, asimilasyonun ve yok saymanın yeni bir biçimini yaratmıştır. Söz gelimi laiklik adına 1925 yılında 677 sayılı yasa ile tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmış olması fiili anlamda Aleviliğin kamusal görünürlüğünü hedef almaktadır. Çünkü Aleviliğin fiziksel kamusal mekândaki temsili ve görünümü, bu dergâhlar, tekkeler ve zaviyeler aracılığıyla olmaktadır. Alevilerin gündelik yaşam alanındaki kutsal yerleri temsil eden bu mekânların kaldırılması ve şeyhlik, dedelik, seyitlik gibi unvanların kullanımının yasaklanması, Aleviliği “irticai ve tarikatlarla ilgili yasaklanan faaliyetler” kapsamına sokmuştur (Yaman, 2012: 135). Bu yüzden tekke ve zaviyelerin kapatılması aslında Aleviliğin hafıza mekânlarını yok ederek kamusal alanın dışına iten bir politik ve kurumsal müdahale örneğidir. Yine

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İslamiyet anlayışı devletin ideolojik aygıtlarınca yaygınlaştırıldıkça Alevilik gibi buna muhalif her türlü inanış, ritüel ve heretik düşünce de kamusal alanın dışına itilmeye devam etmiş ve yer altına çekilmiştir. Bu yüzden Salman'ın (2018) pek yerinde bir tanımlamasıyla Cumhuriyet dönemi Aleviliğin kamusal görünürlüğü açısından *temas ve talep* dönemi olduğu kadar bir başka *takiye ve tehdit* dönemidir aynı zamanda.

Cumhuriyet döneminde Aleviliğin kimlik inşası ve kamusal görünürlüğü açısından en önemli gelişmelerden biri de kırdan kente göçtür. Bilindiği gibi Türkiye'de 1950'lerden itibaren kırdan kente göçle birlikte toplumsal hayatın her yönü bu yeni duruma göre dönüşmüş ve biçim almıştır. Kimlik inşasının ve toplumsal görünürlüğünün taban hareketi olarak Alevilerin göç ve kentleşme deneyimlerini Türkiye'nin kentleşme deneyiminden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda öne sürülen temel yargılardan biri göç ve kentleşme ile birlikte geleneksel Aleviliğin çözülmeye başladığı ve Alevilerin her geçen gün kent mekânında yer edinerek modern devlet mekanizmalarına eklemlendiği yönündedir (Ertan, 2017; Salman, 2015). Bu bağlamda birçok araştırmacı, 1950 sonrası dönemi kendi içinde farklı alt dönemlere ayırmaktadır. Örneğin Türkiye'de göç ve kentleşmenin "*Alevi varyantı*" olarak tanımlanabilecek ayrı özgül bir deneyimin olduğunu savunan Salman (2018:99), 1960-1980 arasını *takiye, talep ve tehdit dönemi* olarak adlandırırken 1980 sonrası dönemi *toparlanma, teyakkuz ve temsil* dönemi olarak adlandırmaktadır.

Aleviliğin kentleşmesi açısından önemli bir dönem olan 1960-80 arası dönemde artan hızlı kentleşmeye paralel olarak dönem içindeki siyasal hareketlilik de Alevi kimliğinin ve görünürlüğünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. İthal ikameci sanayileşme ekonomisi aracılığıyla her geçen gün daha çok kentleşen ve işçileşen Türkiye'de bu dönemde yaygınlaşan hak ve özgürlüklerin siyasal alanda doğurduğu hareketlilik Alevileri de etkilemiş, Alevi kimliğinin büyük ölçüde sol siyaset ile özdeşleşmesine yol açmıştır (Belge, 1980; İrat, 2009; Okan, 2004). Emek hareketinin ve örgütlenme düzeyinin güçlendiği bu dönemde, Alevi kültürünü temsil eden birçok sembol, simge ve değer sol siyasetle bağlantılı olarak yeniden görünür hale gelmiştir. Kentleşmeyle birlikte artan eğitim, eğitimle birlikte gelen politik mobilizasyon ve bunun getirdiği örgütlenme becerisi, Alevilerin ilk defa siyasi parti ve dernekler biçiminde örgütlenmesine yol açarak kamusal alanda görünür olmasını sağlamıştır (Ertan, 2017). Bu dönem içinde kurulan kimi dernekler ve değişik basın yayın organlarının varlığı ile söz konusu kamusal görünürlük yavaş yavaş kurumsallaşan bir hale dönüşecektir. 1970'lerde ise toplumsal hareketliliğin getirdiği gergin siyasi ortamda sol kesim ile özdeşleştirilen Aleviler, radikal sağ siyasetin hedefi olarak yeni bir takım katliamlara maruz kalmışlardır (Massicard, 2017; Salman, 2018). Kahramanmaraş ve Çorum katliamları bir kez daha devlete olan güveni zedelerken kimlik etrafında örgütlenme ve bu örgütlenmenin kurumsallaşması gereğini doğurmuştur. Söz konusu dönem içindeki önemli gelişmelerden biri de yurtdışına verilen göçlerdir. 1960'lardan itibaren yurtdışına verilen göç önemlidir çünkü daha sonraki Alevi örgütlenmesinin kurumsal inşası için bir itki oluşturacaktır.

Alevi kimliğinin inşası ve Aleviliğin kamusal alandaki temsili açısından 1980 sonrası dönem ayrı bir yere sahiptir. Bu dönem, içte konvansiyonel sınıf siyasetinin, dışta ise soğuk savaş siyasetinin çözüldüğü; bunun yerine kimlik siyasetinin ön plana geçtiği yeni bir dönemi temsil etmektedir. Kimlik temelli politika üretimi, kamusal alanda geleneksel sol ile özdeşleştirilen Aleviliğin artık inanç grubu

ve kültürel haklar ekseninde şekillenen talepkar yeni bir siyasetle özdeşleştirilmesine yol açmıştır. 1980 askeri darbesi sonrası devlet eliyle oluşturulmaya çalışılan milliyetçi muhafazakâr ortamda Alevilerin toplumsal varoluş için gerekli olan yurttaş haklarındaki ısrarı örgütlü bir mücadeleye dönüşmeye başlamıştır (Massicard, 2017). Bu süreçte hiç şüphesiz en önemli kırılma noktası Madımak Katliamı olmuştur. Madımak Katliamı ile birlikte inanç grubu ve kimlik temelinde bir örgütlenmenin ve politika üretmenin gereği, Aleviler nezdinde daha da gerekli görülmüş ve kurumsallaşan bir örgütlenme mücadelesi yönünde her geçen gün daha çok çaba sarf edilmiştir (Salman, 2018). Yine bu dönem Kürt Sorunu ile bağlantılı göç ve kentleşmenin kent mekânında yarattığı etnik farklılaşma da Alevi kimliğinin inşasına ve siyasi mücadelesine sirayet etmiştir. Özellikle 1980'lerde ve 1990'larda yükselen siyasal İslam ve Kürt kimliğine karşın devletin Alevilerle uzlaşma çabasına girdiği savunulur (Bozkurt, 2006; Massicard, 2017). Ancak Madımak Katliamı ve 1995 Gazi Olayları bunun söylem düzeyinde kaldığını ortaya koyarak Alevilerin toplumsal hafızasında yer edinen kıyım ve baskı politikalarının yeniden hatırlanmasına ve buna karşın savunma siyasetinin yaşama geçirilmesine yol açmıştır (Ertan, 2017).

Bu kapsamda 1990'lardan itibaren Alevi kimliği etrafında örgütlenmenin hızlandığı görülmektedir. Aleviler bulundukları kentlerde mahalle, hemşeri ve dayanışma dernekleri kurarak söz konusu örgütlenmeyi kurumsallaştırma arayışlarına girmişlerdir. Yine özellikle 1960'lardan itibaren yurtdışına giden Aleviler de bu sürece katılarak söz konusu örgütlenmeyi ülke dışına da yaymışlardır (Salman, 2018; Yaman, 2012). Küreselleşme ve gelişen iletişim teknolojileri ile Aleviler kendi radyolarını, televizyon kanallarını, basın yayın organlarını ve iletişim platformlarını kurarak devlet güdümlü kamusal alanın dışlayıcı etkisinden kurtulmaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte fiziksel kamusal alan olarak kentsel mekândaki görünürlüğün en önemli temsili mekânı olan cemevleri ortaya çıkmaya başlamış ve sayısı her geçen gün giderek artmıştır. Dolayısıyla cemevleri özellikle 1980 sonrası göç ve kentleşme sonucunda mahalle ve semtler bazında öbekleşen Alevilerin ibadetlerini gerçekleştirmek için inşa ettikleri mekânlar olarak üretilmeye başlanmıştır. Çoğunlukla bir kültür ve dayanışma derneği ya da vakıf altında inşa edilen söz konusu mekânlar, yakın zamana kadar belli bir hukuki statüye kavuşturulmadığı için önemli bir siyasi tartışma konusu olarak kamusal alanda yer edinmiştir.

2000'li yıllarda ise Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) öncülüğünde başlatılan çalıştaylara rağmen cemevlerinin hukuki statüsü çözülmemiş ve Alevilere ilişkin siyasi söylemlerin en önemli bileşenlerinden biri olarak cemevleri hep gündemde tutulmuştur³. Muhafazakâr siyasetin kurumsallaşarak derinleştiği 2000'li yıllar, bu anlamda, Aleviliğe ilişkin siyasi taleplerin çoğunlukla cemevlerinin ibadethane kabul edilmesi talebine eşitlendiği bir zaman dilimini temsil etmektedir. Bu da cemevlerini hem Aleviliğin en önemli temsil mekânlarına dönüştürmekte hem de siyasetin cemevleri nezdinde mekânsallaşmasına neden olmaktadır. Özetle kentsel mekânda Alevilerin varlığı, cemevlerinin varlığına indirgenmiş olup bir temsil mekânı ve sembolik önemi nedeniyle cemevleri, Aleviliğin kamusal alandaki görünürlüğünün yeni ifadesi olmuşlardır.

3.2. Cemevlerinin Coğrafi Dağılışı

Etimolojik ve teolojik anlamda cemevinin kökenine dair yapılan değerlendirmeler, bunu İslam dininin başlangıç yıllarına kadar uzatabilmekte ve kökeni açısından çoğunlukla metafizik değer yüklü

anlamına dikkat çekmektedirler (Rençber, 2012). Bu bağlamda Lefebvre ve Foucault'dan hareketle *heterotopik mekân* ya da Soja'nın *üçüncü mekân* kavramıyla ilişkilendiren değişik yaklaşımlardan bahsedilebilir (Salman, 2018; Yalçınkaya, 2005; Yücesoy, 2017). Ancak bu çalışmada bu türdeki teolojik tartışmalardan bağımsız olarak bir ibadet mekânı olarak kent mekânında yer edinen gerçek mekânlar ve temsili mekânlar olarak cemevlerinin durumu ve konumu incelenmektedir. Bu açıdan bakıldığında cemevlerinin gelişimi ve kamusal alanda görünür hale gelişi görece yeni bir olgudur. Söz konusu olgu, Türkiye kentleşme süreci ile paralel ve iç içe bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

Alevilik inancındaki en önemli dinsel ritüellerden biri olan cemin yapıldığı yere cemevi denir (Rençber, 2012). Bu anlamda geçmişte özellikle kırsal kesimde tekkeler, dergâhlar, zaviyeler, köy odaları ile oturan evler ya da evin büyükçe bir odası cemevi olarak kullanıla gelmiştir. Hatta köylerde kimi zaman depo, kulübe, ağıl ve samanlık gibi değişik fonksiyonel amaçlarla kullanılan kimi yapılar da cem ayini için düzenlenerek geçici bir şekilde cemevi olarak kullanılmıştır (Salman, 2018). Bu durum, özellikle yüzlerce yıllık takiye döneminde cem ibadetinin gizli yapılması ve çoğunlukla kırsal alanlarda yaşıyor olmanın getirdiği zorunlu bir sonuçtur. Ancak özellikle tekke ve zaviyelerin kapatılması ve yasaklanması sonrasında cem ibadeti için daimi ya da sürekli bir mekân değil, bu türde geçici mekânlar kullanılmak zorunda kalmıştır. Türkiye'de kırdan kente göç sürecinin ilk dönemlerinde de kente göçen Aleviler cem ibadetini kendi evlerinde yapmak zorunda kalmışlardır. Göçün ilk dönemlerinde kentte tutunmanın birincil sorun olarak öne geçmesi, sosyal dayanışma ağlarının güçlü oluşu, kent içi yer seçiminde inanç ve hemşerilik gibi bağların belirleyici etkisi ve bu bağlar sayesinde artan tanışıklık düzeyi gibi faktörler, şehre gelen ilk kuşak göçmen Alevilerin cem ibadetini evlerinde ya da düğün salonu ile kahvehaneleri geçici kiralararak yapmaya zorlamıştır.

Ancak zamanla belli semtler ve mahalleler bazında Alevi nüfus yoğunlaştıkça, evlerde cem yapmak güç hale gelmiş, cemevi fonksiyonunu görece daimi bir mekâna ihtiyaç duyulmuştur. Bir başka önemli etken ise Alevilerin özellikle cenaze hizmetleri açısından camilerden yararlandırılmaması ya da onların camilerden yararlanmak istememesidir (Salman, 2018). Nitekim alan araştırması sırasında görüşmecilerin hepsi cemevinin kuruluşunda cenaze ve defin hizmetleri için kullanılabilecek mekâna ihtiyaç duymalarını, en önemli motivasyon kaynaklarından biri olarak belirtmişlerdir. Görüşmecilerden M.A.'nın beyanı cem yapılmasa bile "*en azından*" cenaze hizmetleri için de olsa Alevilerin cemevi gibi yeni bir mekâna ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır.

"Narlidere'de bizim de bir inanç yerine ihtiyacımız var. Bizim de bir mekâna ihtiyacımız var. Artık kendi evlerimizde, kendi mahallelerimizde inanç ritüellerimizi yürütemiyoruz. Hakka yürüyen canımızı dahi ya camiye götüremiyoruz ya kendi sokağımızda, kendi olanaklarımız çerçevesinde hizmeti yapıyoruz ya da camiye götürmek zorunda kalıyoruz. En azından hakka yürüyen cenazelerimizi kaldırmaya ihtiyaç var."

Görüşmecilerden K.B.'nin İsmail Cem Kültür Merkezi ve Cemevi'nin kuruluş öyküsüne dair söyledikleri cemevlerine neden ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyduğu gibi kentleşme ve Alevi kimliğinin yeniden inşası arasındaki ilişkiye dair literatürün de kısa bir özeti gibi durmaktadır:

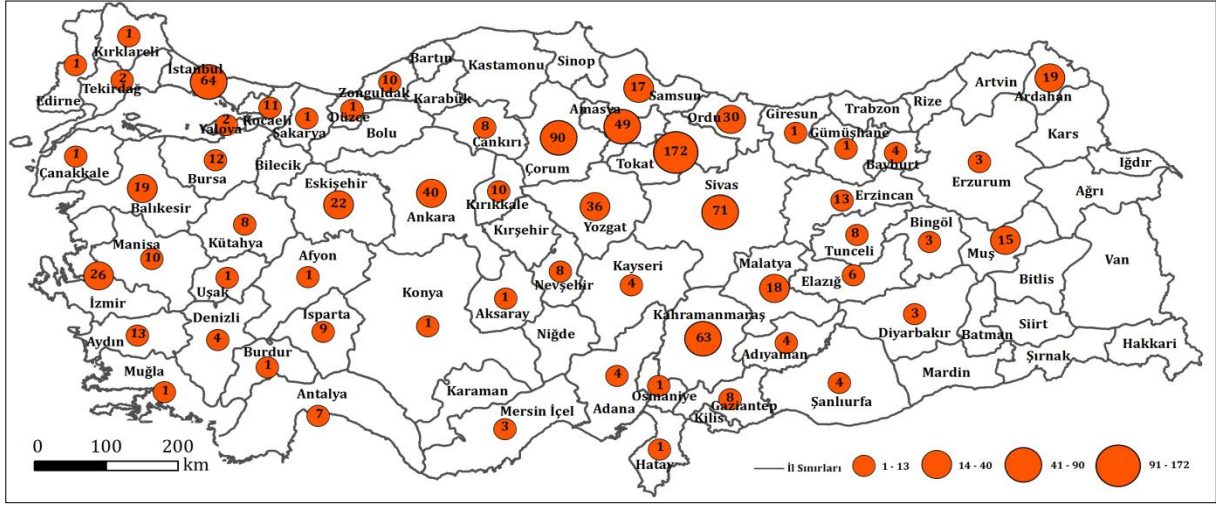
"...Karşıyaka'da cemevi yoktu o zaman ve Türkiye'de de yeni yeni cemevlerinin yapılması başlamıştı. Aslında 1949-50'lilere geçiyor. 1950'lerde göçün başlaması ile sanayileşmenin gelişmesi ile dedeler, talipler yerlerinden oldular, göç ettiler. Dede talibini yitirdi, talip dedesini yitirdi. Yol nerede kaldı bilinmiyor. Yol

ortada kaldı. Nitekim şehirlerde birazcık ayaküstünde durmaya başlayınca, gecekondularda evler yapılmaya başlayınca, gecekondular, evler yapıp işyerleri kendilerini ispatlamaya başlayınca bu defa ibadet yeri ihtiyacı ortaya çıktı. Çünkü küçük küçük evler yaptık. 3-5 aile bir evde, bir araya gelince sığmıyordu. Bu sefer de hizmet olmuyordu. Çünkü on iki hizmet yürüyecek, kurban tığlanacak, darda durulacak, lokmalar dağılacak. Bu yasal olarak kültür evleri adı konuldu. Sivas olaylarından sonra da cemevlerini saklamaya gereği yoktu. Doğal olarak cemevi tabelası konuldu... Böylelikle cemevleri şehirlerde bir ihtiyaçtan dolayı, biraz da birbirimizle tanışınca ihtiyaç duyuldu. Cemevi talep etti, Eskişehirli canlarımız...”

İzmir özelinde bakıldığında 1990’larda kente gelen Kürt Alevilerinin kent çeperlerindeki gecekondulu mahallelerinde yoğunlaşmasının da itici bir etkisinin olduğu belirtilmelidir. Bilindiği gibi bu dönemde terör ve güvenlik kaygıları nedeniyle kısa sürede hızlı bir göç dalgası yaşanmış ve milyonlar başta büyük kentler olmak üzere kırdan kente göç etmiştir (Kaygalak, 2009). Bu göç dalgası kapsamında İzmir’e gelen Kürt Alevilerinin çoğu ise enformel dayanışma ağları ve barınma imkanlarının görece ucuzluğu nedeniyle çeperdeki gecekondulu mahallelerine yerleşmiştir. Bu sayısal yoğunlaşma, Madımak sonrası siyasal-toplumsal örgütlenme bilincindeki uyanışla eş süreçli olarak gerçekleştiğinden cemevlerine olan talebi arttırmakla kalmamış, bu talebin örgütlü bir şekilde dillendirilmesini de kolaylaştırmıştır. Zira semt ya da mahalle bazında sayısal yoğunlaşma, yüz yüze ilişkileri ve dayanışmayı arttırarak birlik halinde hareket etmeyi kolaylaştırmıştır. Nitekim çalışma alanındaki cemevlerinin çoğunun bu dönemde kurulması ya da temellerinin bu dönemde atılmış olması da bunu doğrulamaktadır.

Özetle cemevleri, kırsalda cem süresiyle sınırlı olarak oluşturulan ve cem bitiminde gündelik işlevine dönüştürülen mekânlar iken kentleşmeyle birlikte beliren yeni ihtiyaçlara yanıt verecek sabit müstakil mekânlar yönünde bir dönüşüm geçirmiştir. Bu ihtiyaçlar etrafında oluşan cemevi talebi ise Alevilerin çeşitli dernek ve vakıflar altında örgütlenerek söz konusu talebi karşılama yönünde arayışlara itmiştir. Bu arayış, sadece kent mekânından bir kentli ve yurttaş hakkı olarak istifade edecek ve yararlanacak müstakil mekân arayışı değildir. Aynı zamanda kentte varoluşunu simgeleyen sembolik bir anlama sahiptir. Özellikle Madımak Katliamı sonrası kamusal alandaki örgütlü görünürlüğü artırma çabalarıyla kesişen bu arayış, cemevlerini kentli Aleviliğin kimlik inşasının önemli bir bileşeni haline dönüştürmüştür. Bu da sembolik bir mekân olarak cemevinin anlamında sabitlenmeye neden olmaktadır. Nitekim bu nedenle artık cemevi sadece kentlerde olanla sınırlı kalmamakta, kırsal kesimde de dernek ve vakıf altında kurulan çok sayıda cemevi bulunmaktadır⁴.

Günümüzde Türkiye’deki cemevlerinin sayısına ilişkin kesin bir sayı sunmak ise zordur. Zira özellikle kırsal kesimde dernek ve vakıf gibi resmi bir kurum adı altında varlık göstermeyen çok sayıda cemevinin olduğu tahmin edilebilir. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı için açıkladığı rakam 948’dir. Bakanlığın Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre ise 2022 yılı itibarı ile resmî dernek ve vakıf adı altında bulunan cemevi sayısı 1586’dır. Ancak Alevi Bektaşi Federasyonu’nun 2022 yılı rakamı 4.800’dür (Kam, 2022). Rakamlar arasındaki bu uçurumun en önemli nedeni yöresel dernek adı altında kurumsallaşan çok sayıda cemevinin kapsam dışında olması ve yine özellikle kırsal kesimdeki cemevlerinin çoğunun hesaba katılmamasıdır. Yine de bakanlığın 2018 yılı verilerinin cemevlerinin ülkedeki coğrafi dağılışı ve genel durumu hakkında fikir vermeye yettiği kanısındayız.

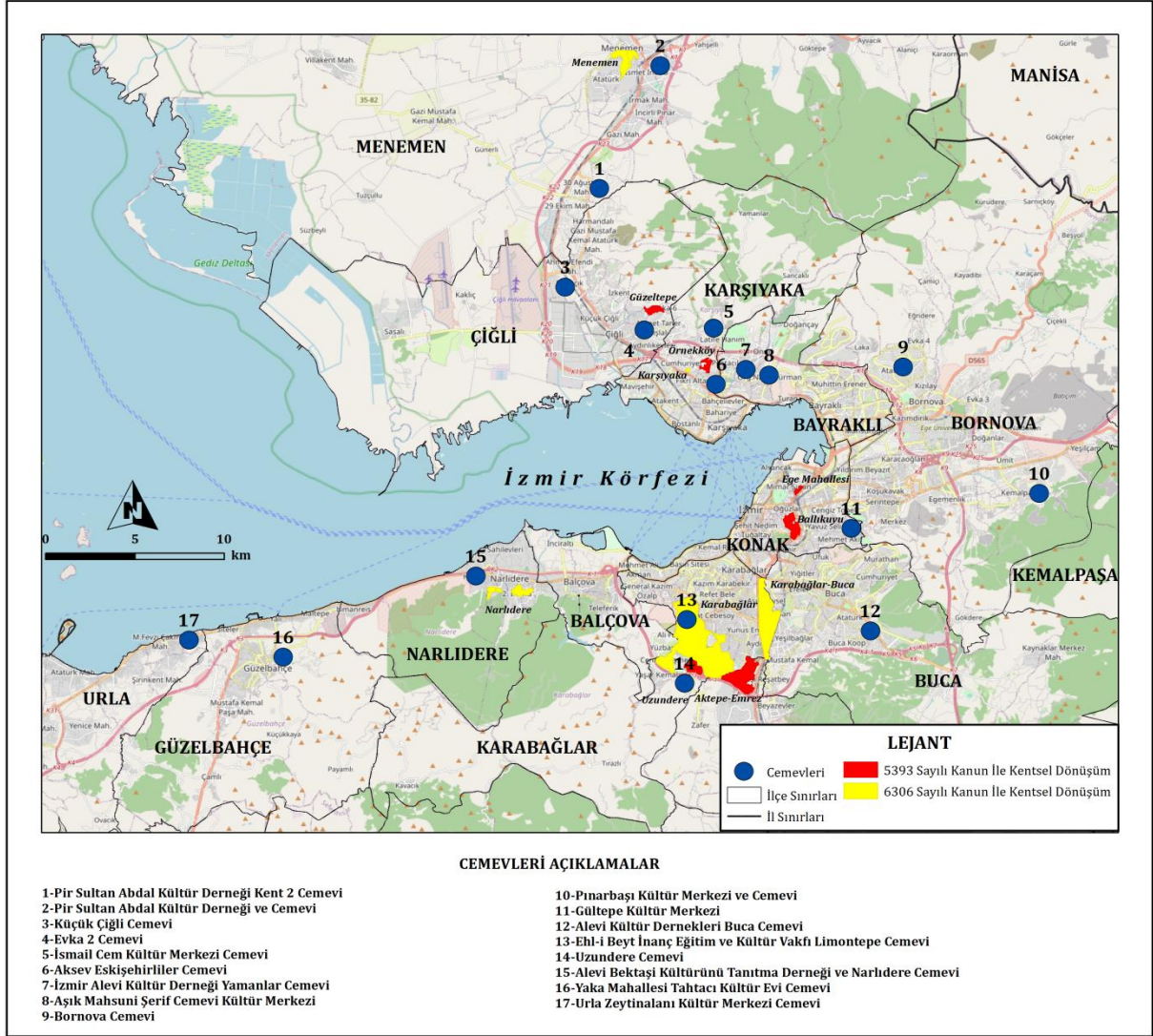

Şekil 2. Cemevlerinin iller düzeyinde coğrafi dağılışı (2018).

İçişleri Bakanlığı'nın verilerinden hareketle hazırlanan Şekil 2'de de görüldüğü gibi cemevlerinin ülkedeki dağılışıda bir düzensizlik görülmektedir. 2018 yılı itibarıyla tüm Türkiye genelinde 23 ilde cemevi bulunmazken bir cemevi bulunan il sayısı 15, iki cemevi bulunan il sayısı ise 2 tanedir. Buna karşın 3-6 arasında cemevi bulunan il sayısı 11, 7-12 arasında cemevi bulunan il sayısı 11, 13-19 arasında cemevi bulunan il sayısı 7, 20-30 arasında cemevi bulunan il sayısı 3, yine 31-49 arasında cemevi bulunan il sayısı 3'tür. Buna karşın 50'den fazla cemevinin bulunduğu il sayısı ise 5'tir. Tüm Türkiye'de 172 cemevi ile Tokat 100'ün üzerinde cemevine sahip olan tek ildir. Onu sırasıyla Çorum, Sivas, Kahramanmaraş, İstanbul, Amasya, Ankara, Yozgat, İzmir, Eskişehir, Balıkesir ve Malatya takip etmektedir. Bölgesel ölçekte Orta Anadolu'da bir yoğunlaşma göstermesine rağmen Türkiye'de iller düzeyinde Alevi nüfusunun varlığı bilinmediğinden⁵ nüfusa oranla bir kıyaslama yapmak mümkün değildir. Ancak üç büyük il özelinde bakıldığında nüfuslarına oranla görece az sayıda cemevi bulunduğunu ileri sürmek mümkündür. Yine de diğer illerin çoğuna kıyasla daha fazla cemevine sahip olmaları cemevlerinin üretimi ile göç ve kentleşme süreçleri arasındaki yakın ilişkiye işaret etmektedir.

3.3. Kuruluş Öykülerinin Ortak Yönleri ve Kentsel Dönüşümün Cemevlerine Etkisi

İzmir'de geçmiş dönem kentleşme sürecinin cemevlerinin üretimini ve inşasını günümüze kıyasla daha kolay kıldığı gerçeğini, çalışmaya konu olan cemevlerinin kuruluş öyküsünde bulmak mümkündür. Henüz neoliberal kentleşme modelinin en belirgin uygulamalarından biri olan kentsel dönüşüm projelerinin yaşama geçirilmediği dönem olan 1990'larda kurulan cemevleri ile yeni dönemi temsil eden 2000'li yıllarda kurulan cemevlerinin kuruluş öyküsündeki farklılaşma, bunu açıkça göstermektedir. Ele alınan sekiz cemevinin ayrı ayrı kuruluş öyküsünü ve temel özelliklerini yer darlığı nedeniyle burada sunmak mümkün değildir. Bu yüzden kuruluş yılı, statüsü, kuruluş amacı, mülkiyet biçimi, imar durumu, sundukları hizmetler, fiziki donatıları ve kentsel dönüşüm projeleriyle olan ilişkilerinin bilgisi bir özet tablo halinde Çizelge 2'de gösterilmektedir. Aynı şekilde her bir cemevinin kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği alan ile olan ilişkisini gösteren detaylı haritaları burada göstermek de mümkün olmadığından bunu kabaca anakent bütününde Şekil 3'te göstermeye çalıştık.

Şekil 3. İzmir anakent alanındaki cemevleri ve kentsel dönüşüm alanları.

Tek tek ayrıntılı kuruluş öykülerinden ziyade bu öyküler içinde ortaklaşan yönler eğilmek, kentleşme modelinin cemevlerinin üretimine olan etkisini anlamak açısından daha doğrudur. Bu kapsamda görüşme yapılan sekiz cemevinden 1990'larda kurulan dördünün kuruluş öyküsü ile sonrakilerinin arasında belirgin bazı farklar ortaya çıkmaktadır. 1990'larda kurulan cemevlerine bakıldığında bunların kurulduğu yerin öncelikle ya boş arsa olduğu ya da dükkân, bodrum ve depo gibi yapıların dönüşümüyle oluşturulduğu görülmektedir. Arsa olarak ya da yapı olarak satın alındıktan sonra çoğunlukla aynı semtte bulunan Alevilerin kendi aralarında imece usulü ile topladıkları yardım ve dayanışma ağıyla inşa edildikleri görülmektedir. Bu süreçte kimi zaman işadamları, kimi zaman yerel yönetimde meclis üyesi, kimi zaman muhtar gibi yerel yönetimlerle temas edebilen kişilerin bu girişime öncelik ettiği görülmektedir. Özellikle yerel yönetimlerden yer talebi konusunda bu tür ilişkilere girebilecek sosyal sermayeye sahip mahalli önderlerin rol aldığı dikkat çekmektedir. Ancak değişmeyen şey, ilksel girişimin mahalli topluluk içindeki aktörlerin öncülüğünde başladığıdır. Limontepe Cemevi ile ilgili görüştüğümüz M.S.'nin ifadeleri, enformel dayanışma ilişkilerinin bu süreçteki belirleyici etkisini ortaya koymaktadır:

“...Halkın da insanların da desteğiyle buradaki yöneticilerin tutarlılığıyla, birlik ve beraberliğiyle, yılmama gücüyle yapıldı. Zor şartlar oldu; demirler atıldı, demir paraları bulunamadı. Çimentolar bulunamadı. Mesela şahıs maddi anlamda para veremedi. Ama gelip inşaatında beden gücüyle çalıştı. Kimisi kalıp ustasıydı. Kimisi demir ustasıydı. Kimisi inşaat ustasıydı. Kimisi boyacı, kimisi elektrikçiydi. Gelip de işçiliğiyle katılım sağladı. Yani aslında aşağıda cenaze yatırdığımız musalla taşından, en yukarıdaki Türk bayrağının asılı olduğu profil demire kadar halkın emeğiyle yapıldı burası. Biri eline boya fırçası aldı, boyadı. Biri eline keser aldı, çivi söktü. Biri çimento çaktı. Bir annemiz süpürge ile ortalığı temizledi...”

Buca Cemevi’nin inşa sürecini anlatan H.G. de aynı paralelde açıklamalar sunmakta ve imece dayanışmasının bir ibadetmiş gibi sahiplenildiğini vurgulamaya çalışmaktadır:

“...O satıştan (arsa kastediliyor) da insanlar makbuz yoluyla, lokma dediğimiz imece usulüyle herkes biriktirdiği o süt parasıyla, bir tuğla, bir lokma projeleriyle böyle meydana geldi. İnsanlar buraya gelip çalıştılar; ücret almadan, karşılık beklemeden. İşte kim ne iş yapıyorsa sıvacıydı, kalıpcıydı, duvarcıydı, fayansçıydı, demirciydi. Buna benzer herkes gelip bir şeyler yaptı. Bu şekilde canlarımızın emekleriyle ortaya çıktı yani.”

Kendi inanç mekânlarının inşasını kendi elleriyle ve yine kendilerinden olanlarla el birliğiyle yapıyor olmaları romantize edilmiş bir anlatı gibi duruyor olabilir. Ancak genel olarak 1950’lerden 2000’li yıllara kadar olan Türkiye kentleşme sürecindeki gecekondulaşma serüveni ve konut üretme pratiğiyle uyumlu bir anlatıdır. Çoğu zaman projelendirme, yapı izni ve ruhsat olmaksızın yapılan bina üretim pratiğine uygun biçimde ve aşamalı olarak inşa edilen cemevlerinin varlığı söz konusudur. Alevi yurttaşların çoğunlukla kendi mali imkânlarıyla karşıladığı arsa, bina ve inşaat maliyetleri, aşamalı bir üretimi zorunlu kılmıştır.

“...İnşaat yapıldıkça şekillenmeye başladı. Morg oldu, kurbanlık oldu. Cemevimizi kaldırıp, bir üst kata götürdük. Burası yemekhane oldu, ofis oldu. Sonra üst tarafta, bir üst katı yaptık. Cemevini en üste götürdük. Plan en üstüydü zaten, öyle öyle gitti. Bunun nedeni de kıt kanaat gelen paralarla olduğu için cemevinin bir kerede dört katını, beş katını inşa etseydik, çok parçacıl düşünebilirdik. Ama o dönemde gerek para, gerek yardımlar belli bir derecede olduğu için, biz de ayağımızı yorganımıza göre uzatacağımız için, o dönemin yöneticileri, sorumlu kişileri yavaş yavaş bu kurumu, bu şekilde inşa ettiler.” (M.S.).

1990’larda kurulan cemevlerinin bulunduğu mahalleler, o zamanlar gecekondu mahallesi olduğu için gerekli arsa ve binayı bulmak kolay olduğu gibi maddi açıdan da daha ucuz olabilmıştır. İmece usulü ile uzun zamana yayılan biçimde inşaatlarının yapılması, gecekondu yoksul nüfusun gelir düzeyindeki düşüşle ilgili olduğu açıktır. Ancak aynı zamanda, hem arsa ve yer bulma hem de yapım sırasında verilen kısmi desteklerde, yerel yönetimlerin ne kadar ağır hareket ettiklerine de işaret etmektedir.

Çizelge 2. Görüşülen cemevlerinin özellikleri ve kentsel dönüşümden etkilenme biçimleri

Cemevleri	Kuruluş Yılı ve Statüsü	Kuruluş Biçimi (Mülk sahibi)	İmar Durumu	"Kuruluş Amacı" Fiziksel donatılar	Sunulan ek hizmetler	Kentsel dönüşümden etkilenme biçimi
Alevi Kültürünü Tanıtma Derneği ve Narlıdere Cemevi	1991 Dernek	Enformel + Yerel yönetimler (Belediye)	Kültür merkezi	"Cenaze hizmeti ve cem ritüelleri için belirli bir mekân ve örgütlenme ihtiyacıdır."	Gasilhane ve morg, yemekhane, kütüphane, kurs salonları Okul dersleri eğitim desteği Yaz okulu Müzik ve bağlama kursları Okuma-yazma kursu El sanatları kursları	Dönüşüm alanında değil Demografik değişimden olumsuz etkilenme Yararlanıcıların sayısında azalma bekleniyor
İzmir Alevi Kültür Derneği ve Yamanlar Cemevi	1993 Dernek	Enformel+ Yerel yönetimler (Belediye)	Kültür merkezi (İbadethane)	"Kurumsallaşma ve örgütlenme gereksinimi, inanca yönelik asimilenin önünü kesmek."	Gasilhane ve morg, yemekhane ve mutfak, eğitim salonu, konferans salonu, kütüphane Halk eğitim kursları Kadınlar için mesleki kurslar Bağlama ve semah kursları	Dönüşüm alanında değil Kısa vadede kentsel dönüşüm etkisi beklenmiyor
Alevi Kültür Dernekleri Buca Şubesi Cemevi	1994 Dernek	Enformel (Vakıf)	Dernek	"İnanç ritüelleri ve sosyo-kültürel faaliyetleri gerçekleştirmek."	Gasilhane ve morg, yemekhane ve mutfak, konferans salonu, kütüphane Okul dersleri eğitim desteği Halk eğitim kursları Dil ve müzik kursları Öğrencilere burs ve yemek desteği	Kentsel dönüşüm projesi kapsamında değil Ancak üniversite etkisiyle parçalı dönüşümlerle hızlı bir yenilenme var Üniversite nedeniyle demografik yapı gençleşiyor Artan genç nüfus etkisi ile ailelerin mahalleden kaçışı önemli sorun
Ehl-i Beyt İnanç Eğitim Kültür Vakfı Limontepe Cemevi	1994 Vakıf	Enformel+ Yerel yönetimler (Belediye)	Kültür merkezi	"Cenaze hizmeti ve cem ritüelleri için belirli bir mekân ihtiyacı nedeniyle doğmuştur."	Gasilhane ve morg, kurban kesim yeri, yemekhane-mutfak-çay ocağı, çok amaçlı salon, eğitim ve toplantı salonları, yönetici odası Halk eğitim kursları Okul dersleri eğitim desteği Kuran kursu Semah ve müzik kursları Mesleki eğitim kursları Sağlık ve aile planlamasına yönelik taramalar	6306 sayılı kanun kapsamında afet riski alanı olarak tanımlanmış bölgede Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kentsel dönüşüm projesi alanında Ancak projede cemevi yer almiyor Dönüşümle artan rant yoksul gecekondulu Alevi nüfusu yerinden edebilir Cemevinden yararlanan insan sayısı azalabilir.
İsmail Cem Kültür Merkezi Cemevi	2010 Vakıf+Dernek	Yerel yönetimler (Belediye)	Kültür merkezi	"Cem ritüellerini yapabilmek ve gelecek nesillere aktarabilmek."	Yemekhane, eğitim salonları, yönetici odası Okul dersleri eğitim desteği Mesleki kurslar Semah ve bağlama eğitimleri Alevilik irfanı eğitimleri Rekreasyonel etkinlikler	Belediye öncülüğünde yapılan dönüşüm alanına komşu Gelecekte cemevi mahallesini de kapsamı bekleniyor İlçe belediyesine bağlı kültür merkezi oluşu olası dönüşüm sırasındaki konumunu muğlak kılıyor
AKSEV Eskişehirli Cemevi	2013 Vakıf+Dernek	Enformel (Vakıf)	Kültür merkezi	"Kurumsal bir çatı altında hem inanç hem sosyo-kültürel faaliyetleri gerçekleştirmek."	Yemekhane, kütüphane ve derslikler, yönetim odaları, lokal, berber salonu Sınav hazırlık kursları Mesleki eğitim kursları Semah ve bağlama kursları Öğrenci burs destekleri Konser ve rekreasyonel etkinlikler Çok amaçlı salon	Belediye öncülüğünde yürütülen kentsel dönüşüm alanı dışında Dönüşüm alanı yakınında yeni cemevi talebi var. Ancak henüz talep yanıtlanmamış değil.
Gültepe Kültür Merkezi	2016 Kültür merkezi +Dernek	Yerel Yönetimler (Belediye)	İbadethane	"Cem ritüelleri, cenaze hizmeti ve diğer faaliyetleri tek çatı altında yapabilmek." Gasilhane ve morg, yemekhane, kütüphane, eğitim odaları	Rekreasyonel etkinlikler Kutsal alan ziyaretleri	İlçe belediyesinin kentsel dönüşüm projesi mahkeme kararıyla iptal edilmiş. Belediye mülkü olduğundan dönüşümden olumsuz etkilenmesi beklenmemektedir. Ancak apartkondu biçimindeki yoğun yerleşme dokusu yeni cemevi inşasını zorlaştırmakta.
Aşık Mahsuni Şerif Kültür Merkezi Cemevi	2018 Kültür merkezi	Enformel+ Yerel yönetimler (Belediye)	Kültür merkezi	"Cem ritüelleri ve cenaze hizmetini gerçekleştirebilmek." Gasilhane ve morg, yemekhane, eğitim salonu, yönetim odaları	Halk eğitim kursları Semah ve bağlama kursları	Dönüşüm alanı kapsamında değil

2000’li yıllara gelindiğinde ise artık ucuz arsa ve bina stokunun olmadığı, her tarafta yüksek yoğunluklu ve çok katlı yapılaşmanın yaygınlaştığı yeni bir kent morfolojisinin varlığı söz konusudur. Bu morfoloji arsa, bina ve inşaat maliyetlerini arttırdığından cemevi üretim pratiklerinde eskisi gibi imece yöntemleriyle hareket etmeye imkân sunmamaktadır. Üstelik artık “gecekondu” bir talepten ziyade kentli ve mahalleli bir talep olarak cemevleri gündeme gelmeye başlamıştır. Çünkü 2000’lere gelindiğinde daha güçlü bir Alevi örgütlenmesine ek olarak Alevilerin semt ya da mahalle bazında demografik yoğunlaşması da artmıştır. Çalışma alanımızda 2000 yılı sonrasında kurulan cemevlerinin ortak özelliği ise kuruluşunda kaynak ve yer tahsisi açısından yerel yönetimlerin belirleyici olmasıdır. AKSEV Eskişehirli Cemevi hariç diğer üç cemevinin yer tahsisi ve yapı inşaatı ya ilçe belediyesince ya da büyükşehir belediyesince yapılmıştır. Bu anlamda önceki dönemle kıyasladığında planlı ve projelendirilmiş bir üretim ya da inşaat söz konusudur. Bu dönem cemevlerinin kuruluşunda kimi zaman belediye başkanlarının kendisinin Alevi olması (Narlidere gibi), kimi zaman yerel seçim sırasındaki Alevi adayların elindeki kozu almak adına Alevilere yakın görünme çabası (Bayraklı gibi), kimi zaman ise yerel yönetim nezdinde etkili olabilecek insanların girişimlerinin etkili olduğu (Limontepe gibi) ifade edilmektedir. Ancak seçmen ve oy sayısı olarak fark yaratabilecek bir potansiyele erişilmiş olması ve daha güçlü örgütlenmenin getirdiği özgüven ile Alevilerin cemevi taleplerini daha yüksek sesli şekilde dile getirmelerinin artık yerel yönetimlerce göz ardı edilemediği söylenilebilir. Söz gelimi Gültepe Cemevi yöre derneklerinin ortak talebi sonucunda belediye tarafından yapılmıştır. Dolayısıyla gecekondu mahallesinin imece ve ucuz arsa olanaklarına karşın bu sefer Alevi nüfustaki niceliksel artış, politik mobilizasyon ve seçmen kitlesi olarak taşıdığı önem belirleyici olmuştur.

Öte yandan yerel yönetimlerce inşa edilen cemevlerinin çoğunlukla kültür merkezi adında inşa edilmesi, söz konusu cemevlerinin belediyelere bağlı dernekler statüsünde işlev görmesine yol açmaktadır. Kültür merkezleri ise çok amaçlı olarak farklı kesimlerin değişik etkinlikleri ve ihtiyaçları için kullanıldığından kullanıcılarca belediyeden izin alınması gerekmektedir. Her ne kadar belli bir ücret ödemeseler de Aleviler de söz konusu *kültür merkezini* cemevi olarak kullanmak için belediyenin kurumsal iznini almak zorundadırlar. Dolayısıyla bazı yerel yönetimler cemevlerini inanç hakkı temelinde bir sahiplenmeden ziyade, Alevilere bir *lütufmuşçasına* sunulan hizmet birimi olarak algılamaktadırlar. Nitekim Gültepe Cemevi için görüşüğümüz M.Ç., bu yüzden Alevilerin cenaze hizmetleri dışında diğer ibadetleri için belediyeden izin almaları gerektiğini belirtmektedir:

“Büyükşehir tarafından bize duyuru yapıldı. Yöre derneklerine, inanç örgütlerine, federasyonlara, burada mevcut olan derneklere: ‘kitle getirin, biz buraya temel atacağız.’ Cemevi adı altında temel atıldı. Bittiğinde de yine cemevi adı altında açılış yapıldı. Ama her nedense büyükşehir işletmesini kendisi yapıyor. Henüz bize vermediler. Şöyle diyeyim, dilekçeyle ibadet yapıyoruz. İşin özeti bu, yer tahsisi dilekçesi veriyoruz. Yazı istiyor ‘biz burayı kullanabilir miyiz?’ diye. Muharrem ayında biz oniki gün boyunca form imzaladık. Zarar vermediğimize, herhangi bir kırık dökük olmadığına dair form imzalıyoruz... Bu da Alevilere zulümdür yani.” (M.Ç.).

Kültür merkezi statüsünde bulunan cemevlerinin sunduğu ek hizmetler ve etkinlikler de doğal olarak yine yerel yönetimin iznine tabi olmaktadır. Ancak daha da önemlisi bu cemevlerinin gelecekteki varlıklarının yerel yöneticilerin inisiyatifinde olacağı anlamına gelmektedir. Aşık Mahsuni

Şerif Cemevi gibi belediyelerce inşa edilen cemevlerinin kuruluşu süresince zaman zaman civardaki Sünni halkın itirazları ve tehditleri de olabilmektedir. Cemevi bina ve arsa mülkiyetinin Alevi yurttaşlarda ve derneklerinde olmadığı bu tür durumlarda, yerel yöneticilerin Sünni halkın itirazlarına karşı durabilecekleri her zaman kesin olmayıp bu statüdeki cemevlerinin varlığını tehlikeye düşürmektedir. 2000 sonrası kurulan bu cemevlerinin öyküsü, bize cemevlerinin bazılarının üretiminin ya da yapımının yerel yöneticilerin bireysel tutumlarına ve tercihlerine bağlı olduğunu, değişen konjonktürel koşullara bağlı olarak bunun değişebileceğini göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında çalışma alanındaki cemevlerinin bulunduğu yerlerde gün geçtikçe kentsel rantlar yükselmekte, arsa stoku ya tükenmiş ya da çok azalmış durumdadır. Çizelge 2’de de görüldüğü gibi günümüzde cemevleri, cem ibadeti ve cenaze hizmetlerine ek olarak birçok ek hizmet sunduğundan bunun için gerekli olan büyüklükteki ek donatılara sahip binaların inşa edilmesi de daha maliyetli olmaktadır. Çoğu cemevi kentsel dönüşüm projelerinin kapsamında olmasa bile bu tür dönüşüm projelerinin yakınında yer almaktadır. Üstelik bulundukları mahallelerde zamana yayılan bir yenilenme ve dönüşümün de söz konusu olması nedeniyle bu maliyetler daha da artmaktadır. Cemevlerinin bulunduğu yerdeki kentsel morfolojinin değişmesi beraberinde demografik değişimi de getirmektedir. Bu ise oradaki Alevi nüfusun kent içinde göç etmesine ve yer değişmesine neden olarak cemeviyle olan ilişkilerinde gevşemeye yol açmaktadır⁶. Örneğin Buca cemevinin yakınında Dokuz Eylül Üniversitesi Kampüsü’nün yer almasıyla birlikte mahallede hızlı bir dönüşüm yaşanmakta ve görüşmeci H.G.’nin ifadesiyle “*öğrenci semtine dönüşerek Alevi aileleri mahalle dışına itmektedir.*” Yine görüşmecilerden M.A., Narlıdere’de kentsel dönüşümle birlikte lüks konut sayısının arttığını, bunun barınma maliyetlerini yükselterek çoğunlukla dar gelirli olan Alevi nüfusunun bir bölümünün bu yüzden oradan ayrılacağını ileri sürmektedir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinin içinde yer almasa bile dönüşümle birlikte meydana gelen demografik dönüşüm de cemevlerini olumsuz etkileyecek ve yararlanıcılarının sayısında düşüşe neden olacağına benzemektedir⁷.

Narlıdere örneğinde kentsel dönüşüm projeleri kapsamında cemevi ancak “*sosyal tesis*” ve “*kültür merkezi*” gibi iktidarın tanımlamasına uygun sınırlar içinde yer alabilmektedir. Dini mekân ve ibadethane statüsünü ve kimliğini görmezlikten gelen bu temsil biçimi, aslında mekânın temsili aracılığıyla dini tahakkümün yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Cemevlerinin belediyelerce yapılan kentsel dönüşüm projelerinde yer alabilmesi ancak yereldeki politik bağların güçlü ve siyasi müzakere gücünün fazla olmasına bağlıdır. Bu anlamda cemevinin inşa süreci Alevilerin, seçmen olarak pazarlık kozuna sahip olmak ya da belli dönemlerde yerel siyasi mekanizmalarda etkili olabilen Alevi vatandaşların öne geçmesi gibi konjonktürel fırsatlarla oluşan çatlaklardan sızma kabiliyetine bağlıdır. Dolayısıyla yereldeki enformel ilişkilerle gerçekleşen siyasi pazarlıkların ve popülist karar alma mekanizmalarının önemi şekil değiştirerek devam etmektedir.

Çalışmanın yapıldığı sırada kentsel dönüşüm projesinin uygulama alanı içinde bulunan tek cemevi Limontepe Cemevi’dir. Limontepe Cemevi, 6306 sayılı kanun kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından afet riski alanı olarak ilan edilmiş dönüşüm alanında yer almaktadır. Merkezi hükümetin kontrolündeki söz konusu kentsel dönüşüm projesinin tanıtım planı ve taslağında ise herhangi bir cemevine yer verilmemiştir. Dolayısıyla söz konusu dönüşüm projesinin gerçekleşmesi durumunda cemevinin yok olma tehlikesi bulunmaktadır. Üstelik buradaki dönüşümün merkezi

hükümet kontrolünde olması, yerelde sürdürülen siyasi pazarlıkların ve enformel ilişkilerle sürdürülen müzakerelerin işlevsiz kalmasına neden olmaktadır. Çünkü böylesi bir durumda mevcut oy varlığı çok büyük anlam taşımamakta, merkezi olarak kontrol edilen kentsel rant yatırılan sermaye tutarı ya da dönüşümün diğer hedef ve amaçları belirleyici olmaktadır.

Foto 1. Ehl-i Beyt İnanç Eğitim ve Kültür Vakfı Limontepe Cemevi.

Kentsel dönüşümüne konu olan gayrimenkul rantın düzeyi de bu anlamda belirleyici unsurlardan biri olmaktadır. Görece ucuz ve geniş arsa stokunun olduğu Limontepe gibi gecekondu mahallelerinde kentsel dönüşümüne yönelik talep, sadece büyük sermaye kesimi ve onu destekleyen merkezi bürokrasi ve kurumlardan gelmemektedir. Aynı zamanda oranın yerel sakinleri de söz konusu dönüşümüne birikim fırsatları açısından bakabilmekte; dönüşümün kültür, inanç, kimlik ve toplumsal psikoloji gibi değişik sosyal yönleri üzerindeki etkilerini görmezden gelebilmektedirler (Bektaş-Ata, 2021). Foto 1’de görüldüğü gibi Limontepe Cemevi İzmir’de geniş çaplı kentsel dönüşüm projeleri için geniş ve ucuz arazi varlığının olduğu ender yerlerden biri olan tipik gecekondu mahallesi içinde yer almaktadır. Bu da onun kentsel dönüşümden olumsuz şekilde etkileneceği ihtimalini güçlendirmektedir. Ancak buna rağmen konuyla ilgili olarak görüştürülen M.S., bu konuda aksini iddia etmektedir:

“Buraya yapılan binalar, buraya yapılan yapılar görsellik anlamında güzellik katacak. Mesela burada cemlerimiz olduğu zaman araç park etme sıkıntıları oluyor mesela. Kentsel dönüşüm olduğu zaman şu yollar, şu etraf çevre komple düzenlemeye girecek. Dolayısıyla parklar, otoparklar, yollar düzenlemeye girecek. Onun dışında buraya birçok imkânlar gelecek. Üniversite kurulmayı düşünüyor buraya, eğitim salonları kurulmayı düşünüyor. Sosyal projelerle ilgili, yaptırımlarla ilgili düşünüyor buraya. Bu güzelliklerin olduğu yerde, böyle bir güzelliğin yanında ancak güzellik katar” (M.S.).

İsmail Cem Kültür Merkezi Cemevi de hali hazırda belediyece kentsel dönüşümünün sürdürüldüğü mahalleye komşu olup yakın bir gelecekte onun da kentsel dönüşüm alanına dâhil edilmesi beklenmektedir. Görüşmecilerden Z.Ç., ilçe belediyesine bağlı kültür merkezi konumunda

bulunan cemevinin varlığının bu durumda tehlikeye gireceğini ileri sürmüştür. Z.Ç.'nin “*Samimi söylemek gerekirse belediyede parti Cumhuriyet Halk Partisi olursa kötü etkilenmez. Ama Cumhuriyet Halk Partisi, burada seçimi kazanamazsa gelen siyasi parti aktörünün de ne yapacağını bilmiyoruz*” biçimindeki ifadesi sadece dönüşümün olumsuz etkisine işaret etmiyor. Aynı zamanda siyasi konjonktürel koşullara ve yerel yönetimin inisiyatifine bağlı olduğunu onaylıyor.

Gültepe Cemevi ise ilçe belediyesi öncülüğünde öngörülen kentsel dönüşüm planının mahkemece iptal edilmesi nedeniyle böyle bir risk taşımamaktadır. Ancak yakın çevresinin apartkondu biçiminde morfolojik değişime uğruyor olması ve cemevinin ilçe belediyesinin mülkinde olması, burada da gelecekte cemevinin varlığını tehlikeye atmaktadır.

Saha çalışması sırasında yapılan görüşmelerde görüşmecilerin hemen hemen hepsi yerel yönetim ve belediyelerin değişik şekillerde ve miktarlarda cemevlerine yardım edip katkıda bulunduğunu da ileri sürmüşlerdir. Belediyeler hem cemevinin inşaatı sırasında hem de sonrasında değişik şekillerde yardımda bulunabilmektedir. Kuruluşu sırasında arsa tahsisi ve inşaat malzemesi tedariki konusundaki yardımlara ek olarak cemevlerinin bakım, temizlik, onarım ve tadilatları konusunda da yardımcı olabilmektedirler. Yine cenaze araçlarının temini, cemevlerince düzenlenen gezi ve ziyaretler için araç temini gibi konularda da belediyelerden destek istenilebilmektedir. Çoğunlukla belli sayıdaki seçmen kitlesini hoş tutma kaygısıyla gerçekleştirilen bu destekler, hala cemevinin gelecekteki varlığını güvence altına almaya yetmemektedir. Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerin kültür merkezi olarak açtığı kurumlar altında yer alan cemevleri, dönüşümle birlikte artan piyasacı baskı nedeniyle ya da dönüşüm aktörlerinin tercihleri nedeniyle aynı belediyelerin kentsel dönüşüm projeleri içinde yer alamamaktadırlar.

4. Tartışma ve Sonuç

1980'lerden itibaren belirginleşen Alevi örgütlenmesinin kentsel kamusal alandaki görünürlüğünün somut mekânı olarak cemevleri, geçmişten günümüze giderek daha çok artmaktadır. Kent coğrafyasının görece yeni temsil mekânları olarak cemevlerinin üretimi, kentsel kamusal alanın inşasına ve sorunlu yönlerine dair aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Kentlileşen Aleviliğin kentteki temsili mekânı olarak simgesel bir öneme sahip olan cemevlerinin kuruluş öyküleri, sadece kamusal alanın karakteri ile toplumsal ve politik bağlamı hakkında bilgi vermemektedir. Aynı zamanda kentsel yapılı çevrenin üretim dinamikleri ile bu sürece katılımın karakteri hakkında da bilgi sunmaktadır. Değişen kentleşme dinamiklerinin zamansal ve mekânsal bağlamını *Alevi varyantı* üzerinden okumaya olanak sunmaktadır.

İzmir anakent örneğindeki cemevlerinin kuruluş öyküleri, 1990'lardan günümüze doğru cemevinin inşasının giderek zorlaştığını göstermektedir. Yasal bir statüsünün olmamasına rağmen 1990'larda kırdan kente olan hızlı göç ile genişleyen gecekondu alanlarında cemevi yapımı için görece boş ve ucuz arsa bulmak mümkün olabilmiştir. Bu göçle belli mahalleler ya da semtler bazında Alevi nüfusunun yoğunlaşmış olması ve örgütlenmesi de yerel siyasi platformlarda Alevilerin etkili olmasını kolaylaştırmıştır. Kentsel yapılı çevre üretiminin ve kent planlamasının çoğunlukla yerel yönetimlerin belirleniminde olduğu 2000 yılı öncesi konjonktürel koşullarda bu faktörler, cemevlerinin inşasını kolaylaştırmıştır. Böylece hızlı kentleşme ve gecekondulaşma süreçlerinde beliren enformel

dayanışma ilişkileri içinde çok sayıda cemevi inşa edilebilmiştir. Ancak 2000’li yıllara gelindiğinde bu konjonktürel koşullarda köklü bir dönüşüm yaşanmakta ve söz konusu enformel dayanışma ilişkilerini dışarıda bırakan yeni gelişmeler ortaya çıkmaktadır.

2000’li yıllarda kentsel yapılı çevre üretimini belirleyen ve yönlendiren üst ölçekli planlama süreçlerinin ve kentsel dönüşüm projelerinin çoğunlukla merkezi yönetimlerin elinde olması, eski cemevi üretim pratiklerini işlevsiz kılmaktadır. Kentsel yapılı çevre üretimini yönlendiren yeni kurumsal yapı ve planlama pratiği, Alevilerin yerel yönetimlerle müzakere ederek ya da onlara angaje olarak cemevi için kentsel ranttan pay almalarını zora sokmaktadır. Ne oy ve seçmen sayısı olarak etkin olmak ne de yüz yüze dayanışmacı ilişkiler içinde bulunmak bu yeni durum karşısında çözüm olamamaktadır. Kent mekânının piyasa güçlerine teslim olduğu ve kentsel rantın sermaye birikim aracı olarak daha çok önem kazandığı bu yeni dönemde, yeni cemevlerinin üretimi ve var olanların kentsel dönüşüm projeleri içinde yer alıp almayacağı da piyasacı mantığın süzgecinden geçerek karara bağlanmaktadır. Üstelik ülkede yükselen muhafazakar ideolojik ortam ve siyaset de cemevlerini insan ve yurttaş hakları temelinde değil; merkezi muhafazakar siyaset ile yerel demokratik siyaset çekişmesine konu olan sembolik alanlar olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu çekişme ve kavrayış biçimi, cemevlerinin üretimi ve faaliyetleri sırasında yerel yönetimlerden çeşitli destekler koparma fırsatı anlamında çatlaklar veya yarıklar açsa da hala bir inanç ve kültür mekânı olarak geleceğini güvenceye almaya yetmemektedir.

Çalışma alanındaki cemevlerine bakıldığında günümüzde cemevleri sadece ibadet amaçlı hizmet sunmamaktadırlar. Buna ek olarak değişik sosyal hizmetler ile grup, cemaat ve topluluk bilincinin inşasını mümkün kılan bir toplumsallaşma alanı yaratmaktadırlar. Gündelik dayanışma mekanizmalarından mesleki eğitim kurslarına varıncaya değin, kullanıcılarının birbirileriyle değişik ilişkiler ve ihtiyaçlar üzerinden etkileşime geçtikleri bir toplumsal mekân olarak Alevilerin başlıca toplumsallaşma alanlarından birini oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla cemevlerinin üretimini piyasacı mantığa terk etmek ya da engellemek, aslında bir başka toplumsallaşma alanını yok etmek demektir. Göç ve kentleşme sürecinin yarattığı güvensizlik ortamında böylesi bir toplumsallaşma alanı, kentte tutunmanın destek mekanizması olarak görülebilir. Bu da cemevinin inşasının, kentli ve yurttaş haklarıyla kesişen kentsel kamusal alandan yararlanma sorunuyla bağlantılı bir mekân üretimi sorunu olduğuna işaret etmektedir. Dahası, toplumsal yabancılaşma ve yarıma sorunuyla ilişkili olarak görülebileceğine işaret etmektedir. Özellikle de günümüz Türkiye’inde etnik ve inançsal farklılıklar yurttaşlık hakkı ve hissinde meşruluk sağlayan temeller olarak kurumsallaştıkça, söz konusu bu toplumsal yarıma ve yabancılaşma sorunu da derinleşmektedir. Cemevlerinin üretiminin yeni kentleşme dinamikleri nedeniyle zora girmesi ve kentsel alandan dışlanması, toplumsallaşma olanaklarının giderek güçsüzleştiği bir kentsel sosyal çevre yaratacaktır. Bu yüzden yeni sosyal sorunların ve yoksulluk biçimlerinin demlenmesine kuluçkalık eden bir kent coğrafyası üretecektir.

Oysa toplum içi dinamik çözüm yollarını ifade eden geçmişin enformel kentleşme modeli, devlet piyasa çatışmasında üçüncü bir ara yol olarak cemevlerinin üretimi sorununa kısmi çözüm sunmaktaydı. O süreçte kimlik ve inanç ekseninde devletçi egemen ideolojik koşullanmaya bağlı sorunlar yaşansa da ekonomik anlamda piyasanın yaşam alanlarını ve toplumsallaşma olanaklarını daraltan etkisini hafifleten bir rol oynadığı söylenilebilir. Ancak günümüzde, enformel ilişkilerin

etnisite, kimlik, inanç eksenleriyle kesişen sembolik dışlanmasına dayanan sosyolojik tahayyüller ve bu tahayyüllerin koruyuculuğuna soyunan bir devlet yönetimi, toplum içi çözüm arayışlarını zorlaştırmaktadır. Salt piyasa belirlenimindeki kentsel alanda tutunmanın maliyetini karşılayamayacak dezavantajlı grupların konumu, bu bağlamda sadece basit bir mekânsal ayrışma ve dışlanma sorunu olarak kalmamaktadır. Toplumsal varoluşun anlam örüntüsünün oluşturulduğu yaşam temeli olarak kentsel yaşam hakkının elinden alınmasına eşdeğer bir sorun olmaktadır. Bu bağlamda cemevlerinin kuruluş öyküsü, mekânın üretimi ile toplumsal olanın üretiminin birbiri içine geçmiş halde gerçekleştiğinin Türkiye’ye özgü somut örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu yönüyle de Türkiye’de eleştirel kent coğrafyası okuması için iyi bir örnek alanı temsil etmektedir.

Notlar

1. Bu tür çalışmalarda yöntemin geçerliliği ve çalışmanın nesnelliği açısından sorunsallaştırılan temel noktalardan biri de araştırmacının konumudur. Araştırmacıların ilgili inanç kimliğine mensup olması ve bazı cemevi yönetim üyelerini tanıyor olması, görüşmecilere erişimi kolaylaştırdığı gibi görüşme sırasındaki karşılıklı güvenin oluşmasına da katkıda bulunmuştur. Bu yönüyle görüşmecilerin ifadelerinin alt metinlerinin okunması ve ardındaki söylenmeyenin açığa çıkarılması açısından yardımcı olduğu kadar araştırmacılar olarak içeriden bir bakış açısıyla da konuya bakmaya olanak sunmuştur.
2. Aleviliğin tarihsel ve güncel coğrafyası ile ilgili yapılan pek çalışma olmamakla birlikte son yıllarda bu konuyla ilgili mütevazı sayılabilecek düzeyde bazı girişimlerin olduğu göze çarpmaktadır. Çoğunlukla yabancı araştırmacılar tarafından yurtdışında yapılan çalışmalar, Alevilerin baskı ve kıyım nedeniyle coğrafi açıdan genellikle dağlık, engebeli ve yükseltisi fazla olan alanlarda yoğunlaştığına, Anadolu coğrafyasının belli bölgelerinde kümелendiğine dikkat çekmektedirler. Konuyla ilgili değerlendirme için bakınız Zırh (2017) ve Shankland, (2010).
3. Bu çalışmanın yapıldığı dönemde cemevleri henüz ibadethane statüsü kazanmış değildi. En son 26 Kasım 2022 tarih ve 7421 nolu kanun ile Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı’na bağlanan cemevleri, imar planlarında yer bulma hakkına kavuşmuş olmakla birlikte ibadethane statüsüne kavuşmuş değildir.
4. Dergâh, tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından geçmişte Alevi köylerinde cem ayini köylülerin kendi evlerinde ya da değişik amaçlarla kullandıkları başka yapılar içinde yerine getirilmekteydi. Farklı amaçlarla kullanılan yerlerin ihtiyaç halinde düzenlenerek elde edilmesi nedeniyle Salman (2018:56), cemevlerini heterotopik mekan yani heterotopya olarak tanımlamaktadır. Ancak şehirlerde yaygınlaşmasının ardından kırsal kesimde de cemevlerinin bu heterotopik mekan niteliğinden uzaklaştığı ve sabit mekanlar haline dönmeye başladığı söylenilebilir. Son yıllarda hem büyükşehirlerdeki göçmen Alevi nüfus hem de gurbetçi Alevi nüfus bu amaçla kendi köylerinde cemevi yaptırmaktadır. Dolayısıyla cemevi her ne kadar göç ve kentleşme sürecinin bir ürünü olarak tanımlansa da günümüzde artık kırsal alanda da görülen bir fenomen olduğu unutulmamalıdır.
5. Türkiye’de Alevi nüfusunun miktarı ve dağılışı ile ilgili değerlendirmeler için Aslan vd., (2015) ile Shankland’e (2003 ve 2010) bakılabilir. Yazarlar olarak bu konuyla ilgili aydınlatıcı uyarı ve önerileri için ilgili hakemlere teşekkür ederiz.
6. Alevi nüfusunun kent içindeki yatay hareketliliği her zaman kentsel dönüşüm gibi zorunlu ya da mücbir sebeplerle olmamaktadır. Görüşmecilerin Buca ve Narlıdere örneklerinde mücbir nedenlere dikkat çekmesine karşın kent içi mahalle ya da semt bazındaki yer değişikliği, aynı zamanda Alevi nüfusun geçirdiği sosyolojik dönüşümle de bağlantılıdır. Göç sonrası zamanla sosyo-ekonomik açıdan orta sınıflaşan birçok Alevi, çalışmaya konu olan cemevlerinin bulunduğu çeper mahallelerden daha merkezi mahallelere taşınmayı tercih edebilmektedir.
7. Bu savı destekleyen göstergelerden biri de kentsel dönüşümün gerçekleştiği mahallelerde iktidar partisine ait oy oranlarının artışıdır. Çınar ve Penpecioglu (2018), İzmir’de çeperdeki ilçe ve mahallelerde kentsel dönüşüm ve gayrimenkul rantına odaklı siyasetin yerleşimciler tarafından desteklendiğini ortaya koymaktadırlar. Benzer şekilde Bektaş-Ata (2022) da Limontepe’de kentsel dönüşümü sınıf atlama ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olma açısından şans olarak görüp bekleyenlerin olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla sorunlu yönlerine rağmen dönüşümün gerçekleşeceği alanlardaki sakinlerin önemli bir bölümünün de örtük ya da gizli biçimde kentsel dönüşüme dair taleplerinin olduğu belirtilmelidir. Cemevleri açısından bakıldığında bunun orta ve uzun vadede cemevi bulunan mahallelerdeki dönüşümü kolaylaştıracağı ve buralardaki Alevi nüfusu yoğunluğunu azaltacağı ileri sürülebilir.

Referanslar

- Aslan, Ş., Yardımcı, S., Arpacı, M., Gürpınar, Ö. (2015). *Türkiye'nin Etnik Coğrafyası: 1927-1965 Ana Dil Haritaları*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- Ataay, F. (2007). *Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması: Türkiye'de Kamu Reformu Üzerine İncelemeler*. Ankara: De Ki Yayınevi.
- Bektaş-Ata, L. (2021). *Limontepe'de Yaşamak Büyümek Beklemek: Kentsel Dönüşüm Öncesi Bir Mahalle Anlatısı*. Ankara: İdealkent Yayınları.
- Belge, M. (1980). Marksizmin millileşmesi mi yerleşmesi mi. *Birikim*, 60, 31-36.
- Berg, B. L., Lune, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Asım Arı). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Birge, J. K. (1991). *Bektaşılık Tarihi*. (Çev. Reha Çamuroğlu). Ankara: Ant Yayınları.
- Bozkurt, F. (2006). *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question*. London: Edward Arnold.
- Çavuşoğlu, E. (2016). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çınar, A. K., Penpecioglu, M. (2018). Kentsel dönüşüm ve yerel siyasetin değişen dinamikleri: 2009 ve 2014 İzmir yerel seçim sonuçları bağlamında bir araştırma. *Planlama*, 28 (1), 56-75. doi: 10.14744/planlama.2017.92485
- Eraydın, A. (2011). Girişimci Devlet, Otoriterleşen Popülizm: Neoliberalizmin Yeni Evresinde Devletin Yeni Davranış Kalıpları. İçinde 3. *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu (KBAM) Bildiriler Kitabı*, Ankara, 13-33.
- Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erman, T. (2012). Yıkılan gecekondu, yapılan toki toplu konut projeleri: kent yoksulunun yeni yaşam çevresi. *İdealKent*, 3 (7), 38-63. <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36644/417169> adresinden edinilmiştir.
- Ertan, M. (2017). *Aleviliğin Politikleşme Süreci*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Es, M. (2006). Alevici mekân siyaseti ve Türkiye'de cemevlerinin kurulması. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey, D. (1982). *The Limits to Capital*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey, D. (2005). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. (Çev. Aylin Onocak). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2009) The urban process under capitalism: A framework for analysis. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2(1- 4), 101-131. doi: 10.1111/j.1468-2427.1978.tb00738.x
- İrat, A. M. (2009). *Modernizmin Erittikleri "Sünniler, Şiiler ve Aleviler"*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kam, G. (2022). Alevilerden 'Kültür ve Cemevleri Başkanlığı' kurulacak diyen Erdoğan'a tepki: 'Seçim oyalaması', *Hürriyet*. 10.08.2022 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/alevilerden-kultur-ve-cemevleri-baskanligi-kurulacak-diyen-erdogana-tepki-secim-oyalaması-1989862> adresinden edinilmiştir.
- Kaya, İ. (2014). Coğrafi düşüncede mekân tartışmaları. *Possible Düşünce Dergisi*, 4, 1-13. doi: 10.5281/zenodo.7419832
- Kayapınar, L. (2012). Tarihsel süreçte Türkiye Aleviliği. İçinde *II.Uluslararası Tarihten Bugüne Alevilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 23-24 Ekim, Ankara, 99-109.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kaygalak, İ. (2020). *Mekân ve Ekonomi: Ekonomik Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keskinok, H. Ç. (2006). *Kentleşme Siyasaları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Konuşlu, F. (2019). *Making the cemevis of Tuzluca: The possibilities of and limits to politics of commons*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Kurtarı, E., Ökten, A. (2018). Planlama kurumunun görmedikleri; Kimlik ve ibadet mekânı olarak Cemevleri. *METU.JFA*, 35 (1), 157-182. doi: 10.4305/metu.jfa.2018.1.7
- Kurtuluş, H. (Ed.) (2012). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Lefebvre, H. (1974). *La production de l'espace*. Paris: Editions Anthropos.
- Massicard, E. (2017). *Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Melikoff, I. (1994). *Uyur İdik Uyardılar Alevilik Bektaşilik Araştırmaları*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Okan, M. (2004). *Türkiye'de Alevilik*. Ankara: İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Öz, B. (1992). *Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Özdemir, D. (Ed.) (2010). *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Peck, J., Theodore, N., Brenner, N. (2009). Neoliberal urbanism: Models, moments, mutations. *The SAIS Review of International Affairs*, 29 (1), 49–66. doi: 10.1002/9781444395105.ch2
- Rençber, F. (2012). Alevi Geleneğinde Cem Evinin Tarihsel Kökeni. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12 (3), 73-86.
- Salman, C. (2015). *Göç ve Kentleşme Sürecinde Alevi Kimliğinin Kültürel-Siyasal Değişimi ve Dönüşümü*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Salman, C. (2018). *Lamekandan Cihana Göç Kimlik Alevilik*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Serter, G. (2018). *Muhafazakar Kentin İnşası*. İstanbul: Notabene Yayınları.
- Shankland, D. (2003). *The Alevis in Turkey: The Emergence of a Secular Islamic Tradition*. London: Routledge.
- Shankland, D. (2010). Maps and the Alevis on the Ethnography of Heterodox Islamic Groups. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 37 (33), 227-239. doi: 10.1080/13530194.2010.543307
- Şengül, T. (2001). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*. İstanbul: WALD Demokrasi Kitaplığı.
- Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), 101-116.
- Türkün, A. (Ed.) (2014). *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Üçoğlu, M. (2015). Neoliberalizm kent alanlarında neden yoksulluğa ihtiyaç duymaktadır? *İdealkent*, 6 (16), 34-49. <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36784/418962> adresinden edinilmiştir.
- Ülger, G. (2013). *Tapınma ritüeli ile ibadet mekânı arasındaki ilişkinin göstergebilimsel bağlamda okunması: Cemevi yapıları*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Ünsal, B. Ö., Türkün, A. (2014). Neoliberal kentsel dönüşüm: Kentsel alanlarda sınıfsal tahliye, yoksullaşma ve mülksüzleşme. İçinde Türkün, A. (Ed.), *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 17-42.
- Wacquant, L. (2015). *Kent Paryaları İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*. (Çev. Mehmet Doğan). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Yalçinkaya, A. (2005). *Pas: Foucault'dan Agamben'e Sıvılaşmış İktidar ve Gelenek*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yaman, A. (2012). *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*. İstanbul: Kalipso Lüks Yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, B. (2018). *Kutsal mekân ve coğrafya: Nazimiye (Tunceli) örneği*. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, S. (2011). *Türkiye'de cemevleri kurumsallaşmasının Alevi kimliğine etkileri ve Karacaahmet Sultan Dergâhı üzerinden bir alan analizi*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Yücesoy, F. (2017). *Cemevinin diferansiyel mekan olarak okunması: Göçmen Mahallesi Cemevi örneği*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Zırh, B. C. (2017). Düünden bugüne sıra ile gurbet arasında Alevi coğrafyası üzerine. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 22 (44), 225–247.

In Search of Third Space: Flâneur's Escape from Polarization

Üçüncü Mekân arayışı: Flanör'ün kutuplaşmadan kaçışı

Serhat Ay^a, Taner Kılıç^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:
10.33688/aucbd.1384197

Makale Geçmişi:

Geliş: 01.11.2023

Kabul: 01.01.2024

Anahtar Kelimeler:

Flanör

Üçüncü mekân

Kutuplaşma

Hareketlilik

Orhan Pamuk

Abstract

Modern şehir hayatının önemli bir figürü olan Flanör, şehrin sokaklarını tek başına dolaşarak modern hayatın karmaşıklığını ve bireyin özgürleşmesini temsil etmektedir. Bu makale, Orhan Pamuk'un Kafamda Bir Tuhaflık romanındaki flânörü inceleyerek flânörlüğün kutuplaşmanın üstesinden gelmek ve yeni kimlik biçimleri yaratmak için önemli bir mekânsal form olabileceğini savunmaktadır. Burjuva yaşam biçimiyle sınırlandırılan Flâneur kavramı genellikle politik boyutları dikkate alınmadan kullanılmıştır. Makale, Bhabha'nın Üçüncü Mekân kavramından yola çıkarak flânerie'nin hegemonyaya karşı direnişe dönüşebileceğini öne sürmektedir. Pamuk'un romanında başkahraman Mevlut, İstanbul sokaklarında dolaşan ve şehri gözlemleyen işçi sınıfı flânörüdür. Ancak Mevlut aynı zamanda İstanbul'un çeper mahallelerine hâkim olan sol ve sağ grupları arasında kalmış, marjinalleşmiş bir karakterdir. Bu zorluklara rağmen Mevlut'un flânörlüğü, kutuplaşmanın sınırlarını aşabilen bir Üçüncü Mekân yaratmasına imkân vermektedir. Bu Üçüncü Mekân'da Mevlut kendi kimliğini keşfederken kendisi gibi ötekileştirilmiş olanlarla temas edebilmektedir. Özetle, makale flânörün günümüz toplumlarını bölen kutuplaşmanın üstesinden gelmek ve yeni kimlik biçimleri yaratmak için bir araç olabileceğini savunuyor.

Article Info

Research Article

DOI:
10.33688/aucbd.1384197

Article History:

Received: 01.11.2023

Accepted: 01.01.2024

Keywords:

Flâneur

Third space

Polarization

Mobility

Orhan Pamuk

Öz

This paper examines the flâneur in Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind* and argues that flânerie can be a powerful practice for overcoming polarization and creating new forms of identity in a Third Space. We argue that flâneur has often been used without considering its political implications. They propose that flânerie can generate resistance against hegemony by drawing on Bhabha's concept of the Third Space. In Pamuk's novel, the protagonist, Mevlut, is a flâneur who wanders the streets of Istanbul, observing the city. However, Mevlut is also a marginalized figure, caught between the wing and right groups that dominate Istanbul's peripheral neighbourhoods. Despite these challenges, Mevlut's flânerie allows him to create a Third Space, a position that is able to move beyond polarization. In this Third Space, Mevlut is able to explore his own identity and to form connections with the others who are also marginalized.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: serhat.ay@bilecik.edu.tr

^a Bilecik Şeyh Edebali University, Department of Geography, Bilecik/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-1604-2208>

^b Bilecik Şeyh Edebali University, Department of Geography, Bilecik/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-1944-8214>

1. Introduction

Power always seeks to control and restrict spatial mobility because it allows people to meet different ideas and cultures, encounter with the other and experience different lifestyles. This can be a threat to power because it can cause people to become dissatisfied with the dominant order and mobilise for change. In order to preserve the existing order and maintain its own existence, “power is opposed to change and movement” (Öksüz, 2022: 183). For these reasons, power seeks to restrict the working class to working class neighbourhoods, women to the home, ethnic groups to ghettos, refugees to camps and children to schools. This is a method used by power to reinforce social divisions and hierarchies. Therefore, all that is *sedentary* melts into air, too.

The power can use the politics of polarisation to control geographical mobility. Polarisation increases social grouping and draws boundaries between identities. These boundaries could manifest themselves in concrete spatial forms such as socioeconomic, cultural and political differences between neighbourhoods and districts (Modai-Snir and van Ham, 2018; Suk et al., 2022; Cerina et al., 2023). Spatial polarisation disappears the common ground between social spaces by restricting the mobility of individuals. This article suggests that *flanerie*, a type of mobility that is characterized by urban wandering and exploration, has the potential to overcome spatial polarization. *Flanerie* can create new identities, meanings, and experiences, and it can also allow people to transcend the two opposing cultural spaces of the dominant order and the opposition culture.

In Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind*, the protagonist Mevlut uses *flanerie* to overcome the oppressive order of the neighbourhoods polarised between Sunni and Alevi, right and left. Mevlut's *flanerie* is a search for a Third Space, a place that does not obey either of the two polarised groups and can stand beyond them. Here, Homi Bhabha's (2012) *Third Space* theory provides a useful framework for understanding the emergence of cultural subjectivity and the distinctive relationship between space and identity. Bhabha argues that Third Space allows subjects to redefine their identities and create new identities by transcending two opposing cultural spaces.

Mevlut's journey through Istanbul can be seen as a search for Third Space. He migrates from the countryside to the city, and overcomes his identities in the village, in the neighbourhood where he settles with his relatives, and in the elite Beyoğlu, which represents the bourgeoisie. Through *flanerie*, Mevlut gets rid of the dictating identities of all these spaces and develops a new identity that does not conform to any kind of polarizing, oppressive, or normative order. This article argues that Mevlut's *flanerie* in *A Strangeness in My Mind* is a form of spatial resistance to power and oppression. Mevlut's Third Space is a place where he can create a new identity for himself, free from the constraints of the dominant order.

The *flâneur* is a complex and multifaceted figure who has been interpreted in many ways by scholars. However, all interpretations share the common theme of the *flâneur* as an urban observer who is both detached from and deeply engaged with the everyday world. The *flâneur* embodies the contradictions and complexities of modern urban life. While most studies focus on the *flâneur* as a leisure seeker, idle explorer, or urban *flâneur*, the political potential of the *flâneur* and their ability to transcend oppressive boundaries has been overlooked. Tim Cresswell, a geographer who has written

extensively on the politics of mobility, takes mobility beyond its physical definition as movement from one place to another. He argues (2010) that mobility can be understood as a triangle of movement, representation, and practice. In this framework, the practice of movement refers to the lived experience of movement through our bodies, including our bodily sensations, emotions, and memories. This embodied practice of movement is closely related to flânerie as a form of mobility.

Flânerie should be seen as a form of movement that contains the deep meanings of mobility. It is not simply about getting from one place to another, nor is it simply about wandering. Flânerie is also about our relationship to space, time, and place. It is about how we move through the world and how we construct our identities through movement. This understanding of flânerie as a form of mobility is particularly relevant to Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind*. The protagonist, Mevlut, is a street vendor who wanders the backstreets of Beyoğlu known as a cosmopolitan district in Istanbul. In contrast to his surroundings and his job, which is considered worthless, Mevlut's desire to wander the city takes on greater significance. By refusing to stay within the boundaries of his neighborhood, Mevlut builds a subjective place for himself in the anonymous geographies of Beyoğlu.

People migrate to cities from rural areas in search of individual emancipation as well as economic independence. However, individualization is quite difficult for people coming from the countryside, especially because they are often forced to live in peripheral neighborhoods that lack individuality, tolerance, and diversity. In Türkiye, these neighborhoods are often dominated by extreme religious and nationalistic movements, which further threatens individualization. In this context, the article explores how individuals can create an alternative and anti-hegemonic life culture of their own in these urban spaces. The article argues that Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind* suggests flânerie as a way to overcome the polarizing urban environment. In the novel, the protagonist Mevlut Karataş, who is overwhelmed by both economic and political struggle, finds individuality in the back streets of Beyoğlu, one of the most cosmopolitan districts of Istanbul.

This paper is organized into three main sections following of literature review and method sections. First section argues that flânerie can help people to overcome polarization and to create new identity forms. In the context of Istanbul, Mevlut's flânerie allows him to create a Third Space where he can explore his own identity and connect with others who are also marginalized. The second section begins with a discussion of Mevlut as a flâneur who wanders through the streets of Istanbul, observing the city and its inhabitants. Mevlut is also a marginalized figure, caught between the left-wing and ultranationalist-Islamist right-wing organizations that create a hegemonic urban environment in Istanbul's peripheral neighbourhoods. The third section claims that flânerie is practised in third places, which are public spaces where people gather casually, offer a higher potential for encounters between different groups than domestic spaces. Such flânerie encounters can take place in a variety of public places, including high streets, cinemas, passageways and parks, and can cross local boundaries. The openness of public spaces makes them ideal for encounters, allowing flâneur to observe people and identities from different backgrounds to socialise and interact.

The concept of the flâneur is typically analysed from two traditional perspectives in related studies. According to the first point of view, the flâneur is a character who lives detached from the

context and problems of the city and is obsessed with his individuality. According to the second perspective, the flâneur is a character who is a product of the bourgeois class. This article, standing outside these two traditional perspectives, argues that the flâneur can turn into a political agent in flâneur literature and that a flâneur can also emerge from the working class.

The notion of the flâneur has been particularly influential in urban studies and cultural geography. Scholars in these fields have used the flâneur to explore a wide range of topics, including urban mobility, the relationship between the individual and the city, and the nature of modernity. The concept of the flâneur emerged during the rise of modernity and metropolitan urbanization. Charles Baudelaire (1965) described the flâneur as a "nail with the streets of the city," an adventurer who explores the city and its inhabitants like a detective solving a mystery or an artist capturing the colors of urban life. Walter Benjamin, following Baudelaire, saw the flâneur's wanderings as a form of resistance to the calculated lifestyles imposed by modernity. David Harvey (2004) argued that the flâneur's mobility in the city is a form of resistance. Georg Simmel (2012) understood the flâneur as an impartial and critical observer who does not feel a sense of belonging to any particular group.

The flâneur, as a figure of the modern city, has been traditionally associated with masculinity, aristocracy, and apoliticism. However, recent scholarship has challenged these assumptions, revealing the flâneur's potential for political agency and subversion. Drawing on Pope (2010), this paper argues that the flâneur's mobility and detachment from the everyday world allow them to see beyond ideological boundaries and offer new perspectives on social and political issues. In the context of Istanbul, the flâneur's physical proximity to people and their intellectual distance from the crowd enables them to construct a subjectivity that is resistant to the polarizing forces of urban life. In conclusion, the flâneur is not a passive observer of the city, but rather an active participant in its political and social fabric.

In such a manner, Glassford and Kara (2018) claims that Pamuk draws a hero called Mevlut who has more affinities with Heidegger's authentic Dasein. Korkmaz (2015) also interprets Mevlut as flâneur who represents city image and memory. Unlike the figures with bourgeois identity in flâneur studies, Mevlut is a flâneur who migrates from the countryside to the peripheries of Istanbul to find a job and tries to hold on to the city as a street vendor. Korkmaz (2015) and Ankar (2021) have explored Mevlut as a working class flâneur trying to hold on to Istanbul. This study also considers Mevlut as a flâneur and explores the politics of flânerie. We argue that Mevlut's flânerie goes beyond a naïve urban wanderer and evolves into a form of resistance to the polarizing urban atmosphere around him. This political resistance is discussed in the light of Bhabha's Third Space and engaged with the flâneur. Engaging the flâneur with Third Space can contribute to the limits of traditional flâneur thought. Human geographer Latham (2020) challenges the traditional thought of the flâneur as a bourgeois character interested primarily in consumption and voyeur. Instead, he argues that the flâneur's gaze is more democratic and emancipatory.

Another example that supports the evaluation of Mevlut as a flâneur is Vivian Maier. Maier is a photographic artist who lived in the United States in the mid-20th century. Maier mainly earned a living as a babysitter and was interested in photography as an amateur. In Maier's photographs, the streets, people and daily life of the city are depicted in a very sensitive manner. Maier's photographs

show that he experienced the city as a flâneur. Mevlut and Maier's examples expand the boundaries of the traditional understanding of the flâneur. These examples show that a flâneur character can also emerge from the lower classes and the working class. Therefore, it is possible to consider Mevlut as a flâneur.

One of the problems that Türkiye has not been able to get out of and solve is social identities that are embedded in binary poles such as traditional and modern, religious and secular, poor and rich, rural and urban, right and left, women and men. As Gürle (2013) argues, the protagonists of novels in Turkish literature struggle between binaries such as tradition and modernity, religious and secular, rich and poor. In addition, Sibel Erol (2011) also shows how Pamuk constructs a hybrid zone between old and new. Here, we claim that binary model of cultural politics always tends to produce a divided culture: hegemonic and counter-hegemonic. In addition, the fact that the flâneur, who is evaluated by Dağ (2022) as a character who is in limbo, is in search of a Third Space is a statement that explains the questions in the literature. Then, it can be mapped bipolar places as marginal vs powerful centre. The problem is that division of culture causes a neglect field which is blind to radical third way. In Pamuk's case, the protagonist try to get further bipolar territory by flânerie and create a Third Space by Bhabha (1990):

The process of cultural hybridity gives rise to something different, something new and unrecognizable, a new area of negotiation of meaning and representation.

In his latest novel *A Strangeness in My Mind*, we claimed that Pamuk tries to overcome the polarization of secular and religious with Mevlut's tale by presenting a new Turkish hero. Pamuk (2015) depicts emancipatory dimension of living in the city:

You can hide in the city, forget your old identity. For Mevlüt, this is what makes the city attractive to everyone. Okay, there is economic opportunity, but you also get rid of your religious, ethnic, local, family identity. The reason why girls run away and get married is not necessarily to find the best husband, but to run away to the city, to leave their old life. History, religion, culture, moral imperative, tradition, all true, but we are human and free. We can do things beyond all of this. Honour killings, which are very much discussed in Turkish novels. My heroes don't think about honour like in other Turkish novels... While Mevlut goes to the cinemas showing porn movies in the back streets of Beyoğlu, he feels free to leave all this behind. He becomes an individual who gets lost in the city while watching a movie in his chair. Getting lost in the city crowd is one of the most attractive aspects of modernization. Being able to get rid of identities, thinking that you can do anything.

Similarly, Gareth and Rizov (2019) highlight the importance of existential space and argues that the individual freedom and anonymity provided by urban life are of vital importance for Orhan Pamuk. We claim that Mevlut's construction of subjectivity takes place thanks to the flânerie he raised in the urban streets and among the crowd, because he sees the crowd as a shelter in a typical flâneur manner.

2. Method

The novel will be subject to a close reading analysis, which involves scrutinising the text in detail, paying particular attention to factors such as the characters' actions and thoughts, the places they visit, and the language they use. The focus of the analysis will be to identify and interpret Mevlut Karataş's experiences of flânerie and their relation to the novel's themes, including those of identity,

alienation, and social polarisation. This paper also reviews two different theoretical literatures. Firstly, a critical review of theories on flânerie and Third Space will be conducted using a literature review approach. This involves reviewing existing research on the topic to identify key themes and debates.

The article will identify and discuss the ways in which flânerie and Third Space can be used to understand Mevlut Karataş's search for flânerie in order to escape social polarisation. The critical review integrates textual analysis and theoretical perspectives, informing the interpretation of the text. For example, the concept of Third Space can help to understand how Mevlut Karataş's experiences of flânerie allow him to create a space of liberation and originality in which he can re-examine his individuality and relationships with others. This methodological framework allows for a comprehensive and multifaceted understanding of the spatial politics of flânerie in Orhan Pamuk's *A Stranger in My Mind*. Cartographic mapping was used to analyse how to interpret Pamuk's descriptions of Istanbul as literary map. In particular, it explores how the social and political dynamics of Istanbul are reflected in Pamuk's descriptions of the city's streets, neighbourhoods and landmarks. In order to illustrate this point, we aim to breaking down Pamuk's chronotope and the spatial structure of the novel into single elements. There are five main elements of which a fictional space consists of: setting, zone of action, projected space, marker, route (Piatti et al., 2009). We count space and places in novel in order to draw zone of action in which Mevlut as Flâneur draws his rhythm in Istanbul.

3. Findings

3.1. A Flâneur under spatial polarization

There has always been a tension between traditional Islam and the secular vision for the modernity in Türkiye across many scales such as region, districts and even neighbourhood. The right-left conflict in Türkiye is the period of armed conflict and tension that started in the 1970s with the organization of right-wing parties that united against the strengthening of leftist ideas after the 27 May Coup, and tended to end after the 12 September Coup.

Türkiye is a country that is deeply divided along social and political lines. This polarization has its roots in the early days of the Republic and Late Ottoman era, when top-down Westernization efforts created a sense of division between different social groups. The rise of nationalism and socialism in the mid-20th century further exacerbated this division, leading to a civil war environment.

Mevlut also cannot be comfortable in and around the neighbourhood where civil conflicts have occurred. He is constantly stigmatized when meeting with friends from the and left camps, because the political borders are very sharp and do not allow crossings. When the conflicts get intense, Mevlut can't even hide his own feelings:

Let's go out and sell our boza in the city tonight," said his father.

No one will mess with his son with a strange spoiler. We are neutral."

Let's go to the city," his father said to Mevlut in the morning.

I will stay," said Mevlut.

My son! Their fight never ends, they can't get enough of killing each other and blood, politics is an excuse... Let's sell our yoghurt and boza. Don't get involved. Stay away

from Alevis, Leftists, Kurds, that Ferhat. Let's not be out of our homes while they're uprooting them from here." said his Father.

Mevlut remained neutral between neighbourhood conflicts, neither siding with a group nor fighting with them. Although this situation created an apolitical impression about Mevlut, it is obvious that he followed a different path. At that point, we claimed that Flâneur encourage the emergence of new paths and forms by getting beyond polarized society and its boundaries. Orhan Pamuk also placed Mevlut as a Flâneur of cosmopolitan Istanbul. What is distinctive in Pamuk's Flâneur is that he focused on emancipatory aspects of flânerie in atmosphere of violence between polarized social movements of Turkish society. Pamuk's Flâneur makes an impression of boundary crossing.

The neighbourhood where Mevlut settled down is knitted with practices based on polarizing social identities and habitus. Mevlut was able to get out of the habitus of these neighbourhoods, to some extent, thanks to the observations and thoughts he accumulated through his encounters in the cosmopolitan streets of Beyoğlu, where threshold transformations are experienced. After a while, Mevlut takes on a unique urban identity that does not fit all poles. It seems possible to consider this transformation in the light of Bhabha's concept of Third Space. Pamuk give an emphasize about polarization in Türkiye. Despite the all desperate things, he insists on a character who can cross the boundaries and create his own Third Space:

In the last 10 or even 5 years, despite all the economic growth, the language of the fight at the top has become tough and brutal. Everyone accuses each other of all kinds of treason. I wanted to write a novel about Türkiye, the poor that sees both teams. There is no such thing as the poor only on this side. Your main hero should not have strong, prominent views in this fight. If it does, it cannot be accommodated among leftists or extreme rightists. There is no such thing in Mevlut. Very sincere, sincere and honest. The economic problem is more prominent than his political and ideological problem. That's why he's on good terms with leftists, Alevis and Kurds. His best friend is Alevi. Uncle's sons are nationalist, conservative, sometimes religious, sometimes flag bearing people. It does not conflict with them. Have no thoughts of your own? A lot. But he manages. Because he wants to hold on in the city. Both sides have their favourite things and their troubles. I wanted to create such a hero, but I think most of my country is like that. The literary and sociological ideology, the ideology of prejudice that I am fighting in this book is this: The individuality of the poor is not developed. I wanted to create a poor hero, to reveal his humanity with all its richness, like the bourgeois, Nişantaşı heroes in my previous novels. It is always in my heart to understand the humanity of middle-class heroes. I would like Türkiye to receive Mevlut's optimism. I don't want people to care so much about this fight in Türkiye. Life also teaches me to be like Mevlut. Me too (Kürşad, 2014).

Homi Bhabha's theory of the Third Space presents a solution to overcome dualistic approaches towards identity and culture. The Third Space, as a hybrid domain, produces novel identities and cultural structures outside the dichotomous boundaries. Bhabha refers to hybridity as an exclusive attribute, neither reducible to nor reflective of the two cultures it originates from, but rather as something entirely new and different. The Third Space concept engages with non-uniformity and difference and stresses the importance of liminal spaces and in-between states. Bhabha's call for cultural difference also seeks a different spatiality, one that is not dualistic or territorial, but rather fluid and open-ended (Rose, 1995).

In this study, flânerie is associated with this investigation, and it provides the opportunity to develop a critical perspective against both right-religious-nationalist identity and the polarizing attitudes

of left, secular and liberals. Mevlut is both rural and urban, and neither rural nor urban. It is not lost in translation, however, because the processes of manoeuvring and translating between lifestyles and worldviews paralleled a new and conscious orientation to Third Space. What happens in such a situation is a new attachment point for Flâneur, which is understood as rambling, rather than being unable to hold on to a city.

Rose's (1995) critique of Bhabha's concept of Third Space is that it lacks concrete details in a number of aspects. Firstly, Rose suggests that Bhabha does not provide enough detail about how Third Space manifests itself in particular places in space and time. Secondly, Rose claims that Bhabha does not deal sufficiently with the questions of power and social differences embedded in Third Space. Reading Third Space with Flâneur can bring a specificity. Flânerie has a potential to create Third Space an alternative postmodern place which is designed to break down and disorder a rigid dichotomy. We suggest that spatial mobility between social topographies provide Flâneur to survival and spiritual refinement which can create a Third Space.

3.2. Flâneur's Third Spaces

In his novel *A Strangeness in My Mind*, Orhan Pamuk chronicles the social and urban transformation of Istanbul from 1969 to 2012, as waves of migrants from rural Anatolia to the big city in search of a better life. Pamuk interweaves the personal stories of his characters with the broader political and economic forces that shape their lives, creating a nuanced and comprehensive portrait of a city in transformation. Among the newcomers to Istanbul is 12-year-old Mevlut, who arrives from a small village in central Anatolia with his family. Mevlut and his fellow migrants find themselves at the margins of society, struggling to make a living and build a new life for themselves in a rapidly changing city.

Mevlut initially lives with his father, Mustafa, a street vendor who has been in the city for many years. Mustafa's brother, Hasan, is more ambitious and successful than his brother, and his sons Korkut and Suleyman later become wealthy in the construction business. Mevlut, on the other hand, remains a street vendor, selling boza, a traditional drink. Mevlut lives in the peripheral neighborhoods of Kültepe and Duttepe. However, for most of the novel, he lives and experiences urban social life in Beyoğlu, a central district of Istanbul. Unlike other who come to Istanbul seeking better economic conditions, Mevlut remains in the same economic conditions throughout his life. Mevlut spends much of his time wandering through the streets of Istanbul, taking in the city's diverse social world. In this way, he is able to get beyond the polarizing dichotomies that divide Turkish society, such as the secular/religious, left/right, liberal/socialist, and eastern/western divides.

Mevlut's engagement with flânerie was made possible by his absence of a static identity, his family's welcoming attitude and his gender. The fact that Mevlut's rural origins were not embedded allowed him to acquire a critical and emancipatory identity. The fact that his family did not attempt to control his subjective world and limit his practices also allowed him to continue as a flâneur. Moreover, his male gender allowed him to move freely in the most precarious streets of the city.

While there are difficulties for minor identities such as Kurdish, Alevi and women, it is also difficult for a person to break out of a conservative Sunni Turkish habitus. On the other hand, there are important outcomes that develop through Mevlut's agency. Firstly, Mevlut might not have had any incentive, discomfort or motivation to reject the mainstream dominant legal order. He could have conformed to the order. While the politics of the struggle of marginal identities is important, individual deviations from the dominant order are crucial to the formation of a more inclusive cultural environment. Indeed, Orhan Pamuk's choice of a conservative Sunni man is also significant in understanding the possibility of change in urban right-wing communities. The character of Mevlut expands the traditional definition of the flaneur, showing that individuals with dominant identities can also be flaneurs by deviating from the order.

Istanbul, Türkiye's economic centre, is a city of contrasts, where modernity and tradition, secular and religious, luxury and poverty coexist. The city's population of 16 million includes many people who have migrated from rural areas in search of better job opportunities. Istanbul is often described as a city where dreams of riches can come true, but this is not the case for everyone. The city is also home to many people who live in poverty. This division between rich and poor is reflected in the city's physical layout, with core areas being more developed and prosperous than peripheral areas. Therefore, Istanbul is spatially segregated between the dualities. We claim that *Strangeness in My Mind* represents Istanbul between core and periphery. In the novel, Pamuk characterises two Istanbuls. First is the central part of Beyoğlu which has a cosmopolitan atmosphere with people from various cultures. Second is peripheral Istanbul where city culture ends, and urban sprawl begins. This part focuses on spatial segregation in Istanbul with the lenses of Pamuk's dual chronotope in the novel. While location of traditional, religious and poverty is periphery, the author locates the modern, secular and luxury to core (Figure 1).

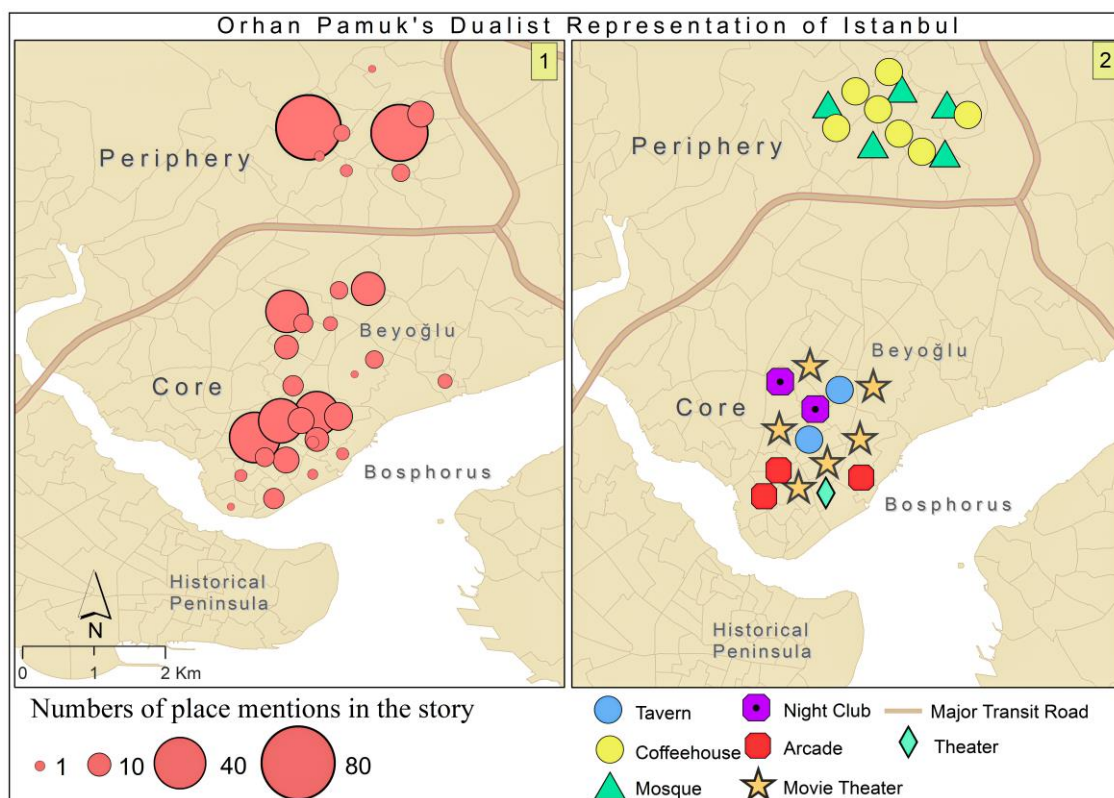
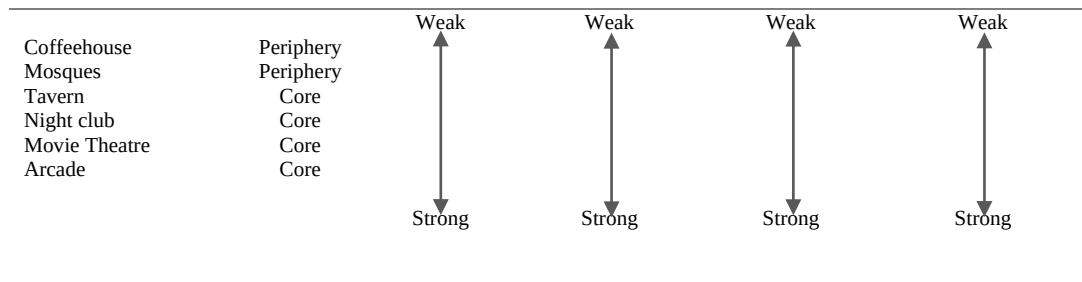

Figure 1. Orhan Pamuk's dualist representation of Istanbul.

In the sixty-two years story, Pamuk shows Mevlut a dweller between core and periphery. Pamuk represents core (Beyoğlu district, Istanbul) as a space of cosmopolitan culture, anonymity, invisibility, groups of exclusion such as LGBT, discriminated ethnicities, marginalized people and creative class. Hence, Beyoğlu is a kind of heterotopic place which allows alternative way of lives and cultures against nationalist hegemony in Türkiye. Unlike the core, periphery is place of far right which deploys dominant power practices such as stigma, heteronormativity and high level of surveillance. Furthermore, public spaces such as mosques and traditional coffeehouses are extremely nationalist Islamists ideologically embedded with gendered practices and discourses. As in the periphery, racism exclude individuality, Mevlut find an emancipatory site in Beyoğlu which provide encounter with diversity and marginalized side of the country. Besides these experiences, Mevlut also meet his subjectivity and sexuality in social spaces such as movie theatres, taverns, night clubs and arcades which have been located in Beyoğlu (Table 1).

Table 1. Identity and attitudes in social spaces

Social spaces	Location	Inclusion	Anonymity	Gender equality	Encounter with difference
---------------	----------	-----------	-----------	-----------------	---------------------------

In Istanbul people have to move fast because the city develops very quickly you have to keep pace otherwise you get left behind economically. Unlike the most people, Mevlut prefer to stay being a street vendor by selling old-fashioned drink Boza. One of the reason is that being in a street as if he is a nomad and always on the move. He does love to stroll in the street of Beyoglu and develop his thinking by observing crowd and the soul of the Istanbul:

Because he was constantly walking at night while selling boza, he had beautiful pictures and strange thoughts running through his eyes: In those days, he discovered that in some neighbourhoods, the shadows of trees moved even though not a leaf moved at night, and that there was a rhyme between the last syllables of the advertisements for circumcisers and classrooms affixed to the doors. Listening to what the city said to him at night and reading the language of the streets made Mevlut proud.

The effect of Mevlut's relationship with the city on his own is seen in the expansion of his imagination. This situation is compatible with the close relationship that the famous figure Flâneur of the modern city, popular with Walter Benjamin, established with the city alone. Flâneur is defined above all as a *thinker-wandering* or *walking thought*. The roads, streets and passages create a reflection in the world of Flâneur's ideas. As we can see in Mevlut, he builds a world of ideas between the city and his thought.

Geography is a discipline that studies the concepts of space and place. Space is a three-dimensional extension where physical and socio-cultural elements coexist. Place, on the other hand, is the embodiment of space built with values, emotion, meaning, attitude, values, beliefs, fears, and attachment. Since the 1980s, humanist geographers have begun to emphasize the importance of the concept of place. According to humanist geographers such as Tuan, Relph, and Seamon, place is shaped by the subjective experiences and meanings of individuals. Place plays an essential role in the construction of an individual's identity and sense of belonging.

However, Humanist geographers' understanding of place ignored social differences including class, gender, ethnicity, age and sexuality. In contrast, geographers such as Massey explored engagement of identity and place. According to Massey, place is a spatial form that is heterogeneous and in an in constant evolution. Although places have distinctive characters of their own, they do not have a uniform sense of place and a coherent pattern of identity shared by all who live in them.

Istanbul is a heterogeneous city in constant transformation. The city coexists people from different social groups, different cultures and different identities. For this reason, Istanbul is one of the cities that best reflects the importance of the heterogenous understanding of place. Mevlut is the main

character of Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind*. Mevlut is the child of a working class family who migrated to Istanbul. Mevlut wanders the streets of the city to get to know the city and to construct his own identity. Intentionally losing himself in neighbourhoods such as Tarlabaşı and Beyoğlu, Mevlut pursues a Situationist derive. Especially Tarlabaşı is a neighbourhood that plays a central role in Mevlut's attachment to the Third Space. This neighbourhood is a heterotopic place where are consist of heterogeneous residents, excluded identities from the society can find a place for themselves. At the end of the novel, Mevlut moves to this neighbourhood and gets closer to his greatest love of wandering in the Istanbul, away from heteronormative culture.

In conclusion, geography is a discipline that analyses the notions of space and place. The place plays an essential role in the construction of an individual's identity and sense of belonging. In fact, Istanbul, which is woven with its routes within the city, is one of the cities that best reflects the importance of the importance of the place as a heterogeneous and constantly transforming city with routes rather than the roots. The presence of flâneur routes within the place shows us that the third space is rather limited to individuals and their small environment.

3.3. Flânerie and encounter with the difference

This study examines the potential of the Third Space as a site for emancipation and flânerie. For the many rural migrants who flock to cities like Istanbul each day, the city offers the promise of progress and opportunity. Beyond economic prosperity, values of freedom, self-realization, and tolerance in urban life are also highly appealing to immigrants. However, this understanding of the self and the body as mutually constitutive of the city raises questions about where and how these freedoms can be realized in the urban environment (Lees, 2004). The emancipatory city could offer opportunities for self-development in its streets, squares, cafés, cinemas, theatres, libraries, taverns, and other downtown public spaces, where flâneurs can experience the city and encounter its diversity. Given that encounters in public spaces are often fleeting and are constructed according to the rules of civility and anonymity, they provide little opportunity for sustained contact that might change people's understandings of those different from themselves. We argue that interactions in flânerie spaces, such as consumption space, public space and socialisation space have more potential in shaping outgroup attitudes. Valentine and Harris (2016) argue that because the nature of encounter is socially produced differently in different types of space, depending whether the encounter setting is more public or private, inter-ethnic contact in different spaces will have a different effect on attitudes towards minorities.

These reflective practices have another importance for Orhan Pamuk's flâneur. It was thanks to flânerie that Mevlut, who lived in the countryside until his youth, learned to live in a huge metropolis like Istanbul with no end to the streets. When political transformation is added to this pedagogical dimension, Pamuk's flâneur stuck in polarized neighbourhoods has turned into a freer individuality in terms of worldview. This individuality has the opportunity to become a creative spatial character for the subaltern segments who want to hold on to the city.

A further aspect of Benjamin's (2006) understanding of the flâneur is the idea of 'dreaminess' or 'semi-awareness'. Benjamin argues that this state is essential for the flâneur to engage with the city in all its diversity and uncertainty. Pamuk's flâneur meets his community's dark past, which is being tried

to be closed, as he explores the city on foot. In time, he learns that the apartments on the streets that he sells boza belong to the ethnic communities who lived here before. The encounter with the other gradually begins to create an awareness in himself. In fact, while walking around back streets of Taksim with Süleyman, from the neighbourhood where he grew up, he talks about the values of its past:

I suppose a Mercedes (car) has never entered this neighbourhood in its history.”says Süleyman.

Don't underestimate this neighbourhood too much. In the past, the smartest and most artisan Greeks and Assyrians lived here. It is the essence that keeps Istanbul alive.” replied Mevlut.

Before the rise of Turkish nationalism, Istanbul was an important city of multi-ethnic diversity and tolerance. This multicultural legacy is also reflected in the figure of the flâneur, a curious city-dweller who moved freely through the city streets, observing places and the lives of others with a need for anonymity. While not all of the urban dwellers could achieve the same kind of freedom of mobility as De Certeau (1998) suggests that all have the potential to shape the experience of walking in the city. Urban practices such as wandering can be a liberating force, allowing individuals to passively absorb the sights and sounds of the city and develop their own cosmopolitan view.

Oldenburg's notion of third places, which are public spaces where people gather casually, suggests that these spaces offer a higher potential for encounters between different groups than domestic spaces. Such encounters can take place in a variety of public places, including high streets, cafes, restaurants, cinemas, passageways and parks, and can cross local boundaries. The openness of public spaces makes them ideal for encounters, allowing people from different backgrounds to socialise and interact. We have suggested that flânerie, or the act of wandering aimlessly through public spaces, can play a key role in enabling intergroup encounters in highly polarised social topographies.

4. Discussion and Conclusion

The importance of the flâneur figure lies in its ability to help us understand modern urban life and the possibility for emancipation that the city offers. First, as a key representative of modern urban life, the flâneur is one of the few nomad urban figure who can absorb the city's complexity and diversity. By wandering through the city's streets alone, observing different identities and distinct places, the flâneur helps us to understand the dynamics and changes of urban life. Second, as a representative of individual freedom, the flâneur has the opportunity to discover their own subjectivity and perspective on life by wandering through the city streets away from their local geographies.

Despite the significant potential of flâneuric mobility, social theory research has largely limited the flâneur concept to a lifestyle shaped by the bourgeoisie, leisure, and detachment. To arrive at a more inclusive understanding of the flâneur, this article examines the relationship that individuals from lower classes have with the city as they try to hold on to urban life.

Orhan Pamuk's novel *A Strangeness in My Mind*, which tells the story of Mevlut Karataş's personal relationship with the city after moving from rural Anatolia to Istanbul, presents a working-class flâneur. Mevlut, who enters the city in the squatter neighborhoods on the peripheral Istanbul, finds himself in a polarized environment, both in his immediate surroundings and in the surrounding

neighborhoods. He finds a way out of the polarized environment in spatial mobility. Mevlut, like a flâneur, liberates himself by finding himself in the streets, encountering other identities, exploring different perspectives, and building his affiliation with public spaces while working by selling boza in the city's deserted and crowded streets. The article reaches two important conclusions:

The flâneur reveals the possibility of a politics of the flâneur. The flâneur is not simply a detached observer, but rather an active participant in urban life. The flâneur's ability to wander freely throughout the city enables them to break free from the pressures of imposed social identities and authority. By leaving Istanbul's polarized social geographies, Mevlut achieves political liberation in the anonymous and relatively heterogeneous geographies of the city. The Situationists, who constantly focus on psychogeographical *dérivés*, attach great importance to the flâneur figure. They believe that a politics of the flâneur is possible and that *flânerie*, as a form of public space mobility, is a form of political resistance. In this context, Third Space, as a form of public *flânerie*, can also be used as a pioneering concept for social theory in terms of a form of political spatialization, especially in the radical flâneur studies.

The flâneur, who is generally identified with the bourgeois class, can also be born from the working class. The flâneur can be identified as a figure who is able to create a space for himself in the city, regardless of his social status. Especially individuals who move to a big city and feel uncomfortable in their own social geography can find a solution through *flânerie* in the anonymous streets of the city.

According to him, flâneur, indeed, look at everything in urban streets. Pamuk's flâneur embodies this democratic and emancipatory potential, as he seeks to move beyond the polarized politics of Istanbul. The flâneur can be anyone who has the freedom to wander the streets of the city and watch the city. In conclusion, we provide a contribution to the discussion of how the individual can overcome polarization in urban environments with *flânerie*. Our analyses of the liberating potential of *flânerie* are particularly important in today's increasingly divided world.

References

- Ankay, N. (2021). Orhan Pamuk'un tuhaf gezgini Mevlut. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 13(25), 273-300. doi: 10.26517/ytea.483
- Baudelaire, C. (1965). The painter of modern life (1863). *The Painter of Modern Life and Other Essays*, 1-40.
- Bauman, Z. (1994). Desert spectacular. In *The flâneur* (pp. 138-157). London: Routledge.
- Benjamin, W. (2006). *The writer of modern life: Essays on Charles Baudelaire*. Harvard University Press.
- Bhabha, H. K. (2012). *The location of culture*. London: Routledge.
- Cerina F., Dienesch E., Moro A., Rendall M. (2023). Spatial polarisation, *The Economic Journal*, 133, (649), 30–69. doi: 10.1093/ej/ueac040
- Cresswell, T. (2010). Towards a politics of mobility. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28, 17-31. doi: 10.1068/d11407
- Dağ, N. (2022). Araftaki flanör. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 16 (1), 398 – 419. doi: 10.28981/hikmet.1076209
- De Certeau, M., Mayol, P. (1998). *The practice of everyday life: living and cooking*. University of Minnesota Press.
- Featherstone, M. (1998). The flâneur, the city and virtual public life. *Urban Studies*, 35(5–6), 909–925.
- Ferguson, P. P. (1994). The flâneur on and off the streets of Paris. In *The flâneur* (pp. 22-42). London: London: Routledge.
- Frisby, D. (1994). The flâneur in social theory. In *The flâneur* (pp. 81-110). London: Routledge.

- Galley, A. (2015). *Benjamin's Passages: Dreaming*. Oxford University Press, USA.
- Glassford, J., Kara, S. M. (2018). No mood for change: neoliberalism and Turkish fiction. *British Journal of Middle Eastern Studies*. doi: 10.1080/13530194.2018.1509690
- Gürle, F. M. (2013). Wandering on the peripheries": The Turkish novelistic hero as "Beautiful Soul. *Journal of Modern Literature*, 36(4), 96-112. doi: 10.2979/jmodelite.36.4.96
- Harvey, D. (2004). *Paris, capital of modernity*. London: Routledge.
- Hones, S. (2022). *Literary geography*. Taylor & Francis. doi: 10.4324/9781315778273
- Korkmaz, F. (2015). Orhan Pamuk'un kafamda bir tuhaflık romanında postmodern bir flâneur: Mevlut. *Electronic Turkish Studies*, 10(12). doi: 10.7827/TurkishStudies.8052
- Kürşad, O. (2014, 13 Aralık). *Orhan Pamuk'tan 'tuhaf' açıklamalar*, 29.11.2023 tarihinde <https://www.haberturk.com/yasam/haber/1018716-orhan-pamuktan-tuhaf-aciklamalar> adresinden alınmıştır.
- Latham, A. (2020). "Flâneur". In Audrey Kobayashi (eds.) *International Encyclopedia of Human Geography*, 2nd edition. Volume 5, 153-157, Elsevier.
- Lees, L. (2004). *The emancipatory city?: Paradoxes and possibilities*. SAGE Publications. doi: 10.4135/9781446221365
- Lefebvre, H. (2013). *Rhythmanalysis: Space, time and everyday life*. Bloomsbury Publishing.
- Marx, K. (2014). On the Jewish question. In *Nonsense Upon Stilts* (pp. 137-150), London: Routledge.
- Millington, G., Rizov, V. (2019). 'What makes city life meaningful is the things we hide' A dialogue on existential urban space between Marshall Berman and Orhan Pamuk. *City*, 23(6), 697-713. doi: 10.1080/13604813.2020.1718961
- Modai-Snir, T., van Ham, M. (2018). Neighbourhood change and spatial polarization: The roles of increasing inequality and divergent urban development. *Cities*, 82, 108-118. doi: 10.1016/j.cities.2018.05.009
- Öksüz, M. (2022). Arzu coğrafyasına dair bir "oluş" ve "kaçış" denemesi. Nurettin Özgen (Ed.), in *Psikocoğrafya* (152-184). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Pamuk, O. (2015). *A Strangeness in My Mind*. Faber & Faber.
- Piatti, B., Bär, H. R., Reuschel, A. K., Hurni, L., Cartwright, W. (2009). Mapping literature: Towards a geography of fiction. In *Cartography and art* (pp. 1-16). Berlin: Springer. doi: 10.1007/978-3-540-68569-2_15
- Pope, R. (2010). The Jouissance of the Flâneur: Rewriting Baudelaire and Modernity. *Space and Culture*, 13(1), 4-16. doi: 10.1177/1206331209353682
- Rose, G. (1995). The interstitial perspective: a review essay on Homi Bhabha's *The Location of Culture*. *Environment and Planning D: Society and Space*, 13(3), 365-373.
- Sakr, R. (2011). Between Terror and Taboo: Monumentalisation as the Matrix of History and Politics in Orhan Pamuk's *The Black Book* and *Snow*. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 38(2), 227-247. doi: 10.1080/13530194.2011.581821
- Saunders, A. (2010). Literary geography: Reforging the connections. *Progress in Human Geography*, 34(4), 436-452. doi: 10.1177/03091325093436
- Shields, R. (1994). Fancy footwork: Walter Benjamin's notes on flânerie. In *The flâneur* (pp. 61-80). London: London: Routledge.
- Simmel, G. (2012). The metropolis and mental life. In *The Urban Sociology Reader* (pp. 37-45). London: London: Routledge. doi: 10.4324/9780203103333-10
- Suk, J., McLeod, D. M., Shah, D. V. (2022). Spatial polarization, partisan climate, and participatory actions: Do congenial contexts lead to mobilization, resignation, activation, or complacency?. *Political Behavior*, 1-24. doi: 10.1007/s11109-022-09801-6
- Thacker, A. (2017). Critical literary geography. In *The Routledge Handbook of Literature and Space* (pp. 28-38). Routledge.
- Valentine, G., Harris, C. (2016). Encounters and (in) tolerance: perceptions of legality and the regulation of space. *Social & Cultural Geography*, 17(7), 913-932. doi: 10.1080/14649365.2016.1139171

Muğla’da Airbnb İlanlarının Coğrafi Boyutları ve Mekânsal Özellikleri

Geographical dimensions and spatial characteristics of Airbnb listings in Muğla
Volkan Zoğal ^a, Gözde Emekli^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1406417

Makale Geçmişi:

Geliş: 18.12.2023

Kabul: 20.02.2024

Anahtar Kelimeler:

Kısa süreli konut

kiralamaları

Airbnb

Mekânsal analiz

Kümelenme

Muğla

Öz

Bu çalışma, Türkiye’nin önemli turizm merkezlerinden olan Muğla ilinde, Airbnb platformunda listelenen kısa süreli konut kiralamalarının mekânsal özelliklerine odaklanmaktadır. Airbnb ile ilgili, Türkiye’de son dönemlerde tartışmalar giderek artmış ve kısa süreli kiralamalara yeni bir yasal düzenleme getirilmiştir. Bu kapsamda olgunun coğrafi boyutlarının ortaya konulması önem arz etmektedir. Çalışmada, Muğla’da toplam 30 binden fazla Airbnb ilanının konum bilgileri kullanılarak, farklı mekânsal ölçeklerde (il, ilçe ve mahalle) dağılışı, yoğunluk ve kümelenme analizleri yapılmış ve haritalar üretilmiştir. Çalışmanın bulguları, dünyada birçok şehirde olduğu gibi Muğla’da da Airbnb ilanlarının hızla arttığını ve ilanların Bodrum, Fethiye ve Marmaris gibi ikinci konut yapılaşmasının fazla olduğu ilçelerde yoğunlaştığını göstermiştir. Airbnb ilanlarının dağılışı denize yakınlık önemli bir belirleyicidir. Airbnb ilanlarının, anlamlı bir kümelenme eğilimi gösterdiği alanlar zamanla artmaktadır. Muğla’daki Airbnb ilanlarının yaratmış olduğu toplam yatak kapasitesi, işletme belgeli tesislerin yatak kapasitesini geçmiştir ve il genelinde Airbnb ilanları resmi konaklama tesislerine göre daha geniş bir alanda dağılışı göstermektedir.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1406417

Article History:

Received: 18.12.2023

Accepted: 20.02.2024

Keywords:

Short-term rentals

Airbnb

Spatial analysis

Cluster

Muğla

Abstract

This study examines the spatial characteristics of short-term accommodation on the Airbnb platform in Muğla province. Airbnb has recently been the subject of increased discussion in Turkey, followed by the introduction of new regulations on short-term rentals. In this context, it is important to uncover the geographical dimensions of the phenomenon. In this study, we conducted distribution, density, and clustering analyses at different spatial scales (province, district, and neighborhood) using the location information of over 30,000 Airbnb listings in Muğla. The findings show a rapid increase in Airbnb listings in Muğla, similar to many cities around the world. The districts with many second homes, Bodrum, Fethiye, and Marmaris, have a high concentration of Airbnb listings. Proximity to the sea plays an important role in the distribution of listings. The total bed capacity created by Airbnb listings in Muğla exceeds the bed capacity of official accommodation facilities. Airbnb listings are more widely distributed across the province than official accommodation facilities.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: volkan.zogal@gop.edu.tr

^aTokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Tokat/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-0059-1958>

^bEge Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İzmir/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0001-8528-5209>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The relationship between tourism and space has attracted the attention of many social scientists for many years. Tourism, which affects almost every part of the world economically, culturally, and spatially, is considered a geographical phenomenon in terms of including dimensions such as human-environment interaction, environmental protection and planning, sense of place, spatial behavior, and human mobility (Williams and Lew, 2015).

Changing tourist perceptions of vacations, environmental concerns, resource depletion, climate change, poverty, and financial crises have encouraged alternative socio-political tourism models that can more effectively address sustainable development, and this has led to the acceleration of the sharing economy concept and activities within the tourism industry. Sharing economy platforms, which have grown in popularity and use in recent years, are changing the geography of tourism by attracting tourists to destinations that previously lacked tourism infrastructure and did not yet have touristic features. Richards (2017) argues that the growth of companies such as Couchsurfing, Airbnb, and Uber is not only challenging traditional tourism but also reshaping the neighborhoods in which tourists live.

One of the most significant impacts of this emerging phenomenon is on the accommodation sector. The number of people using digital platforms that allow short-term housing/room rentals and home exchanges for a certain fee or free of charge continues to grow rapidly today. On a global scale, Airbnb is the largest platform that allows short-term rentals. It was born in 2007 when two hosts welcomed three guests to their San Francisco home and has since grown to over 4 million hosts who have welcomed over 1.5 billion guest arrivals in almost every country across the globe (Airbnb, 2021).

Yeşilbağ (2022) sees the rapid rise of recently established digital platforms as one of the most remarkable phenomena of contemporary capitalism, noting that they have come to dominate the global economy in a short time. In this process, dubbed "Airbnb 2.0," the platforms are becoming increasingly professionalized and commercialized (Dogru et al., 2020), thus changing the meaning of home. This rapid rise and the impacts of short-term rentals, such as financialization, housing problems, and displacement of local populations, have led governments in many cities to prepare some legal regulations and impose restrictions on rentals. Similarly, a regulation was introduced on November 2, 2023 in Türkiye, and short-term rentals were severely restricted (Resmi Gazete, 2023).

The regions with the highest concentration of active Airbnb listings in the world are North America and Europe. There are a total of 737,000 active Airbnb listings in European cities, with the largest markets being London, Paris, Rome, and Barcelona (Adamiak, 2019). As of 2022, London is in first place with a total of 69,351 Airbnb listings, followed by Paris with 31,365. The number of listings on the platform tends to increase rapidly in Türkiye, especially in metropolitan areas and tourist destinations on the Mediterranean coast of the country, which are generally characterized by second home tourism. However, the number of publications on the spatial characteristics of short-term rentals in Türkiye is rather limited. In this context, the main objective of this study is to present the temporal

changes and geographical dimensions of short-term rentals listed on the Airbnb platform in Muğla province of Türkiye and to explain their spatial characteristics.

2. Data and Method

Airbnb does not share detailed data covering all listings on the platform. Therefore, researchers focusing on the spatial characteristics of Airbnb generally turn to secondary sources that share data on Airbnb listings (Table 2). At this point, there are three main platforms that researchers consult: InsideAirbnb, DataHippo, and AirDNA. Therefore, the data on Airbnb listings in Muğla in this study were provided by the company AirDNA. The data, including the locations of the listings, covers the period until September 2021.

In order to reveal the spatial characteristics of Airbnb listings in Muğla and the temporal changes of these characteristics, information such as the total number of listings at all times, the number of active listings by year, the type of listings, and the total room and bed capacities were presented and interpreted in tables and graphs. To show the characteristics of the phenomenon at different spatial scales (province, district, and neighborhood) and to make comparisons, distribution, and density maps were created using the location information of the listings. In addition, Kernel Density, Anselin Local Moran's, and Bivariate Local Moran's I analyses were conducted using ArcMap 10.7 and GeoDA software to provide more detailed findings on the spatial characteristics of Airbnb listings in Muğla.

3. Results and Discussion

The findings show that the number of active Airbnb listings in Muğla increased from 7376 in 2017 to 16180 in 2021, and more than 80% of these listings are listed as entire home (Table 3). In all years except 2020, there is an increase in the number of active listings between May and September (Figure 2). The increase in tourist visits to Muğla and the need for accommodation is the main reason for the increase in the number of active listings during this period. There was a slowdown in Airbnb activity due to the COVID-19 pandemic in 2020.

Listings are concentrated in the districts of Bodrum, Fethiye, and Marmaris. These three districts account for about 80% of all Airbnb listings in Muğla. This result of the research is not unpredictable and surprising; because Bodrum, Fethiye, and Marmaris are the most popular destinations in Muğla with high tourist attractions. In addition, the number of second homes in these districts is high. Therefore, they are in an advantageous position in terms of both supply and demand for short-term rental activities, which is reflected in the spatial distribution of listings. There are Airbnb listings in every neighborhood in the Marmaris and Datça districts. However, Bodrum (11) and Fethiye (5) are the top two districts when looking at the top 20 neighborhoods with the most listings.

Further analysis at the neighborhood scale shows that proximity to the sea is an important determinant of the distribution of Airbnb listings in Muğla, which is dominated by mass tourism. The maps show that most of the listings are concentrated in neighborhoods on or close to the seashore (Figure 5). It can be said that the density in neighborhoods not connected to the sea has also increased slightly in recent years, due to the growing awareness of Airbnb and the increased demand for rural areas away from the sea with the COVID-19 pandemic. However, it is expected that proximity to the sea and

touristic attractions will continue to be the most important determinants of the spatial distribution of listings in the coming period.

Another result of the spatial analysis is the increase in the number of areas where listings show a significant clustering tendency. With the increase in the number of active listings, especially in Datça and Marmaris, the number of neighborhoods with a high level of clustering tendency has also tended to increase in recent years. One of the important findings of the study is that the total bed capacity created by Airbnb listings in Muğla has exceeded the bed capacity of official accommodation facilities. The bed capacity of Airbnb is much higher than the bed capacity of traditional accommodation facilities, especially in Fethiye and Datça.

The claim that Airbnb is a useful system because it provides accommodation in areas where traditional accommodation facilities are scarce is partially confirmed in Muğla. While both Airbnb listings and accommodation facilities show a high clustering tendency in the neighborhoods of Bodrum, Marmaris, and Fethiye districts with high tourism demand, Airbnb listings are distributed over a wider area than official accommodation facilities and have a high level of clustering tendency. This result is consistent with the findings of Gutiérrez et al., (2017) study in Barcelona, while it differs from the findings of the study conducted in Spain (Eugenio-Martin et al., 2019) and the study conducted in Andorra (Domènech and Zoğal, 2020).

According to Smigiel (2020), although there are many regulations in force in different countries, there are difficulties in implementation. The most important reasons for this situation are the lack of people to control the regulations, the regulations focus on temporary solutions rather than fully solving the problem, and do not take into account real power relations. Therefore, despite regulations and restrictions, Airbnb activity continues to grow in many cities. In this context, the impact of the new regulations in Türkiye on the spatial characteristics of listings should be closely monitored and examined with new research in the coming period.

1. Giriş

Turizm ve mekân arasındaki ilişki, birçok sosyal bilimcinin uzun yıllardır ilgisini çekmektedir. Ekonomik, sosyo-kültürel ve mekânsal olarak dünyanın neredeyse her noktasını etkileyen turizm; insan-çevre etkileşimi, çevrenin korunması ve planlanması, yer duygusu, mekânsal davranış, insan hareketliliği gibi boyutları içermesi bakımından coğrafi bir olgu olarak kabul edilmektedir (Williams ve Lew, 2015). Bu nedenle farklı boyutlarıyla coğrafyacıların da araştırmalarına konu olmaktadır (Özgüç, 2017; Wilson, 2012). 1980'lerde ve 1990'larda bölgesel coğrafya geleneğinin hâkim olduğu turizm coğrafyası araştırmalarında tatil yöreleriyle ilgili tanımlayıcı araştırmalar yapmak popüler iken, günümüzde turizm mekânlarının üretilmesi, pazarlanması, tüketilmesi ve sürdürülebilirliği gibi eleştirel ve problem odaklı konular ön plana çıkmaya başlamıştır (Butler, 2004; Kervankıran ve Şardağ, 2019; Richards, 2017).

Turistlerin değişen tatil anlayışları, çevreyle ilgili endişeler, kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği, yoksulluk ve finansal krizler sürdürülebilir kalkınmayı daha etkin biçimde ele alabilecek alternatif sosyo-politik turizm modellerini teşvik etmiş ve bu durum turizm sistemi içerisinde paylaşım ekonomisi kavramının ve faaliyetlerinin ivme kazanmasını sağlamıştır (Ayazlar, 2018; Dredge ve Gyimóthy, 2016). Geleneksel paydaşlarca önceden ayarlanmış paket turlara ek olarak, insanların ilgi alanları ve beklentileri çerçevesinde kendi seyahatlerini planlayabilmelerine imkân veren dijital platformların yükselişiyle insanlar evlerini, arabalarını, yemeklerini, deneyimlerini ücretli ya da ücretsiz olarak turistlerle paylaşmaya başlamıştır. Toplumsal-kültürel değişimler, turist motivasyonlarının değişmesi, tüketim karşıtlığı, fiyat bilinci ve çevresel kaygılar gibi konular ise bu süreci hızlandırmıştır.

Turistik destinasyonlardaki tüketiciler ve hizmet sağlayıcılar arasındaki sınır ile yerel sakinler ve ticari işletmeler arasındaki sınır, paylaşım ekonomisiyle bulanıklaşmıştır. Bu nedenle paylaşım ekonomisi platformları aracılığıyla gerçekleşen faaliyetlerin turizmin geleceğini şekillendirecek en önemli itici güçlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu platformlar daha önceden turizm altyapısı olmayan ve henüz turistik özelliği olmayan destinasyonlara turistleri çekerek mekânı ve turizmin coğrafyasını da değiştirmektedir. Bu konuda Richards (2017), Couchsurfing, Airbnb ve Uber gibi şirketlerin büyümesinin sadece geleneksel turizme meydan okumakla kalmadığını, aynı zamanda turistlerin yaşadığı bölgeleri de yeniden şekillendirdiğini belirtmektedir. Nitekim Eren (2022), platformların ve şehirlerin karşılıklı olarak birbirlerini dönüştürmeye başladığını platform şehirciliği kavramı temelinde vurgulamakta ve her ne kadar şehirler ekonomik büyüme ihtiyacıyla dijital platformların sermaye yatırımlarına sıcak baksalar da bu dijital platformların şehri büyüttüğü mü yoksa tükettiği mi sorusunun cevabının hâlâ belirsizliğini koruduğunu aktarmaktadır.

Bu yeni olgunun en yoğun etki alanlarından biri konaklama sektörü olmuştur. Belirli bir ücret karşılığında ya da ücretsiz olarak kısa süreli konut/oda kiralamalarına ve konut değiş-tokuşuna imkân veren paylaşım ekonomisi platformlarının ve bu platformları kullanan insanların sayısı günümüzde hızla artmaya devam etmektedir. Küresel ölçekte, kısa süreli konut kiralamalara imkân veren platformların en büyüğü Airbnb platformudur. Faaliyetlerine 2007 yılında başlayan Airbnb, günümüzde 100 binden fazla şehirde 6 milyondan fazla aktif ilan içeren devasa bir yapıya bürünmüştür. Kurulduğu tarihten

günümüze 1 milyardan fazla konaklama paylaşımına ev sahipliği yapmıştır ve bu süreçte ev sahiplerine 150 milyar dolardan fazla gelir sağlamıştır (Airbnb, 2021).

Dünyada aktif Airbnb ilanlarının en yoğun olduğu bölgeler Kuzey Amerika ve Avrupa'dır. 624 bin aktif Airbnb ilanıyla ilk sırada yer alan ABD, tek başına tüm dünyadaki paylaşımların %17.4'üne sahiptir. ABD'nin ardından Fransa ve Çin gelmektedir (Adamiak, 2019). Avrupa şehirlerinde toplam 737 bin aktif Airbnb ilanı vardır ve en büyük pazarlar Londra, Paris, Roma ve Barselona şehirleridir. 2022 yılı itibarıyla Londra toplam 69.351 Airbnb ilanıyla ilk sıradadır. Londra'yı 31.365 ilanla Paris izlemektedir.

Platformdaki ilanların sayısı Türkiye'de de hızla artma eğilimindedir. Airbnb'ye ait çeşitli istatistikler paylaşan AirDNA¹ verilerine göre 2022 yılının birinci çeyreğinde, Türkiye'de aktif Airbnb ilanının en çok olduğu iller sırasıyla İstanbul (24.247), Antalya (16.777 ilan), Muğla (14.374 ilan), İzmir (5.930 ilan) ve Ankara'dır (1.704 ilan). Literatürle paralel bir şekilde Türkiye'deki Airbnb ilanları da büyükşehirlerde ve Türkiye'nin batı ve güney kıyılarındaki genellikle ikinci konut turizmiyle karakterize olan turistik destinasyonlarda yoğunlaşmıştır. Toplam ilanları, şehirlerin (1000 kişilik) nüfusuna oranladığımızda ise Muğla'nın %13,7 ile liderliği görülmektedir. Muğla'nın ardından %6,2 ile Antalya ve %1,5 ile İstanbul gelmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Türkiye'de toplam aktif Airbnb ilanlarının en fazla olduğu şehirler (2022)

Şehirler	Toplam Airbnb İlanları	Toplam Nüfus	İlanların 1000 Kişilik Nüfusa Oranı ‰
1-İstanbul	24.247	15.907.951	1,5
2-Antalya	16.777	2.688.004	6,2
3-Muğla	14.374	1.048.185	13,7
4-İzmir	5.930	4.462.056	1,3
5-Ankara	1.704	5.782.285	0,3
6-Aydın	1.284	1.148.241	1,1
7-Trabzon	847	818.023	1,0
8-Bursa	793	3.194.720	0,2
9-Mersin	432	1.916.432	0,2
10-Eskişehir	331	906.617	0,4

Kaynak: AirDNA'in 2022 yılı 1.çeyrek verileri ve TÜİK'in 2022 yılı ADNKS nüfus verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

İşbirliğine dayalı ekonomi, eş düzeyler/akranlar arası ekonomi, platform ekonomisi vb. şekillerde de adlandırılan bu olgu, kimi zaman “yıkıcı bir yenilik” ve “gölge ekonomisi” (Guttentag, 2015; Guttentag ve Smith, 2017; Tussyadiah ve Sigala, 2018) kimi zamansa paylaşım kültürü ruhuna aykırı bir şekilde kâr amaçlı yürütülmesi nedeniyle “sahte paylaşım” ve “platform kapitalizmi” (Belk, 2014; Cockayne, 2016; Srnicek, 2017) kavramlarıyla birlikte ele alınmakta ve eleştirilmektedir. Yeşilbağ (2022), yakın zamanda kurulan dijital platformların hızlı yükselişini günümüz kapitalizminin en dikkat çekici olguları arasında görmekte ve kısa süre içerisinde dünya ekonomisine hükmeder konuma geldiklerini aktarmaktadır. “Airbnb 2.0” olarak adlandırılan bu süreçte platform giderek profesyonelleşmekte ve daha fazla ticarileşmekte (Doğru vd., 2020), dolayısıyla evin anlamını da değiştirmektedir. Türk Dil Kurumu tarafından “bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane²” olarak tanımlanan ev, giderek daha fazla metalaşmakta ve turistlere konaklama arzı sağlayan ticari bir yapıya, otele dönüşmektedir. Kısa süreli kiralama platformlarının en büyük oyuncusu olarak

kabul edilen Airbnb ise, konutun finansallaşmasında etkin bir rol oynayarak, bir yaşam alanı olan evin “gayrimenkule” dönüşme sürecini hızlandırmaktadır (Cocola-Gant ve Gago, 2019; Uzgören, 2022).

Paylaşım ekonomisinin konaklama sektöründeki bu hızlı yükselişi ve etkileri, birçok şehirde yerel yönetimlerin birtakım yasal düzenlemeler hazırlamasına ve kısa süreli turistik kiralamalara kısıtlamalar getirmesine yol açmıştır. Yerel yönetimlerin aldıkları önlemler Airbnb’nin yoğunluğuna ve etkilerine göre farklılık göstermektedir. Bazı şehirler Airbnb’yi turizmi geliştirmek ve kalkınmayı sağlamak için bir araç olarak görürken, bazı şehirler ise tamamen yasaklamak ya da birtakım vergi ve yasal düzenlemeler getirmek istemektedir. Avrupa ve Amerika’dan toplam 11 farklı şehrin Airbnb kiralamalarına getirdiği düzenlemeleri inceleyen Nieuwland ve van Melik (2020) “tamamen yasaklama”, “serbest bırakma” ve “belirli kısıtlamalarla izin verme” şeklinde üç farklı yaklaşımın olduğunu aktarmaktadır. Yazarlara göre tamamen yasaklama yöntemi, yerel yönetimler için vergi gelirinden mahrum kalmalarına ve yasadışı yeni oluşumların doğmasına neden olma olasılığına sahiptir. Bu nedenle kiralamalara belirli kısıtlamalar getirilmesi en yaygın düzenlemedir.

Benzer şekilde Türkiye’de de 2 Kasım 2023 tarihinde Resmî Gazete’de “Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2023). Bu düzenlemenin içeriği incelendiğinde, dünyadaki birçok şehirde olduğu gibi Türkiye’de de kısa süreli konut kiralama faaliyetlerinin belirli kısıtlamalarla devam etmesi yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Bu faaliyetler için izin belgesi zorunluluğu getirilmesi, birden fazla bağımsız bölüm içeren binalardan oluşan konut sitelerinde kısa süreli konut kiralama faaliyetinde bulunacaksa diğer kat maliklerinden izin alınması gerekmesi ve konutun kullanıcılar tarafından kendi adlarına üçüncü kişilere kiralanması veya kendi adına mesken olarak kullanılması amacıyla kiralanmasının yasaklanması, Airbnb’nin etkilerini kontrol etme çabaları olarak yorumlanabilir.

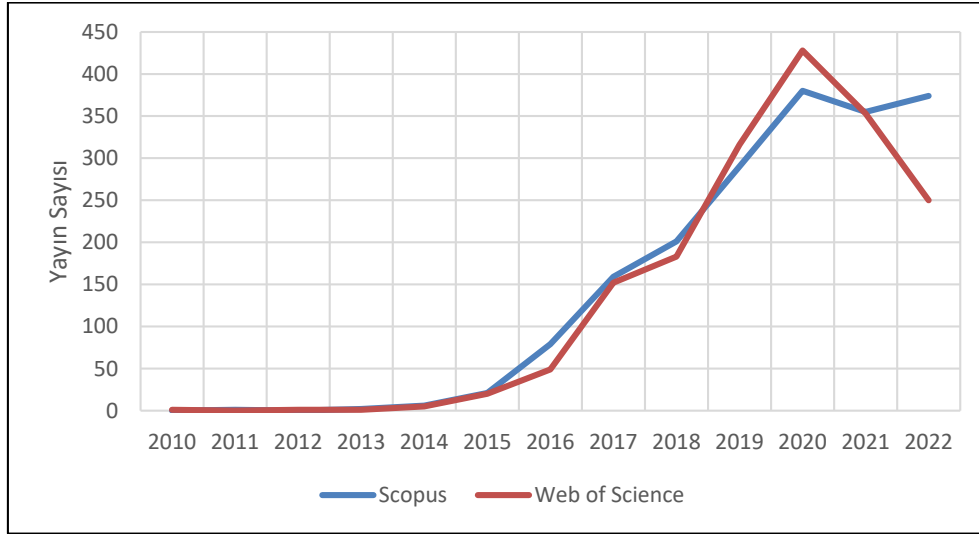
Kısa sürede gösterdiği çok hızlı büyüme nedeniyle hem akademinin hem de kamuoyunun ilgisini çeken bu olguyla ilgili araştırmalara, coğrafyacılara katkı da oldukça fazladır. Airbnb ilanlarının farklı mekânsal ölçeklerdeki dağılışı ve yoğunluğu katkı sağlanan araştırma konularının başında gelmektedir. Türkiye’de ise, Airbnb başta olmak üzere kısa süreli turistik kiralamaların mekânsal özellikleriyle ilgili yayınların sayısı oldukça sınırlıdır. Türkiye’de konuyla ilgili tartışmaların son dönemlerde giderek artması ve kısa süreli konut kiralamalarına yeni bir yasal düzenleme getirilmesi göz önünde bulundurulduğunda, ulusal literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Türkiye’nin önemli turizm destinasyonlardan biri olan ve nüfusuna oranla Türkiye’de en fazla Airbnb ilanına sahip Muğla ilinde, Airbnb platformunda listelenen kısa süreli kiralık konut ilanlarının zamansal değişimini ve coğrafi boyutlarını sunarak mekânsal özelliklerine ilişkin açıklamalar yapmaktır.

Araştırmanın akışı özetle şu şekildedir: Bir sonraki alt başlık (1.1.) olgunun mekânsal özelliklerini konu edinen literatüre ayrılmıştır. Bu alt başlıkta öncelikle Airbnb ile ilgili araştırmaların artış eğilimi verilmiş, ardından bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırma yapabilmek amacıyla farklı mekânsal ölçeklerde yürütülen çalışmalardan bulgular paylaşılmıştır. Araştırmanın 2. başlığı “Veri ve Yöntem” olarak belirlenmiştir. Bu başlıkta araştırmanın amacına uygun olarak kullanılan verilerinin neler olduğu, nasıl elde edildiği ve hangi temel bilgileri içerdiği paylaşılmış ardından verilerin analizi

için hangi yöntemlerin uygulandığı açıklanmıştır. 3. başlıkta araştırmanın “Bulguları” alt başlıklar hâlinde sunulmuştur. İlk olarak Muğla’da Airbnb ilanlarının genel özellikleri açıklanmış, ardından ilanların farklı mekânsal ölçeklerdeki özellikleri hazırlanan tablo, şekil ve haritalarla desteklenerek paylaşılmıştır. Bulguların son kısmı ise resmi konaklama tesisleri ile Airbnb ilanlarının sağlamış olduğu konaklama arzının karşılaştırılmasına ayrılmıştır. “Tartışma ve Sonuç” başlıklı 4. başlıkta ise araştırmanın bulguları öz hâlinde sunulmuş, literatürdeki diğer araştırmaların bulgularıyla karşılaştırılarak bir tartışma yapılmıştır.

1.1. Airbnb’nin Mekansal Özellikleri Üzerine Literatür

Kısa sayılabilecek bir geçmişe sahip olan Airbnb ile ilgili, konuyu farklı yönleriyle ele alan birçok araştırma yapılmıştır. Scopus ve Web of Science veri tabanlarında başlık, özet ve anahtar kelimedeki Airbnb kelimesi geçen yayınlarla ilgili yapılan taramada, yayınların sayısındaki hızlı artış rahatlıkla fark edilmektedir (Şekil 1). Scopus veri tabanında 2010-2022 yılları arasında toplam 1868 dokümana ulaşılmıştır. 2016 yılından önce Airbnb ile ilgili toplam doküman sayısı 30 iken, bu tarihten sonraki toplam doküman sayısı 1838’e yükselmiştir. Yalnızca 2020 yılında bu sayı 380’dir. Benzer sonuçlara Web of Science veri tabanında da ulaşılmıştır. 2016 yılından önceki toplam doküman sayısı 28 iken, bu tarihten sonraki toplam sayı 1731’e yükselmiştir. 2020 yılındaki doküman sayısı ise 428’dir. Bu veri tabanlarına dâhil olmayan yayınlar da düşünüldüğünde konunun son yıllarda bilim dünyasında popülerliği açıkça görülmektedir.

Şekil 1. Airbnb ile ilgili yayın sayılarının gelişimi (2010-2022)

Ulaşım, erişilebilirlik ve mesafe gibi temel coğrafi faktörler Airbnb’nin dağılışında önemli rol oynamaktadır (Xu vd., 2020). Literatürde, Airbnb’nin mekânsal özelliklerine odaklanan ve çoğunluğu coğrafyacı akademisyenler tarafından yürütülmüş birçok araştırma vardır. Bu araştırmaların bir bölümünde, Airbnb ilanların mekânsal dağılışına ve yoğunluğuna odaklanılırken bir bölümünde ise farklı değişkenlerle ilanların mekânsal özellikleri arasındaki ilişkiler farklı yöntemlerle incelenmiştir. Bu araştırmalar küçük bir yerleşim birimi olan mahalle ölçeğinden dünya ölçeğine kadar değişiklik göstermektedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Airbnb’nin mekânsal özelliklerine odaklanan araştırmaların bir bölümü

Mekânsal Ölçek	Veri Kaynağı	Kaynakça
Dünya (167 ülke)	GitHub	Adamiak, 2019
Kıta (Avrupa)	AirDNA	Adamiak, 2018
Kıta (Avrupa)	InsideAirbnb ve AirDNA	Demir vd. 2023
Bölge (Kuzey Avrupa Ülkeleri)	GitHub	Adamiak, 2020
Ülke (İspanya)	GitHub	Adamiak vd. 2019
Ülke (İspanya)	DataHippo	Gutiérrez ve Domènech, 2020
Ülke (İsviçre)	Valais Tourism Observatory	Domènech vd. 2019
Ülke (Andorra)	DataHippo	Domènech ve Zoğal, 2020
Ülke (Yunanistan)	GitHub	Boutsoukis vd. 2019
Ülke (ABD)	InsideAirbnb	Quattrone vd. 2018
Ülke (İtalya)	InsideAirbnb	Celata ve Romano, 2020
Şehir (Barselona/İspanya)	InsideAirbnb	Lagonigro vd. 2020
Şehir (Barselona/İspanya)	InsideAirbnb	Gutiérrez vd. 2017
Şehir (Barselona/İspanya)	Yazarların kendi çalışmasıyla	Morales-Pérez vd. 2020
Şehir (Seul/Güney Kore)	GitHub	Ki ve Lee, 2020
Şehir (Sofya/Bulgaristan)	AirDNA	Roelofsen, 2018
Şehir (ABD’den 14 şehir)	Yazarların kendi çalışmasıyla	Jiao ve Bai, 2020
Şehir (Sydney/Avustralya)	InsideAirbnb	Gurran ve Phibbs, 2017
Şehir (Londra/İngiltere)	InsideAirbnb	Xu vd. 2020
Şehir (Floransa/İtalya)	InsideAirbnb	Celata vd. 2020
Ada (Kanarya Adaları/İspanya)	AirDNA	Eugenio-Martin vd. 2019
Mahalle (Lombok/Hollanda)	AirDNA	Ioannides vd. 2019

Bu araştırmaların bir bölümünün bulgularına daha yakından bakmak gerekirse, Adamiak (2018), Avrupa ölçeğinde 737 bin aktif Airbnb ilanını haritaladığı araştırmasında, en büyük pazarların Paris, Londra, Roma ve Barselona olduğunu belirtmiştir. Fakat ilanların şehirlerdeki yoğunluğunu ve etkisini daha net verebilmek adına, toplam ilan sayılarını aynı zamanda şehirlerin nüfuslarına oranlamış ve sonuçta Batum (Gürcistan), Split (Hırvatistan) ve Marbella (İspanya) gibi kıyı şehirlerinin yanı sıra Venedik, Floransa (İtalya) ve Edinburgh (İskoçya) gibi tarihi-turistik şehirlerde ilanların oranlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Yazar, şehirlerin özelliklerine göre Airbnb ilanlarının türünün de değiştiğini belirtmiştir. Örneğin; turistik olmayan şehirlerde kiralama daha çok oda paylaşımı şeklinde iken, özellikle Akdeniz ülkelerinin kıyı ve tarihi şehirleri gibi turistik şehirlerde, evin tamamının kiralandığı ilanların oranı daha fazladır. Bu nedenle platformun sadece yeni bir konaklama alternatifi oluşturmakla kalmadığını, aynı zamanda turistik kıyı destinasyonlarında ikinci konutların ticarileşmesine de yol açtığını vurgulamaktadır. Adamiak (2018: 70), “Airbnb’nin rolünün, şehirlerin özelliklerine ve beklentilerine göre değişiklik gösterdiğini” belirtmektedir. Turizm pazarına kısmen yeni giriş yapan ve büyümeye çalışan ülkelerin (İzlanda, İsrail, Gürcistan vb.) şehirleri, Airbnb’yi henüz yeterince gelişmemiş olan konaklama olanaklarının tamamlayıcısı olarak kullanırken, metropollerde ve turist sayısının fazla olduğu şehirlerde (Barselona, Paris, Amsterdam, Berlin vb.) aşırı turizmin ve kalabalıklaşmanın olumsuz etkilerinden kaçınmak için Airbnb kiralamalarına belirli kısıtlamalar getirilmektedir.

Adamiak (2020), bir başka araştırmasında mekânsal ölçeği Kuzey Avrupa ülkeleri ve adaları (Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç, Åland Adaları, Faroe Adaları, Grönland ve Svalbard) olarak belirlemiş ve 61 binden fazla aktif Airbnb ilanına odaklanmıştır. Kuzey Avrupa ülkeleri içinde Danimarka 19.417 ile en fazla Airbnb ilanına sahip olan ülkedir, onu sırasıyla İsveç (15.474) ve Norveç

(14.775) izlemektedir. Kuzey Avrupa ülkelerinin hepsinde, tüm konutun (*entire home*) kiralandığı liste türleri ağırlıktadır. Toplam arzın dörtte birini oluşturan birden çok ilana sahip çoklu listeler ise dünyanın diğer bölgelerine kıyasla daha azdır. Ülkeler bazında bakıldığında, İzlanda %43,3 ile birden çok konuta sahip profil (ev sahibi) oranlarında ilk sıradadır. Onu %36,6 ile Finlandiya izlemektedir. Kuzey Avrupa’daki Airbnb ilanları mekânsal olarak belirgin bir şekilde büyük şehirlerde, kıyı bölgelerinde ve turizm merkezi olan adalarda yoğunlaşmaktadır. Butler tarafından geliştirilen “turizm alanları yaşam döngüsü” modelini de kullanan araştırmacı Airbnb’nin, yaşam döngülerinde gelişme ve büyüme aşamalarında olan destinasyonlarda yoğunlaştığı bulgusuna ulaşmıştır.

Mekânsal dağılışıla ilgili araştırmaların bir bölümü “ülke” ölçeğinde yürütülmüştür. Özellikle İspanya, araştırmaların yoğunlaştığı ülkelerden biri olmuştur. Örneğin Adamiak vd. (2019), İspanya genelinde, özellikle turistik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde Airbnb ilanları ve bu ilanların ülke içinde mekânsal dağılışıları ele almıştır. Araştırmanın sonucunda Airbnb’nin, İspanya’da büyük şehirlerin haricinde tatil bölgelerinde yoğun olduğuna ve genellikle ikinci konutların veya yatırım amaçlı konut ve dairelerin kiralanması şeklinde hizmet verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. İkinci konutların sayısı ve yoğunluğu, geleneksel konaklama tesislerinin dağılışı, yerleşimin deniz kıyısında olması ve turizm talebinin uluslararasılaşma düzeyi İspanya’da Airbnb ilanlarının mekânsal dağılışıını belirleyicileridir.

İspanya’ya odaklanan bir başka araştırmada Gutiérrez ve Domènech (2020), Airbnb ilanlarının, Akdeniz kıyılarındaki illerde ve ayrıca takımadalarda mekânsal olarak yoğunlaşma eğiliminde olduğu bulgusuna ulaşmıştır. İspanya’da en çok Airbnb ilanına sahip altı destinasyon (Barselona, Malaga, Balear Adaları, Alicante, Las Palmas ve Girona) ülkedeki toplam Airbnb ilanlarının %50’sini oluşturmaktadır. Airbnb ilanlarının toplam konut stoğuna oranları da aynı şehirlerde yüksek çıkmaktadır. Bu durum, ilgili şehirlerin turizm şehri niteliğine sahip olması ve konaklama talebinin yüksek olmasıyla yakından ilişkilidir. Airbnb ilanlarının hâli hazırda turistik potansiyeli ve otel kapasiteleri yüksek bölgelerde yoğunlaşması, Airbnb’nin “*farklı alanlarda alternatif konaklama olanağı sağlar*” söylemiyle örtüşmemektedir. Tam tersine konaklamaların belirli mekânlarda merkezileşmesine yol açmaktadır.

Boutsioukis vd. (2019) incelemelerini Yunanistan ölçeğinde gerçekleştirmiştir. Yunanistan’da, kısa süreli kiralama konutlarının mekânsal dağılışı çoğunlukla başkent Atina’da ve özellikle Mikonos, Santorini, Paros ve Korfu gibi ikinci konut yoğunluğunun yüksek olduğu turistik bölgelerde/adalarda yoğunlaşmıştır. Ülke ölçeğinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada Domènech vd. (2019), İsviçre’de Airbnb ilanlarının mekânsal dağılışıını analiz etmiş ve Airbnb’nin otel arzının yoğun olduğu şehirlerin yanı sıra, ikinci konut sayılarının fazla olduğu turizm bölgelerinde yoğunlaştığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın sonuçları, dağlık alanlarda Airbnb’nin ikinci konutların kiralanmasından kazanç sağlamak için bir fırsat yarattığını göstermektedir. Dağlık alanlarda Airbnb listelerini inceleyen bir başka araştırmada Domènech ve Zoğal (2020), Andorra’da Airbnb ilanları ile geleneksel konaklama tesislerinin benzer alanlarda kümелendiği bulgusuna ulaşmıştır. Bu durum, dağlık alanlarda yerleşim ve turistik hizmetler için ayrılan alanların kısıtlı olmasıyla yakından ilişkilidir.

Şehir ölçeğinde yürütülen mekânsal araştırmaların önemli bir bölümü Airbnb faaliyetlerinin en yoğun olduğu Avrupa’da şehirlere odaklanmıştır. Barselona (İspanya), Airbnb’nin mekânsal özelliklerinin incelendiği şehirlerin başında gelmektedir. Barselona’daki araştırmalar, merkeziyetin ve turizm çekiciliklerinin Airbnb ilanlarının lokasyonlarının belirleyicileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Airbnb ilanlarıyla oteller aynı mekânlarda yoğunlaşma eğiliminde olmakla birlikte, toplu ulaşım duraklarına yakınlık oteller için daha belirleyicidir. Sosyo-ekonomik özelliklerin bu dağılışıla ilişkisini de inceleyen araştırmacılar, Airbnb ilanların genç nüfusun, yaşam biçimi göçmenlerinin ve İspanya dışı doğumluların oranlarının yüksek olduğu mahallelerle daha fazla yoğunlaştığı bulgusuna ulaşmıştır. Avrupa’da bir başka araştırma Bulgaristan’ın başkenti Sofya’da gerçekleştirilmiştir (Roelofsen, 2018). Bulgular, Airbnb ilanlarının büyük çoğunluğunun, ticarileşme ve soylulaştırma ile damgalanan ve yüksek gelirli nüfusa ev sahipliği yapan tarihi bölgelerde yoğunlaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu alanlar hâlihazırda turizm çekiciliklerinin ve geleneksel konaklama tesislerinin de yoğunlaştığı alanlardır.

Celata vd. (2020), İtalya’nın Floransa şehri örneğinde, Airbnb kullanıcılarının platformda yazdıkları 491.379 yorumdan oluşan bir veri setine dayanarak, metinsel ve mekânsal bir analiz gerçekleştirmiştir. Platformdaki yorum mekanizmasının şehirdeki turistlerin ve konaklama tesislerinin dağılımını nasıl etkilediği ve mekânsal dağılışıla yorumlar arasında nasıl bir ilişki olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Yazarlar kısa süreli kiralama, turizm faaliyetlerinin şehirlerde daha eşit bir şekilde yayılmasına katkıda bulunduğu iddiasının aksine, Airbnb kullanıcılarının son derece seçici olduğunu ve dijital platformların bu seçiciliği ve eşitsizliği artırma riski taşıdığını göstermeyi amaçlamıştır. Airbnb’nin “*herhangi bir yere ait olmama*” söyleminin aksine, yazarlara göre platform kullanıcıları mekâna bağımlıdır. Mesafe ve yakınlık platform kullanıcılarının en dikkat ettiği ve yorumlarında en sık vurguladığı konulardandır. İtalya’nın Torino şehrinde yürütülen araştırmada da (Curto vd., 2022), kısa süreli kiralama şehir merkezinde yoğunlaştığı ve bu faaliyetlerin paylaşım ruhuna uygun bir yapıda olmaktan ziyade küçük yatırımcıların ya da ikinci konut sahiplerinin kârını artırma odaklı bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Lee ve Kim (2023) ise, ABD’nin New York şehrinde Airbnb’nin kira ve konut fiyatları üzerindeki etkilerini soylulaştırma ve yerinden edilme kavramlarıyla bağlantılı olarak incelemiş ve özellikle Airbnb’nin daha fazla ticarileştiği alanlarda çoklu-ticari ilanların varlığına bağlı olarak hem kira hem de konut fiyatlarının daha fazla yükseldiği bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca bu etkilerin yalnızca Airbnb ilanlarının bulunduğu mahallelerle sınırlı kalmadığı, çevre mahalleleri de etkilediği gözlenmiştir.

2. Veri ve Yöntem

Muğla’da Airbnb platformu aracılığıyla gerçekleşen kısa süreli kiralama coğrafi boyutunu ve farklı mekânsal ölçeklerdeki yapısını ortaya koyabilmek için, Muğla’daki Airbnb ilanlarına ait detaylı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Airbnb, platformdaki ilanların tamamını kapsayan detaylı veri paylaşımı yapmamaktadır. Bu nedenle Airbnb’nin mekânsal özelliklerine odaklanan araştırmacılar genellikle Airbnb ilanlarına ilişkin veri paylaşımı yapan ikincil kaynaklara yönelmektedir (Çizelge 2). Bu noktada araştırmacıların başvurdukları başlıca üç platform vardır: InsideAirbnb, DataHippo ve AirDNA.

InsideAirbnb, Airbnb'nin olumsuz etkilerini kamuoyuyla paylaşmak amacıyla kurulmuş bir web sitesidir³. AirDNA ise kısa süreli kiralamalar konusunda ev sahiplerine, yatırımcılara, işletmelere ve akademisyenlere veri ve analiz sağlamak için faaliyet gösteren bir şirkettir. Küresel ölçekte veri sağlayan bu iki oluşumun dışında, DataHippo⁴ yalnızca İber yarımadasındaki ülkelere (İspanya, Portekiz ve Andorra) ait verileri ücretsiz olarak paylaşmaktadır. InsideAirbnb, 2022 yılı itibariyle 112 farklı destinasyona ilişkin verileri ücretsiz olarak paylaşmaktadır; ancak Türkiye'den yalnızca İstanbul'a ait veriler vardır. AirDNA ise daha fazla destinasyona ait verileri, mekânın büyüklüğüne ve ilanların yoğunluğuna göre belirlenen ücret karşılığında araştırmacılara sağlayabilmektedir.

Dolayısıyla Muğla'daki Airbnb ilanlarına ilişkin ikincil veriler, AirDNA şirketi aracılığıyla sağlanmıştır. Veriler, 2021 yılı Eylül ayına kadar olan dönemi kapsamaktadır ve excel formatında iki farklı dosya olarak sunulmaktadır. Bu dosyalardan ilki, Airbnb platformunda aktif olarak listelenen ilanlar ile önceki tarihlerde platformda listelenen ancak günümüzde aktif olmayan, diğer bir deyişle Muğla'da bugüne kadar listelenen tüm ilanlara ilişkin temel bilgileri içermektedir. Dosyalardan ikincisi ise ilanlara ilişkin performans verilerini içermektedir. Airbnb ilanlarına ait verilerin yanı sıra, Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden (2021) elde edilen işletme belgeli konaklama tesislerine ilişkin ikincil veriler de araştırmada kullanılmıştır.

Muğla'da Airbnb ilanlarının mekânsal özelliklerini ve bu özelliklerin zamansal değişimini ortaya koyabilmek için, tüm zamanlardaki toplam ilan sayıları, yıllara göre aktif ilan sayıları, ilanların türü, toplam oda ve yatak kapasiteleri gibi bilgiler, hazırlanan tablolarla ve grafiklerle sunulmuş ve yorumlanmıştır. Olgunun farklı mekânsal ölçeklerde (il, ilçe ve mahalle) özelliklerini ortaya koyabilmek ve karşılaştırmalar yapabilmek adına, ilanların konum bilgileri kullanılarak dağılışı ve yoğunluk haritaları hazırlanmıştır. Ayrıca, Muğla'daki Airbnb ilanlarının mekânsal özelliklerine ilişkin daha detaylı bulgular sunabilmek için; Yoğunluk Analizi (Kernel Density), Mekânsal Kümelenme Analizi (Anselin Local Moran's I) ve İki Değişkenli Mekânsal Kümelenme Analizi (Bivariate Local Moran's I) yapılmıştır. İlgili analizler ve hazırlanan haritalar, ArcMap 10.7 ve GeoDA yazılımları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Haritaların yapımında kullanılan Muğla iline ait ilçe ve mahalle sınırları Muğla Büyükşehir Belediyesi, Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğünden edinilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Muğla'da Airbnb İlanlarının Genel Özellikleri

Muğla'da Airbnb ilanlarına ait verilerin toplanmaya başlandığı tarihten, 2021 yılı Eylül ayına kadar olan dönemde, Airbnb platformunda listelenmiş toplam ilan sayısı 31 bin 882'dir. Muğla'da Airbnb platformunda listelenen ilk ilan tarihi 2010 yılı mayıs ayına kadar geriye gitse de ilanların sayısı genel olarak 2016 yılından itibaren artış göstermiştir. Toplam 31 bin 882 ilanın bir bölümü günümüzde aktif olarak platformda listelenmeye devam ederken, diğer bölümü artık aktif değildir. Muğla'da yıl bazında aktif ilan sayılarının değişimine bakıldığında, 2017 yılında 7 bin 323 olan aktif ilan sayısı, her yıl düzenli bir artış göstererek, 2018 yılında 8 bin 975'e, 2019'da 12 bin 985'e, 2020'de 14 bin 368'e ve 2021 yılında ise 16 bin 180'e yükselmiştir (Çizelge 3). Bu bulgular, dünyanın en popüler kısa süreli turistik konut kiralama platformu olan Airbnb'nin, Muğla'da tanınırlığının ve kullanımının her yıl giderek arttığının somut bir göstergesidir.

Airbnb platformundaki ilanlar dört farklı kategoride gruplandırılmaktadır. Bu kategoriler, (i) evin tamamının kiralandığı ilanlar (*entire home*), (ii) evin bir odasının kiralandığı ilanlar (*private room*), (iii) ev sahibi ve turistin aynı odayı paylaşması pratiğine dayanan paylaşımlı oda ilanları (*shared room*) ve (iv) otel odası olarak listelenen ilanlardır (*hotel room*). Kent turizmi ve kültürel turizmle karakterize olan şehirlerde, özel oda (*private room*) ve paylaşımlı oda (*shared room*) olarak listelenen ilanların oranlarının görece yüksek olduğu bilinmektedir. Ancak deniz-kum-güneş turizmiyle karakterize olan turistik destinasyonlarda, ikinci konut sayılarının fazla olmasına bağlı olarak, tüm konut (*entire home*) olarak listelenen ilanların oranının fazla olması beklenen bir durumdur (Adamiak, 2018; Gutiérrez ve Domènech, 2020; Morales-Pérez vd. 2020).

Çizelge 3. Muğla’da ilan türüne göre aktif Airbnb ilan sayıları ve oranları (2017-2021)

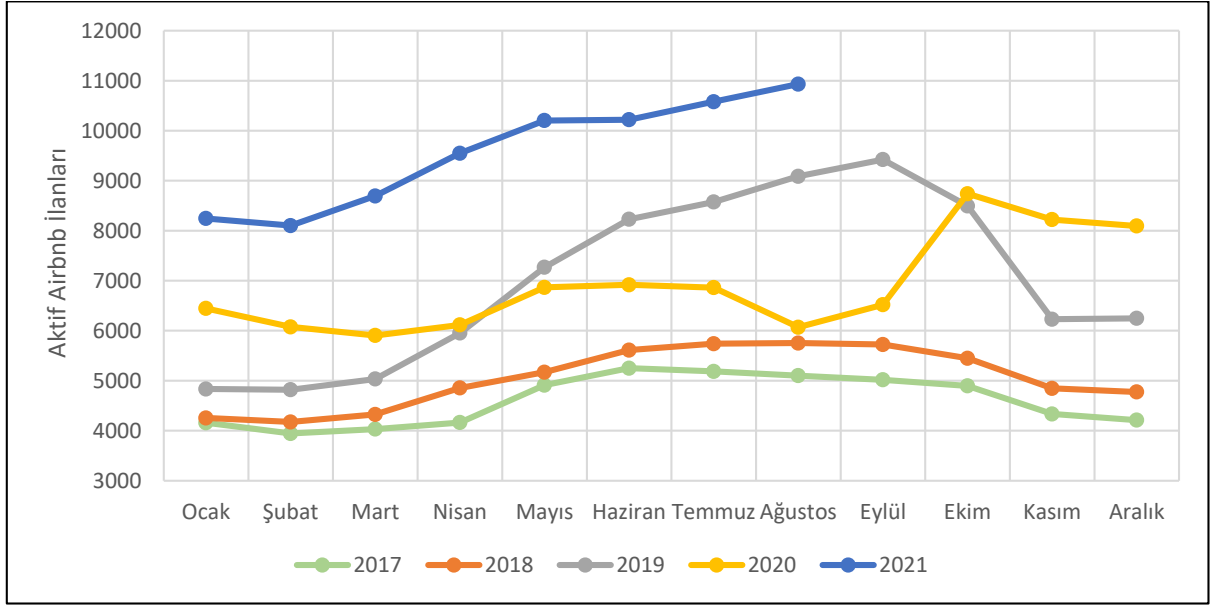
	Toplam İlan Sayısı	İlan Türü							
		Tüm Konut		Özel Oda		Paylaşımlı Oda		Otel Odası	
		N	%	N	%	N	%	N	%
2017	7.323	6.042	82,5	1.157	15,8	56	0,8	68	0,9
2018	8.975	7.155	79,7	1.566	17,4	69	0,8	185	2,1
2019	12.985	9.918	76,4	2.464	18,9	102	0,8	500	3,9
2020	14.368	11.383	79,2	2.439	17,0	71	0,5	475	3,3
2021*	16.180	13.278	82,1	2.592	16,0	63	0,4	247	1,5
TOPLAM**	31.882	25.660	80,5	5.520	17,3	190	0,6	512	1,6

* 2021 yılı Eylül ayına kadar olan verileri kapsamaktadır. Diğer yıllar tüm aylara ait verileri kapsar.

**Toplam satırındaki veriler, Muğla’da Airbnb faaliyetlerinin başladığı tarihten, 2021 yılı Eylül ayına kadar olan dönemde platformda yer almış, günümüzde aktif ya da pasif olan tüm ilanlara ait verileri kapsamaktadır. Yıllık veriler ise, ilgili yılda aktif olan ilan sayılarını göstermektedir.

Nitekim Muğla’daki aktif Airbnb ilanları içerisinde, tüm konut olarak listelenen ilanların en yoğun ilan türü olduğu net bir şekilde görülmektedir (Çizelge 3). 2017 yılındaki aktif ilanların %82,5’i; 2018’de %79,7’si; 2019’da %76,4’ü; 2020’de %79,2’si ve 2021 yılında %82,1’i tüm konut olarak listelenmiştir. Muğla’da ikinci en yüksek kategori olan özel oda ilanlarının oranları, 2020 yılına kadar düzenli bir artış göstermiştir. 2017 yılında %15,8 olan özel oda ilanı oranı, 2018’de %17,4’e ve 2019’da %18,9’a yükselmiş, 2020 yılında ise önce %17’ye, ardından 2021 yılında %16’ya gerilemiştir. 2020 ve 2021 yıllarındaki bu gerilemenin temel nedeni COVID-19 pandemisidir. Çünkü ev sahibi ile turistin aynı evi paylaşması pratiğine dayanan özel oda paylaşımı, pandeminin getirmiş olduğu riskler sebebiyle bu süreçte çok fazla tercih edilmeyen bir konut paylaşım türü olmuştur. Diğer kategorilerde (paylaşımlı oda ve otel odası) listelenen ilanların oranları ise oldukça düşüktür.

Muğla’daki aktif Airbnb ilanlarının aylara göre dağılımlarına bakıldığında, 2020 yılı hariç tüm yıllarda mayıs-eylül ayları arasındaki dönemlerde aktif ilan sayılarında bir artış olduğu gözlenmektedir (Şekil 2). Bu dönemdeki artışın temel nedeni, ilgili dönemde Muğla’ya gerçekleştirilen turistik ziyaretlerin ve konaklama ihtiyacının artmasıdır. Aylık bazda aktif ilan sayıları, ilk kez 2021 yılı mayıs ayında 10 bin bandının üzerine çıkmıştır ve eylül ayına kadar artış trendini devam ettirmiştir. 2020 yılında düşüş yaşanmasının temel nedeni ise COVID-19 pandemisine bağlı olarak Airbnb faaliyetlerinin yavaşlamasıdır.

Şekil 2. Muğla'da aktif Airbnb ilan sayılarının aylara göre değişimi (2017-2021)

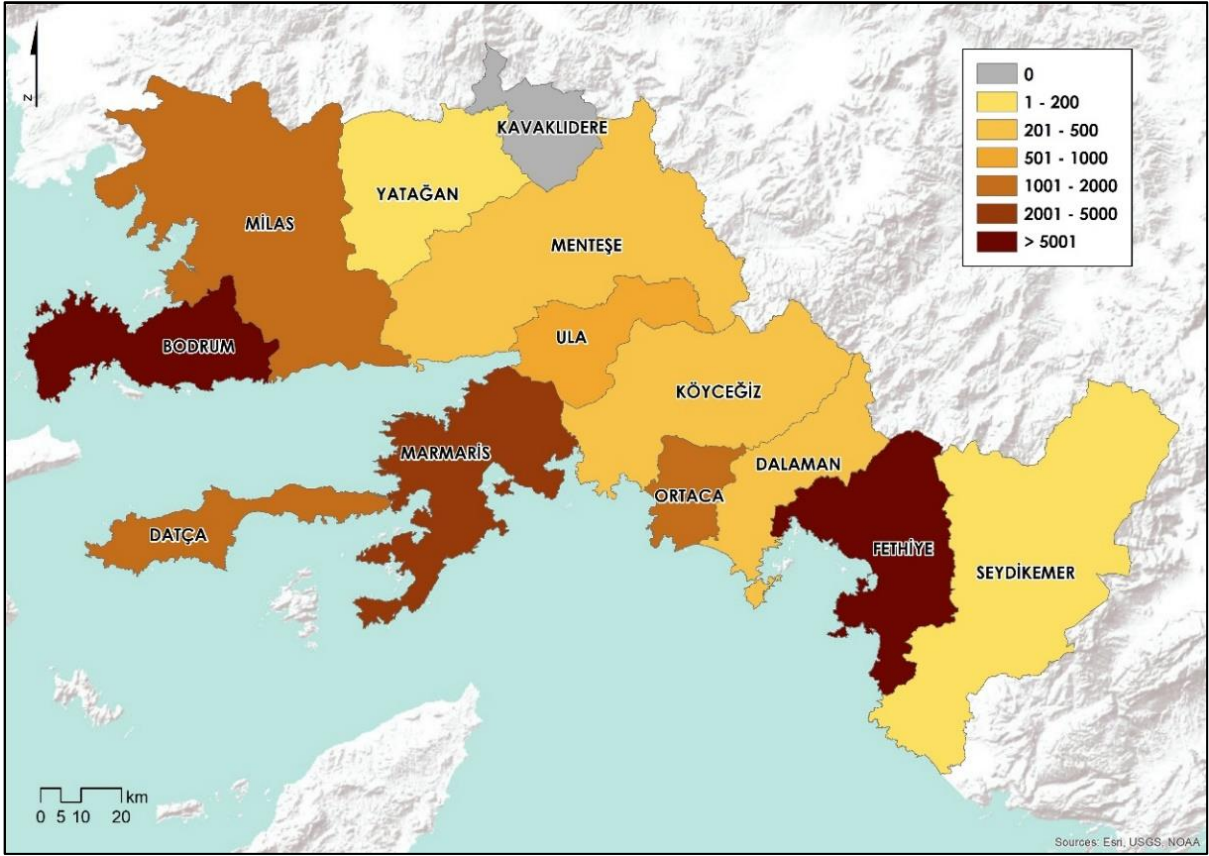
3.2. Muğla'da Airbnb İlanlarının Mekânsal Özellikleri

Muğla'daki Airbnb ilanlarıyla ilgili mevcut durumun ve zamansal değişimin mekânsal olarak sunulması, Muğla'daki Airbnb faaliyetlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda Muğla'daki Airbnb ilanlarının mekânsal yapısını sunmak adına iki yol izlenmiştir. Öncelikle, Muğla'da 2021 yılı eylül ayına kadar olan dönemde, Airbnb platformunda listelenmiş (günümüzde aktif ya da pasif durumda olan) 31 bin 882 ilanın tamamı, ilçe ve mahalle bazında tablo ve haritalarla sunulmuş; ardından aktif ilanların yıllar içinde gösterdiği değişim aynı mekânsal ölçek dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Muğla'da listelenmiş tüm ilanların ilçelere göre yoğunluklarına bakıldığında, sırasıyla Bodrum, Fethiye ve Marmaris ilçelerinin, en çok ilana sahip olan ilçeler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yalnızca Bodrum ve Fethiye ilçeleri, Muğla'daki tüm ilanların %69'una sahiptir. Köyceğiz, Seydikemer ve Yatağan ise en az ilana sahip ilçelerdir. Kavaklıdere ilçesinde ise Airbnb ilanı yoktur (Çizelge 4; Şekil 3).

Çizelge 4. Muğla'da Airbnb ilanlarının ilan türüne göre ilçelere dağılımları ve oranları

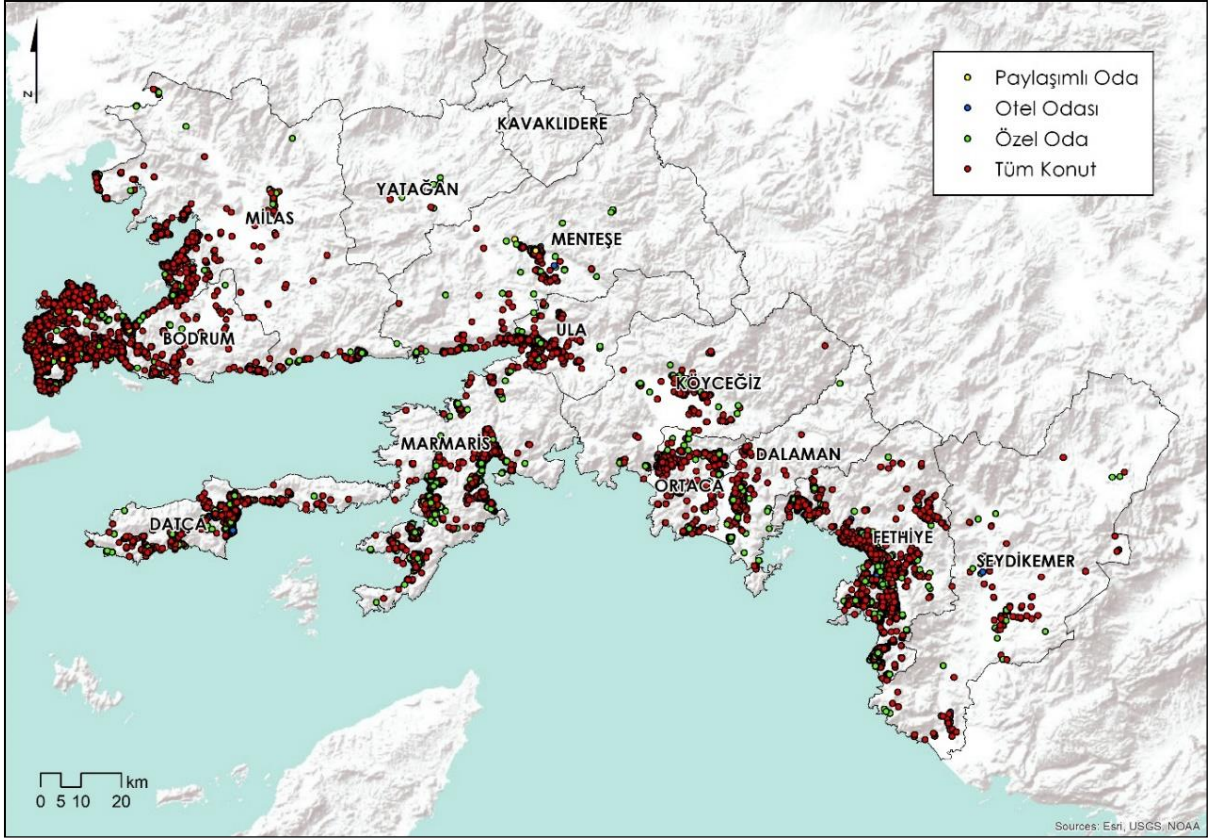
İlçeler	Toplam İlan Sayısı	Toplam İçindeki Payı %	İlan Türü							
			Tüm Konut		Özel Oda		Paylaşımlı Oda		Otel Odası	
			N	%	N	%	N	%	N	%
Bodrum	12.506	39,2	10.544	84,4	1.767	14,1	52	0,4	143	1,1
Fethiye	9.505	29,8	7.531	79,2	1.679	17,7	66	0,7	229	2,4
Marmaris	3.085	9,7	2.105	68,3	896	29,0	31	1,0	53	1,7
Datça	1.970	6,2	1.571	79,8	357	18,1	12	0,6	30	1,5
Milas	1.483	4,7	1.338	90,3	135	9,1	5	0,3	5	0,3
Ortaca	1.341	4,2	1.053	78,5	267	19,9	4	0,3	17	1,3
Ula	886	2,8	710	80,1	149	16,8	6	0,7	21	2,4
Menteşe	383	1,2	255	66,7	112	29,2	9	2,3	7	1,8
Dalaman	314	1,0	242	77,1	63	20,1	5	1,6	4	1,3
Köyceğiz	284	0,9	216	76,1	68	23,9	-	-	-	-
Seydikemer	117	0,4	92	78,6	22	18,8	-	-	3	2,6
Yatağan	8	0,0	3	37,5	5	62,5	-	-	-	-
Kavaklıdere	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MUĞLA	31.882	100	25.660	80,5	5.520	17,3	190	0,6	512	1,6

Şekil 3. Muğla’da Airbnb ilanlarının ilçelere göre yoğunlukları

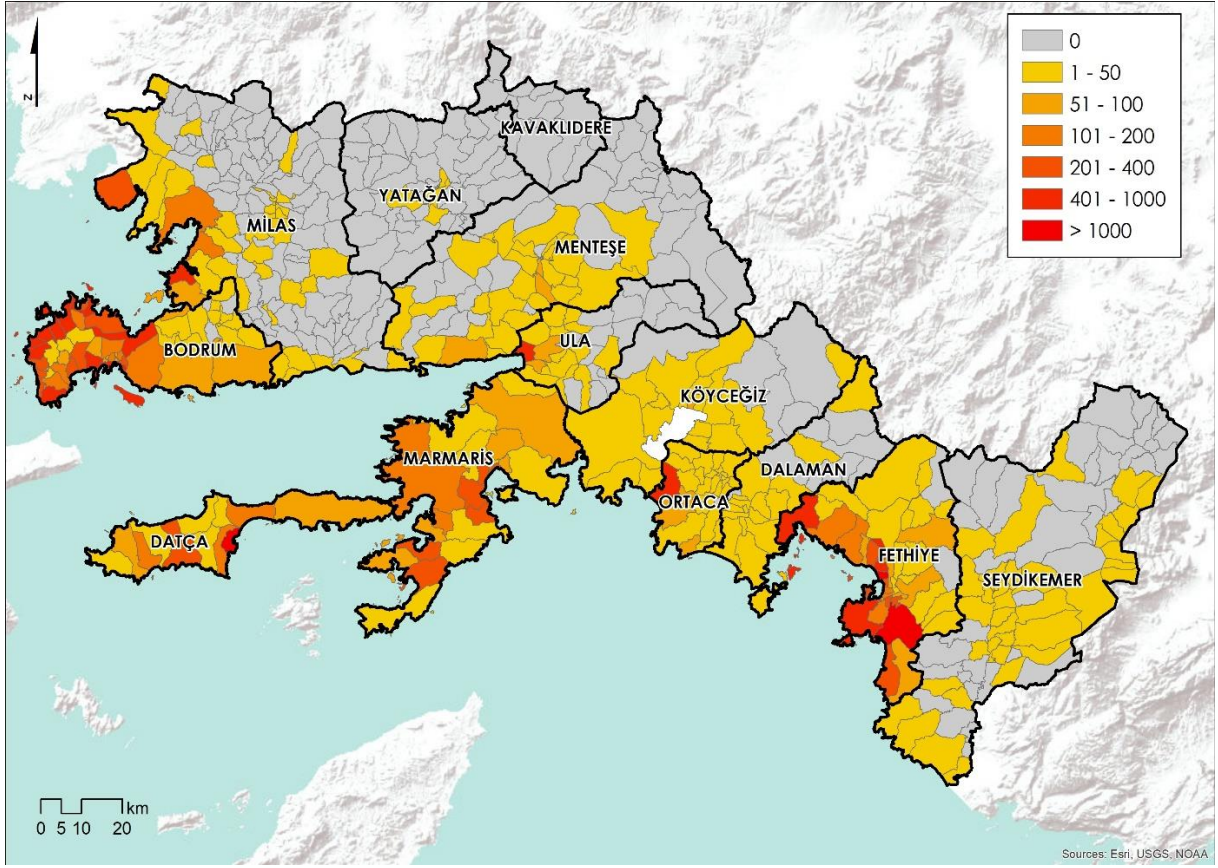
İlçelerdeki tüm ilanların, ilan türüne göre dağılımlarına bakıldığında, tüm konut olarak listelenen ilanların beklenildiği gibi en yüksek orana sahip ilan türü olduğu net bir şekilde görülmektedir. Tüm konut olarak listelenen ilanların oranı il genelinde %80,5’tir. En yoğun olduğu ilçe ise %90,2 ile Milas’tır. Onu sırasıyla %84,4 ile Bodrum ve %80,1 ile Ula ilçeleri izlemektedir.

Tüm konut olarak listelenen ilan sayılarının ve oranların bu denli yüksek olmasının, ildeki ve ilçelerdeki konut stoğunun niteliğiyle yakından ilgisi olduğu söylenebilir. Airbnb literatürü, kent merkezlerinde apartmanların ve dolayısıyla dairelerin sayıca fazla olmasının bir sonucu olarak, özel oda ilanlarının fazla olduğunu söylemektedir; ancak villa tipi, müstakil konut yoğunluğunun fazla olduğu destinasyonlarda tüm konut olarak listelenen ilanların oranları daha yüksek çıkmaktadır. Muğla’da da özellikle ilçelerin sahil kesimlerinde ikinci konut fonksiyonuyla öne çıkan konutların önemli bir yer tuttuğu düşünüldüğünde, tüm konut ilanlarının fazla olması beklenen bir durumdur. Bodrum, Datça ve Milas ilçelerindeki tüm konut ilanlarının oranları bunun önemli bir göstergesidir (Şekil 4). Ancak Muğla il merkezini bünyesinde barındıran Menteşe ilçesi ile Marmaris ilçesinin bir bölümünde apartman yapıları ve dolayısıyla daireler diğer ilçelere göre görece daha fazla yer tutmaktadır. Dolayısıyla tüm konut olarak listelenen ilanların oranları diğer ilçelere oranla bu iki ilçede daha azdır (Menteşe’de %66,7 Marmaris’te ise %68,3).

Şekil 4. Muğla'da Airbnb ilanlarının ilan türüne göre noktasal olarak dağılışları

İlanların mahalle ölçeğinde dağılışları ve yoğunlukları ise daha detaylı bir mekânsal görünüm sunmaktadır. Muğla'da Airbnb ilanlarının büyük oranda denize kıyısı olan ya da deniz kıyılarına yakın olan mahallelerde yoğunlaştığı haritada net bir şekilde görülmektedir (Şekil 5). Dikkat çeken bir başka bulgu, Marmaris ve Datça ilçelerindeki tüm mahallelerde Airbnb ilanı olmasıdır. Ortaca'da 1, Fethiye'de 2, Bodrum'da ise 3 mahalle dışında tüm mahallelerde ilan vardır. Hem kıyıyla hem de iç kesimlerle bağlantısı olan Milas ve Menteşe gibi ilçelerde, ilanların kıyıya yakın mahallelerde daha yoğun olduğu görülmektedir. Kıyıyla bağlantısı olmayan Yatağan'ın çok az mahallesinde Airbnb ilanı varken, Kavaklıdere ilçesinde ise hiç ilan yoktur.

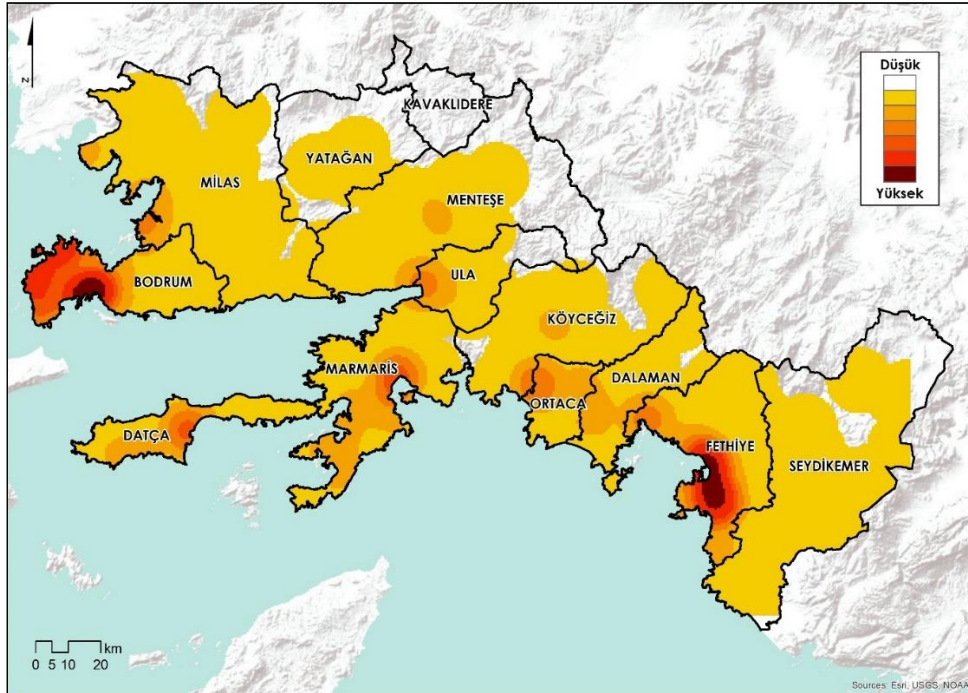
Şekil 5. Muğla’da Airbnb ilanlarının mahallelere göre yoğunlukları

En çok ilana sahip olan ilk 20 mahalleye baktığımızda Bodrum (11) ve Fethiye (5) ilk iki sırada yer alan ilçelerdir (Çizelge 5). Fethiye ilçesine bağlı Ölüdeniz (2.737 ilan) ve Foça Mahallesi (1.538 ilan) Muğla’da en çok Airbnb ilanına sahip mahallelerdir. Ardından Datça ilçesine bağlı İskele Mahallesi ve Ortaca ilçesine bağlı Dalyan Mahallesi gelmektedir. Bodrum’un neredeyse tüm mahallelerinde Airbnb ilanı olmakla birlikte, en çok ilana sahip mahalleleri Yalıkavak, Bitez ve Geriş’tir. En çok ilana sahip olan mahallelerin hem bağlı oldukları ilçelerdeki hem de il genelindeki oranlarına baktığımızda, Fethiye’deki Ölüdeniz ve Foça mahalleleri, ilçedeki tüm ilanların %45’ine, Muğla’daki tüm ilanların ise %13,4’üne sahiptir. Datça’da İskele, Ortaca’da Dalyan, Milas’ta Boğaziçi ve Ula’da Akyaka mahalleleri, ilçelerdeki ilanların yarısına yakını veya yarısından fazlasını barındıran mahallelerdir.

Çizelge 5. Muğla'da en çok Airbnb ilanına sahip olan ilk 20 mahalle

Mahalle	İlçe	Toplam İlan Sayısı	İlçe İçindeki Oranı %	İl Genelindeki Oranı %
Ölüdeniz	Fethiye	2.737	28,8	8,6
Foça	Fethiye	1.538	16,2	4,8
İskele	Datça	1.109	56,3	3,5
Dalyan	Ortaca	963	71,8	3,0
Yalıkavak	Bodrum	797	6,4	2,5
Bitez	Bodrum	790	6,3	2,5
Geriş	Bodrum	712	5,7	2,2
Göcek	Fethiye	692	7,3	2,2
Boğaziçi	Milas	662	44,6	2,1
Koyunbaba	Bodrum	654	5,2	2,1
Gümbet	Bodrum	652	5,2	2,0
Dirmil	Bodrum	647	5,2	2,0
Akyaka	Ula	633	74,8	2,8
Eskiçeşme	Bodrum	620	5,0	1,9
Gümüşlük	Bodrum	581	4,6	1,8
Gündoğan	Bodrum	562	4,5	1,8
Karagedik	Fethiye	552	5,8	1,7
Kayaköy	Fethiye	543	5,7	1,7
Kumbahçe	Bodrum	523	4,2	1,6
Göltürkbükü	Bodrum	487	3,9	1,5

Muğla'da Airbnb ilanlarının mekânsal yoğunluğunu farklı bir açıdan görebilmek adına, “Çekirdek Yoğunluğu (Kernel Density)” yöntemiyle ilanların sıklığını, diğer bir deyişle km^2 'ye düşen Airbnb ilanlarının yoğunluğunu gösteren bir ısı haritası (heat map) hazırlanmıştır (Şekil 6). Bu analiz sonucuna göre, km^2 'deki Airbnb ilanlarının yoğunlukları belirli alanlarda oldukça yüksek çıkmıştır. Yoğunlukların en yüksek çıktığı alanların başında; Fethiye'nin Kayaköy, Ölüdeniz ve Foça mahallelerinin olduğu alanlar ile Bodrum yarımadasının batısı gelmektedir. Yoğunlukların kısmen yüksek olduğu diğer alanlara baktığımızda Ula ilçesinin Akyaka Mahallesi, Marmaris'in merkez mahalleleri, Datça'nın İskele Mahallesi ve Ortaca'nın Dalyan Mahallesi öne çıkan alanlardır.

Şekil 6. Muğla'da Airbnb ilanlarının yoğunluklarını gösteren ısı haritası

Bodrum'un kuzey ve batı mahallelerinde, toplam ilan sayıları daha fazla olmasına rağmen, ilanların km²'ye göre yoğunluğu ilçenin güneyinde daha yüksek çıkmıştır. Haritada yoğunluğun yüksek çıktığı bölge Gümbet Mahallesi ve çevresine denk gelmektedir. Bu bölgede konut yapılaşmasının sık ve toplu bir görünüme sahip olması, km²'ye düşen Airbnb ilanı yoğunluğunun da yüksek çıkmasındaki en önemli nedendir. Bodrum'un Batı ve Kuzey bölgelerinde de konut yapılaşmasının fazla olduğu toplu yerleşmeler olsa da (Örneğin Gümüşlük), bu yerleşmeler Gümbet Mahallesi ve çevresindeki kadar sınırlı bir alan içerisinde toplanmamıştır (Foto 1).

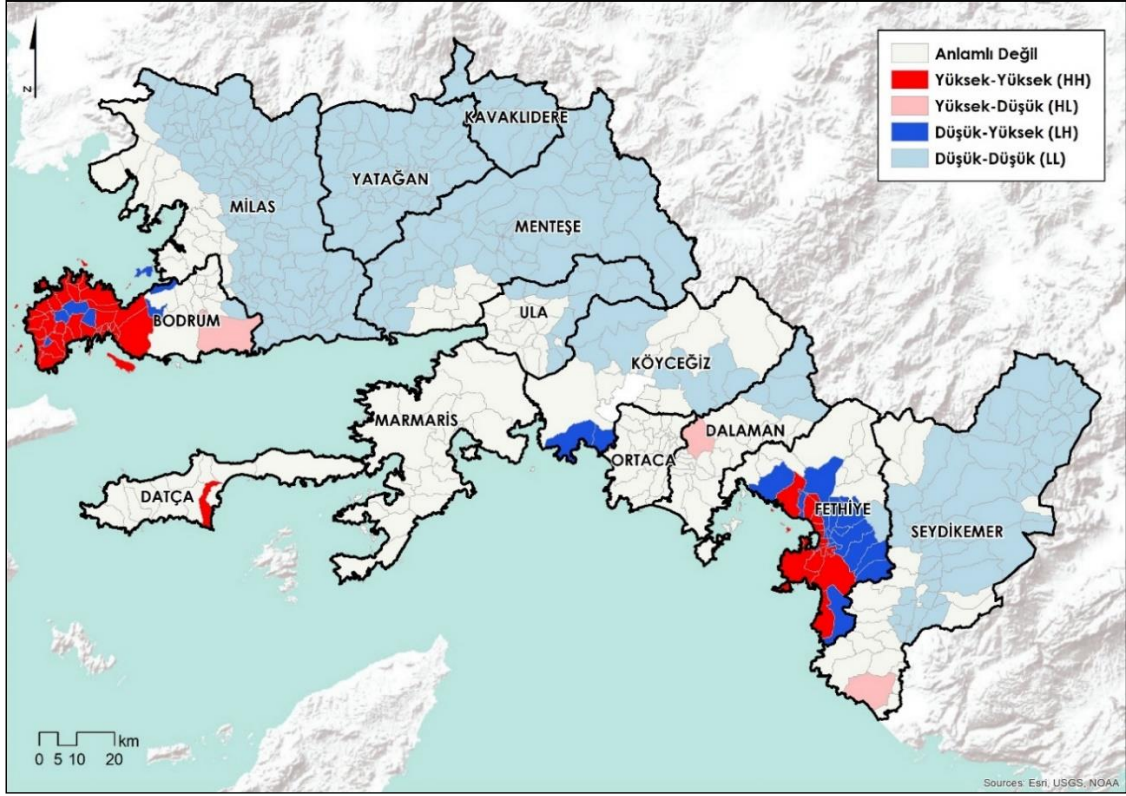

Foto 1. Bodrum'un Gümüşlük (solda) ve Gümbet (sağda) mahallelerindeki konut alanlarından bir görünüm, 2021

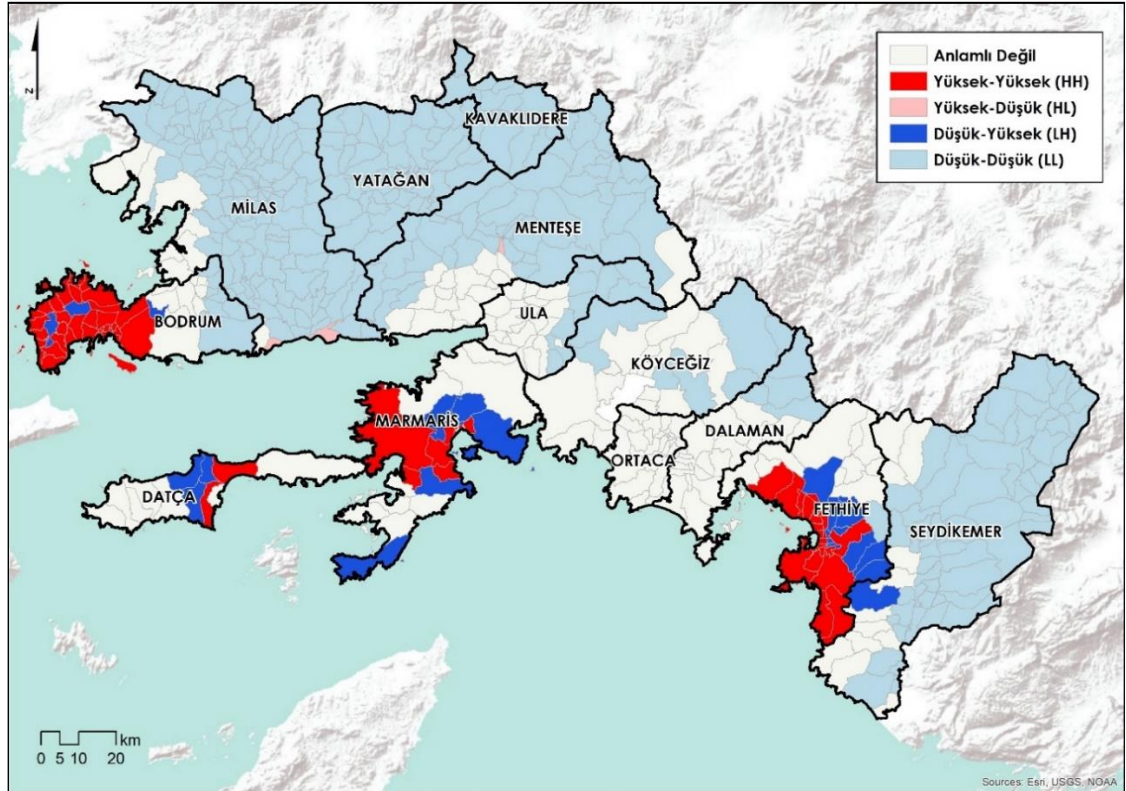
Airbnb ilanlarının, anlamlı bir kümelenme eğilimi gösterdiği alanları belirlemek amacıyla LISA analizi (Anselin Local Moran I) yapılmıştır. Bu analiz, herhangi bir değişkenin mekânsal kümelenmesini ve kümelenmelerin yoğunlaştığı bölgeleri ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır (Anselin, 1995). Analiz sonucunda elde edilen anlamlı kümelenme eğilimine sahip olan mahalle sayıları Çizelge 6'da sunulmuştur. Analize göre yakın çevresiyle birlikte yüksek düzeyde Airbnb ilanına sahip olan mahalleler yüksek-yüksek (H-H) kategorisiyle gösterilmektedir. Yüksek-yüksek (H-H) kategorisindeki kümelenmelerin sayısı 2017 yılında 51 iken, bu sayı 2021 yılına gelindiğinde 68'e yükselmiştir. Diğer kategorilerdeki mahalle sayısı değişimleri daha sınırlı düzeylerde gerçekleşmiştir. Kümelenmenin anlamlı değer gösterdiği mahalleler, 2017 ve 2021 yıllarına ait haritalarda görselleştirilmiştir. 2017 yılında Bodrum ve Fethiye ilçelerinin mahalleleri çevresiyle birlikte yüksek düzeyde Airbnb ilanı olan yüksek-yüksek kategorisinde kalmaktadır (Şekil 7). 2021 yılına gelindiğinde bu iki ilçedeki mahallelere Marmaris ve Datça ilçelerindeki mahallelerin de eklendiği görülmektedir (Şekil 8).

Çizelge 6. Muğla'da Airbnb ilanlarının dağılımına ait LISA analizi sonuçları (2017-2021)

	2017	2018	2019	2020	2021
Yüksek-Yüksek (H-H)	51	51	60	64	68
Yüksek-Düşük (H-L)	3	4	4	1	3
Düşük-Yüksek (L-H)	24	23	17	24	24
Düşük-Düşük (L-L)	309	306	311	313	316

Şekil 7. Anselin Local Moran I (LISA) analizine göre Airbnb ilanlarının dağılışı (2017)

Şekil 8. Anselin Local Moran I (LISA) analizine göre Airbnb ilanlarının dağılışı (2021)

3.3. Muğla’da Airbnb İlanlarının Konaklama Arzı

Muğla’daki Airbnb ilanlarıyla ilgili üzerinde durulması gereken bir başka önemli konu, ilanların toplam oda sayıları ile yatak kapasiteleri ve bu konaklama arzının mekânsal niteliğidir. Airbnb ilanlarının Muğla’da yaratmış olduğu konaklama arzının boyutlarını daha net anlayabilmek adına, öncelikle geleneksel (resmi) konaklama tesislerinin güncel durumuna bakmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda, Muğla’daki işletme belgeli 413 tesisin 2021 yılındaki toplam oda sayısı 51 bin 028, toplam yatak kapasitesi ise 109 bin 074’tür (Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

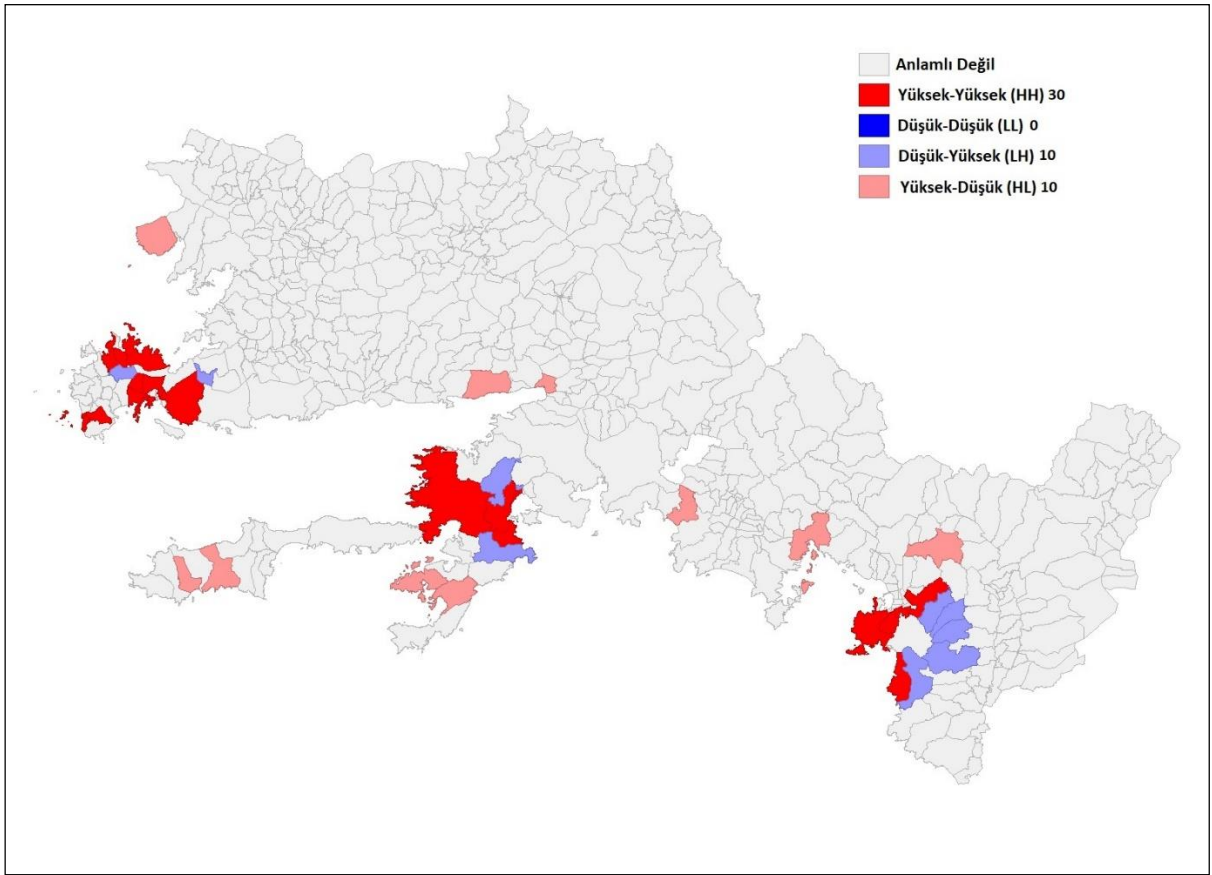
2021 yılı Eylül ayına kadar platformda listelenmiş tüm Airbnb ilanlarının ise toplam oda sayısı 72 bin 681, yatak kapasitesi ise 164 bin 199’dur. Bodrum ve Fethiye ilçeleri, toplam ilan sayılarındaki liderliğini, oda sayısı ve yatak kapasitesinde de göstermektedir. Bu iki ilçe, Muğla’daki Airbnb ilanlarının toplam oda sayısının ve yatak kapasitesinin %70’ine sahiptir (Çizelge 7).

Geleneksel (resmi) konaklama tesisleri ile Airbnb ilanlarının yatak kapasiteleri birtakım mekânsal farklılıklara da sahiptir. Örneğin, Fethiye’de işletme belgeli konaklama tesislerinin yatak kapasitesi oranı %16,5 iken (17 bin 951 yatak kapasitesi), bu oran Airbnb ilanlarında %31,3’tür (51 bin 346 yatak kapasitesi). Dolayısıyla Fethiye’de Airbnb ilanlarının yaratmış olduğu arz, geleneksel tesislere göre oldukça fazladır. Bu durumun tam tersi Marmaris’te gözlenmektedir. Marmaris’te Airbnb ilanlarının yatak kapasitesi oranı %8,6 iken (14 bin 125 yatak kapasitesi), geleneksel tesislerin oranı yaklaşık %29,9’dur (32 bin 549 yatak kapasitesi). Bu da Marmaris’te geleneksel konaklama tesislerinin yaratmış olduğu yatak kapasitesinin, Airbnb ilanlarına oranla çok daha fazla olduğunun net bir göstergesidir. Bodrum’da ise, Airbnb ilanları ile resmi konaklama tesislerinin yatak kapasiteleri oransal olarak birbirlerine yakın olsa da miktar olarak Airbnb ilanlarının kapasitesi daha fazladır.

Çizelge 7. Muğla’da Airbnb ilanlarının ve işletme belgeli konaklama tesislerinin toplam oda sayıları ve yatak kapasitelerinin ilçelere göre dağılımları

İlçeler	Airbnb İlanları				İşletme Belgeli Tesisler				
	Oda Sayısı	%	Yatak Kapasitesi	%	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	%	Yatak Kapasitesi	%
Bodrum	28.893	39,8	63.675	38,8	163	20.364	39,9	44.627	40,9
Fethiye	22.946	31,6	51.346	31,3	71	8.277	16,2	17.951	16,5
Marmaris	6.235	8,6	14.125	8,6	118	15.640	30,6	32.553	29,8
Milas	4.008	5,5	8.494	5,2	15	2.140	4,2	4.482	4,1
Datça	3.500	4,8	9.209	5,6	12	583	1,1	1.227	1,1
Ortaca	3.347	4,6	7.900	4,8	17	2.718	5,3	5.547	5,1
Ula	1.604	2,2	4.165	2,5	6	242	0,5	524	0,5
Menteşe	667	0,9	1.613	1,0	7	420	0,8	832	0,8
Dalaman	589	0,8	1.527	0,9	2	243	0,5	486	0,4
Köyceğiz	572	0,8	1.416	0,9	2	401	0,8	845	0,8
Seydikemer	306	0,4	689	0,4	-	-	-	-	-
Yatağan	14	0	40	0	-	-	-	-	-
Kavaklıdere	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	72.681	100	164.199	100	413	51.028	100	109.074	100

Airbnb'nin en temel söylemlerinden biri, geleneksel konaklama tesislerinin yetersiz olduğu yerlerde konaklama arzı sağladığı iddiasıdır. Bu bağlamda, Muğla'da Airbnb ilanlarıyla geleneksel (resmi) konaklama tesislerinin mekânsal dağılımlarını incelemek için GeoDA yazılımı kullanılarak iki değişkenli kümelenme analizi (Bivariate Local Moran I) yapılmıştır. Analiz sonucunda Airbnb ilanları ile resmi konaklama tesislerinin mekânsal kümelenmeleri arasında istatistiksel olarak pozitif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Moran's I: 0.215). Ayrıca kümelenmenin anlamlı değer gösterdiği mahalleler haritada gösterilmiştir (Şekil 9). Bu harita sayesinde, Airbnb ilanları ile resmi konaklama tesislerinin yüksek düzeyde kümелendiği benzer alanları görmenin yanısıra (yüksek-yüksek H-H), Airbnb ilanlarının resmi konaklama tesislerine göre daha fazla kümелendiği alanları (yüksek-düşük H-L) ve resmi konaklama tesislerinin Airbnb ilanlarına göre daha fazla kümелendiği alanları (düşük-yüksek L-H) izlemek mümkündür.

Şekil 9. Airbnb ilanları ile geleneksel (resmi) konaklama tesisleri arasındaki mekânsal kümelenme haritası (Bivariate Local Moran I)

Haritada kırmızı renkle gösterilen yüksek-yüksek (H-H) kategorisindeki kümelenmelerin Bodrum, Marmaris ve Fethiye ilçelerinin belirli mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanlar genellikle yüksek turizm talebiyle karşılaşan merkezi alanlardır dolayısıyla hem konaklama tesislerinin hem de Airbnb ilanlarının fazla olduğu yerlerdir. Airbnb ilanlarının resmi konaklama tesislerine göre yüksek kümelenme eğilimi gösterdiği mahalleler (yüksek-düşük H-L) sayıca daha az olmakla (10 mahalle) birlikte daha geniş bir yayılım alanına sahiptir. Haritada açık pembe renkte gösterilen kategorideki mahalleler, 8 farklı ilçeye yayılmış durumdadır. Bu durum Airbnb ilanlarının resmi

konaklama tesislerine göre daha geniş bir alanda dağılış gösterdiğinin ve kümелendiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla Airbnb'nin, resmi konaklama tesislerinin az olduğu bölgelerde de konaklama imkânı yarattığı söylenebilir.

Resmi konaklama tesislerinin Airbnb'ye göre daha yüksek düzeyde kümelenme eğilimi gösterdiği mahalle sayısı da 10'dur ancak bu kümelenmeler sınırlı bir alanda dağılım göstermektedir. Özellikle Fethiye ve Marmaris resmi konaklama tesislerinin Airbnb'ye göre daha fazla kümелendiği ilçelerdir. Bu durum Fethiye ve Marmaris'in belirli mahallelerinde resmi konaklama tesislerinin ve otel yapılaşmasının sayıca fazla olmasıyla yakından ilişkilidir.

4. Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın amacına uygun olarak Muğla'daki Airbnb ilanları zamansal ve mekânsal olarak analiz edilmiş, ilanların coğrafi boyutlarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın bulguları, Türkçe literatürdeki konuyla ilgili boşluğu doldurması bakımından değerlidir. Yapılan analizler, Muğla'da Airbnb ilanlarının Bodrum, Fethiye ve Marmaris ilçelerinde yoğunlaştığını göstermiştir. Bu üç ilçe Muğla'daki tüm Airbnb ilanlarının yaklaşık %80'ine sahiptir. Araştırmanın bu sonucu tahmin edilmeyen ve şaşırtıcı bir sonuç değildir. Çünkü Bodrum, Fethiye ve Marmaris Muğla'nın turistik çekicilikleri yüksek olan ve en çok talep gören destinasyonlarıdır. Bunun yanısıra bu ilçeler ikinci konut yapılaşmasının yoğun olduğu ilçelerdir. Dolayısıyla hem arz açısından hem de talep yönünden kısa süreli konut kiralama faaliyetlerinde avantajlı bir konumdadır ve bu durum ilanların mekânsallığına da yansımıştır. Araştırmamızın bu bulgusu Adamiak vd.nin (2019) İspanya'da yürüttükleri araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Çünkü bir Akdeniz ülkesi olan İspanya'da da Airbnb ilanları genellikle turistik nitelikleriyle ön plana çıkan tatil bölgelerinde yoğunlaşma eğilimindedir ve bu bölgelerde ağırlıklı olarak ikinci konutların kiralanması şeklinde hizmet vermektedir.

Mahalle ölçeğinde gerçekleştirilen diğer analizler, kitle turizminin hâkim olduğu Muğla'da denize yakınlığın, Airbnb ilanlarının dağılışında önemli bir belirleyici olduğunu göstermiştir. Nitekim ilanların büyük oranda deniz kıyısındaki ya da deniz kıyılarına yakın olan mahallelerde yoğunlaştığı hazırlanan haritalarda görülmektedir (Şekil 4; 5). Airbnb'nin günden güne daha fazla tanınır olmasına ve COVID-19 pandemisiyle beraber denizden uzak kırsal alanlara yönelik taleplerin artmasına bağlı olarak, denizle bağlantısı olmayan mahallelerde de yoğunlukların son yıllarda az da olsa arttığı söylenebilir. Ancak denize ve turistik çekiciliklere yakınlığın önümüzdeki süreçte de ilanlarının mekânsal dağılışındaki en önemli belirleyiciler olmaya devam etmesi beklenmektedir.

Gerçekleştirilen mekânsal analizlerde öne çıkan diğer bir sonuç, çevresiyle birlikte yüksek düzeyde Airbnb ilanına sahip olan mahallelerin sayısının, diğer bir deyişle ilanların anlamlı bir kümelenme eğilimi gösterdiği alanların sayısındaki artıştır. Özellikle Datça ve Marmaris'te aktif ilan sayılarının artışıyla beraber, yüksek düzeyde kümelenme eğilimine sahip olan mahalle sayıları da son yıllarda artma eğilimindedir (Şekil 7; 8).

Airbnb'nin konaklama sektöründe yarattığı arzın boyutları ve sektöre etkileri çoğu zaman tartışmaların ve araştırmaların odağında olmuştur. Araştırmanın önemli sonuçlarından biri, Muğla'daki Airbnb ilanlarının yaratmış olduğu toplam yatak kapasitesinin, işletme belgeli tesislerin yatak kapasitesini geçmiş olmasıdır. Muğla'daki 413 işletme belgeli tesisin toplam yatak kapasitesi 109 bin iken Airbnb'nin sağlamış olduğu yatak kapasitesi 164 bindir. Airbnb'nin sağladığı bu yatak arzını çok daha kısa sürede yaratmış olması göz ardı edilmemelidir. Özellikle Fethiye ve Datça'da Airbnb'nin yatak kapasitesi geleneksel konaklama tesislerinin yatak kapasitesinden çok daha fazladır.

Airbnb'nin geleneksel konaklama tesislerinin yetersiz olduğu alanlarda konaklama arzı sağlaması nedeniyle faydalı bir sistem olduğu iddiası Muğla özelinde kısmen doğrulanmıştır. Bodrum, Marmaris ve Fethiye ilçelerinin yüksek turizm talebiyle karşılaşan mahallelerinde hem Airbnb ilanları hem de konaklama tesisleri yüksek kümelenme eğilimi gösterirken, il genelinde Airbnb ilanlarının resmi konaklama tesislerine göre daha geniş bir alanda dağılışı gösterdiği ve yüksek düzeyde kümelenme eğilimine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 9). Bu sonuç Gutiérrez ve arkadaşlarının (2017) Barselona ölçeğinde yürüttüğü araştırmanın sonucuyla paralellik gösterirken, İspanya ölçeğinde yapılan çalışma ile (Eugenio-Martin vd. 2019), Andorra'da yürütülen çalışmanın (Domènech ve Zoğal, 2020) sonuçlarından farklılaşmaktadır.

Bu sistemin neden olduğu etkilerin artışına bağlı olarak yerel ya da merkezi yönetimlerin atacağı yeni adımlar ile Avrupa'nın ve ABD'nin birçok şehrinde olduğu gibi bu kiralamalara getireceği kısıtlamalar (Furukawa ve Onuki, 2019), ilan sayılarındaki bu artış eğiliminin yavaşlamasına neden olacaktır. Nitekim 2023 yılı kasım ayında konuyla ilgili yeni bir düzenleme resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeyle kısa süreli kiralamaların izin belgesine tabi tutulması, birden fazla bağımsız bölüm içeren binalardan oluşan konut sitelerinde tüm kat maliklerinden izin alınması, 3.kişilerin kısa süreli kiralama faaliyetlerinde bulunamaması vb. kısıtlamalar getirilmiş, uymayan kişilere ise idari yaptırımlar uygulanacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeyle birlikte gerek araştırma alanı Muğla özelinde gerekse Türkiye genelinde ilan sayılarının azalması muhtemeldir. Ancak Smigiel'e (2020) göre farklı ülkelerde yürürlükte birçok düzenleme olmasına rağmen uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durumun en önemli nedenleri, düzenlemeleri kontrol edecek kişilerin eksikliği, düzenlemelerin sorunu tam anlamıyla çözmek yerine geçici çözümlere odaklanması ve gerçek güç ilişkilerini hesaba katmamasıdır. Dolayısıyla düzenlemelere ve kısıtlamalara rağmen Airbnb faaliyetleri birçok şehirde büyümeye devam etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki yeni düzenlemenin ilanların sayısına ve mekânsal özelliklerine nasıl bir etkisi olacağının önümüzdeki süreçte yakından takip edilmesi ve yeni araştırmalarla incelenmesi gerekmektedir.

Notlar

¹ <https://www.airdna.co/about>

² TDK, <https://sozluk.gov.tr/>

³ <http://insideairbnb.com/about.html>

⁴ <https://datahippo.org/en/>

Teşekkür ve Bilgilendirme

Bu makale, Volkan Zoğal tarafından Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanan “Kısa Süreli Konut Kiralamalarının Mekânsal Özellikleri ve Etkileri: Muğla’da Airbnb Örneği” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Bu makale, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiş ve Muğla’daki Airbnb ilanlarına ait veriler ilgili proje yoluyla edinilmiştir. Proje No: SGA-2021-22657.

Referanslar/References

- Adamiak, C. (2018). Mapping Airbnb supply in European cities, *Annals of Tourism Research*, 71, 67-71. doi: 10.1016/j.annals.2018.02.008
- Adamiak, C. (2019). Current state and development of Airbnb accommodation offer in 167 countries, *Current Issues in Tourism*. doi:10.1080/13683500.2019.1696758
- Adamiak, C. (2020). Peer-to-peer accommodation in destinations life cycle: the case of Nordic countries, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 20(3), 212-226. doi:10.1080/15022250.2020.1775116
- Adamiak, C., Szyda, B., Dubownik, A., García-Álvarez, D. (2019). Airbnb Offer in Spain-Spatial Analysis of the Pattern and Determinants of Its Distribution, *International Journal of Geo-Information*, 8(3), 155. doi: 10.3390/ijgi8030155
- Anselin, L. (1995). Local indicators of spatial association-LISA. *Geographical analysis*, 27(2), 93-115. doi: 10.1111/j.1538-4632.1995.tb00338.x
- Airbnb. (2021). About Us, <https://news.airbnb.com/about-us/> Erişim Tarihi: 01.04.2022
- Ayazlar, R. A. (2018). Paylaşım Ekonomisi ve Turizm Endüstrisine Yansımaları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1186-1202. doi: 10.21547/jss.376826
- Belk, R. (2014). You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online. *Journal of Business Research*, 67(8), 1595-1600. doi: 10.1016/j.jbusres.2013.10.001
- Boutsoukis, G., Fasianos A., Petrohilos-Andrianos, Y. (2019). The spatial distribution of short-term rental listings in Greece: a regional graphic, *Regional Studies, Regional Science*, 6(1), 455-459. doi: 10.1080/21681376.2019.1660210
- Butler, R. (2004). Geographical research on tourism, Recreation and leisure: origins, eras and directions, *Tourism Geographies*, 6(2), 143-162. doi: 10.1080/1461668042000208453
- Celata, F., Romano, A. (2020). Overtourism and online short-term rental platforms in Italian cities, *Journal of Sustainable Tourism*, 30(5), 1020-1039. doi:10.1080/09669582.2020.1788568
- Celata, F., Capineri, C., Romano, A. (2020). A room with a (re)view. Short-term rentals, digital reputation and the uneven spatiality of platform-mediated tourism, *Geoforum*, 112, 129-138. doi: 10.1016/j.geoforum.2020.04.007
- Cocola-Gant, A., Gago, A. (2019). Airbnb, buy-to-let investment and tourism-driven displacement: A case study in Lisbon, *Environment and Planning A: Economy and Space*, 53(7), 1671-1688. doi:10.1177/0308518X19869012
- Cockayne, D. G. (2016). Sharing and neoliberal discourse: The economic function of sharing in the digital ondemand economy. *Geoforum*, 77, 73-82. doi: 10.1016/j.geoforum.2016.10.005
- Curto, R. A., Rubino, I., Verderosa, A. (2022). Investigating Airbnb evolution in an urban tourism context: the application of mathematical modelling and spatial analysis. *Current Issues in Tourism*, 25(10), 1666-1681. doi: 10.1080/13683500.2021.1932767
- Demir, E., Zoğal, V., Yelsiz, M.Ş., Emekli, G. (2023). Mapping the effects of COVID-19 on Airbnb: Evidence from European cities, *Anatolia*. doi:10.1080/13032917.2023.2254780
- Doğru, T., Mody, M., Suess, C., Line, N., Bonn, M. (2020). Airbnb 2.0: is it a sharing economy platform or a lodging corporation? *Tourism Management*, 78, 104049. doi:10.1016/j.tourman.2019.104049
- Domènech, A., Larpin, B., Schegg, R., Scaglione, M. (2019). Disentangling the geographical logic of Airbnb in Switzerland. *Erdkunde*, 73(4), 245-258. doi: 10.3112/erdkunde.2019.04.01

- Domènech, A., Zoğal, V. (2020). Geographical dimensions of Airbnb in mountain areas: the case of Andorra, *Journal of Rural Studies*, 79, 361-372. doi: 10.1016/j.jrurstud.2020.08.051
- Dredge, D., Gyimóthy, S. (2016). *Collaborative Economy and Tourism, Perspectives, Politics, Policies and Prospects*, New York, Springer.
- Eren, F. (2022). Platform Şehirciliği: Büyük Veriye, Derin Öğrenmeye ve Akıllı Algoritmalara Dayalı Yeni Dijital Mekânsal Planlama Yaklaşımı. Alkan Meşhur, H.F., Eren, F., Oncel, H. (Editörler) *İzmir Kentsel Araştırmalar ve Tartışmalar* içinde (21-32), Ankara: NOBEL Bilimsel.
- Eugenio-Martin, J. L., Cazorla-Artiles, J. M., González-Martel, C. (2019). On the determinants of Airbnb location and its spatial distribution. *Tourism Economics*, 25(2). doi:10.1177/1354816618825415
- Furukawa, N., Onuki, M. (2019). The design and effects of short-term rental regulation, *Current Issues in Tourism*, doi:10.1080/13683500.2019.1638892
- Gurran, N., Phibbs, P. (2017). When Tourists Move In: How Should Urban Planners Respond to Airbnb?, *Journal of the American Planning Association*, 83(1), 80-92. doi: 10.1080/01944363.2016.1249011
- Gutiérrez, J., Garcia-Palomares, J. C., Romanillos, G., Salas-Olmedo, M. H. (2017). The eruption of Airbnb in tourist cities: Comparing spatial patterns of hotels and peer-to-peer accommodation in Barcelona. *Tourism Management*, 62, 278–291. doi: 10.1016/j.tourman.2017.05.003
- Gutiérrez, A., Domènech, A. (2020). Understanding the spatiality of short-term rentals in Spain: Airbnb and the intensification of the commodification of housing, *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 62, 278-291. doi:10.1080/00167223.2020.1769492
- Guttentag, D. (2015). Airbnb: Disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector. *Current Issues in Tourism*, 18(12), 1192-1217. doi: 10.1080/13683500.2013.827159
- Guttentag, D., Smith, S. L. J. (2017). Assessing Airbnb as a disruptive innovation relative to hotels: Substitution and comparative performance expectations. *International Journal of Hospitality Management*, 64, 1-10. doi: 10.1016/j.ijhm.2017.02.003
- Ioannides, D., Röslmaier, M., van der Zee, E. (2019). Airbnb as an instigator of 'tourism bubble' expansion in Utrecht's Lombok neighbourhood. *Tourism Geographies*, 21(5), 822-840. doi: 10.1080/14616688.2018.1454505
- Jiao, J., Bai, S. (2020). An empirical analysis of Airbnb listings in forty American cities, *Cities*, 99, 102618 doi:10.1016/j.cities.2020.102618
- Kervankıran, İ., Şardağ, A. (2019). Türkiye'de Turizm Coğrafyası Araştırmaları: Lisansüstü Tezlerle Yönelik Bir İçerik Analizi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 39, 151-170. doi: 10.32003/iggei.490913
- Ki, D., Lee, S. (2019). Spatial Distribution and Location Characteristics of Airbnb in Seoul, Korea, *Sustainability* 11, 4108. doi:10.3390/su11154108
- Lagonigro, R., Martori, J.C., Aparicio, P. (2020). Understanding Airbnb spatial distribution in a southern European city: The case of Barcelona, *Applied Geography*, 115, 102136. doi:10.1016/j.apgeog.2019.102136
- Lee, S., Kim, H. (2023). Four shades of Airbnb and its impact on locals: A spatiotemporal analysis of Airbnb, rent, housing prices, and gentrification. *Tourism Management Perspectives*, 49, 101192. doi:10.1016/j.tmp.2023.101192
- Morales-Pérez, S. Garay, L., Wilson, J. (2020). Airbnb's contribution to socio-spatial inequalities and geographies of resistance in Barcelona, *Tourism Geographies*, doi:10.1080/14616688.2020.1795712
- Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2021). "Konaklama Tesisleri", <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-271320/konaklama-tesisleri.html> Erişim Tarihi: 08.06.2022
- Nieuwland, S., van Melik R. (2020). Regulating Airbnb: How cities deal with perceived negative externalities of short-term rentals. *Current Issues in Tourism*. 23(7), 811-825. doi: 10.1080/13683500.2018.1504899
- Özgüç, N. (2017). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Quattrone, G., Grotto, A., Quercia, D., Capra, L., Musolesi, M. (2018). Analyzing and predicting the spatial penetration of Airbnb in US cities. *EPJ Data Science*, 7(31), 1-24. doi: 10.1140/epjds/s13688-018-0156-6
- Resmî Gazete (2023). *Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, Sayı: 32357, Kanun No: 7464. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231102-16.htm>
- Richards, G. (2017). Sharing the New Localities of Tourism, Dredge, D. ve Gyimóthy, S. (Ed.) *Collaborative Economy and Tourism, Perspectives, Politics, Policies and Prospects*, içinde (169-184), New York, Springer.

- Roelofsen, M. (2018). Exploring the Socio-Spatial Inequalities of Airbnb in Sofia, Bulgaria. *Erdekunde*, 72, 313–327. doi: 10.3112/erdkunde.2018.04.04
- Smigiel, C. (2020). Why did it not work? Reflections on regulating Airbnb and the complexity and agency of platform capitalism. *Geographica Helvetica*, 75(3), 253–257. doi: 10.5194/gh-75-253-2020
- Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Tussyadiah, Iis P., Sigala, M. (2018). Shareable tourism: tourism marketing in the sharing economy, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 35(1), 1-4. doi: 10.1080/10548408.2018.1410938
- Uzgören, G. (2022). Airbnb ve Konutun Finansallaşması: Kısa Süreli Konaklama Platformlarını Türkiye’de Konut Sorunu Tartışmalarına Dâhil Etmek, *VII. Kent Araştırmaları Kongresi, Bildiri Özeti Kitabı*, 1238-1249.
- Williams, S., Lew. A.A. (2015). *Tourism Geography Critical understandings of place, space and experience*, 3. Baskı, Routledge.
- Wilson, J. (2012). *The Outletçe Handbook of Tourism Geographies*, Routledge.
- Yeşilbağ, M. (2022). Dijital Platform Çağında Toplum, Ekonomi ve Siyaset. *POSSEIBLE*, 11(2), 186-209. doi:10.5281/zenodo.7493720
- Xu, F.; Hu, M.; La, L.; Wang, J., Huang, C. (2020). The influence of neighbourhood environment on Airbnb: a geographically weighed regression analysis, *Tourism Geographies*, 22(1), 192-209. doi: 10.1080/14616688.2019.1586987

Zorunlu Göçmenler ve Entegrasyon: “Suriyelilerin Topluma Adapte Olabilmesi İçin Bu Ülkedeki Hukuki Statüsü Değiştirilmeli”

Forced migrants and integration: “In order for Syrians to adapt to society, their legal status in this country must be changed”

Ertuğrul Murat Özgür ^{*a}, Alaa Alahmad^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1419655

Makale Geçmişi:

Geliş: 14.01.2024

Kabul: 04.03.2024

Anahtar Kelimeler:

Mülteci entegrasyonu

Sosyal entegrasyon

Kültürleşme stratejileri

Suriyeliler

Türkiye

Öz

İnsani krizin 2011’de patlak vermesiyle Suriye’den Türkiye’ye milyonlarca zorunlu göçmen sığınmıştır. Aradan geçen zamana rağmen Suriye’de politik belirsizlik halen sürmekte ve Suriyeliler için geri dönüş umudu gittikçe azalmaktadır. Geri gönderilmeleriyle ilgili toplumsal ve politik tartışmaların gölgesinde Türkiye’deki Suriyelilerin entegrasyonu, uyumlaştırma adı altında sessizce işlemektedir. Bu çalışma, Hatay’daki Suriyeli zorunlu göçmenlerin perspektifinden entegrasyon sürecini anlamayı hedeflemektedir. Bu çalışmada hermenötik bir anlayış ve etnografik bir desen ile nitel araştırma metodolojisi kullanılmıştır. Bu nedenle araştırma sahasında uzun süre kalınarak gözlemler ve 22 görüşme yapılarak veriler toplanmış ve bunlar, betimsel ve içeriksel olarak analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları göstermektedir ki Suriyeli zorunlu göçmenler ev sahibi toplum dışladığı için entegrasyondan uzaklaşarak ayrılma/ayrışma ve dışlanma stratejisi benimsemekte ve onlar bütünleşmek için geçici korumadan daha daimi bir statüye geçişi istemektedir. Bu çalışmada, Hatay’daki Suriyelilerin kültürleşmesinin, konumlanmasının, etkileşiminin ve kimliklenmesinin yeterli kadar gelişmediği ve yeni bir mekâna/topluma entegre edecek pratiklerden ziyade, kendilerine koruma ve sosyal kabul sağlayacak uyumsal taktikler geliştirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1419655

Article History:

Received: 14.01.2024

Accepted: 04.03.2024

Keywords:

Refugee integration

Social integration

Acculturation strategies

Syrians

Türkiye

Abstract

When the humanitarian crisis broke out in 2011, millions of forced migrants took refuge from Syria to Türkiye. Political uncertainty continues in Syria and the hope of return for Syrians is decreasing. However, under the shadow of social and political debates about their repatriation, the integration of Syrians in Turkey is silently operating under the guise of harmonization. This study aims to comprehend the intricacies of the integration process as perceived by Syrian forced migrants. In this research, qualitative research methodology with a hermeneutic understanding and ethnographic design was used. For this reason, data are collected by making observations and 22 interviews during a long stay in the Hatay province, and these collected data are scrutinized by a combination of descriptive and content analysis. The findings of the study suggest that Syrian forced migrants, grappling with exclusion from the host society, tend to move away from integration, adopting a strategy of separation/segregation and exclusion. Moreover, Syrian forced migrants aspire to transition from a temporary protection status to a more permanent one, which underscores their desire for a more substantial integration. In this study, it is concluded that key elements such as cultural adaptation, positioning, interaction, and identification among Syrians in Hatay are not sufficiently developed. It is also concluded that Syrian migrants, rather than adopting practices conducive to integration, have majorly depended on adaptive tactics aimed at providing protection and social acceptance in their new space and society.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: ozgur@ankara.edu.tr

^a Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-2146-7721>

^b Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3499-1300>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

When the humanitarian crisis broke out in 2011, millions of forced migrants took refuge from Syria to Türkiye. Currently, political uncertainty continues in Syria, and the hope of a return for Syrians is decreasing. However, under the shadow of social and political debates about their repatriation, the integration of Syrians in Turkey is silently operating under the guise of harmonization (the concept preferred by Turkish policy makers). However, in order to integrate Syrians, it is necessary to listen to their views and comprehend what they desire. The purpose of this study is to better understand the integration process from the perspective of Syrian forced migrants in Hatay. The study addresses the following questions: *What does integration entail for Syrian forced migrants? What are the factors that impede or enhance their integration? What tactics do Syrians devise to integrate into the host society?*

2. Method of Research

This research used qualitative research methodology with a hermeneutic understanding and ethnographic design. Observations and 22 interviews were conducted in 2021 and 2022 to collect data from the study field, and these data are being examined using a combination of descriptive and content analysis. The results were summarized and descriptively analysed in line with selected themes. Direct quotations are also used to ensure that the findings are presented to the reader in an organized and understandable manner. Furthermore, content analysis was used to convert qualitative data into concepts, identifying distinct themes and categories.

3. Theoretical Framework of the Research

The theoretical framework of this study regarding integration is based on Berry's (1997; 2005) *acculturation* model and Esser's (2001; 2002 and 2009) *conceptualizations* of system integration and *social integration*. In addition, Ager and Strang's (2004, 2008) *The Indicators of Integration Framework* and Michel de Certeau's (2008) *everyday life* theory were also adopted for theoretical robustness.

Berry (1997) explains the adaptation process of immigrants to different cultures with the acculturation model. According to Berry (2005), acculturation is the dual process of cultural and psychological change that occurs due to contact between two or more cultural groups and their members. Differences in the degree to which individuals and groups achieve acculturation are defined as acculturation strategies. For non-dominant groups, four acculturation strategies emerge *assimilation, separation, integration and marginalization*. Concepts change when the dominant group imposes certain forms of acculturation or restricts the choices of the non-dominant group or individuals. In this case, assimilation is the *melting pot*; separation, *segregation*, marginalization, *exclusion* and integration are also called *multiculturalism* (Figure 1).

Hartmut Esser (2002) defines integration as the inseparable and indispensable joining of individual parts within a systemic whole. Esser distinguishes four dimensions of social integration as the participation of actors in society (Figure 2): *Acculturation, positioning, interaction and identification*.

Ager and Strang's (2004 and 2008) Indicators of Integration Framework provides a tool for discussing integration perceptions. This study used indicators to develop themes and categories, drawing from the content analysis of Syrians' ideas about integration.

Michel de Certeau's theory helped determine the tactics that Syrians developed in everyday life to adapt. According to De Certeau (2008), tactics are a set of habits, actions and practices that enable people to adjust to new environments without difficulty (Hülür et al., 2021: 102).

4. The Results of the Research

4.1. The Meaning of Integration for Syrian Forced Migrants

Integration carries different meanings for Syrian forced migrants residing in Hatay and is redefined by them. While some of the Syrians who participated in the research almost entirely reject the concept of integration by finding it meaningless, some attribute the failure of the two communities to integrate to their cultural differences. In addition, some participants stated that they were placed in a social position at the lowest level of society by the Turks because natives tended to see them as a burden and not accept them. Syrians' views demonstrate the *incompatibility between locals and forced migrants*. However, Syrians often argue that although they are willing to integrate to a certain level, this will not happen because they are unwanted, excluded and devalued by the local people. It is understood from their statements that they were forced to separate and be marginalized by the dominant group. Therefore, they were pushed towards *separation* and *exclusion* regarding the acculturation strategy. Syrian forced immigrants emphasize that integration cannot be one-sided and that while they expect adaptation from the immigrant, the host society must also play a facilitating role.

There is a widespread belief among Syrians that they are discriminated against and that this has even reached the level of xenophobia. This situation is associated with the "*temporary protection*" status and, therefore, not having the rights of a citizen or a genuine refugee. Thus, Syrian-forced migrants consider the legal process essential for local integration. They explain that with a permanent status, they can build a safe life without fear of repatriation and adapt to Turkish society.

Some Syrian participants evaluate integration from an economic perspective and associate it with their experiences in the labour market. They frequently associate discrimination in the employment market (and inequalities resulting from their status) and integration. Working in unskilled jobs that are not suitable for their skills, for low wages, for long hours and in a way that is open to exploitation negatively affects the social integration of Syrians.

Some Syrian participants acknowledge that integration will take a long time, so they think the next generations will achieve this by including formal education in Turkey. They believe that children will embrace the two cultures through communication and education and create a common Turkish-Syrian culture. Syrian participants who do not intend to return to their country seek to increase the moments of daily interaction with the host society and its culture. For this reason, as the possibility of Syrians returning to their homeland or going to another country becomes weaker, they think that there is no other way left other than adapting to Turkish society or even melting into it.

4.2. Factors Effective in the Local Integration of Syrians

This study identified factors that facilitate and hinder the integration of Syrians living in Hatay province (Figure 3). While the first (facilitators) increases their level of integration by helping them to be active, participatory, and safe in society, the second (obstructors), on the contrary, causes these people to become passive, withdrawn, and feel in an unsafe environment.

First of all, learning Turkish increases the opportunities for integration of Syrians. However, the fact that the local people in Hatay speak Arabic makes the integration of forced migrants at the national level difficult. It is observed that education has a two-way effect: While a higher level of education increases integration, a lower level of education makes it more difficult.

From the Syrian perspective, political stability in Turkey, the government's reasonable opinion of them, and their sense of security compared to the war environment in Syria help integration, whereas poor ties with the local people complicate integration. The local peoples stereotyping, marginalization, humiliation, and xenophobia of all Syrians cause them to distrust the host society and lack a sense of belonging in their new environment.

Syrian participants think that the laws in Turkey are not applied equally and fairly to them due to their temporary protection status and that Turkish citizens are favored in every matter. They also do not feel safe due to the fear of being sent back to their country at any time. These factors negatively affect their adaptation processes. In this regard, Syrians want to be freed from the temporary nature of their legal status in Turkey for integration and to be given permanent status such as Turkish citizenship or permanent residence permit.

Some Syrians living in Hatay think that economic initiatives can increase their integration and that opening a joint business with Turks can help societies become closer. For the integration of Syrians, pursuing their profession, starting a business or offering their labour to the market is considered necessary. Education positively affects the integration process, especially of Syrian children. Regarding housing, homeownership positively impacts integration, while tenancy has a negative effect.

4.3. Adaptive Tactics Developed by Syrian Forced Migrants

Syrian-forced migrants in Hatay primarily use indirect adaption tactics to defend themselves and obtain acceptability in the country/culture to which they are new rather than attempting to integrate directly into the space and society in which they live (Figure 4). The first tactic used by Syrians to adapt to Turkish society is to avoid causing problems in relations with the host community and its institutions. This might be referred to as the striving for harmony in superficial interactions. The non-trouble-making tactics they use are such that if there is conflict in the relations between members of the two groups, It includes Syrians' everyday life actions, such as not speaking up, being subdued, making concessions, not demanding their rights, not attracting attention, or becoming introverted and increasing intra-group interaction, which is developed by the weak against the strong.

The second adaptive tactic of Syrians in Hatay is to project a positive human image. As a result, they seek to establish a foundation for cohabitation by demonstrating to Turkish society human virtues such as integrity, honesty, industriousness, and productivity derived from universal values and principles. Others attempt to strengthen their image as decent people by emphasizing their religious

identity, that is, by giving the host community the appearance of a devout person who follows the norms of Islam and obeys its directives.

The third group of Syrians' adaptive tactics can be viewed as more advantageous in terms of integration because they want to integrate with the local people through activities like studying Turkish, getting to know Turks well, and attending local events.

5. Conclusion

Syrian forced migrants in Hatay do not have only one definition of integration and do not follow an acculturation strategy. On the contrary, they comment integration differently and develop acculturation strategies based on various circumstances.

The majority of Syrians interviewed favored separation and segregation as acculturation strategies. This presents a significant integration difficulty. Being stuck in limbo for the host society and forced migrants has led to Syrians' division and segregation, stifling social integration.

The study revealed that cultural adaptation, positioning, interaction, and identification among Syrian participants in Hatay were not well established. Syrians' cultural adaptation is limited because they do not understand Turkish. Syrians' vulnerable economic situation, low social status, and temporary legal status hinder their integration. Furthermore, not comprehending the language has made it difficult for Syrians to form and maintain social and institutional interactions in everyday life. Interaction has diminished due to the exclusionary attitudes and behaviors of members of the host society. Several reasons have hampered the establishment of emotional bonds and a sense of belonging between the two communities. As a result, Syrians have found it challenging to identification with Turkish culture and society.

Syrian forced migrants' lack of integration is primarily due to their presence in Turkey with temporary protection status and their incapacity to learn Turkish. The uncertainty that comes with having a temporary status has made Syrians feel uneasy, prevented them from forging strong enough ties to the host community and its values, and increased Turkish society's hostility toward them. Their lack of acceptance by the host society, humiliation, exclusion, xenophobia, discrimination, exploitation and stereotyping in the labour market have reduced Syrians' interaction with the local people and caused them to withdraw into themselves, all of which slow down integration.

Syrian forced migrants have created adaptive tactics that provide them with protection and social acceptance in a strange space and society rather than practices that will allow them to integrate into their new surroundings fully. These are searches for harmony that involve building superficial relationships, projecting a positive image, and engaging with locals to avoid causing issues in the host society.

1. Giriş

Mülteci ve göçmen entegrasyonuna ilişkin literatür, hem bu entegrasyonun çeşitli yönlerini belgelemekte hem de kavramı eleştirel bir şekilde tartışmaktadır (Smyth vd., 2010: 411). Nitekim mülteci ve göçmen entegrasyonu, araştırmacılar dışında, politika yapıcılar, göç alan toplumların üyeleri ve nihayet göç edenlerin kendileri tarafından farklı şekillerde kullanılmakta ve farklı göçmen tiplerine göre değişiklik gösterdiği için üzerinde fikir birliğine varılamamaktadır (Şimşek, 2020: 538). Dolayısıyla birçok kişinin kullandığı ancak, farklı biçimde anladığı bu kavramın genel kabul görmüş tek bir tanımından da söz edilememektedir. Durum böyle olunca farklı tanımların ve çeşitli yönlerin bir araya getirilerek uzlaştırılması ve entegrasyona ilişkin farklı perspektiflerin entegre edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Castles'ın (2010: 1571) işaret ettiği gibi göç çalışmalarının çoğu *göç kabul eden ülke önyargısı* taşıyan bir bakış açısına sahiptir. Ancak söz konusu olan gönüllü ya da zorunlu göçmenlerin entegrasyonu olduğu için bu noktada onların bakışı da önem arz etmektedir. Nitekim entegrasyon, geçmiş ile günümüz, göç veren toplum ile göç alan toplum arasında kimliklerin değişimini ve göç alan toplumun farklı kesimleri ile ilişkiler kurmayı içerdiğine göre, bunu en iyi tanımlayabilecek olan da bizzat göçmenin kendisidir. Bu perspektif, bir aktör olarak göçmenlerin deneyimlerinin izini sürmek ve çeşitli yapısal etmenlerin onların yaşamlarını nasıl etkilediğini ortaya koymak suretiyle entegrasyon süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Suriye insani krizinin ortaya çıkardığı zorunlu göçle ilk gelenlerin Türkiye'deki kalış süresi 13 yılını geride bırakırken zorunlu göçmenlerin geri dönüş olasılığı da her geçen gün azalmaktadır. Bununla birlikte hükümetin geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politik pozisyonu da *misafirperverlikten isimsiz entegrasyona* doğru yönelmektedir (Şimşek, 2019: 175). Bu çerçevede bir süredir geri gönderilmelerine ilişkin toplumsal ve politik tartışmaların gölgesinde de olsa Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer aldığı şekliyle *uyumlaştırma* adı altında Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonu sessizce işlemektedir.

Çok boyutlu bir mesele olan Suriyeli zorunlu göçmen entegrasyonunun çözümü için onların seslerine kulak vermek, bu konudaki düşüncelerini dinlemek ve ne istediklerini anlamak önem arz etmektedir. Bu yüzden *bir ülkeye yeni gelenlerin nasıl toplumun bir parçası haline gelebileceği* sorusuna onların penceresinden bakarak bir cevap bulmakla işe başlamak gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmamız Suriyeli zorunlu göçmenlerin (resmi söylemle geçici koruma altındakilerin) perspektifinden entegrasyon sürecini anlamayı hedeflemekte ve şu sorulara cevap aramaktadır: *Suriyeli zorunlu göçmenler için entegrasyon ne anlama gelmektedir? Onların entegrasyonunu zorlaştıran veya kolaylaştıran etmenler nelerdir? Suriyeliler ev sahibi topluma uyum sağlamak için ne tür taktikler geliştirmektedir?*

Giriş bölümünün ardından makale, *Araştırmanın Yöntemi* ile devam etmekte, sonra da *Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi* verilmektedir. Makalenin bulguları ise *Suriyeli Zorunlu Göçmenler İçin Entegrasyonun Anlamı, Suriyelilerin Yerel Entegrasyonunda Etkili Olan Etmenler ve Suriyeli*

Zorunlu Göçmenler Tarafından Geliştirilen Uyumsal Taktikler ana başlıkları altında ele alınmaktadır. Makale, başlıca çıkarımları içeren *Sonuç* bölümüyle sona ermektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada anlamacı ve yorumlamacı bir anlayışla ve *etnografik* bir desenle *nitel araştırma metodolojisi* benimsenmektedir. Etnografik bir desen ile belirli bir grubun kültürünün tanımlanması ve yorumlanması amaçlanmaktadır; böylece onların bireysel algı ve davranışın olduğu kadar toplumsal davranış, yapı, işleyiş, değerler, normlar gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi mümkün hale gelmektedir. Bu doğrultuda araştırma sahası olan Hatay ilinde 2021 ve 2022 yıllarında yaklaşık iki yıl süre ile kalınmış ve yoğun bir veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması esnasında araştırmanın temel veri toplama teknikleri olarak bireylerin iç dünyasına girmeye ve onların bakış açısını anlamaya imkân sağladığından *görüşme* ve araştırmaya katılanların kullandığı yazılı ve sözlü dil, davranış kalıpları, algıları ve paylaştıkları deneyimler önemli olduğundan *gözlem* seçilmiştir. Görüşmeler, bazen sohbet tarzında bazen de açık uçlu yarı-yapılandırılmış sorular vasıtasıyla Hatay ilinde ikamet eden 5’i kadın ve 17’si erkek toplam 22 Suriyeli katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca bu araştırmada olaylar içerden birinin (*insider*) perspektifinden anlaşılmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Araştırmacılardan birisinin 2017 yılında ailesiyle Türkiye’ye gelmiş Suriye kökenli geçici koruma altındaki zorunlu göçmen olması, içerden biri olarak araştırılan grubun üyeleriyle iyi ilişkiler kurabilmesine imkân vermiş ve katılımcı gözlem yapabilmesini kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan bu araştırmacı konumsallığı, araştırmanın bazı aşamalarında bu araştırmacının duygusal davranmasına ve yanlı olmasına da yol açsa da bunun çalışmanın bütününe etkilememesi için özel bir çaba da sarf edilmiştir.

Keşfedici-tanımlayıcı bir nitelik taşıyan bu çalışmada toplanan veriler, betimsel ve içeriksel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz yardımıyla elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulabilmesi için doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Nitel veriler, içerik analizi ile kavramlara dönüştürülmek üzere açık kodlamaya tabi tutulmuş, böylece temalara ve kategorilere ulaşılmıştır. Nihayet bu analizin sonuçlarıyla kavram haritaları oluşturulmuştur.

3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

John W. Berry, göçmen gruplarının farklı kültürlerle uyum sağlama sürecini, *kültürleşme* (*acculturation*) modeli ile açıklamaktadır. Berry (2005: 698) kültürleşmeyi, iki veya daha fazla kültürel grup ve onların bireysel üyeleri arasındaki temasın sonucu olarak ortaya çıkan ikili kültürel ve psikolojik değişim süreci olarak tanımlamaktadır. Kültürleşme, grup düzeyinde sosyal yapıdaki, kurumlardaki ve kültürel uygulamalardaki; bireysel düzeyde ise, kişinin davranış repertuarındaki uzun süre içinde meydana gelen değişimleri içermektedir (Berry, 2005: 699). Kültürleşme, her ne kadar kültürel olarak farklı gruplar temas halinde olduğu sürece devam eden bir süreç olsa da kültürel temas ortamlarında yaşamaya yönelik uzun vadeli adaptasyonlar, genellikle temas halindeki gruplar arasında bir tür uzun vadeli uyumla sonuçlanan çeşitli formlarda gözlenmektedir. Bu, genellikle iki grubun birbirlerinin dillerini öğrenmesi, yemek tercihlerini paylaşması ve her grubun karakteristik özelliği olan giyim tarzlarını ve sosyal etkileşimlerini benimsemesi gibi bazı pratiklerin hayata geçmesini

gerektirmektedir. Bazen karşılıklı adaptasyonlar, kültürden kurtulma ve kültür öğrenme süreçleri yoluyla kolay bir şekilde gerçekleşirken, bazen de kültürlerarası etkileşimler sırasında kültürel çatışma ve kültürleşme stresi ortaya çıkmaktadır.

İnsanlar kültürleşmeyi gerçekleştirmeye çalıştıklarında ve tatmin edici bir adaptasyonu başarma derecelerinde, önemli bireysel ve gruba ilişkin, hatta aile içinde bile farklılıklar belirlemektedir (Berry, 2005: 700). Açıkçası bu, tüm grupların ve bireylerin aynı şekilde kültürleşmeden geçmediğini ve insanların sürece nasıl dâhil olmaya çalıştıkları konusunda önemli farklılıklar gözlemlendiğini ifade etmektedir. Bu farklılıklara Berry (1980), *kültürleşme stratejileri* adını vermektedir. Bu stratejiler, genellikle birbiriyle ilişkili iki bileşenden oluşmaktadır: (1) *Tutumlar* (bireyin nasıl kültürleşeceğine ilişkin tercihi) ve (2) *Günlük kültürlerarası karşılaşmalarda sergilenen davranışlar* (bir kişinin fiili faaliyetleri).

Berry'ye (1997) göre; bireylerin ve grupların *kültürel korumaya* (kültürel kimlik ve özellikler ne ölçüde önemli kabul edilmektedir ve bunların sürdürülmesine çalışılmaktadır), aynı zamanda *temasa ve katılıma* (diğer kültürel gruplara ne ölçüde dâhil olunmaktadır veya öncelikle kendi aralarında kalınmaktadır) ilişkin stratejileri, birbirleriyle gündelik karşılaşmalarında geliştirilmektedir. Bu iki temel konu, baskın olmayan gruplar açısından aynı anda ele alındığında; dört kültürleşme stratejisi tanımlanmaktadır: *Asimilasyon*, *ayrılma*, *entegrasyon* ve *marjinalleşme* (Şekil 1). Bireyler, kültürel kimliklerini sürdürmek istemediklerinde ve diğer kültürlerle günlük etkileşim arayışı içinde olduklarında *asimilasyon* stratejisi ortaya çıkmaktadır. Burada bireyler, miras kültürlerinden sıyrılıp, baskın toplumun içine çekilmeyi tercih etmektedir. Bunun tersine, bireyler kendi orijinal kültürlerine tutunmaya çalıştıklarında, ona değer verdiklerinde ve aynı zamanda başkalarıyla etkileşimden kaçınmak istediklerinde, *ayrılma* seçeneği ile karşılaşmaktadır. Bu stratejide bireyler, diğer kültürel gruplarla etkileşime sırt çevirmekte ve kendi miras kültürüne doğru içe dönmektedir. Birey, hem diğer gruplarla günlük etkileşimlerde bulunurken hem de orijinal kültürünü sürdürmek istediğinde, *entegrasyon* stratejisi bir seçenek haline almaktadır. Burada birey, bir dereceye kadar kültürel bütünlüğünü korurken yanı sıra daha büyük sosyal ağın ayrılmaz bir parçası olarak ona katılmaya da çalışmaktadır. Son olarak, bireyin kültürünü korumaya çok az ilgisi varsa (çoğunlukla zorunlu kültürel kayıp nedeniyle) ve başkalarıyla ilişkiler kurmaya çok az istekli ise (çoğunlukla dışlanma veya ayrımcılık nedeniyle), bu strateji *marjinalleşme* olarak tanımlanmaktadır.

Etno-kültürel grupların stratejilerine ilişkin bu temsil, baskın olmayan grupların bakış açısını yansıtmaktadır ve onların bireysel üyelerinin, nasıl kültürleşmek istediklerini seçme özgürlüğüne sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Elbette bu her zaman böyle olmamaktadır (Berry, 1974). Baskın grup, belirli kültürleşme biçimlerini dayattığında veya baskın olmayan grubun veya bireylerin seçimlerini kısıtladığında; başka durumlar da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle entegrasyon, sadece baskın toplum kültürel çeşitliliğe dair yöneliminde açık ve kapsayıcı olduğunda; baskın olmayan gruplar tarafından "özgürce" seçilmekte ve başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Bu nedenle, entegrasyona ulaşmak için tüm grupların kültürel açıdan farklı insanlar olarak yaşama hakkının her iki grup tarafından da kabul edilmesini içeren karşılıklı bir mutabakat gerekmektedir. Bu strateji, sadece baskın olmayan grupların daha geniş toplumun temel değerlerini benimsemesini değil, fakat aynı zamanda baskın grubun, çoğulcu toplumda birlikte yaşayan tüm grupların ihtiyaçlarını daha iyi

karşılama için ulusal kurumları (örneğin eğitim, sağlık, çalışma) adapte etmeye hazır olmasını da gerektirmektedir. Kültürleşmenin gerçekleşeceği yolu etkilemede baskın grubun oynadığı güçlü rol göz önüne alındığında kavramlar da değişmektedir (Berry, 1980). Bu bağlamda, asimilasyon kültürleşmeyi sağlayan baskın grup tarafından istendiğinde *erime potası*; baskın olmayan grup, baskın grup tarafından ayrılmaya zorlandığında *ayrışma*; yine baskın grup tarafından dayatılan ötekileştirme, *dışlanma*; son olarak çeşitliliğin çeşitli etnokültürel grupları da içerecek şekilde toplumun bir bütün olarak kabul edilen bir özelliği olduğu entegrasyon, *çok kültürlülük* olarak adlandırılmaktadır. Bu çerçevede, bireyler ve onların grupları arasında ve baskın olmayan topluluklar ile daha geniş toplum arasında karşılaştırmalar yapabilme olanağı sağlamaktadır (Berry, 2005: 706).

Şekil 1. Kültürleşme Stratejileri

Figure 1. Acculturation Strategies

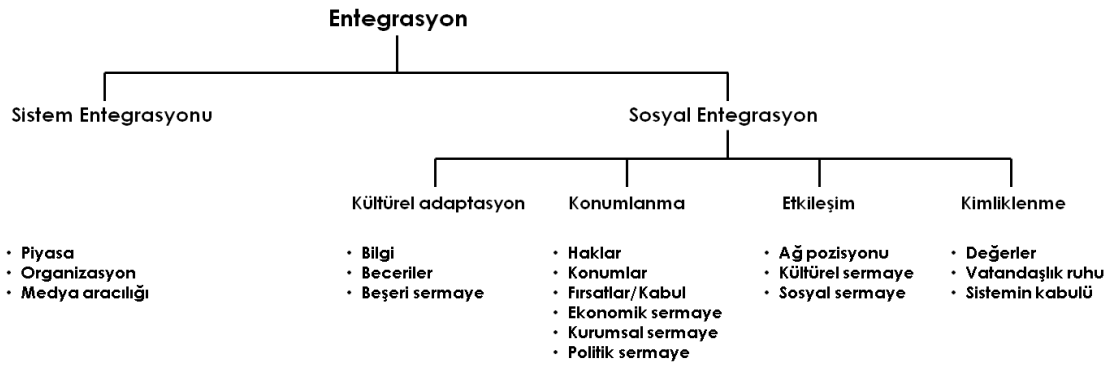
Kaynak: Berry, 2005: 705

Hartmut Esser (2002: 261) entegrasyonu, genel olarak sistemik bir bütün içindeki tek tek parçaların ayrılmaz ve vazgeçilmez şekilde birleşmesi olarak tanımlamaktadır. Lockwood (1964) ise topluma uyarlandığında; iki tür entegrasyondan söz etmektedir: Sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon. Bunlardan birincisi, sosyal sistemin parçaları arasındaki uyumlu veya tutarsız/çelişkili ilişkilere atıfta bulunurken ikincisi, aktörler arasındaki düzenli veya ihtilafli ilişkilere odaklanmaktadır (Lockwood, 1964: 244). Lockwood'un sosyal entegrasyon ile sistem entegrasyonu arasındaki bu ayrımı, sosyal dünyaya bakmanın iki temel yoluna (faillik ve sistem perspektiflerine) işaret etmektedir (Mouzelis, 2008: 105).

Lockwood'un fikirlerini geliştiren Esser'e (2002: 270) göre sistem entegrasyonu, bireysel aktörlerin belirli güdülerinden ve ilişkilerinden bağımsız olarak ve hatta çoğunlukla onların niyetleri ve çıkarlarına aykırı şekilde, arkalarından, deyim yerindeyse zorla gerçekleşen, sosyal bir sistemin parçalarını ilişkilendirme biçimidir. Aktörlerin ötesinde bir sosyal sistemin entegrasyonu, daha ziyade küresel piyasa, devlet veya büyük kurumsal aktörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Piyasa ve

organizasyon, sistem entegrasyonunun iki temel mekanizması olarak öne çıkarken iç içe geçme ve sembolik olarak geliştirilmiş medya, (ya da medya aracılığı) aktörlere belirli durumlarda rehberlik eden ve onları (genellikle) harekete geçmeye yönlendiren yönelimlerdir.

Sosyal entegrasyon ise doğrudan aktörlerin güdülere, yönelimleri, niyetleri ve özellikle ilişkileriyle ilgilidir. Göçmenler ve yabancı etnik gruplar bağlamında düşünüldüğünde sosyal entegrasyon, aktörlerin haklarının verilmesi, dil becerileri kazanması, eğitim sistemine ve iş piyasasına katılımı, sosyal etkinliklere dahil olması, sosyal kabulünün gerçekleşmesi; etnik gruplar arası dostlukların kurulması, kamusal ve siyasal hayata katılım ve ayrıca ev sahibi ülkeyle duygusal özdeşleşme anlamına gelmektedir. Sosyal entegrasyonun bu biçimleri ve boyutları arasında belirli nedensel ilişkiler vardır ve bunlar aynı zamanda, başarılı sistem entegrasyonunun bireysel ön şartları oldukları için de önemlidir. Esser tarafından aktörlerin bir topluma katılımı veya dahil edilmesi olarak sosyal entegrasyonun dört boyutu ayırt edilmektedir: *Kültürleşme, konumlanma, etkileşim ve kimliklenme/özdeşleşme*. Bu dört boyut, sosyal entegrasyonun temel yönlerini içermektedir. Şekil 2'de gösterildiği gibi ilk boyut, etkileşim için gerekli olan kültürel bilgi ve dil yeterliliklerini içeren ve bir toplumda sosyalleşme sürecinin bir parçası olan kültürleşmedir (yani, kültürel adaptasyondur). Konumlanma, ister yasal statü (örn. vatandaşlık) ister ekonomik konum olsun, bir toplumdaki konum ve bununla kazanılan haklar anlamına gelmektedir. Etkileşim, gündelik yaşamda sosyal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesini ifade ederken, kimliklenme(ya da özdeşleşme), aktör ile toplum arasındaki duygusal ilişkiyi, öznel bir aidiyet duygusunu kapsamaktadır (Esser, 2001: 16). Kültürleşme sırasında mevcut bilgi, beceri, tercih ve alışkanlık dağarcığına ek olarak yeni özellikler katılmakta; konumlanma, mevcut bir konumdan yeni bir konuma geçişi (veya mevcut konumu genişletmeyi) içermekte; etkileşim sırasında mevcut ağların ötesinde yeni sosyal ilişkiler kurulmakta ve kimliklenme durumunda, mevcut kimliğe yeni duygusal bağlılıklar ilave edilmektedir (Esser, 2009: 359).

Şekil 2. Esser'in Entegrasyon Modeli

Figure 2. Esser's Integration Model

Kaynak: Esser, 2001: 16

Esser (2009), Berry'nin tipolojisini sosyal entegrasyon boyutlarına uygulamak suretiyle bu modeli ampirik olarak test etmiş ve kendisinin geliştirdiği sosyal entegrasyon boyutlarını onun kültürleşme modeli ile birleştirmiştir. Esser, kavramsal karışıklığı önlemek için de Berry'nin kültürleşme stratejileri arasında bulunan entegrasyonu, *çoklu içirme* (multiple inclusion) olarak

yeniden adlandırmıştır. Berry, yeni bir kültürle başa çıkmak için dört strateji tanımlarken yalnızca kültürleşme boyutuna odaklanırken Esser, sosyal entegrasyonun dört boyutundan biri olan Berry'nin kültürleşme tipolojisini diğer üç boyut (konumlanma, etkileşim ve kimliklenme) ile birleştirerek genişletmiştir.

Bu çalışmada Berry'nin (1997, 2005 ve 2006) *kültürleşme* modeline ve Esser'in (2001, 2002 ve 2009) *sistem entegrasyonu* ve *sosyal entegrasyon* kavramsallaştırmalarına ek olarak Ager ve Strang'ın (2004; 2008) entegrasyon algılarına ilişkin tartışmayı kolaylaştıracak bir araç olarak betimledikleri, “*Entegrasyonun Temel Alanlarını Tanımlayan Kavramsal Bir Çerçeve*”si de Suriyelilerin entegrasyonla ilgili fikirlerinin içerik analizinde temalar ve kategoriler oluşturulurken kullanılmıştır. Bu çerçeve, entegrasyonun normatif anlayışlarını yansıtan on temel alanla bizim analiz sonuçlarımızı ilişkilendirme olanağı sağlamıştır.

Ayrıca Suriyeli zorunlu göçmenlerin entegrasyon sürecine dair tecrübeleri analiz edilirken, Michel de Certeau'nun gündelik yaşam teorisinden, özellikle *taktik* ve *strateji* kavramlarından da yararlanılmıştır. Suriyelilerin yabancısı oldukları bir mekân ve toplum içinde var olabilmek ve uyum sağlayabilmek için gündelik hayatta geliştirdiği taktikler, bu bağlamda değerlendirilmiştir. De Certeau'ya (2008) göre strateji, bir irade ve iktidar öznesinin (bir mülk sahibi, işletme, şehir veya bir bilimsel kurum) bir çevreden yalıtılmasıyla mümkün olan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji, uygun şekilde sınırlandırılabilir bir yeri varsaymakta ve dolayısıyla kendisinden farklı bir dış dünyayla (rakipler, müşteriler, hedefler veya araştırma nesneleri), politik, ekonomik ve bilimsel rasyonellik ile ilişkiler üretmenin temeli olarak hizmet etmektedir. Taktik ise, zayıf olanın kendisine yabancı bir mekânda gündelik hayatın içinde ani, şaşırtıcı ve üst üste hamleler yaparak fırsatları değerlendirmeye çalışmak, yabancı bir gücün kurallarıyla düzenlenmiş ve kendisine dayatılan bir alanda oyun kurmak için gerçekleştirdiği hesaplı eylemleri ifade etmektedir. Bir taktiğin mekânı, ötekinin mekânıdır ki zayıf olan kendisine dayatılan ve yabancı bir gücün kuralları tarafından düzenlenen bir alan üzerinde ve onunla oynamak zorundadır (De Certeau, 2008: 112-114).

Taktiğin kullanılması, strateji alanındaki çatlakları manipüle edebilmekte ve bunları kendi yararına kullanabilmektedir. Kendi uygun yerini veya yerleştirilmiş kurumunu varsayan iktidarın aksine, taktikler amfibi karakterdedir ve kendilerine ait uygun şekilde sınırlandırılmış bir yerin yokluğundan faydalanmaktadır. Başkasına ait olan ve onun tarafından kontrol edilen bir bölgede faaliyet göstermektedirler. Dolayısıyla de Certeau'ya göre taktik, kaçak avcılıktır; avcının kurnazlığıdır ve zayıfların sanatıdır. Zayıf olanın bu tür eylemleri, gündelik hayatın her anında kendisini gösterme potansiyeline sahiptir. Ona göre taktikler, insanın yeni ortamlara zorlanmadan uyum sağlamasını ve her şeyden kolaylıkla sıyrılmasını mümkün hale getiren alışkanlıklar, eylemler ve uygulamalar bütünüdür (Hülür vd., 2021: 102). Türkiye'deki Suriyeli zorunlu göçmenlerin uygun mekânsal veya kurumsallaşmış bir konumu olmadığından sadece egemen grubun stratejilerinin bulunduğu yerde var olmak zorundadır ki onlar bu yüzden kendi stratejilerini kullanmak yerine, yerel halkın stratejileri çerçevesinde farklı taktikler üretmektedir.

4. Araştırmanın Bulguları

4.1. Suriyeli Zorunlu Göçmenler İçin Entegrasyonun Anlamı

Hatay'da yaşayan ve bu çalışmaya katılan Suriyeli zorunlu göçmenler için entegrasyon, farklı anlamlar taşımakta ve onlar tarafından farklı şekilde yorumlanmaktadır. Katılımcılardan bazıları, entegrasyonu anlamsız bularak neredeyse bütünüyle reddetmektedir:

“Bu kelime (entegrasyon), benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Çünkü onlar (Türkler) gibi asla olamam, olmak da istemem ve onlarla bir arada yaşamak istemiyorum.” (K2: Kadın, 35 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcının sözlerinden entegrasyonu, baskın grup gibi olmak yani, ev sahibi toplumun normları, değerleri ve kimliği ile yaşamak şeklinde yorumladığı anlaşılmaktadır.

Başka bir katılımcı, iki toplumun bütünleşememesini kültürel farklılıklarına bağlamaktadır:

“Bütünleşme, dil, kültür, gelenek ve göreneklerde olur. Aslında biz Müslüman olarak Müslüman bir ülkeye geldik, fakat Türklerin bizim kültür ve adetlerimizden tamamen farklı adetleri var, bizim dini ve ahlaki değerlerimiz burada yok.” (K19: Erkek, 41 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı entegrasyonu, *kültürel uyum* olarak görmektedir ve aynı dine mensup olmakla birlikte, kültürü oluşturan diğer bileşenler açısından iki toplum arasında derin farklılıkların varlığına işaret etmektedir. O, iki kültür birbirine benzemiyorsa; herkesin kendi kültürünü koruması ve ev sahibi topluma karışmamaları gerektiğini düşünmektedir.

Her iki katılımcı da entegrasyonu aslında asimilasyonla yani, baskın grup kültürü içinde erimekle eş tutmaktadır ve bu, bazı Suriyelilerin buna karşı durarak, açıkça Türklerle etkileşimden kaçınarak ayrılma stratejisine eğilimli olduğunu göstermektedir. Daha önce Antakya’da yaptıkları bir araştırmada Cengiz ve Özgür (2021: 357), benzer sonuçlara ulaşmış ve Suriyelilerin farklı gerekçelerle zorunlu olmadıkça yerleşik toplumla etkileşime girmediğine, kendi grup kimliklerini korumaya ve sürdürmeye yönelik ayrılma davranışı sergilediğine işaret etmiştir.

Bununla birlikte diğer bir katılımcının kendilerinin toplum katmanlarında en alta konumlandırıldıklarının altını çizmesi de bu açıdan oldukça dikkat çekicidir:

“Bu topluma hiç uyum sağlayamadım, hatta etkileşim oranım %5'e bile ulaşmadı. Çünkü Türkler biz Suriyelileri toplumun üçüncü, dördüncü hatta beşinci sınıfı olarak görüyorlar. Türk, evine birini almaya ve eğer sizinle ortak bir menfaati yoksa size selam vermeye bile tenezzül etmez. Bunun nedeni, evinden vatanından göç etmiş ve tüm aile bireylerini kaybetmiş olabilecek mülteciye karşı zayıf saygı ve kültür eksikliğidir.” (K20: Erkek, 42 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Benzer şekilde entegrasyonun olmadığını belirten iki katılımcı da Türklerin onları kabul etmemesi nedeniyle bunun gerçekleşmediğine işaret etmektedir:

“Entegrasyon toplumla kaynaşmaktır, ancak bu, Suriyeliler ile Türkler arasında olmadı ve hiçbir zaman entegrasyon olmayacak. Biz Suriye halkı olarak dünyadaki herhangi bir insanla bütünleşebiliyoruz, ama sorun diğer tarafta, onlar bizi kabul etmiyor.” (K8: Erkek, 56 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

“Burada entegrasyon yok... Suriyeliler ve Türkler arasındaki ortak dil Arapça ve akrabalık olmasına rağmen, Türkler bizi istemedikleri için pek çok sıkıntılar yaşıyoruz hala Türkler bizi kendilerine yük olarak görüyor.” (K1: Kadın, 40 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Entegrasyon, bir kısım Suriyeli zorunlu göçmen tarafından farklı halklar veya taraflar arasında birlikte yaşamayı destekleyen, onları bir araya getiren ortak noktalar oluşturan ve aralarında sosyal ilişkiler kurmalarına yardımcı olan olumlu bir durum olarak tanımlansa da onlar burada böyle olmadığını, Türklerin onları kabul etmediğini, dışladığını, değersiz hissettirdiğini belirtmektedir. Bilindiği üzere entegrasyonun psikolojik boyutu açısından baskın olmayan grubun ne hissettiği, hangi duygulara sahip olduğu büyük önem arz etmektedir (Vrecer, 2010). Yukarıda paylaşılan tüm Suriyeli katılımcı görüşleri, belirgin bir biçimde *yerel halk-göçmen uyumsuzluğu*nu yansıtmaktadır. Katılımcılardan ilki bu kelimeyi anlamsız bulurken bir arada yaşamaya bile tahammülünün olmadığına; ikincisi dinsel açıdan ortaklaşmaya rağmen zorunlu göçmenler ile yerel halk arasındaki kültürel yorum(ya da değer sistemi) farklılıklarının entegrasyonun önündeki en büyük engel olduğuna; üçüncüsü, yerel halk tarafından toplumun en alt tabakasında bir konuma yerleştirilerek dışlandıklarına; son ikisi de karşı tarafın yani ev sahibi toplumun üyelerinin kendilerini yük olarak gördüğüne ve kabul etmediğine işaret etmektedir. Suriyeliler, çoğunlukla belli bir düzeyde entegrasyona istekli olmalarına rağmen yerli halk tarafından istenmedikleri, kabul görmedikleri, dışlandıkları ve değersizleştirildikleri için bunun mümkün olamayacağını dile getirmektedir. Onların ifadelerinden baskın grup tarafından kendilerinin *ayrılmaya* zorlandıkları ve ötekileştirildikleri, dolayısıyla da kültürleşme strateji açısından *ayrışma* ve *dışlanmaya* doğru itildikleri anlaşılmaktadır.

Özgür’ün (2020), Cengiz’in (2020) ve Cengiz ve Özgür’ün (2021) çalışmalarında Türkiye kentlerinde ve Antakya’da çeşitli etmenlerin etkisiyle göçmen/mülteci ikametgâh ayrışmasının izlerine rastlandığına ve Suriyeliler tarafından mülteci anklavları ve mülteci ulusötesi mekânları inşa edildiğine ilişkin kanıtlar sunulmuştur.

Popüler tutum ve politikaların sıklıkla entegrasyonun tek yönlü bir süreç olduğu varsayımına dayandığı bilinmektedir. Bu varsayım göre; göçmenlerin ve mültecilerin karşılıklı herhangi bir uyum olmaksızın mevcut kültüre veya topluma entegre olmaları (aslında o toplum içinde erimeleri) beklenmektedir. Oysa entegrasyon sadece bir grubun çabasıyla gerçekleşebilecek bir süreç değildir. Bir katılımcının dediği gibi:

“Entegrasyon tek taraflı ilerliyor, çünkü biz Suriyeliler olarak Türklerin kültürlerini, geleneklerini anlayarak Türk toplumuna girmeye çalışıyoruz. Türkler ise bizi bu şehrin bir parçası olarak kabul etmek için herhangi bir iyi niyet göstermiyorlar. Misal, sık sık Türklerden Suriyelilere karşı aşağılayıcı sözler duyuyorum ve

sorunlardan kaçınmak için onları duymamış gibi yapıyorum, çünkü başka bir ülkede yaşıyoruz.” (K1: Kadın, 40 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Başka katılımcılar da benzer şekilde entegrasyonun tek taraflı olamayacağına, göçmenlerden uyum beklerken ev sahibi toplumun da bunu kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Önceki çalışmalarda uzmanların entegrasyonun yeni gelenlerle birlikte ev sahibi toplumun da uyum sağlamasını gerektiren iki yönlü bir süreç olduğuna; başarılı bir entegrasyonun ancak göç alan toplumun iş ve hizmetlere göçmenlerin erişimini sağlaması ve onların sosyal etkileşime dahil etmesi durumunda gerçekleşebileceğinin altının çizilmesi bu bakımdan önemlidir (Castles vd., 2002). Birleşmiş Milletlerin bazı belgelerinde mülteci entegrasyonunun “*onların kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamaya ve ev sahibi toplulukların ve kamu kurumlarının mültecileri karşılamaya ve farklı bir nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya hazır olmalarını içeren ilgili tüm tarafların çaba göstermesini gerektiren dinamik ve çeşitli boyutları olan iki yönlü bir süreç*” olarak tanımlanması da bu önemin bir ifadesi olarak görülebilir (United Nations, High Commissioner for Refugees -UNHCR, 2014: 2).

Araştırmaya katılan Suriyeli zorunlu göçmenlerden bazıları ise iki toplum arasında bir uyumun olabildiğini belirli ön şartlara bağlamaktadır:

“Ortak yaşam ve ortak kader, bizim için en önemli olan unsurlardır ve Suriyeliler ile Türkler arasında herhangi bir fark olmamalıdır, çünkü hepimiz Allah'ın yaratıklarıyız ve hepimiz Müslüman'ız. Bu yüzden herhangi bir ayrımcılık olmamalıdır ve Türklerin Suriyeliler hakkında konuştuğunu duyduğumda rahatsız oluyorum. Buradaki durum çok farklı, çünkü burada iç huzuru hissetmiyoruz.” (K21: Kadın, 51 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Yerel entegrasyon sürecinin unsurlarından birisi sosyal boyuttur. Bu, mültecilerin, sığındıkları ülkelerin yetkilileri veya insanları tarafından ayrımcılığa, sömürüye veya istismara uğrama korkusu olmadan, ev sahibi toplumla birlikte veya yanında yaşamalarına olanak tanıyan bir boyuttur (Crips, 2023: 12). Oysa Suriyeliler arasında kendilerine ayrımcılık yapıldığına, hatta bunun *ırkçılık* olarak ifade ettikleri *yabancı düşmanlığı* düzeyinde olduğuna dair yaygın bir kanaat gözlenmektedir. Bu durum biraz da “geçici koruma” statüleri, dolayısıyla da vatandaş veya gerçek bir mültecinin haklarına sahip olamama ile ilişkilendirilmektedir:

“Entegrasyon, kimsenin benim haklarıma saldırmaması ve benim onları korkusuzca talep edebilmem demektir. Örneğin ev sahibini veya komşulardan birini kızdırırsam her an evden çıkarılabilir ve hakkımı aradığım her an Suriye’ye gönderilebilirim. Entegrasyon kendini huzur ve güvende hissetmek ve başa geleceklerden korkmamak demek. O nedenle, şimdi benim için entegrasyon diye bir şey yok. Entegrasyon için atılacak ilk adım, daimî ikametgâh veya Türk vatandaşlığı almaktır.” (K4: Erkek, 46 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcının geçici koruma statüsünde olması nedeniyle korktuğu, kendini huzurlu ve güvende hissetmediği çok açıktır. O, bu duyguları tersine çevirmenin yolunu vatandaşlık (dolayısıyla

haklara sahip olma) ve daimi ikamet izni alma olarak göstermektedir. Böyle düşünen Suriyelilerin entegrasyonun ön şartı olarak sağlam yasal statüyü (ve buna dayandırılan kalıcı ikamet iznini ve vatandaşlığı) gördükleri söylenebilir. Nitekim Erdoğan’ın (2022: 269) bir çalışmasında Suriyeli katılımcıların önemli bir bölümünün “Geçici Koruma Statüsüne” yönelik eleştiriler getirdiğine ve bu statünün onların geleceğini belirsizleştirdiğine dair bulgular paylaşılmıştır.

Türk vatandaşlığına geçmiş bir Suriyelinin anlattıkları da bütünleşmiş bir yaşam için yasal statünün önemini gözler önüne sermektedir:

“Şu an Türk vatandaşlığım oldu, vatandaşlığı almadan önce topluma entegrasyon, herhangi bir sorun yaşamamak ve duruma uyum sağlamak çok zordu. Çünkü bizim için entegrasyon bu ülkede hayatta kalmamız için bir yoldur ve vatandaşlığı aldıktan sonra entegrasyon benim için daha da önemli hale geldi. Çünkü bu ülkenin vatandaşı olduktan sonra Türkçe öğrenmek zorundayız” (K10: Erkek, 43 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Böylelikle Suriyeli zorunlu göçmenler, yerel entegrasyon için gerekli unsurlardan biri olarak yasal sürece işaret etmektedir. Onlar, Türk Devleti tarafından kendilerine daha geniş bir yelpazede hak ve yetkilerin verilmesini ve sonuçta daimi ikamet ve vatandaşlıktan kaynaklanan hakları kazanmayı arzu etmektedir. Aslında bu yolla onlar, önce güvenli ve geri gönderilme korkusu olmadan bir yaşam kurabileceklerini, sonra da mecburen içine girdikleri topluma uyum sağlayabileceklerini anlatmaktadır. Esser (2001), sosyal entegrasyonun unsurlarından biri olarak konumlanmaya vurgu yapmaktadır. Bu, aslında belirli bir sosyal konumun bir göçmen tarafından işgal edilmesini ve onun topluma “dâhil olma” biçimini ifade etmektedir. Esser(2001: 9), konumlanma yoluyla sosyal entegrasyonun en önemli biçimleri olarak vatandaşlık veya bununla bağlantılı olarak oy kullanma hakkı gibi belirli hakların verilmesini, genellikle belirli bir eğitim kariyerinin tamamlanmasına bağlı olarak mesleki ve diğer pozisyonların üstlenilmesini ve sosyal sistemin diğer üyeleriyle ilişkiler kurmak ve sürdürmek için sosyal fırsatların açılmasını göstermektedir.

Bazı Suriyeli katılımcılar entegrasyonu, iş piyasası ile ilişkilendirerek ekonomik bir perspektiften değerlendirmektedir. Onlar iş piyasasındaki ayrımcılık ve statülerinden kaynaklanan eşitsizlikler ile entegrasyon arasında bir bağ kurmaktadır:

“Entegrasyon (konusunda) benim için öncelik, ırkçılık ve Suriyeliler ile Türkler arasında hiçbir fark olmamasıdır, bir de iş fırsatı ve maaş konusunda benzerlik (eşitlik olması) gerekiyor.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Bu tanımlama, Suriyelilerin daha geniş bir hak ve yetki yelpazesine sahip olmak aynı zamanda kendileri için sürdürülebilir geçim kaynakları oluşturmak, giderek daha fazla özgüven kazanmak ve devlet yardımına veya insani yardıma daha az bağımlı olmak (ya da bağımlı olmamak) potansiyellerini de geliştirmek, özetle ekonomik entegrasyon istemek anlamına gelmektedir. Ancak yine de bazıları için istihdam, gündelik yaşamı sürdürmenin yolu olmaktan başka bir anlam taşımamaktadır:

“Çok az insan ekonomik olarak entegre olabildi. İnsanların çok az bir yüzdesi iyi bir gelir sağlayabiliyor; buradaki insanların çoğu sadece yemek temin etmek için çalışıyor.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

“Ekonomik açıdan büyük formatta bir adaptasyon yok, çünkü işim ailemi ve yakınlarımı desteklemek ve ortak çalışmalarla onlara iş imkânları sağlamakla birlikte, günlük yaşamın gereksinimlerini sağlamaktan ibarettir.” (K7: Erkek, 31 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa dayandırılarak 2014 yılında çıkarılan “Geçici Koruma Yönetmeliği”, her ne kadar Suriyelilerin sağlık ve eğitim olanaklarına, sosyal hizmetlere/yardımlara ve iş piyasasına erişimini kolaylaştırırsa da katılımcılardan bazıları iş fırsatlarına erişim konusunda çok fazla zorluk yaşadıklarını anlatmaktadır:

“Ekonomik açıdan uyum, Hatay’da iş piyasası çok zayıf olduğu için %25’i geçemez. Doğrusu Türk iş piyasasına girmek oldukça zor, bu nedenle öğrencilere özel ders vererek Suriyelilerle çalışmaya karar verdim ve Suriye’den Türkiye’ye ve Türkiye’den Suriye’ye ticaret yapmaya başladım... Yaptığım tüm işlerim bazı yakın arkadaşların yardımı ile gerçekleşti.” (K15: Erkek, 25 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

“Bir Türk ile iş piyasasında çeşitli nedenlerle rekabete girmek zordur: Birincisi, hak, hukuk eşitsizliği, ikincisi, ülke kanunları hakkında yeterli bilgiye sahip olmama ve son olarak, Türk’ün çalışma ilkelerine sahip olmamadır... Türkiye içinde hiçbir Suriyeli veya Türk’e araba satamadım, hepsini Suriye’ye ihraç ettim. Sonra, bitki ve kuruyemiş dükkânı açtım... bir yıl sonra sermayenin yarısını kaybettim ve o yüzden dükkânı kapattım.” (K6: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu iki katılımcı, rekabet edememe, mevzuatı ve işleyişi iyi bilinmeme gibi nedenlerle bir yabancının yerel iş piyasasına girmesinin ne kadar güç olduğunu dile getirmektedir. Öte yandan bazı Suriyeliler için istihdama katılım, açıkça çalışma koşulları ve işçi hakları konusunda yaşadıkları olumsuz deneyimleri çağırıştırmaktadır:

“Genel olarak işgücü piyasasına uyum sağlayamadım, çünkü Türkler Suriyeli bir işçiyi işe aldıklarında onu dolandırıp ücretini vermiyorlar. Türkiye’ye geldiğimde bir dönem bir tarımsal atölyede sıradan bir işçi olarak çalışmışım, ücretimi talep ettiğimde adam bir süre sonra veririm dedi, ben parayı istemekte ısrar edince paramı vermeden işten kovdu.” (K18: Erkek, 26 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

“Buradaki iş piyasası Suriye’ye kıyasla çok kötüdür ve dünyadaki en kötü çalışma koşullarından biri olduğunu düşünüyorum. Suriyeli işçiler için belirli bir çalışma saati yok ve sabit bir ücretleri yok, bir süre sonra Suriyeli işçilere yönelik çok sayıda dolandırıcılık olayı meydana geliyor, onlara ücretlerini vermiyorlar.” (K22: Erkek, 40 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Bazı araştırmalarda, çalışma çağındaki Suriyeli erkeklerin genel olarak iş piyasasına ekonomik olarak bütünleştikleri belirtilmektedir (Abbasoğlu-Özgören ve Arslan, 2021: 131). Ancak bu

çalışmada, becerilerine uygun olmayan vasıfsız işlerde, düşük ücretlerle, uzun saatler boyunca ve sömürüye açık biçimde çalıştırılmanın Suriyelilerin sosyal entegrasyonunu olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Hâlbuki istihdamı, zorunlu göçmenlerin topluluk yaşamına katılımı için kilit alanlardan biri olarak görmek gerekmektedir. Zira istihdama katılım, aynı zamanda istikrarlı bir şekilde ekonomik bağımsızlığın teşvik edilmesi, geleceğe yönelik plan yapma, ev sahibi toplumun üyeleriyle tanışma, dil becerilerini geliştirme fırsatı sağlama, öz saygıyı yeniden kazanma ve kendine güvenmeyi teşvik etme gibi entegrasyonla ilgili birçok konuyu olumlu etkilemektedir (Bloch 2007; Tomlinson ve Egan 2002).

Suriyeliler arasında entegrasyonun çocukları için daha önemli olduğuna vurgu yapanlar da bulunmaktadır:

“Entegrasyon, yeni toplumla bir arada yaşamak ve bu toplumun bir parçası olmak için onunla bütünleşmektir. Aslında entegrasyon bizim için değil, çocuklarımız için önemli. Bir arada yaşamış Türk ve Suriye toplumundan tek kültür, ortak gelenek ve göreneklere sahip olan yeni nesiller ortaya çıkacak. Şu an çocuklarımız Türk okullarına gidip çok iyi Türkçe konuşmaktadırlar.” (K17: Erkek, 38 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı entegrasyonun zaman alacağını bildiği için sonraki nesillerin eğitim yoluyla bunu başaracaklarını düşünmektedir. O, çocukların iki kültürü harmanlayacağına ve ortak bir Türk-Suriyeli kültürü yaratacağına, bunun da iletişim ve eğitim yoluyla gerçekleşeceğine inanmaktadır. Zaten araştırmacılar eğitimi, göçmenlerin/mültecilerin sosyal entegrasyonunu sağlamada en önemli araçlardan biri olarak görmektedir (De Paola ve Brunello, 2016; UNESCO, 2019). Eğitim sistemine erişim ve bu sistemde ilerleme, entegrasyonun önemli bir göstergesi ve aynı zamanda bu hedefe yönelik bir araç olarak hizmet etmektedir. Ayrıca eğitim sayesinde, istihdam, daha geniş sosyal bağlantı ve dil öğrenimi için önemli fırsatlar da yaratılmaktadır (Ager ve Strang, 2004).

Suriyelilerden bazıları entegrasyonu, kendi kimliklerini koruyarak Türk toplumuyla bir arada yaşama isteği olarak yorumlamaktadır:

“Benim için entegrasyonun olumlu ve olumsuz yönleri vardır, burada bazı insanlar var ki onlarla bütünleşmek istemiyorum, aynı zamanda bazı insanlar var ki onlardan ayrılmak istemiyorum, hep onlarla çalışmak ve ilişkilerimi geliştirmek istiyorum. Ancak ne olursa olsun ben Suriyeliyim ve hep Suriyeli olarak kalacağım.” (K9: Erkek, 27 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı “Suriyeliyim ve öyle kalacağım” derken etnik ya da ulusal kimliğe değil, sosyo-mekânsal bağlamda bir yer kimliğine gönderme yapmaktadır. Daha önce yaşadığı yerin kültürünü korumak, yaşam tarzını, ilişkilerini ve değerlerini burada da sürdürmek, fakat aynı zamanda kendisini olduğu gibi kabul edecek yerel halkla da iş yapmak ve ilişki içinde olmak istediğini ifade etmektedir. Zorunlu göçmen, hem orijinal kültürünü sürdürmeyi hem de ev sahibi toplum üyeleriyle etkileşimlerde bulunarak daha büyük bir toplumsal ağa dâhil olmayı istemektedir. Bu, *çok kültürlülük* bağlamında bir entegrasyon ya da Esser’in deyişiyle *çoklu içirme* arzusunun dışı vurumu olarak değerlendirilebilir.

Nihayet bazı katılımcılara göre entegrasyon, bir mecburiyet olarak görülmektedir:

“Benim için entegrasyon, topluma entegrasyon, kendimi bu toplumdaki bir birey olarak görmem ve Suriye’ye geri dönme konusunu unutmam demektir. Bu nedenle, ben şimdi Suriye’deki evler, araziler ve gayrimenkuller dâhil olmak üzere tüm mal varlıklarımı satmaya çalışıyorum... Çünkü Suriye’ye dönüş konusunda umudumuzu kestik ve buradaki (Türkiye) yaşama uyum sağladık.” (K3: Kadın, 55 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Ülkesinden umudunu kestiği için geri dönmeyi düşünmeyen bu Suriyeli katılımcı, ev sahibi toplum ve onun kültürü ile günlük etkileşim arayışı içindedir ki bu, bir biçimde onun ve ailesinin asimilasyon stratejisi benimsediği anlamına gelebilir. Zira bu katılımcının torunları için söyledikleri bunu teyit eder mahiyettedir:

“Şu an Türk toplumuna daha fazla entegre olmaya çalışıyoruz, hatta kızımın çocuklarını Türklerle bir arada olmaları ve küçük yaşta Türkçe öğrenmeleri için ev yakınında bir Suriyeli anaokulunun varlığına rağmen Türk anaokullarına kaydettirdim. Böylece, çocuklar artık kendi aralarında Türkçe konuşuyorlar.” (K3: Kadın, 55 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bir diğer Suriyeli zorunlu göçmen, Türkiye’de kalış süresinin uzamasını ve ülkesine geri dönüşün imkânsızlığını vurgulamakta; çocuklarının bir biçimde şimdi yaşadıkları yerde sosyal hayatın içine karıştığını ve uyum sağlamaya başladığını, bunun da bir sonraki nesil üzerinden entegrasyonu mecburi ve mümkün hale getirdiğini ifade etmektedir:

“...İlk geldiğimizde Türkiye’de bir veya iki ayı aşmayacak şekilde kısa bir süre kalacağımızı düşünüyordum, ama kalış süresinin uzaması ile birlikte artık Suriye’ye geri dönmeyeceğimiz kanaatine vardık. Çünkü çocuklarımız, bu topluma uyum sağlamaya başladılar öyle ki, kendileri ile Türkler arasında eşit hakları hissetmeler de Türkçe konuşmaya başladılar ve Türk okullarına girdiler.” (K6: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

İdeal olarak mülteci olma durumu, kalıcı değildir. Ancak pratikte mülteci, kendisini sürgüne zorlayan koşullar tersine döndüğünde ya gönüllü olarak kendi ülkesine dönecek veyahut da ya ilk sığınılan ülkede ya da üçüncü bir ülkede yeni bir topluluk içinde kalıcı bir çözüm bulmak zorunda kalacaktır. Yukarıdaki örneklerin bize gösterdiği üzere Suriyelilerin anavatanına geri dönüş veya başka bir ülkeye göç ihtimali zayıfladıkça, onlardan bazılarında sığınılan ülkeye ve topluma uyum sağlamaktan, hatta yeni yerlerinde toplum içinde erimekten başka çıkar bir yol kalmadığı duygusu gelişebilmektedir.

Genel olarak bakıldığında araştırmamıza katılan Suriyelilerin entegrasyona yükledikleri anlamlar ile Erdoğan’ın (2022) araştırmasının katılımcılarının “uyum” kavramından anladıkları (toplumun gelenek ve göreneklerine uyum sağlama; bir arada yaşayabilme ve herkesin birbirine saygı göstermesi ve her iki tarafın da bu süreci birlikte ve işbirliği içinde yürütmesi gerektiği) arasında benzerlikler saptanmaktadır.

4.2. Suriyelilerin Yerel Entegrasyonunda Etkili Olan Etmenler

Ager ve Strang’ın (2004) kavramsal çerçevesinden yararlanılarak yapılan katılımcı görüşmelerinin içerik analizi ile Hatay ilinde yaşayan Suriyelilerin entegrasyonunu artıran ve azaltan etmenler belirlenmiştir (Şekil 3). Buna göre; entegrasyonun kolaylaştırıcıları kadar zorlaştırıcılarının da olduğu saptanmıştır. **Kolaylaştırıcılar**, insanların topluluk içinde aktif, katılımcı ve güvende olmalarına yardımcı olarak entegrasyon düzeylerini artırırken **zorlaştırıcılar** tersine bu insanların pasifleşmesine, içe kapanmasına ve kendini güvensiz bir ortamda hissetmesine neden olmaktadır. Bu noktada *dil ve kültürel bilgi* önemli temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkçe öğrenme ya da öğrenmeme, entegrasyon üzerinde iki yönlü etkide bulunmaktadır; birincisi entegrasyonu artırırken ikincisi azaltmaktadır. Ancak dil konusunda asıl ilginç bulgu, Suriyelilerin ana dili ile ilgilidir. Hatay’da yerel halkın önemli bir kısmı, etnik kökeni nedeniyle Arapça bilmektedir. Suriyelilerin buradaki halkla Arapça konuşması, bir yandan yerel düzeyde onların entegrasyonuna katkı sağlarken Türkçe öğrenme ihtiyacını ortadan kaldırdığı için genel olarak ulusal düzeyde Türk toplumuna entegrasyonu azaltıcı etki yapmaktadır. Bu yüzden Suriyeli zorunlu göçmenler çoğunlukla onlara *ücretsiz-mecburi Türkçe öğretiminin verilmesinin entegrasyonu kolaylaştıracağını* düşünmektedir:

“İlk olarak Türkçe ücretsiz öğretilmeli çünkü bu Türk toplumuna ve işgücü piyasasına girmenin ve herkesle iyi bir şekilde anlaşmasının anahtarıdır. Yaşadığı ülkenin dilini öğrenen herkes topluma büyük ölçüde uyum sağlayabilir. Yaşadığımız bu zor dönemde aileye yetecek maaşla ücretsiz Türkçe eğitim merkezleri olsaydı herkes rahat rahat dil öğrenebilirdi ve durum çok daha iyi olacaktı. Böylece herkes dil öğrenerek işini yapardı.” (K15: Erkek, 25 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Başka bir katılımcı ise Hatay’ın bazı kesimlerinde yerel olarak genellikle Arapça konuşulmasının onların Türkçe öğrenmesini zorlaştırdığını dolayısıyla buradaki halkla sosyal mesafenin açıldığını vurgulamaktadır:

“Dil bilmediğim için onlara direkt adapte olamadım. Onlarla Türkçe konuşmaya çalıştığımızda bize Arapça cevap veriyorlar ve Arapça konuştuğumuzda Türkçe cevap veriyorlar, özellikle devlet dairelerinde. Bu durum bizi onlarla birbirimizden uzaklaştırdı.” (K12: Erkek, 44 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Koser-Akcapar ve Simsek (2018), Suriyelilerin dil yeterliliğindeki eksikliğin, Türk toplumunun üyeleriyle iyi ilişkiler kurmaya engel oluşturduğunu ve onların dışlanmışlık duygusu yaşamasına neden olduğunu belirtmektedir. Rottmann (2020) ise, Türkçe öğrenmenin Suriyeliler için mevcut seçenekleri artırdığına, ev sahibi toplumla entegrasyonu mümkün kıldığına ve hizmetlere (eğitim, sağlık, ulaşım, ticaret vb.) erişim kapasitesi sağladığına işaret etmektedir. Suriyeliler Barometresi isimli araştırmasında Erdoğan (2022), katılımcıların büyük bölümünün uyum için dil bilmenin önemli olduğu vurgusu yaptığına dikkat çekmektedir.

Aynı şekilde eğitimin de iki yönlü etkisi gözlenmektedir ki yüksek eğitim düzeyi, entegrasyonu artırırken eğitim düzeyinin düşmesi, onu zorlaştırmaktadır. Bazı çalışmalarda Suriyeli zorunlu göçmenlerin eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak Türk vatandaşlarıyla iletişiminin

arttığına ve entegrasyona olumlu katkı sağladığına dair kanıtlar sunulmuştur (Şahin ve Sönmez, 2022). Bu doğrultuda dil gibi eğitim düzeyi de entegrasyon açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Suriyeliler tarafından sıklıkla vurgulanan iki toplum arasındaki sosyo-kültürel norm/değer farklılıkları da entegrasyonu zorlaştıran bir rol oynamaktadır.

Güvenlik ve istikrar teması, yine iki yönlü işlemektedir. Suriyelilerin bakış açısından Türkiye’de siyasi istikrar olması, hükümetin onlara olumlu bakışı ve ülkelerindeki savaş ortamına göre kendilerini güvende hissetmeleri, entegrasyonu kolaylaştırırken, yerel halkla önceki olumsuz ilişkisel deneyimler, entegrasyon üzerinde zorlaştıran rol oynamaktadır. Yerel halk tarafından tüm Suriyelilerin kötü anlamda bilişsel olarak kümelenmesi (stereotipleştirilmesi), dışlanması, ötekileştirilmesi, aşağılanması ve onlara karşı sergilenen yabancı düşmanlığı (kendilerinin ifadesiyle ırkçılık), ev sahibi toplumun üyelerine güven kaybına ve yeni yaşam alanlarına sosyo-mekânsal bir aidiyet duyamamalarına yol açmaktadır. Oysa bir sosyal grupla özdeşleşmeyi ve ona bağlılık hissetmeyi tanımlayan aidiyet (Simonsen, 2018: 120), daha büyük bir topluluğun parçası olma deneyimiyle ilgili mensubiyeti ve gömülülüğü içermektedir (Skey, 2013). Bu duyguların neyle ilgili olduğuna dair en yaygın kullanılan mecazlardan biri *evde olma* kavramıdır. Ev burada fiziksel bir yer olarak değil, “*tanındıklığın, rahatlığın, güvenliğin ve duygusal bağlılığın sembolik mekânı*” olarak anlaşılmaktadır (Antonsich, 2010: 646). Bu noktada geçen zamanla birlikte Türk toplumunda Suriyelilere bakışın olumsuz yönde değişmesinin, nefret söyleminin yükselmesinin aidiyet duygusunu azalttığını not etmek gerekmektedir.

Temel yasal haklar, entegrasyon süreci için beklenti ve yükümlülüklerin oluşturulduğu temel temsil etmektedir. *Vatandaşlık ve haklar*, bu kategori altındaki temalardır. Kabul eden bir toplumun parçası olmanın hukuki ve politik boyutları, mülteciler için güvenli ikamet statüsü ve vatandaşlık haklarını içermektedir (Şimşek, 2020). Bazı araştırmalar, eğitim ve sağlık hizmetlerine, iş piyasasına ve barınma olanaklarına erişimi kolaylaştırdığı için entegrasyon süreçlerinin başlamasında yasal statünün, güvenlik ve istikrarın önemini vurgulamaktadır (Vah ve Luksic-Hacin, 2008; Valenta ve Bunar, 2010; Vrecer, 2010). Literatürde güvenli bir yasal statüye, haklara ve yerleşik sosyal bağlantılara sahip olan ve yeni bir ülkede kalmaya istekli mültecilerin, kendilerini kabul eden topluma ait hissettiklerini gösteren araştırmalara da rastlanmaktadır (Korac, 2003; Da Lomba, 2010; Lewis, 2010).

Suriyeliler, genellikle geçici koruma statüsü sebebiyle Türkiye’deki yasaların kendilerine eşit şekilde uygulanmadığını ve her konuda ev sahibi toplumun üyelerine iltimas edildiğini düşünmekte ve her an ülkelerine geri gönderilme korkusu yaşamak suretiyle güvensizlik hissetmektedir ki bu da onların uyum süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda Suriyeliler, Türkiye’deki *yasal statülerinin geçiciliğinden kurtulmak istemektedir* ki, uyum sağlamaları için geçici koruma yerine Türk vatandaşlığı ya da daimi ikametgâh izni gibi kalıcı pozisyonların kendilerine verilmesini beklemektedir. Bu beklentiye bir katılımcı şu şekilde ifade etmektedir:

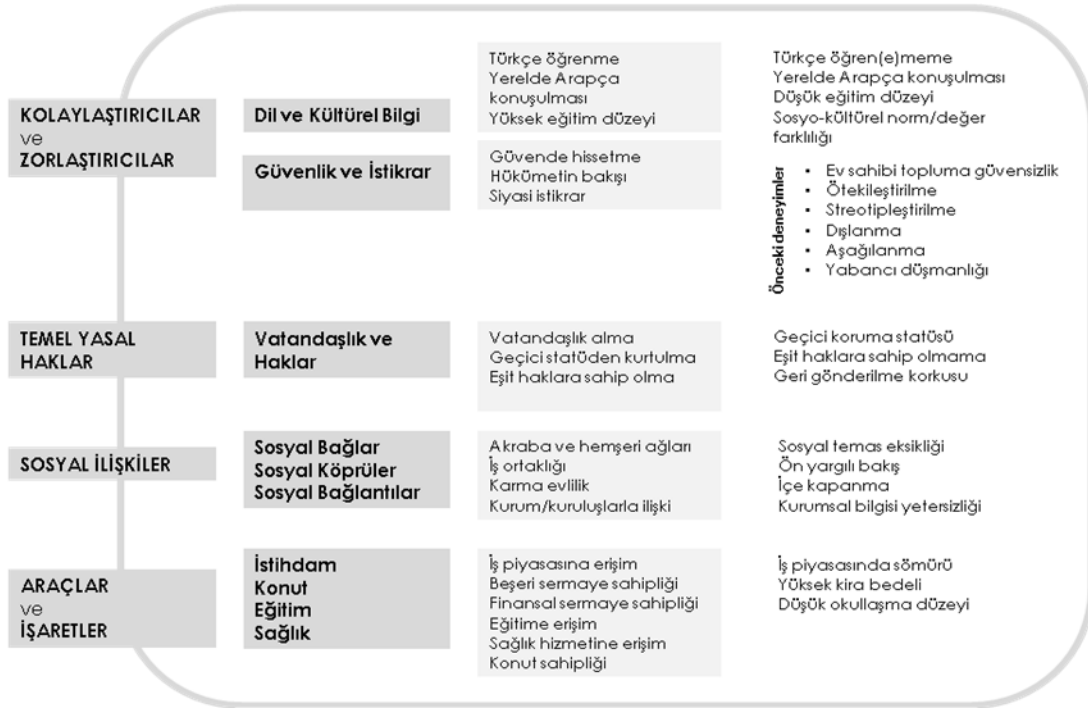
“Suriyelilerin topluma adapte olabilmeleri için bu ülkedeki hukuki statüleri değiştirilip geçici koruma altından daimî ikametgâha geçilmeli veya onlara Türk vatandaşlığı verilmeli. Bu durum entegrasyon sorunlarının %90’ı çözümüne yol açar

“çünkü bu durumda biz Türk vatandaşları gibi aynı haklara ve görevlere sahip oluruz.”

(K4: Erkek, 46 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Suriyeliler statü değişikliğini, eşit hakların güvencesi ve entegrasyonun zemini olarak görmektedir. Ayrıca vatandaşlık alan Suriyelilerin entegrasyona ilişkin düşünceleri de olumlu yönde değişmektedir. Suriyelilere odaklanan başka araştırmalarda da vatandaşlık, göçmenler tarafından Türkiye’de her türlü anlamlı ekonomik ve sosyal katılım için temel bir ön şart (Karcı-Korfaı ve Şenol-Sert, 2019), saygınlık kazanmanın teminatı (Öztaş ve Işık, 2022) olarak görülmüştür. Tümtaş’ın (2018) çalışmasında farklı etno-kültürel kimliğe sahip oldukları için Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğradığını düşündüğü ve vatandaşlık yoluyla bundan kurtulmayı umdukları belirtilmiştir. Koser-Akcapar ve Simsek’in (2018) çalışmasında ise Türkiye’deki Suriyelilerin her iki ülkedeki haklara erişim, ev sahibi toplumda sosyal kabul, güvenlik duygusu, artan hareketlilik, emeklilik seçenekleri ve iş fırsatları nedeniyle çifte vatandaşlıktan yana olduğu gösterilmiştir. Koyuncu (2018) da çalışmasında benzer bulgulara ulaşarak Suriyelilerin mevcut şartları dikkate alındığında çifte vatandaşlığın onlar için daha uygun bir seçenek olduğunu ileri sürmüştür. Rottmann (2020), çoğu Suriyeli mültecinin hukuki ve sosyal statülerinin istikrarsız olmasına rağmen Türkiye’de kendilerini nispeten güvende hissettiğine; ancak vatandaşlığın, onlar için süresiz olarak kalabilmek anlamına geldiği için ilave bir güvenlik hissi sağladığına vurgu yapmaktadır.

Sosyal ilişkiler, bir başka kategoridir. Bu kategori, entegrasyona yardımcı olan çeşitli sosyal temasları ve ağları içermektedir. Bunlar, belirli bir etnik, dini veya coğrafi toplulukla özdeşleşme duygusuna sahip ve köken ülkeye ilişkin deneyimleri ve değerleri paylaşan insanların oluşturduğu topluluk içi sosyal bağlarla, başka toplulukların üyeleriyle kurulan sosyal köprülerle ve yerel ya da merkezi yönetim hizmetlerini de kapsayacak biçimde kurumlarla geliştirilen sosyal bağlantılarla ilgili olabilir. Bunların hepsi bir bireyi ya da grubu daha geniş bir topluluğa bağlamaya ve onunla kaynaştırmaya hizmet etmektedir. Entegrasyonla ilgili literatürdeki bazı çalışmalar bu konuya atıfta bulunarak mültecilerin ev sahibi toplumun bireyleri ile olan ilişkilerinin önemini vurgulamakta ve kaynaklara erişime yardım eden sosyal ağların ve sosyal sermayenin entegrasyonda yaşamsal rol oynadığını ileri sürmektedir (Bloch ve McKay, 2015; Cheung ve Phillimore, 2014; Danzer ve Ulku, 2011; Williams, 2006). Örneğin Şimşek (2018), Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin ayrımcılık deneyimlerinin uzun süreli yerleşim planlarını ve entegrasyon süreçlerini olumsuz yönde etkilediğini, İngiltere’de yapılan bir çalışmada da Phillimore ve Goodson (2005) sosyal izolasyon yaşayan mültecilerin entegrasyon sürecinin başarısız olduğunu belirtmektedir.

Şekil 3. Hatay'daki Suriyeli Zorunlu Göçmenlerin Yerel Entegrasyonunda Etkili Olan Etmenler

Figure 3. Factors Effective in the Local Integration of Syrian Forced Migrants in Hatay Province

Hatay'daki Suriyelilerin kendi aralarında, anavatanı kalanlar ya da yerli halkla kurduğu (veya kuramadığı) sosyal köprüler, bağ ve bağlantılar, entegrasyonu olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir. Onların kendi aralarında ve köken bölgeyle kurdukları ağlar, sahip oldukları hemşeri ağları, gündelik yaşamı kolaylaştırıp intibaka yardımcı olsa da yerli halkla sosyal temas eksikliği ve sosyal kabulün olmayışı, yaşanan olumsuz olaylardan sonra kendi grubuna yönelme ve özellikle Suriyelilerin önyargılı şekilde yerli halka bakışı (ne yapsak boş; hepsi aynı), entegrasyonu geciktirmekte ya da ondan tamamen uzaklaşılmasına yol açmaktadır. Önceki çalışmalarda da genel olarak sosyal kabul eksikliğinin entegrasyonu zorlaştırıcı etkisine dair bulgular mevcuttur (Kaya, 2006).

Bir sosyal entegrasyon mekanizması olarak etkileşim, göçmenler ile ev sahibi toplumun üyelerinin bilgi ve semboller aracılığıyla karşılıklı olarak birbirleriyle ilişki kurdukları özel bir sosyal eylem durumudur. Belirli yerleşim alanlarında güçlü etnik ayrımcılık söz konusu olduğunda; gruplar arası etkileşimlerin gelişme şansı azalırken, aktörlerin iyi komşuluk, arkadaşlık, evlilik gibi etkileşimlerinin ortaya çıkması, sosyal olarak bütünleştirici sonuçlar doğurmaktadır (Esser, 2001: 10-11). Türk toplumuyla kurulan iş ortaklıkları ve çıkar ilişkileri, karma evlilikler, Suriyelilerin sosyal köprüler tesis etmesini sağlarken onların sosyo-ekonomik entegrasyonuna da katkı sağlamaktadır. Ne var ki Türk toplumunun üyeleri (özellikle, ev sahipleri, komşular, işverenler ve bazı kamu görevlileri) ile yaşanan sorunlar, iki toplum arasında köprülerin oluşamamasına ya da onların yıkılmasına yol açarak entegrasyonu engelleyici etkiye de bulunabilmektedir. Suriyeliler, ev sahibi toplumda ana akım medya ve sosyal medyada yükselen yabancı düşmanlığından (ırkçılık) ve damgalanmaktan çok rahatsız olmaktadır. Bu nedenle onlar, ev sahibi toplumla sosyal bağ ve bağlantılar kurabilmenin ön şartları olarak kendileri hakkında yürütülen dezenformasyonun önlenmesi, Suriyelilerin her türlü

medyada gerçekçi ve objektif şekilde tanıtılması, ortak sosyal faaliyetler ve kutlamalar yardımıyla iki toplum arasındaki etkileşimin ve duygudaşlığın artırılması gerektiğini dillendirmektedir:

“Devlet, Suriyelileri Türklerle birleştirmek için hiçbir şey yapmadı. Ne festivaller ne kültürel seminerler düzenledi ne de Suriyelileri Türklerle birleştirme merkezleri kurdu. Böyle bir şey yok. Birbirlerinin kültürünü, gelenek ve göreneklerini öğrenmeleri için kendilerini birbirine yaklaştıracak ortak pazarlar, çarşılar ve düğünler yok.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Öte yandan çeşitli kurum ve kuruluş (İl Göç İdaresi, emniyet birimleri, sivil toplum kuruluşları-STK’lar, eğitim kurumları gibi) çalışanları ile geliştirilen iyi sosyal ilişkiler, sorun çözme ve uyum konusunda Suriyelilere yardımcı olmaktadır. Ancak kurumsal yapının işleyişinin bilinmemesi (bu yapıya ilişkin bilgisizlik veya yetersiz bilgi sahibi olma) sosyal bağlantıyı zayıflatan bir etmene dönüşmektedir (Şekil 3).

Araçlar ve işaretler, göçmenlerin/mültecilerin topluluk yaşamına katılımı için kilit alanlardır. Bunlar topluluk içinde iş, eğitim, barınma, sağlık gibi değer verilen şeylere ulaşmanın kanıtlarını ortaya koydukları ölçüde entegrasyonun belirteçleri olarak hizmet etmektedir. Aynı zamanda da amaçlara yönelik bir araç olarak da işlev görerek çoğu kere entegrasyonla ilgili diğer şeylerin başarılmasına yardımcı olmaktadır (Ager ve Strang, 2004). Yetişkin Suriyelilerin entegrasyonu açısından *iş piyasasına erişimin* en önemli araç olduğunu burada belirtmek gerekmektedir. Beşeri ve finansal sermaye sahipliği, iş piyasasına girişi kolaylaştırmaktadır. Nitekim Hatay’da yaşayan bazı Suriyeliler ekonomik açıdan bazı girişimlerin onların entegrasyonunu artırabileceğini, Türklerle ortak işyeri açmanın yakınlaşmaya yardımcı olabileceğini düşünmektedir:

“Ekonomik açıdan, biz Suriyeliler proje (işyeri) açıp Türkleri istihdam edersek; bu durum Türkler için kabul edilemez, dolayısıyla Suriyeliler ve Türkler arasında ortak proje yapmak en iyisidir. Böylece, işçiler iki taraftan eşit olur, çünkü bu durum iki tarafın birbirine yaklaşmasına yol açabilir.” (K2: Kadın, 35 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Kendi mesleğini yapmak, işini kurmak ya da emeğini piyasaya sunmak, Suriyeliler için gündelik yaşamı sürdürmenin ötesinde anlamlar ifade etmektedir. Bu yolla zorunlu bir sosyal temas ortaya çıkmakta, Türkçe öğrenme ihtiyacı belirlemekte, sosyal köprüler ve bağlantılar kurulması mümkün olmaktadır. *Eğitim* ise okul aracılığıyla Suriyeli çocuklar ve kurslar yardımıyla yetişkinler için entegrasyona giden süreçte önemli araçlar durumundadır. *Barınma (konut)* özellikle ev sahipliği, entegrasyonu olumlu yönde etkilerken, kiracılık, enflasyonist ortamda sürekli artan kiralar ve ev sahiplerinin baskılarıyla mücadele etmeyi gerektirdiğinden olumsuz bir etkiye sahiptir.

4.3. Suriyeli Zorunlu Göçmenler Tarafından Geliştirilen Uyumsal Taktikler

Yeni gelenlerin bir topluma entegrasyonu, o toplumun her düzeyinde ve her sektöründe gerçekleşmektedir. Sistemsel ve sosyal entegrasyon süreci, kamu görevlileri, siyasi karar vericiler, işverenler, sendika yetkilileri, iş arkadaşları, hizmet sağlayıcılar, komşular vb. çok çeşitli sosyal aktörleri içermektedir. Ancak göçmenlerin ve mültecilerin kendileri de entegrasyon sürecinde çok önemli roller üstlenmektedir. Yeni bir çevrede etkili bir biçimde işlev görmek için gereken insani

faaliyetlerin geliştirilmesi, yeni gelenlerin bireysel ve kolektif inisiyatifini gerektirmektedir (Castles vd., 2002). Bu yüzden gönüllü ya da zorunlu tüm göçmen gruplarından da entegrasyonları konusunda bir şeyler yapmaları beklenmektedir.

De Certeau'nun (2008) taktik kavramı ile yaklaşıldığında; ev sahibi durumundaki Türk toplumu içinde zayıf olan konumundaki Suriyeli zorunlu göçmenlerin entegrasyon konusunda taktikler geliştirmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Ancak Unutulmaz'ın (2017) belirttiği gibi, Türkiye'de resmi söylemde Suriyeliler için Türk toplumunun kalıcı bir parçasına dönüşme anlamına gelebilecek entegrasyon kavramı yerine, geçici şekilde bir arada yaşama sürecini sorun ve çatışmaların olmayacağı uyumlu bir şekilde geçirmeyi anlatan uyum kavramı tercih edilmiştir. Açıkçası entegrasyon kavramı kalıcılığı ima ederken uyum, ona göre daha yüzeysel bir süreci ifade etmektedir. Nitekim görüşmelerden elde edilen verilerin analizi, Hatay'da yaşayan Suriyeli zorunlu göçmenlerin çoğunlukla bulundukları mekâna ve topluma doğrudan entegre olmaya çalışmaktan ziyade, yabancıları oldukları ülke/toplum içinde kendilerini koruyacak ve kabul görmelerini sağlayacak dolaylı uyumsal taktikler geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak bu taktiklerden bazıları (örneğin Türkçe öğrenme), bir biçimde onların sosyal entegrasyonuna da katkıda bulunmaktadır. Suriyeliler tarafından geliştirilen uyumsal taktikler, üç ana başlık altında toplanabilir: Ev sahibi toplumla ilişkilerde *sorun yaratmama*, çevrelerinde *iyi insan imajı oluşturma* ve *yerel halkla etkileşime girme* (Şekil 4).

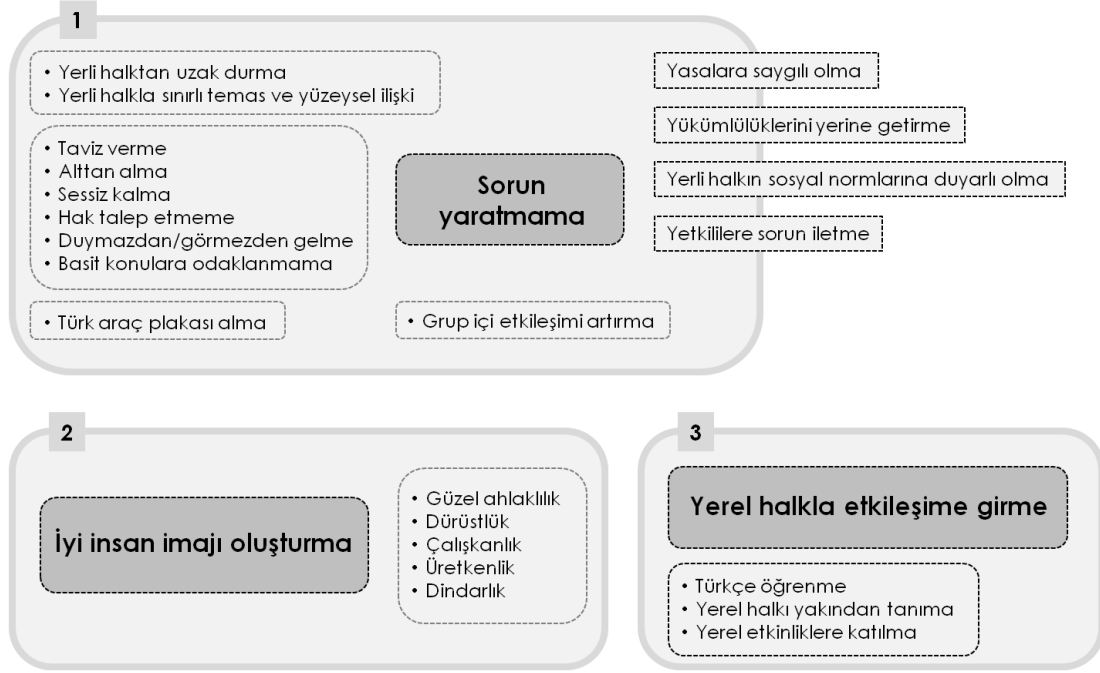
4.3.1. Yüzeysel Bir İlişkiyle Uyum Arayışı

Suriyeli zorunlu göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlama konusunda geliştirdikleri ilk ve en önemli taktik, ev sahibi toplum ve onun kurumları ile ilişkilerde *sorun yaratmama* üzerine temellenmektedir. Bir katılımcının özetlediği gibi;

“Sorun yaşamamak için genel olarak toplumdaki, ilişkilerden uzak dururum. Onlarla ilişkim işle ilgili ve yüzeyseldir... Genel olarak benim Türklerle ilişkilerim yok sayılır bir insanım, ... entegrasyon düzeyim, bu toplumla herhangi bir sorun yaşamadan bir arada yaşayıp uyum sağlayabileceğimi hissettiğim noktaya ulaştı.” (K18: Erkek, 26 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı, ev sahibi toplumla sorun yaşamadan bir arada yaşayabileceği durumu kendi bireysel entegrasyon düzeyi olarak tanımlamaktadır ki bunu *yüzeysel ilişkiyle uyum arayışı* şeklinde isimlendirmek mümkündür. Bu noktada zorunlu göçmenlerin yerel halkla sosyal temaslarından edindikleri tecrübelerin önemli olduğu belirlenmektedir:

“Elbette edindiğimiz tecrübeler nedeniyle durum değişti. Zamanla, onların zihniyetlerini, nasıl düşündüklerini ve başa çıkma şekillerini anlamaya başladık. O yüzden onlarla kaynaşmaya veya sosyal ilişkiler kurmaya değil, mevcut duruma uyum sağlamaya ve onları rahatsız edecek veya onlarla sorun yaratacak davranışlardan kaçınmaya çalışıyoruz.” (K12: Erkek, 44 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Şekil 4. Suriyeli Zorunlu Göçmenler tarafından Geliştirilen Uyumsal Taktikler
Figure 4. Adaptive Tactics Developed by Syrian Forced Migrants

Suriyelilerin çoğunun geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunmaları, buna bağlı olarak ev sahibi toplumla ya da devletin kurumlarıyla bir ihtilafa düşmeleri durumunda ülkelerine geri gönderilme kaygısı taşımaları; mecburen göç ettikleri ülkede ilişkilerini sınırlamak ve yüzeysel tutmak, hatta her iki katılımcının da işaret ettiği gibi, olabildiğince ev sahibi toplumdan uzak durmak suretiyle muhtemel sorunlardan sakınmak şeklinde bir dizi taktik geliştirmelerine yol açmıştır. Bu tür taktikleri uygulayanların genellikle Türk halkıyla temasını sınırlandırarak ekonomik ve sosyal ilişkilerini kendi grup üyeleriyle yürüttükleri gözlenmektedir:

“Türkiye’ye geldiğimde yaşayıp şu ana kadar unutamadığım iki olaydan dolayı kendimi onlardan uzak tutuyorum. Çok iyi Türklerle karşılaştığım halde, yaşadığım bu iki olay, beni bütün Türklerden uzaklaştırdı... Türklerle sadece gerektiğinde iletişim kuruyorum. Ev kiralayacak olsam bile sadece Suriyeli komşumun emlakçısı aracılığıyla kiralıyorum.” (K2: Kadın, 35 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Eşi Suriye iç savaşında ölmüş ve çocuklarıyla Türkiye’ye sığınmış bu genç kadın, ilk olayda geçici koruma kimlik kartı almak için gittiği Göç İdaresi Başkanlığına bağlı bir kurumda görevlinin yabancı düşmanlığına, hakaretine maruz kalmış, ikinci olayda ise hatalı olduğu sonradan anlaşılan ödenmemiş bir elektrik faturası yüzünden ev sahibinden kötü muamele görmüş ve suçlu damgası yemiştir. Onun yaşadığı bu menfi tecrübeler, yerel halkla arasına mesafe koymasına ve diğer Suriyelilere yakınlaşmasına sebep olmuştur. Bu tür olaylarla Suriyelilerin bu tür kendini izole ederek içe kapanma dinamiği, onların entegrasyon ihtimalini bir hayli aşağı çekmekte ve entegrasyon seviyesini ev sahibi toplum içinde sessizce yaşama noktasına indirgemektedir. Başka bir katılımcı bunu bir adım öteye taşıyarak ev sahibi toplum ile zorunlu göçmen topluluğu arasındaki güç ilişkisi bağlamında değerlendirmektedir:

“Bu topluma uyum sağlamak ve onunla yaşamak için hakkınızdan birçok taviz vermelisiniz, bu da hakkınızı talep etmemenize neden olur. Çünkü önünüzdekiler sizden daha güçlüdür ve mahkemeye başvursanız bile her durumda kaybeden ve haksız olan siz olursunuz.” (K10: Erkek, 43 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Zorunlu göçmenlerin yararlandığı sorun yaratmama taktikleri, iki grubun üyelerinin ilişkilerinde ihtilaf olması halinde; geçici koruma altındakilerin haklı olsalar bile genellikle ses çıkarmama, alttan alma, onlara yönelik sergilenen olumsuz tutum ve davranışları duymazdan ve görmezden gelme; her konuda taviz verme, hak aramama, olayları geçiştirerek bir biçimde yabancıyı oldukları toplum içinde dikkat çekmeme, kimliği belli olmasın diye araçlarında Suriyelilere değil, Türklere verilen plakaları kullanma, kendilerini ev sahibi toplumdan geri çekme; içe kapanma ve grup içi etkileşimi artırma gibi zayıf olanın güçlü olana karşı geliştirdiği gündelik hayata dair eylemleri içermektedir. Bu en sade haliyle, Suriyeli bir katılımcı tarafından şu şekilde formüle edilmektedir:

“Bu toplumda yaşayabilmek, Türk halkı ile anlaşmak, anlamak, öfkesini emebilmek ve onların arasında kalabilmek için pek çok meseleyi gözden kaçırmak ve basit konulara odaklanmamak lazım.” (K8: Erkek, 56 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Bütün bunların bir parçası olarak da Suriyeli zorunlu göçmenlerin yasalara uymaya, yükümlülüklerini yerine getirmeye, yerli halkın normlarına saygı göstermeye ve mümkün olduğunda sorunlarını resmi yetkililere aktarmaya özen gösterdikleri anlaşılmaktadır:

“Toplumla ilgili tüm konularda tarafsız kalırım. Evimin kirasını zamanında öderim, toplum ve kolluk ile ilgili tüm kanunları yerine getiririm, işe giderim ve onlarla olumsuz ya da olumlu etkileşim kurmadan evime geri dönerim.” (K20: Erkek, 42 yaşında, 7 yıldır Türkiye’de)

Sosyal entegrasyonun çok yönlü etkiye sahip boyutlarından biri olan etkileşim, Suriyeli zorunlu göçmenlerde sorun yaşamama adına etkileşimsizliğe dönüşmektedir. Oysa etkileşimler, yerleşik gündelik ilişkilere ve kültürleşme sürecine duygusal açıdan dokunmaktadır. Ev sahibi toplum ile göçmenler arasında etkileşimin olmaması ya da sınırlı düzeyde olması, entegrasyon üzerinde engelleyici bir etki yaratmaktadır (Esser, 2001: 11). Görüşülen farklı kişilerin bu konudaki fikirleri, az çok birbirine benzese de bir katılımcının aktardıkları çok daha dramatik ve ironiktir:

“Sizi bu topluma entegre edecek ilk şey, bu topluma karşı tüm görevlerinizi yerine getirmenizdir. Örneğin, ikamet ettiğiniz yerde herhangi bir işlemi herhangi bir sorun yaşamadan önce yapmalısınız... Hapishaneye giren bir arkadaşım var, hapiste gördüğü ve duyduğu olaylar üzerinden diyor ki: ‘Türklerden birinin size saldırması ve dövmesi durumunda, kararı kalıcı ve sonunda Suriye’ye sınır dışı edilme olan mahkemelere başvurmak yerine, ondan size tekrar vurmasını istersiniz.’” (K6: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu, Suriyeliler için sorunlar ortaya çıkmadan ön alarak, sorun çıktıktan sonra ise her şeyi sineye çekerek tedirgin bir şekilde yaşamak demektir.

4.3.2. İyi İnsan İmajıyla Uyum Arayışı

Hatay’daki Suriyeliler, ikinci taktik olarak Türk toplumu ile olabildiğince uyumlu yaşamak için iyi insan imajı oluşturmayı kullanmaktadır. Bunun için bazı katılımcılar, evrensel değerlerden kaynağını alan iyi ahlaklılık, dürüstlük, çalışkanlık, üretkenlik gibi insani niteliklerini ev sahibi topluma göstermek suretiyle onlarla bir arada yaşama zemini oluşturmayı hedeflemektedir.

“Önemli olan güzel ahlaklı olmak, onların örf ve adetlerini anlayıp uygulamaktır. Suriye’de bizim için normal olan şeyler, Türk milletine gelince, tanıdık veya doğal olmayabilir, o yüzden bu adetlerden uzak durmalıyız. Gece geç yatma ve dışarıda nargile içme meselesi gibi.” (K14: Erkek, 29 yaşında, 2 yıldır Türkiye’de)

Bu ve benzeri örnekler, Suriyelilerin kendi sosyo-kültürel norm ve değerlerinden vazgeçmeye ya da bunların üstünü örtmeye, gizlemeye mecbur bırakıldıklarını göstermektedir ki bu da onların kültürel kimliklerini sürdürmek istedikleri halde; ev sahibi kültürle mecburi bir günlük etkileşim arayışı içine girmesi anlamına gelmektedir.

Bazıları ise, dini kimliğini öne çıkararak yani, ev sahibi topluma İslam dinin kurallarına bağlı ve emirlerini yerine getiren, dini inancı güçlü (dindar) kimse görünümünü sergileyerek iyi insan imajını güçlendirmeye çalışmaktadır:

“Ben Müslüman bir insanım ve şimdi Allah’ın Kitabını ezberlemek için bir planım var. Biri bana geldiğinde, beni Kuran okurken bulacak, böylece insanların bana olan bakış açısı iyi yönde olacak.” (K9: Erkek, 27 yaşında, 5 yıldır Türkiye’de)

4.3.3. Yerel Halkla Etkileşime Girerek Uyum Arayışı

Suriyelilerin üçüncü grup uyumsal taktikleri, yerel halkla etkileşime girmeyi hedeflediği için entegrasyon açısından daha yararlı görülebilir ki bunlar, Türkçe öğrenmeyi, yerel toplumu yakından tanıma çabalarını ve yerel etkinliklere katılmayı içermektedir. Ev sahibi toplumun ulusal dilini öğrenmek, bazı Suriyeli katılımcılar açısından sosyal entegrasyonlarında kritik bir ön şart olarak görülmektedir:

“Sosyal bakımdan uyum sağlamanın yolu Türkçe öğrenmektir. Dilini bilmediğin bir toplum içinde oturduğunuzda uyum sağlamak zordur. Ben mesela annem tarafından akrabalarım bizi ziyarete geldiklerinde... (burada) konuşulanları anlamak için onlardan Türkçe konuşmalarını istiyorum.” (K3: Kadın, 55 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Bu katılımcı akrabalarının Türkçe konuşmasını isterken bu dili daha iyi öğrenmeyi ummaktadır. Başka bir Suriyeli katılımcı, uyumsal taktik olarak hem istemeden geldiği bu ülkede yaptığı işle faal ve üretken bir birey olma hem de Türkçe öğrenme ve Türk toplumunun sosyo-kültürel normlarını anlama ve onlara uyma gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

“Türklerle bütünleşmek için, bu ülkenin faal ve üretken bir üyesi olmanın yanı sıra, önce Türk dilini öğrenmeli, bu ülkenin yasalarını anlamalı, gelenek ve göreneklerine saygı göstermelisiniz. Ticari işlerim sayesinde bu ülkeye büyük miktarlarda para

kazandırıyorum ve Türklerden benimle çalışan herkes bunu biliyor.” (K7: Erkek, 47 yaşında, 8 yıldır Türkiye’de)

Entegrasyon için çaba sarf etmek gerektiğini düşünen bir katılımcı da benzer şekilde şunları ifade etmektedir:

“İlk olarak, karşı tarafı kendimizi kabul etmeye zorlamamız gerekir. Buna ek olarak kültürlerini, örf ve adetlerini araştırıp onlarla kaynaşarak, ziyaret ederek ve "Bu misafirperver ülkede yaşayabilmek için size nasıl yakın ve iyi bir insan olabilirim?" gibi sorular sorarak yakından tanımamız gerekir.” (K15: Erkek, 25 yaşında, 3 yıldır Türkiye’de)

Dokuz yıldır Hatay’da yaşayan kadın bir katılımcı, yerel etkinliklere katılmanın etkileşimini dolayısıyla da sosyal entegrasyonunu artırdığına inanmaktadır:

“Türk toplumuna entegrasyon oranımın yüzde altmış olduğunu tahmin ediyorum. Suriyelilere ve Türklere yapılan etkinliklere katılarak ve ortak sergiler düzenleyerek komşularla ilişkilerimi ve kadın örgütleriyle olan çalışmalarımı güçlendirdim. Suriye'deki yoksul ailelere destek vermek için yemekler ve el işleri sergileyerek ve bu sergilerden elde edilen geliri sunarak.” (K16: Kadın, 51 yaşında, 9 yıldır Türkiye’de)

Bu Suriyeli katılımcı, STK’larla ve yerel halkla ilişkilerinin sosyal faaliyetlere, daha doğrusu hayatın içine katılımı sayesinde entegrasyon düzeyinin yükseldiğini anlatmaya çalışmaktadır. Katılımcı aslında, ev sahibi toplum üyeleriyle birlikte ihtiyaç sahiplerine yardım ederek bir tür sosyal kabul taktiği uygulamaktadır. Başka şehirlerde de Suriyelilerin hayatta kalabilmek için değişik taktiklere başvurduklarını gösteren çalışmalara literatürde rastlanmaktadır (örn. Hülür vd., 2021).

5. Sonuç

Bu çalışmada, Hatay’daki Suriyeli zorunlu göçmenlerin entegrasyondan ne anladığı, onların şimdi içinde yaşadıkları yeni topluma entegrasyonlarında hangi etmenlerin etkili olduğu ve bunun için ne tür uyumsal taktikler geliştirdiği ve hangi kültürleşme stratejilerini seçtiği incelenmiştir. Makalenin bulguları, Suriyelilerin perspektifinden bakıldığında genel olarak Türkiye’nin zorunlu göçmen entegrasyonu alanında pek çok zorlukla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak araştırmaya katılan Suriyelilerin, tek tip bir entegrasyon tanımı yapmadığı ve tek bir kültürleşme stratejisine yönelmediği belirlenmektedir. Onlar, bireysel ve hane halkı özelliklerine, göç öncesi ve şimdi yaşadıkları deneyimlerine, geçen zamanla geliştirdikleri uyumsal taktiklere, entegrasyon sürecinin çift taraflı işlememesine ve başka pek çok duruma bağlı olarak değişik entegrasyon tanımları yapmaktadır ve entegrasyonun yanında başka kültürleşme stratejilerinden söz etmektedir. Çalışmaya katılan Suriyeli zorunlu göçmenler çoğunlukla, kültürleşme stratejisi olarak *ayrılma/ayrışmaya* daha yakın bir pozisyonda durmaktadır. Bu, Türkiye için ciddi bir göçmen entegrasyonu zorluğu demektir. Ev sahibi toplum açısından *gitmeyen misafir* ve zorunlu göçmenler açısından ise *arafta kalan* olma hali, Suriyelilerin sosyal entegrasyonunu engelleyerek ayrılma/ayrışma eğilimi göstermesine zemin hazırlamaktadır. Nitekim ilk sığınmacıların gelişinden bu yana geçen 13 yıllık süre boyunca, yerel halk ile zorunlu göçmenler arasındaki sosyal temaslarda

ortaya çıkan birikimli deneyimlerden kaynağını alan ve Suriyelilerin geçici koruma statüsünün yarattığı belirsizlikle derinleşerek iki tarafı da olumsuz etkileyen sonuçlar, bazı Suriyelilerin kendi isteğiyle *ayrılma* ya da Hatay halkının (ve daha geniş Türk toplumunun) zoruyla *ayrışma* stratejisine yönelmesine (hatta *dışlanmaya*) yol açmıştır. Bununla birlikte vatandaşlık alma (dolayısıyla ev sahibi toplumun haklarına sahip olma), geri dönüş umudunu kaybetme, çocukların geleceğini düşünme, iş piyasasında tutunma gibi çeşitli etmenler, bazı Suriyelilerin *entegrasyon* stratejisini (belki de sonraki nesiller için asimilasyon isteğini) biraz da mecburi olarak ortaya çıkarmıştır. Bu sonuç, aynı zamanda zorunlu göçmenlerin yasal statüsünün geçici korumadan başka bir statüye (örneğin vatandaşlığa, çifte vatandaşlığa, mülteciliğe veya sınırlı-sınırsız oturma iznine sahip göçmene) doğru değişmesi halinde, entegrasyon stratejisine yönelme olasılıklarının artabileceği çıkarımını yapmayı da mümkün kılmaktadır.

İkinci olarak Esser’in sosyal entegrasyon modeli çerçevesinde değerlendirildiğinde; Hatay’da yaşayan Suriyeli katılımcılar arasında kültürel adaptasyonun, konumlanmanın, etkileşimin ve kimliklenmenin yeteri kadar gelişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Her bir boyut, göçmen entegrasyonu için aşılması gereken zorluklar dizisi anlamına gelmektedir. Ev sahibi topluma ilişkin kültürel bilginin ve dil yeterliliklerinin zayıf olması, Suriyelilerin kültürel adaptasyonlarını güçleştirmektedir. Kapsam ve sınır belirsizliği yaratan yasal konum (geçici koruma statüsü), ev sahibi toplum tarafından hissettirilen düşük sosyal konum, iş piyasasındaki savunmasız ekonomik konum, Suriyelilerin konumlanma boyutunda entegrasyonlarına büyük oranda engel oluşturmuştur. Suriyelilerin Türkçe konuşma becerilerinin yetersizliği, gündelik hayatta sosyal ve kurumsal ilişkiler tesis edebilmesini ve devam ettirebilmesini zorlaştırmıştır. Buna ev sahibi toplumun olumsuz dışlayıcı tutum ve davranışları da eklenince; onlarla etkileşim düzeyi iyice azalmış ve Suriyelilerin etkileşimleri daha ziyade topluluk içine yönelmiştir. Sosyal entegrasyonun diğer boyutlarında yer alanlar da dâhil olmak üzere birçok faktör, zorunlu göçmenler ile ev sahibi toplum arasında duygusal ilişkinin ve Suriyeliler arasında aidiyet duygusunun gelişmesine de mani olmuştur. Bu, Suriyelilerin mevcut kimliğine, bulunduğu ülkeye ve topluma dair yeni duygusal bağlılıklar ilave ederek yeniden kimliklenme güçlüğü çekmesine yol açmıştır.

Çalışmanın bulguları, Suriyeli katılımcıların entegrasyon eksikliğine neden olan etmenler arasında iki etmeni özellikle öne çıkardığını göstermektedir: Geçici koruma statüsüyle Türkiye’de bulunma ve biraz da bununla bağlantılı olarak Türkçeyi öğren(e)meme. Zorunlu göçmenlerin geçiciliğinin yarattığı belirsizlik, literatürde gösterildiği gibi bir yandan Suriyelilerin kendilerini güvende hissetmemesine ve ev sahibi toplum ve onun değerleri ile yeterince aidiyet bağı kuramamasına diğer yandan da değişik kanallarla Türk halkının onlara karşı tepkisinin artmasına ve nefret söyleminin yükselmesine neden olmuştur. Hatay’da bir kısım yerel halkın gündelik hayatta ağırlıklı olarak Arapça konuşması, Suriyelilerin Türkçe öğrenmesini hem engellemiş hem de bunu pratikte gereksiz hale getirmiştir. Yanı sıra iki toplum arasındaki sosyo-kültürel norm ve değer farklılıkları, fakat daha ziyade zorunlu göçmenlerin yerel halk tarafından kabul görmemesi, aşağılanması, dışlanması, yabancı düşmanlığına maruz bırakılması, ayrımcılığa uğratılması, iş piyasasında sömürülmesi ve stigmatleştirilmesi, Suriyelilerin etkileşimini azaltarak ve kendi içine kapanmasını sağlayarak entegrasyonunu olumsuz yönde etkileyen diğer etmenler olmuştur.

Son olarak çalışmada Hatay'daki yerel halk-zorunlu göçmen uyumsuzluğu ekseninde Suriyelilerin hayatlarını sürdürmek üzere çeşitli taktikler ortaya koyduğu belirlenmiştir. Suriyeli katılımcılar, yeni yaşam alanlarına gerçekten entegre olmalarını mümkün kılacak pratiklerden ziyade, yabancıları oldukları bir mekân ve toplum içinde kendilerine korunma ve sosyal kabul sağlayacak uyumsal taktikler geliştirmiştir. De Certeau'nun "zayıf olan"ın sanatı dediği taktikleri, Suriyeliler egemen olanın kurallarının işlediği bir mekânda gündelik yaşamı yönetebilmek ve uyum sağlayabilmek için uygulamaktadır. Bunlar, ev sahibi toplumla sorun yaşamama düşüncesiyle yüzeysel ilişkiler kurarak, iyi insan imajı yaratarak ve yerel halkla etkileşime girerek uyum arayışlarıdır. Bu taktikler bize, Suriyeli zorunlu göçmenlerin yaşadıkları onca şeye rağmen kendi oyunlarını nasıl oynadığını ve zayıf olanın egemen olanın stratejilerinin geçerli olduğu topraklarda uyum sağlamak için nasıl değişik yollar bulduğunu göstermektedir.

Referanslar/References

- Abbasoğlu Özgören, A., Arslan, H. (2021). Syrians in Labour: A Matter of Integration Through Informality. Alanur Çavlin (Ed.), In *Syrian Refugees in Turkey: A Demographic Profile and Linked Social Challenges* (123-140). London and New York: Routledge.
- Ager A., Strang, A. (2004). *Indicators of Integration: Final Report*. London: Home Office, Report No: 28.
- Ager, A., Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. doi: 10.1093/jrs/fen016
- Antonsich, M. (2010). Searching for belonging: An analytical framework. *Geography Compass*, 4(6), 644-659. doi: 10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–34. doi: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x
- Berry, J.W. (1980). Acculturation as Varieties of Adaptation. A. Padilla (Ed.), In *Acculturation: Theory, Models and Findings*, (9-25). Boulder: Westview.
- Berry, J.W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712. doi:10.1016/j.ijintrel.2005.07.013
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332. doi:10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x
- Bloch, A. (2007). Refugees in the UK labour market: The conflict between economic integration and policy-led labour market restriction. *Journal of Social Policy*, 37, 21-36. doi: 10.1017/S004727940700147X
- Bloch, A., McKay, S. (2015). Employment, social networks and undocumented migrants: The employer perspective. *Sociology*, 49(1), 38-55. doi: 10.1177/0038038514532039
- Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565-1586. doi: 10.1080/1369183X.2010.489381
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E., Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the Field*. London: Home Office Online Report 29/03.
- Cengiz, D. (2020). *Antakya'daki Suriyeli Mültecilerin Mekânsal Toplanması/Ayrışması: Örüntüler, Süreçler ve Sonuçlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 626274) adresinden edinilmiştir.
- Cengiz, D., Özgür, E.M. (2021). Suriyeli mültecilerin Antakya'daki mekânsal ayrışma örüntüsünün haritalanması. *Göç Dergisi*, 8(2), 347-364. doi: 10.33182/gd.v8i2.789
- Cheung, S.Y., Phillimore, J. (2014). Refugees, social capital and labour market integration in the UK. *Sociology*, 48(3), 518-536. doi: 10.1177/0038038513491467
- Crisp, J. (2023). Local integration, local settlement and local solutions: disentangling the conceptual confusion. *Forced Migration Review*, 71, 12-14. 30.10.2023 tarihinde <https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/issue71/crisp.pdf> adresinden edinilmiştir.

- Da Lomba, S. (2010). Legal status and refugee integration: A UK perspective. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 415-436. doi: 10.1093/jrs/feq039
- Danzer, A. M., Ulku, H. (2011). Integration, social networks and economic success of immigrants: A case study of the Turkish community in Berlin. *Kyklos*, 64, 342-365. doi: 10.1111/j.1467-6435.2011.00510.x
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi-1*. Lale Arslan Özcan (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- De Paola, M., Brunello, G. (2016). Education as a tool for the economic integration of migrants. IZA Discussion Paper No. 9836. 10.09.2023 tarihinde <https://docs.iza.org/dp9836.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Erdoğan, M.M. (2022). *Suriyeliler Barometresi-2021: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Esser, H. (2001). *Integration und Ethnische Schichtung* [Integration and Ethnic Stratification]. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung [Mannheim Centre for European Social Research].
- Esser, H. (2002). *Soziologie. Spezielle Grundlagen. Band 2: Die Konstruktion der Gesellschaft*. Frankfurt./New York: Campus-Verlag.
- Esser, H. (2009). Pluralisierung oder Assimilation? Effekte der multiplen Inklusion auf die Integration von Migranten [Pluralization or Assimilation? Effects of Multiple Inclusion on the Integration of Immigrants]. *Zeitschrift für Soziologie [Journal for Sociology]*, 38(5), 358-378. doi: 10.1515/zfsocz-2009-0502
- Hülür, A.B., Ekinci, Y., Deniz, A.Ç. (2021). Surviving through tactics: The everyday life of Syrian refugees in Turkey. *Poligrafi*, 26(101/102), 93-124. doi: 10.35469/poligrafi.2021.284.
- Karcı Korfalı, D., Şenol Sert, D. (2019). Debating the dual citizenship: Integration nexus in Turkey. *Uluslararası İlişkiler*, 16(64), 93-106. doi: 10.33458/uidergisi.652960
- Kaya, İ. (2006). Avrupalı Türkler: Misafir işçilikten Avrupa vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19, 149-166.
- Korac, M. (2003). Integration and how we facilitate it: A comparative study of settlement experiences of refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*, 37(1), 51-68. doi: 10.1177/0038038503037001387
- Koser-Akcapar, S., Simsek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176-187. doi: 10.17645/si.v6i1.1323
- Koyuncu, A. (2018). Misafirlikten vatandaşlığa: Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler. *Middle East Journal Of Refugee Studies*, 3(2), 171-195. doi: 10.12738/mejrs.2018.3.2.0009
- Lewis, H. (2010). Community moments: Integration and transnationalism at “refugee” parties and events. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 571-588. doi: 10.1093/jrs/feq037
- Lockwood, D. (1964). Social Integration and System Integration. George K. Zollschan and Walter Hirsch (Eds), In *Explorations in Social Change*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Mouzelis, N. (2008). Social and system integration: Lockwood, Habermas and Giddens. In *Modern and Postmodern Social Theorizing: Bridging the Divide* (97-106). Cambridge: Cambridge University Press.
- Özgür, E.M. (2020). Göç, ikametgâh ayrışması ve entegrasyon: Türk kentleri için bir değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, 41, 221-240. doi: 10.26650/JGEOG2020-0032
- Öztaş, F., Işık, Ö.F. (2022). Gaziantep’te Suriyeliler: Din, kimlik, entegrasyon. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9(2), 627- 659. doi: 10.17859/pauifd.1169008
- Phillimore, J., Goodson, L. (2006). Problem or opportunity? Asylum seekers, refugees, employment and social exclusion in deprived urban areas. *Urban Studies*, 43(10), 1715-1736. doi: 10.1080/00420980600838606
- Rottmann, S. B. (2020). *Integration: Policies, Practices and Experiences: Turkey Country Report*. RESPOND - Multilevel Governance of Mass Migration in Europe and Beyond Project (#770564, Horizon2020) Working Paper Series, 2020/50. 01.01.2024 tarihinde <https://www.respondmigration.com/> adresinden alındı.
- Simonsen, K. (2018). What it means to (not) belong: A case study of how boundary perceptions affect second-generation immigrants’ attachments to the nation. *Sociological Forum*, 33(1), 118-138. doi: 10.1111/socf.12402
- Skey, M. (2013). Why do nations matter? The struggle for belonging and security in an uncertain world. *The British Journal of Sociology*, 64(1), 81-98. doi: 10.1111/1468-4446.12007
- Smyth, G., Stewart, E., Da Lomba, S. (2010). Introduction: Critical reflections on refugee integration: Lessons from international perspectives. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 411-414. doi:10.1093/jrs/feq043
- Şahin, Ş., Sönmez, M.E. (2022). Suriyeli sığınmacıların entegrasyon eğilimleri: Gaziantep şehri örneği. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1-13.

- Şimşek, D. (2019). Türkiye’de Suriyeli mülteci entegrasyonu: Zorlukları ve olanakları. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187. doi: 10.30784/epfad.596262
- Şimşek, D. (2020). Integration processes of Syrian refugees in Turkey: ‘Class-based integration’. *Journal of Refugee Studies*, 33(3), 537-554. doi: 10.1093/jrs/fev057
- Tomlinson, F., Egan, S. (2002). From marginalization to (dis)empowerment: Organizing training and employment services for refugees. *Human Relations*, 55(8), 1019-1043. doi: 10.1177/001872670205500818
- Tümtaş, M.S. (2018). Toplumsal dışlanmadan vatandaşlık tartışmalarına Suriyeli kent mültecileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 37, 26-47. doi: 10.25294/auibfd.420796
- UNESCO (2019). Enforcing the right to education of refugees: A policy perspective. Working Papers on Education Policy No.8. 12.12.2023 tarihinde <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/190208eng.pdf> adresinden alındı.
- UNHCR (2014). The Integration of Refugees: A Discussion Paper. United Nations, High Commissioner for Refugees-UNHCR, 30.10.2023 tarihinde https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/integration_discussion_paper_July_2014_EN.pdf adresinden alındı.
- Unutulmaz, K.O. (2017). Integration of Syrians: politics of integration in Turkey in the face of a closing window of opportunity. D. Eroğlu-Utku, K.O. Unutulmaz, İ. Sirkeci (Eds.), In *Turkey’s Syrians: Today and Tomorrow* (213–236). Londra: Transnational Press.
- Unutulmaz, K.O. (2022). Suriyelilerin uyumunda bugün ve yarın: Toplumsal algıların dönüşümü ve yönetimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 1-23. doi:10.46928/iticusbe.1100192
- Vah, M., Luksic-Hacin, M. (2008). Contemporary implications of multiculturalism policies for European welfare states. *Two Homelands*, 28, 7-21.
- Valenta, M., Bunar, N. (2010). State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: The Swedish and Norwegian experience. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 463-483. doi: 10.1093/jrs/feq028
- Vrečer, N. (2010). Living in limbo: Integration of forced migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 484-502. doi: 10.1093/jrs/feq042
- Williams, L. (2006). Social networks of refugees in the United Kingdom: Tradition, tactics and new community spaces. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(5), 865-879. doi: 10.1080/13691830600704446

1923 Nüfus Mübadelesini Pierre Bourdieu'nun Alan, Sermaye ve Habitus Kavramları Üzerinden Okumak

Reading the 1923 population exchange through Pierre Bourdieu's concepts of field, capital and habitus

Belçim Öztürk^a, Nurettin Özgen^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1386354

Makale Geçmişi:

Geliş: 05.11.2023

Kabul: 04.03.2024

Anahtar Kelimeler:

Zorla göç

Nüfus Mübadelesi

Pierre Bourdieu

Alan

Sermaye

Habitus

Öz

1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan nüfus mübadelesi sözleşmesi, dramatik ve aynı zamanda travmatik hikâyeler barındıran zorunlu ve zorla göç deneyimlerindendir. Mübadelenin psikososyal ve sosyomekânsal bağlamı, Pierre Bourdieu'nun düşünsel sosyoloji adını verdiği alan, sermaye ve habitus kavramları üzerinden analiz edilmektedir. Amaç, mübadillerin göç sırası ve sonrasında maruz kaldıkları sorunları, iskân edildikleri yerlerde ve etkileşimde bulundukları yerel halkla yaşadıkları deneyimleri aktarmaktır. Araştırmada kullanılan veri kaynakları 1923 Nüfus Mübadelesine ilişkin dokuz (9) belgesel filmde oluşmaktadır. Bu filmlerden temin edilen veriler, MAXQDA paket programı vasıtasıyla analiz edilerek kavram ağları oluşturulmuş ve tematik bağlama uygun içerik çözümlemesi yapılmıştır. Sonuç olarak Anadolu'ya sevk edilen mübadillerin alana dair ekonomik, sosyal ve kültürel sermayelerinin işlevsiz kaldığı tespit edilmiştir. Başta psikososyal yansımalar olmak üzere karşılaştıkları çok boyutlu olumsuzlukların da hafızalarında yer almaya devam ettiği belirlenmiştir.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1386354

Article History:

Received: 05.11.2023

Accepted: 04.03.2024

Keywords:

Forced migration

Population exchange

Pierre Bourdieu

Field

Capital

Habitus

Abstract

The 1923 population exchange agreement between Türkiye and Greece is one of the experiences of forced and compulsory migration that contains dramatic and at the same time traumatic stories. The psychosocial and sociospatial context of the exchange is analysed through Pierre Bourdieu's reflexive sociology of space, capital and habitus. The aim is to describe the problems that the exchange migrants were exposed to during and after the migration, and the experiences they had in the places where they were resettled and with the local people they interacted with. The data sources used in the research consist of nine (9) documentary films about the 1923 Population Exchange. The data obtained from these films were analysed by means of MAXQDA package software, concept networks were created and content analysis was carried out in accordance with the thematic context. As a result, it was determined that the economic, social and cultural capitals of the migrants transferred to Anatolia remained dysfunctional. It has been determined that the multidimensional negativities they encountered, especially psychosocial reflections, continue to take place in their memories.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: belcim.ozturk@samsun.edu.tr

^a Samsun Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Samsun/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-9092-6303>

^b Ankara Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Ankara/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0001-9191-1579>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The Population Exchange between Turkey and Greece in 1923 is a practice of forced migration, the removal of certain ethnic and faith-based minorities from their places of origin and habitats without their consent and approval, which was put into effect based on the official treaty. The population that had to participate in this migration was forcibly uprooted from their homeland at a time when the political and social structure of Greece and Turkey was being reshaped after World War I and the current borders were being established (Hirschon, 2000: 6). With this agreement, minorities that did not fit into the monolithic nation-state structure of both countries and had the potential to pose problems in the future in terms of sociocultural aspects were subjected to exchange. As a result, the Turkish and Muslim population in Greece was transferred to Turkey and the Greek and Orthodox population in Turkey was transferred to Greece. Thus, the two countries started the migration process on a legal basis (Aktar, 2007; Arı, 1990; Belli, 2006; Emgili, 2009, 2014, 2017; Şenışık, 2016).

This study analyzes the psychosocial and sociospatial context of the 1923 Population Exchange through Pierre Bourdieu's reflexive sociology concepts of field, capital, and habitus. The aim is to examine the perceptions, attitudes, and behaviors such as general acceptance-accommodation or rejection-exclusion regarding the interaction between the population migrating to Anatolia as a part of the exchange and the local population through Bourdieu's approach called reflexive sociology. Relationality, which constitutes the building block of Bourdieu's sociology, identifies reality with relations, not with entities. Referring to the dichotomic impasse between theory and practice that is argued when analyzing social structures, Bourdieu points to the impossibility of theory without action and action without theory. Therefore, Bourdieu indicates that every research act is both empirical and theoretical at the same time (Bourdieu and Wacquant, 2014; Reynaud and Bourdieu, 2004: 141-142). Bourdieu claims that rational logic alone is not decisive in his inferences about social phenomena and events, but that the practices, interests, intuitions, and predispositions that shape the behavior of individuals/societies are also important factors. Bourdieu metaphorizes this approach through games. According to him, social arenas resemble a game, except the rewards are more numerous and powerful. Games, by their very nature, are played not only by grasping or following simple rules but also by internalizing "understandings" within the game (Bourdieu, 2006; Bourdieu and Wacquant, 2014:82; Calhoun, 2014: 78).

Bourdieuian analysis allows us to see the advantages or disadvantages provided by the capitals of the individuals who struggled in the field after the population exchange. On the other hand, it can also include an explanation of certain internal conditions, such as how the exchange population perceived the field and their knowledge, practical skills, tastes, and values. When the political atmosphere of the period, its impact on the immigrant population, and the attitude of the local population are analyzed in a holistic perspective, Bourdieu's concepts of capital, field, and habitus are thought to make a significant contribution and deeper meaning to the study.

2. Methodology

This study was based on content analysis, one of the qualitative research designs. The data used in the study were obtained by analyzing written and visual sources. In studies based on content analysis, data can be obtained from documents or documents as well as interviews and observations. Accordingly, the concept of document refers to a wide and comprehensive set of objects, symbols, and related patterns, including written, visual, physical, and digital materials (Özgen, 2022: 177). The main data sources of this study were obtained from nine (9) documentary films about the 1923 Population Exchange. While selecting the documentary films, it was ensured that they were related to the thematic subheadings related to the problem(s) of the study. The conceptual categories created through data analysis were transferred to the MAXQDA software program, and thematic concept networks were created through this program. This program, which enables the systematic evaluation and interpretation of qualitative texts (Özgen, 2019), also contributes to the visualization of the data obtained. As a result, the experiences of the exchange migrants during and after the exchange were reinterpreted by remaining faithful to the narratives in the documentary films.

3. Result

With the 1923 Population Exchange, the immigrants who migrated to Anatolia were involved in the game in the field(s) according to the type and value of capital they owned. In this game, migrants have had to struggle and compete with other agents - other populations or peoples in Turkey - in different fields such as economics, education, culture, language. The experiences of the immigrants, who are positioned according to the types and qualities of capital they possess and who struggle and compete accordingly, have been evaluated in the context of economic, cultural, social capital, and habitus.

Accordingly, the instability in Turkey's economic structure and sociopolitical problems in the aftermath of the War of Independence affected the refugees' economic lives after migration. Both the financial problems of the period - post- war economic distress, the economic instability of a newly established country, and social poverty - and the fact that the property liquidation procedures due to forced migration were not carried out professionally, and that migration was carried out as soon as possible in accordance with the contract signed between the two countries, can be expressed as the main source of economic problems after migration. According to the data obtained from the documentary analysis, it is seen that after migration, the immigrants had housing problems, especially due to unnecessary occupations. They experienced occupational changes in their work and occupations due to migration resettlement policies, and therefore, they experienced economic problems such as poverty. When all these are evaluated, it is seen that after migration, the immigrants experienced a class change in their economic capital.

Various changes have occurred in the cultural capital of the immigrants who were transferred to Anatolia through forced and compulsory migration. All forms of space have changed, including the natural and human environment, language, beliefs, cultural norms, and traditions that the immigrants lived in before and after migration. In this context, the documentaries draw attention to two main issues in the cultural capital of the immigrants who migrated to Anatolia. These are the language problem and symbolic violence. Language, which constitutes the source of the problems between the immigrants and

the local people, has sometimes been a tool of power and domination for the local people who are the carriers of the dominant culture. When the documentaries are examined, it is seen that immigrants are often subjected to symbolic violence practices such as being despised, stigmatized, and humiliated in public spaces because they do not speak Turkish.

Social capital, which can also be defined as the connection between capitals, refers to the network of relationships that individuals/groups have in the social arena. Family, kinship, fellow citizens, and neighborhood relations, which constitute the social capital of the immigrants who migrated to Anatolia, were negatively affected in many ways. When the documentaries are examined, it is seen that some individuals/families/relatives had to be separated from each other due to different reasons, such as migrating on different ships during transportation and/or living in the same neighborhood and on different dates. On the other hand, it was stated that the family and kinship relations of the refugees who were sent to various regions/provinces depending on the settlement policies after arriving in Anatolia were damaged due to "planning-related" problems.

Habitus is what makes all the practices of agents (or groups with the same conditions) systematized because they are the product of applying identical patterns and because they differ from the practices that constitute another lifestyle according to a certain system (Bourdieu, 2015a: 255). The similar experiences and common values put forward by the agents show that the habitus is essentially class-based (Tekin, 2015; Yanıklar, 2010). In the first years of the exchange, there is a clear class distinction (clothing and dress practices, food culture, architectural structure) between the migrants and the local population. This distinction is related to the predispositions such as tastes, value judgments, and habits that both classes possess and internalize. The acquisition of these is related to the habitus internalized by the migrants and locals in different processes and sociospatial environments.

5. Conclusions

The 1923 population exchange between Turkey and Greece is one of the ideological practices of nation-state building that prioritizes the homogenization of the population for both sides and was decided in Lausanne on January 30, 1923. The exchange, which was also considered a minority issue and therefore became a "survival" problem for both countries, was the result of a policy based on building and strengthening the nation-state (Goularas, 2012; Hirschon, 2000).

When the sociospatial and psychosocial consequences of the 1923 Population Exchange are evaluated together through Pierre Bourdieu's relational sociology approach and the game metaphor, it is striking that immigrants were exposed to multidimensional disadvantageous reflections. Accordingly, they had to participate in the game designed by the established actors in the social space they arrived after migration and accepted to play this game according to its rules. This is because of the given space awaiting them in the game and the economic endeavors they will carry out (which endeavor and where they will be settled was planned in advance) and moreover, the immigrants involved in the game encountered various rules in (social) fields such as language and religion. However, the fact that their were not valuable enough and existed at all weakened their struggle in the field(s).

It has been determined through concrete narratives and experiences that the material accumulations, cultural lifestyles, and social values, as well as the social relations of the immigrants who came to Anatolia through the population exchange, were changed (forced to be changed) and transformed in various ways, and that such processes often leave negative traces in the memories. The fact that they were uprooted from their lands where they had lived for years and were subsequently subjected to a series of dramatic (economic difficulties, unnecessary occupations, housing problems) and traumatic (illnesses, loss of family members, exclusion/marginalization) hardships left deep traces in their memories. Although they participated in struggles in areas such as economy, culture, and education through their habitus and capitals, living with a completely different cultural and economic structure from the lands they came from brought along a challenging process. On the other hand, when the dominant sociopolitical context of the period is taken into account, it is determined that the practices of alienation and marginalization produced by the dominant ideological structure in both public and private life disrupted social cohesion. In cope with such negativities in the early periods, the exchange migrants showed partially distant interactions with the local people and tended to keep their own sociocultural relationship networks strong. However, with the improvements in urbanization and economic capital and their integration with the local people (especially with the effect of migration to urban areas), it can be said that they have partially overcome such negativities. In this context, in the first years of the exchange, the immigrants had minimal relations with the local population, but later on, they transferred their cultural richness (agricultural and animal husbandry tools, architectural structure, food culture, linguistic practices, etc.) to Anatolia and a mutual acculturation with the local population developed.

1. Giriş

Göç, doğal faktörlerin ya da beşerî zorlamaların yanı sıra, konforlu yaşam koşullarına ulaşma çabasına yönelen insanın yaşadığı coğrafi lokasyondan ayrılma serüvenidir (Özgen, 2012: 415). Bu nedenle göç, sosyal, iktisadi ve kültürel değişimleri beraberinde getiren ve nüfusun mekânsal dağılımını yeniden dizayn eden ve hatta dönüştüren bir dinamiktir (Sirkeci ve Yücesahin, 2014). Aynı zamanda insanların yeni adetler edindikleri, davranışlar sergiledikleri ve kültürel deneyimler yaşadıkları bir süreçtir (Deniz ve Öksüz, 2017). Çeşitli serüvenleri barındıran göç eylemi, nedenleri ve sonuçları bakımından birçok konuyu içeren sosyolojik, coğrafi, politik ve psikolojik bir olgudur (King, 2012; Tataru, 2019).

Göçler; *zorla*, *zorunlu* ve çeşitli gereksinimleri içeren *gönüllülük* esasına dayalı olmak üzere üç temel gerekçe ile gerçekleşebilmektedir (Özgen, 2014). Göçmenin rızası olmadan, yaşadığı coğrafyadan hukuk dışı ya da cebir yoluyla gönderilmesi *zorla göç* (*forced migration*) eylemine örnek verilebilir. İnsanların, özellikle yıkıcı afetler, savaş, çatışma şiddet ve kalkınma projeleri gibi nedenlerle yaşadığı bölgeden taşınması *zorunlu göç* (*cumpolsory migration*), daha konforlu yaşam koşullarına sahip olmak için gerçekleştirilen göç eylemi ise *gönüllülük* esasına dayalı göç olarak tanımlanabilir (Özgen, 2014: 433-4). Göç kavramına ilişkin ilk iki kavram çoğunlukla birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılabilmektedir. Bu tür kullanımlar, literatüre dayalı alışkanlıklar veya genel yapısal kurulumların bir tezahürü olarak devam edebilmektedir. Oysa asıl gerçeklik oldukça derinliklidir ve bir takım düşünsel tasarımlara dayanabilmektedir. Bu nedenle göç konusu, günümüzde pek çok disipline mensup araştırmacının ilgisini çeken insanlık mücadelesinin önemli konularındandır (Yücesahin ve Özgür, 2006: 16). Bu bağlamda, 1923'te *Türkiye ile Yunanistan'ın taraf olduğu Nüfus Mübadelesi* de resmi antlaşmaya dayalı olarak yürürlüğe konuldu. Belirli etnik ve inanç temelli azınlıkların kararı ve onayı olmadan, yerinden ve yaşam alanlarından uzaklaştırıldılar. Bu yaşatılanlar *zorla göç* pratiği olarak tanımlanabilir. Çünkü bu göçte katılmak durumunda kalan nüfus, I. Dünya Savaşı ertesinde Yunanistan ve Türkiye'nin siyasal ve sosyal yapısının yeniden şekillendiği ve bugünkü sınırlarının oluşturulduğu bir dönemde, yurtlarından zorla koparıldılar (Hirschon, 2000: 6). Bu anlayışla birlikte, her iki ülkenin monolitik ulus devlet yapısına uymayan ve sosyokültürel açıdan ileride problem teşkil etme potansiyeli taşıyan azınlıklar mübadeleye tabi tutuldu. Yunanistan'daki Türk ve Müslüman nüfus Türkiye'ye, Türkiye'deki Rum ve Ortodoks nüfus da Yunanistan'a sevk edildi. Böylelikle, her iki ülke de ulus-devlet kimliğine uygun şekilde, kısmen de olsa farklı etnokültürel kimliklerden arındırıldı ve monolitik kodları tahkim edilmiş oldu.

Nüfusun karşılıklı değiş-tokuş edilmesi anlamına gelen mübadele kavramının kökeni Arapça'da "*bedel*" den türeyen "*karşılıklı değiştirme, bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi/tebeddül*" edilmesini ifade etmektedir. Mübadele göçüne katılan mübadiller ise mübadele edilmiş ve başkalarının yerine ge(tiri)lmış kişiler anlamına gelmektedir (Aysal, 2017; Devellioğlu, 2004). Sepetçioğlu'na (2014: 53) göre mübadele:

İki ya da daha çok devlet arasında imzalanan bir protokol vasıtasıyla hukuksal boyutu, coğrafyası, zaman aralığı, göç yolları ve araçları, taşınmazların durumu gibi meselelerin belirli esaslara oturtulmuş şekilde uygulandığı ve bunların (nüfusları değiş-tokuş edecek devletlerden oluşan) karma ve/veya uluslararası bir komisyon aracılığıyla yürütüldüğü ve/veya denetlendiği; göç ettirilecek nüfusun ırk, din, dil gibi birtakım niteliklerinin ve göç

edilen yer(ler) ile iskân birimlerinin daha evvel tespit edildiği; hatta göçmenlerin iâşe, sağlık gibi ihtiyaçları için özel birimlerin kurulduğu, sistematik ve kurallar çerçevesinde hayata geçirilen zorunlu nüfus hareketidir.

Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen 1923 nüfus mübadelesi, pek çok akademik çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalarda, büyük oranda mübadelenin ekonomik (Belli, 2006; Emgilli, 2014) ve politik (Aktar, 2007; Şenışık, 2016) bağlamlarına yer verilmiştir. Yanı sıra, mübadelenin ekonomik, sosyal ve siyasal yönlerini bir bütün olarak ele alan çalışmalar (Arı, 1990, 1995, 2017; Emgilli, 2009, 2017) da mevcuttur. Fakat beşerî coğrafya alanında bu tür çalışmalar pek kısıtlıdır. Bu kısıtlılık durumu, aynı zamanda mevcut çalışmanın temel motivasyonunu oluşturan en önemli etkenlerdendir.

Bu çalışmada amaç, mübadele ile Anadolu'ya göç eden nüfus ile yerel halk arasındaki etkileşime dair genel kabul-uyum veya red-dışlanma gibi algı, tutum ve davranışları, Fransız düşünür Pierre Bourdieu'nun *düşünümsel sosyoloji* adını verdiği yaklaşım üzerinden anlamaktır. Bourdieu'nun sosyoloji anlayışı, herhangi bir sosyal bağlamanın ve bu bağlamı oluşturan yapının anlaşılması bakımından göç çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Nitekim “yaşam tarzı göçü” (*lifestyle migration*) araştırmalarında Bourdieu'nun kavramları kayda değer bir perspektif sunar. Bu çalışmalar, bireylerin ve grupların sahip oldukları niteliklere bağlı göç etme motivasyonlarını ya da daha iyi yerlerde yaşama arzularını *habitus* ve *sermaye* üzerinden açıklamaya çalışır (Jolivet ve Pereira, 2021; Oliver ve O'Reilly, 2010). Diğer yandan göç sonucunda bireylerin kültürel, sosyal ve ekonomik yaşantılarında meydana gelen değişimler ve kopuşlar sıklıkla Bourdieu'nun sermaye kavramına atıfla analiz edilir. Bu araştırmalar göçmenlerin sahip oldukları ya da edindikleri sermayelerin alan içerisindeki işlevselliğine, faydalarına ve dönüşümlerine değinir (Cederberg, 2012; Erel, 2010; Nowicka, 2015; Sayımlar ve Coşkun, 2023; Smith vd., 2019). Bourdieucu yaklaşımda *alan* önemli yer tutar ve içerisinde yapılanan güç ve mücadele ilişkileri de göç araştırmalarına konu olmaktadır. Özellikle göçmen grupların farklı alanlardaki *pozisyonlarına, eşitsiz güç ilişkilerine ve karşılaştıkları zorluklara odaklanan* (Allour, 2021; Kalaylıoğlu, 2015; Liu vd., 2022; Ma ve Wu, 2020; Yu, 2023) çalışmalar, alandaki yapıları ve failleri ilişkişel bir biçimde analiz ederler.

Bourdieu'cu analiz, nüfus mübadelesi sonrasında alanda mücadele eden bireylerin sahip oldukları sermayelerin sağlamış olduğu avantaj ya da dezavantajları bir arada görmeyi sağlar. Diğer yandan, mübadillerin *alanı* algılama biçimleri ve bilgi birikimleri, pratik becerileri, beğeni ve değerleri gibi bir takım içsel koşulların açıklanması da buna dâhil edilebilir. Dönemin siyasal atmosferi, mübadil nüfus üzerindeki etkisi ve yerli nüfusun göstereceği tutum bütüncül bir perspektifle analiz edildiğinde, Bourdieu'nun *sermaye*, *alan* ve *habitus* kavramlarının çalışmaya önemli katkı ve derinlikli bir anlam kazandıracağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, araştırmanın temel veri setine kaynak oluşturan dokuz (9) belgesel film analiz edilmiş ve aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- Türkiye'ye yerleş(tiril)en mübadillerin sahip oldukları *sosyal, kültürel* ve *ekonomik sermayeler* nelerdir?
- Nüfus mübadelesi sonrasında, mübadillerin sermayelerinde herhangi bir kopuş yaşanmış mıdır? Yaşanmış ise bunun yansıması ne(ler) olmuştur?

- c) Mübadiller ile yerel halk arasında kabul-uyum, red-dışlanma ve/ya çatışma yaşanmış mıdır? Yaşanmış ise konuya dair ayrıntılar nelerdir?

2. 1923 Nüfus Mübadelesinin Politik Bağlamı

Bir olgu olarak çeşitlilik (kimlik, aidiyet ve kültürel farklılıklar), siyasal iktidarlar tarafından her zaman ve her koşulda kabul görmeyebilir. Özellikle ulus-devlet sistemleri neredeyse tamamen monolitik bir kurulumla dayalı oldukları için toplumsal çeşitliliğe mesafelidir. Tıpkı modern Türkiye ve Yunanistan'ın inşa süreçlerinde olduğu gibi farklı kültürel kimlikler ya göçertilmiş ya da asimilasyona tabi tutularak ulus-devlet ideolojisine uygun, türdeş bir toplum inşa edilmiştir. Bu bağlamda, 20. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu topraklarının muhtelif kültürünün yadsınması, tektürel bir ulus oluşturma motivasyonudur (Kaya, 2011). Ulus-devlet ideolojisini yansıtan bu yapısal kurulumlardan biri de 1923 yılında Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan nüfus mübadelesi sözleşmesidir.

Ege'nin iki yakası arasında gerçekleşen 1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi, iki devlet arasında uzun süren bir politik çekişmenin sonucudur. Bu olayın asıl temelleri, Osmanlı himayesinde bulunan Rum halkının 19. yüzyıldaki bağımsızlık hareketine dayanmaktadır. 1829 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan; başta Trakya, Batı Anadolu ve Kıbrıs adası olmak üzere tarihsel bağlam ve “*demografik özellikleri*” de ileri sürerek Osmanlı aleyhine bu yerlerde genişlemeye çalışmıştır. Fakat genişlemeye dair ataklar, 1922 yılında Büyük Taarruz savaşıyla sona ermiş (Bozdağlıoğlu, 2014:10) ve Yunanlılar bu savaş sonucunda ağır ve büyük bir yenilgi almıştır (Kırmit, 2021:150). Bu muharebeden sonra Lozan'da toplanan Türkiye heyeti, Trakya Sorunu, Adalar Meselesi, Azınlıklar Konusu gibi meseleler için Yunanistan'la görüşmeler gerçekleştirmiştir. Lozan'da azınlıklar meselesi içerisinde değerlendirilen Türkiye'deki Rumların ve Yunanistan'daki Müslüman Türk nüfusun değişimi 30 Ocak 1923'te kararlaştırmıştır. Uluslaşma ve dolayısıyla demografik homojenleşmeye yönelik bu karara ilişkin fikir, ilk olarak 1914'te dönemin Yunanistan Başbakanı Venizelos (1864-1936) tarafından, iki ülke arasında ortaya çıkan zorlukları çözmek için önerilmiştir (Yıldırım, 2006). Yanı sıra, nüfus mübadelesine ilişkin düşüncenin Türkiye tarafından da çeşitli mecralarda dillendirildiği ifade edilmiştir. Aktar'a (2005) göre, Anadolu'daki savaş ve mücadele hali devam ederken, Ankara hükümeti mübadele fikrini dile getirmeye başlamış ve konu ilk olarak, Ankara Hükümeti'nin Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Avrupa ziyaretlerinde dile getirilmiştir¹. Dolayısıyla mübadele, Lozan'da karara bağlanmadan önce her iki ülkenin de planları dâhilinde olan ve ulusal birlik için sağlam bir çözüm yolu olarak düşünülmüştür. Sonuç olarak 30 Ocak 1923'te imzalanan Nüfus Mübadelesi sözleşmesinin ilk maddesine göre Anadolu'da yaşayan Ortodoks Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Müslüman Yunan uyruklu nüfus, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zoraki göçe tabi tutulmuştur. Bu karara göre göç edenler ancak taraf ülkelerin izni dâhilinde geri dönebileceklerdir (Goularas, 2012:130).

Mübadele sözleşmesinin 10. ve 11. maddesi gereği, Türkiye ve Yunanistan'dan göç edecek mübadillerin mal tasfiye ve taşınma işlemleri için iki ülke arasında karma bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır (Arı, 1995; Çapa, 2001). Böylece Türkiye ve Yunanistan, mübadelenin bir an önce gerçekleşmesi için hazırlıklara başlamıştı. Türkiye, Anadolu'ya gelecek Müslüman-Türk nüfusunun mal beyanları, beslenme ve sağlık sorunlarını üstlenmesi için 13 Ekim 1923'te “*Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti*”ni kurmuştur. Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti de bu süreçte aktif rol oynamıştır.

Mübadiller, 1 Mayıs 1923'ten itibaren gemi, tren vb. araçlarla Anadolu'ya sevk edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte birçok olumsuz koşullara maruz kalan mübadiller, dönem içerisinde etkisini yoğun biçimde gösteren, *sıtma*, *kızamık*, *çiçek* (Bildirici, 2019) gibi hastalıklar nedeniyle ciddi can kayıpları yaşanmıştır.

Mübadiller, Anadolu'ya vardiktan sonra İstanbul, İzmir, Samsun, Mersin, Bandırma Tekirdağ, Mudanya, Tuzla, Çatalca, Erdek, Kayalar, Kozan, Antalya, Ulukışla, Niğde (Çapa, 2001) gibi merkezlerde sağlık taramasından geçirilmiştir. Daha sonra iskân süreci başlamış ve mübadiller, İzmir *Mintıkası*; Sivas *Mintıkası*, Adana *Mintıkası*; Antalya *Mintıkası*; Konya *Mintıkası*; İstanbul *Mintıkası*; İzmit *Mintıkası*; Bursa *Mintıkası*; Samsun *Mintıkası*; Trakya *Mintıkası*; Karesi *Mintıkası* (takriben Biga Yarımadası) gibi bölgelere yerleştirilmiştir (Güner, 2007). Bu bölgelerde mübadillerin barınma/konaklama ihtiyaçlarının giderilmesi için üç yerleşim tipi belirlenmiştir. Bu yerleşim birimlerinden *ilki* “baraka, huğ ve kamış” türünde inşa edildiği alana uygun nitelikte ve taşınmaya uygun yapılarıdır. *İkincisi*, “iktisadi ev” niteliğinde daha düşük bütçeli ve geçici yerleşime uygun meskenlerdir. *Üçüncüsü* ise “karşılıklı değişim-mübadele” sonucunda boşalan konutların dağıtılmasıdır (Cengizkan, 2003:23).

Nüfus mübadelesiyle birlikte, Ege'nin karşı tarafından (Yunanistan'dan) Anadolu'ya 460.000 Müslüman gelirken Anadolu'dan Yunanistan'a yaklaşık 1.200.000 Rum gitmiştir (Arı, 1995:113). Zorla göçe tabi tutulan bu nüfusun ekonomik, psikososyal ve kültürel yaşantıları birçok bakımdan olumsuz etkilenmiştir. İskân sonrasında mübadiller hem çevresel hem de çeşitli sağlık sorunlarıyla baş etmek zorunda kalmışlardır. Örneğin, Samsun'un Çarşamba Ovasına yakın bataklık ya da yüksek alanlara yerleştirilmeleri ve bu yerlerde baraka ve çadır türü geçici meskenlerde “barınmaları”, pek çok hastalığa ve ölüme sebebiyet vermiştir. Bundan dolayı Mübadele, İmar ve İskân Vekâlet'inin bölgeye görevlendirdiği müfettiş raporuna göre mübadillerin ivedilikle; uygun arazilere ve konutlara yerleştirilmesi, sağlıklarına kavuşabilmeleri için sağlıklı gıdalarla beslenmeleri gerektiği vurgulanmıştır (BCA, 272.79.72.3.33-3, 22 Eylül 1924).

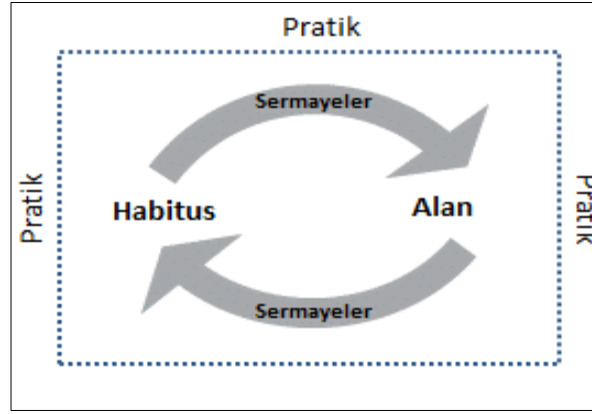
Mübadele uygulaması her ne kadar ulus-devlet için gerekli görülmüş (Aktar, 2005) olsa da yarattığı sonuçlar bakımından birçok kişi için travmalar yaratmıştır. Çünkü tahsis edilen kimlikler veya resmî belgeler toplumsal birliktelikler için yeterli olmayabilir. Burke'ün (2017: 9) de belirttiği gibi insanlar birbirlerine belgeler ve mühürler ile bağlı değildir. İnsanlar benzerlikleri, uyumları, duygudaşlıkları aracılığıyla yakınlık kurarlar. İki ulus devlet arasındaki en güçlü dostluk bağı yasaların, geleneklerin ve yaşam alışkanlıklarının benzerliklerinden doğar. Çünkü bu yaşamsal formlar, politik (ideolojik) antlaşmalardan daha güçlüdür.

3. Pierre Bourdieu'nun Eylem Kuramı ve Üç Temel Kavram

Yakın dönem sosyoloji kuramcıları arasında yer alan Pierre Bourdieu, toplumu oluşturan yapılara ve faillere getirdiği ilişkisel perspektif ve ortaya koyduğu eylem teorisi ile bilinmektedir (Ayyıldız, 2022; Calhoun, 2014). Toplumsal yapıları incelerken öne sürülen teori ve pratik arasındaki dikotomik çıkmaza değinen Bourdieu, eylemsiz teorinin ve teorisiz eylemin imkansızlığına işaret eder. Bu nedenle Bourdieu, her araştırma ediminin aynı anda hem ampirik hem de kuramsal olduğunu savunur (Bourdieu ve Wacquant, 2014). Bu yaklaşım, Bourdieu'nun, öznelcilik ve nesnelcilik zıtlığını reddettiği ve olaylara/olgulara ilişkisel yaklaştığı anlamına gelmektedir. Zira Bourdieu, yapısalcı yaklaşımın

pasifleştirdiği özne (kukla) ile varoluşçu görüşün kesin yetki verdiği özneye (tanrısallığa) mesafeli yaklaşarak ikisi arasında bağıntı kurar (Gürbüz ve Ongur, 2020). Dolayısıyla Bourdieu'nun *eylem teorisi*, “anamlı toplumsal davranışın değil, daha ziyade ‘toplumsal değerlerin yaratılması’nın araştırılmasıdır” (Reynaud ve Bourdieu, 2004: 141-142).

Bourdieu'nun yaklaşımı, büyük ölçüde Fransanın sömürgeleştirdiği Cezayir’de (askeri ve akademik görev süresince) gerçekleştirdiği bilimsel çalışmalar ile şekillenmiştir. Buradaki deneyimleri, kendisine has bir yöntem geliştirmesine ve sosyal meselelere yönelik nesnel yapılar ile öznel anlam ve pratikleri bir arada sunan karşılıklı etkileşim *-ilişkisellik-* konusunda benzersiz bir perspektif geliştirmesini sağlamıştır (Calhoun, 2014). Bourdieu sosyolojisinin yapı taşı olan *ilişkisellik*; gerçeği tözlerle değil, ilişkilerle özdeşleştirir. Bunlar, sıradan insanların gözüne “görünmeyen ilişkilerdir”. Böylece *ilişkisellik*, semboller kendi bağlamlarına has bir biçimde değil, karşılıklı benzerlik ve farklı niteliklerini ortaya koyan bir yaklaşımdır (Şekil 1) (Swartz, 2018: 91).

Şekil 1. Pratik/eylem içerisinde Habitus, Alan ve Sermaye ilişkisi (Hunter vd., 2015: 5)

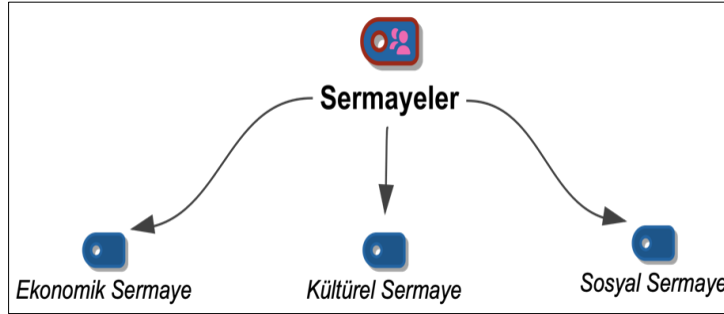
Bourdieu'nun toplumu inceleme ve algılama biçimi alışılmışın dışında bir yöntem ve kavramsallaştırmaya dayanır. Zira toplumsal olgulara ve olaylara ilişkin çıkarımlarında rasyonel mantığın tek başına belirleyici olmadığını, bununla beraber bireylerin/toplumların davranışlarını şekillendiren pratik, çıkar, sezgi ve yatkınlıkların da önemli birer etken olduğu ifade edilir. Bourdieu bu yaklaşımını *oyun* üzerinden metaforlaştırır. Ona göre toplumsal arenalar, ödülleri daha çok ve güçlü olması dışında bir oyuna benzer. Oyunlar, doğası gereği sadece basit kuralların kavranmasıyla ya da bunlara uyulmasıyla değil, oyun içerisindeki “anlayış”ların da benimsenmesiyle oynanır (Calhoun, 2014: 78).

Oyun metaforu ile *alanların*, *sermayelerin* ve *habitusun* yapısal özellikleri izah edilir. Nitekim oyun içerisindeki her bir oyun farklı alanlara tekabül eder. Oyunda her bir oyuncunun elindeki sermayesi (ya da Bourdieu'nun *kart* olarak metaforlaştırdığı kavram) onun oyun oynama kabiliyetini belirleyen ve yönlendiren güçtür. Oyun içerisindeki oyuncuların sahip oldukları ve içselleştirildikleri yatkınlıklar ve davranış örüntüleri olan *habitus* da bir diğer belirleyici güçtür. Bourdieu, oyun metaforunda, oyuncuların oyunu oynamaya değer görmelerini ve rekabet etme motivasyonlarını da hesaba katar. Ona göre her bir oyuncu, oyun içerisindeki mücadeleye ve rekabete katılmak için kazanılacakların ya da kaybedileceklerin muhakemesini yapar. Bu yüzden oyuncular oyuna ikna

(*illusio*) oldukları ve bahislere/kurallara inancı (*doxa*) paylaştıkları ölçüde katılırlar (Bourdieu, 2006; Bourdieu ve Wacquant, 2014: 82).

Bourdieu'cu analizde oyunun oynandığı yer olarak tanımlanan alan (*field*) kavramı, çeşitli otoritelere ve gruplara bağlı olarak kendi içinde bir hiyerarşi ve ilişkiler farklılığı barındırır (Koçali, 2020). Alan(lar) *sosyolojik/politik/ekonomik* meselelerin baş gösterdiği konumlardır. Böylece sosyal ilişkileri meydana getiren ve sayısız kademedan oluşan alan, *rekabet ve çatışma mekânıdır* (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 26). Bu bağlamda *alan* farklı pozisyonlar ve mücadeleler arasındaki bağıntıların ilişki ağı olarak ifade edilebilir.

Bourdieu'ya göre alanların toplumsal mücadele arenalarını oluşturması, her alanın kendine özel oyun kuralları ve ödüllere sahip olmasından ileri gelmektedir (Calhoun, 2014). Alan içindeki oyunlara ve mücadeleye dâhil olmak için oyunun (alanın) kurallarını bilmek gerekmektedir. Bu kurallar, alanların sahip olduğu birtakım yapısal özelliklerle ilgilidir. Buna göre alanların yapısal özelliklerinden *ilki* sermayedir. Bourdieu'ya göre bir *sermaye* (ekonomik, kültürel ve sosyal) herhangi bir alan içerisinde mücadelenin başat aracıdır. Sermaye, alanda eyleycilerin elinde bulunan silah olarak metaforlaştırılır. Bu nedenle sermaye, alanda güçlü olmaya ve hatta nüfuz kurmaya olanak sağlayan araçtır (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 82). Dolayısıyla alandaki mücadelelere katılım ile sahip olunan sermaye türü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Tüm bu tanımlamalar bağlamında sermaye(ler); *ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye olmak üzere üç kategori altında değerlendirilmektedir* (Şekil 2).

Şekil 2. Pierre Bourdieu'nun Sermaye yaklaşımını temsil eden Sermaye türleri

Calhoun (2014: 107) sermaye kavramına ilişkin şu tanımlamalarda bulunur:

- (a) Eyleycilerin elde etmek için çaba sarf ettikleri, farklı nitelikleri barındıran kaynaklardır.
- (b) Sermayeler özgüllüklerini farklı alanların ürünü olan toplumsal ilişkilerden devşirdikleri için kaçınılmaz olarak toplumsaldırlar.
- (c) Sermaye edinme girişimleri hikâyenin önemli bir kısmıdır. Ancak asıl kısım sermayenin yeniden üretim ve birbirine dönüştürülme biçimleridir.

Ekonomik sermaye, en açık biçimiyle maddi olanı sağlayan ya da mülke dönüşebilen her şeyi kapsar. Örneğin, ekonomik açıdan zenginliği gösteren para, altın, elmas, vb. değerli madenler ya da konut, araç gibi mülklere sahip olmak ekonomik sermaye alanındaki yetkinliği göstermektedir. Bourdieu, ekonomik sermayeyi diğer sermaye türlerinden farklı bir yerde konumlandırır. Ona göre *ekonomik sermaye*, geçerliliği ve kabul görme yetisinden dolayı *kültürel sermaye* ve *sosyal sermaye* üzerinde çoğu zaman bir güç olabilmektedir. Çünkü ekonomik sermaye, diğer sermaye türleri üzerinde

etkin ve yetkin bir güçtür. Ekonomik sermaye; *kültürel*, *simgesel* ve *sosyal sermaye*yi farklı yollardan dönüştürmeye muktedirdir (Swartz, 2018). Söz gelimi maddi/parasal gücü elinde bulunduran bir birey, kültürel sermayesini geliştirecek (üst düzey niteliğe sahip okullarda eğitim alması, çeşitli sanatsal faaliyetlere katılması, istediği yerlere seyahat etmesi vb.) bir imkâna sahip olması, ekonomik sermayenin diğer sermaye türlerine desteğini/dönüşümünü göstermektedir.

Kültürel sermaye, Bourdieu'nun sermayeler yaklaşımında genişçe yer verdiği bir diğer sermaye türüdür. Kültürel sermaye ile ifade edilen, kültürel birikimin alanlar içerisinde bireylere sağladığı avantajlardır. Söz konusu 'alan'lar; eğitim, din, dil olabileceği gibi belli bir toplumsal sınıfın değerlerini ve ideolojisini kapsayacak şekilde de var olabilmektedir. Kültürel sermayenin üç hali bulunmaktadır (Swartz, 2015). Bunlardan *ilki*, kültürün *bedenselleşmesidir*. Bu, bireyin toplumsallaşma aracılığıyla edindiği, içselleştirdiği ve pratiğe döktüğü eğilimlerin toplamıdır. Örneğin kültürel sermayesi yüksek ebeveynlerin pedagojik eylemler ile çocuklarına aktardıkları dil becerileri, resim çizme yeteneği vb. yatkınlıkların geliştirilmesi örnek verilebilir. *İkincisi*, kültürel sermayenin *nesnelleşmiş* olarak nesnelerde inşa edilmesidir. Söz gelimi teleskop ya da piyano gibi özel eğitim ve beceri isteyen nesnelerin kullanımı, belli bir kültürel sermayenin varlığıyla doğrudan bağlantılıdır. *Üçüncüsü* de kültürel sermayenin *kurumsallaşmış* halidir. Kurumsallaşan kültürel sermayenin yapılanmış olduğu bilindik alan eğitimidir. Eğitim süreciyle elde edilen unvanlar (akademi alanında profesörlük, eğitim alanında müdür, vb.) toplumdaki kültüre bağlı sınıfsal ayrımı göstermektedir.

Bourdieu'nun sermaye kavramına ilişkin üçüncü boyutu *sosyal sermayedir*. *Sosyal sermaye*, resmileşmiş tanıma ve tanınma ilişkilerinin süre(k)li etkileşim halinde olmasıyla bağıntılı gündelik unsurların güncel ve olası birlikteliğidir. Başka bir ifadeyle sosyal sermaye bir gruba ve topluma özgü mensubiyetin ürünüdür (Bourdieu, 1983:183). Dolayısıyla sosyal sermaye grup üyelerinin, diğer üyelerle olan ilişkileri, çıkarları, yükümlülükleri, ayrıcalıkları ve inisiyatifleridir (Göker, 2014: 283). Örneğin, bir [coğrafyacının] akademisyenin kendi alanında faaliyet gösteren coğrafya dernekleri, coğrafya dergileri ya da coğrafya bölümleri ile olan ilişkisi, çoğu zaman bir tarihçinin etkileşimde bulunduğu alanlardan daha farklıdır. Dolayısıyla bireyin sahip olduğu sermaye(ler) ve ait olduğu toplumsal alan içerisindeki konumu, sahip olduğu sermaye(ler) ile doğrudan ilişkilidir.

Alanların *ikinci* yapısal özelliği *habitusla* ilgilidir. Kavramsal olarak habitusun ne olduğuna ilişkin birden fazla tanımlama vardır. Bunlar Bourdieu'nun farklı kullanımlarına bağlı değişmekle beraber en temelde; nesnelcilik ve öznelcilik arasındaki diyalektik ilişkide bedensel yatkınlıkların ve bilişsel şablonların anlam kazanmasını ifade eder. Sosyal mekânda, yapı ve eyleyici arasındaki bilişsel ve duyuşsal ilişkiye dikkat çeken *habitus*, hem fail/yapı sorununu ele almak için programlı bir araştırma önerisi sunar hem de ideal tip bir eylem örüntüsüne işaret eder (Swartz, 2018:394). Detaylandırmak gerekirse Bourdieu, "eylemi, 'öznesiz' tekdüze olarak algılayan nesnelci anlayış ile farkındalığı kesin ve niyeti belli öznelci" ön görüşünden kurtarma motivasyonu ile sosyal ilişkileri açıklayan bir şema olarak *habitusu* önerir (Çeğin ve Göker, 2015: 18).

Habitus, bireysel ya da kolektif düzeyde sahip olunan yatkınlıklar bütünüdür. Çoğu zaman *alışkanlığa* denk görülmektedir. Ancak Bourdieu habitusun alışkanlıklar olarak anlaşılmasına karşı çıkar (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020). O habitusu, tekrar eden mekanik alışkanlık kümesi olarak görmez,

aksine dünyayla etkin ve yaratıcı ilişki olarak habit [alışkanlık] nosyonunu merkezde tutar (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 112).

Habituslar, alanların yapısal/nesnel tipolojilerinin özne tarafından benimsenmesi ve pratiğe bağlı olarak dışsallaştırılmasıdır. Deneyimlerle ilişkili olarak toplumsal yapıların *düşünme, algılama, eyleme geçme* biçimlerine nakşolunması ve bunun bedensel bir yatkınlık sistemine dönüşmesidir (Etil ve Demir, 2014: 339). Bu durum, habitusun *bedenselleşmesi* olarak tarif edilmektedir. Örneğin, içinde bulunduğumuz kültürel sınıfa bağlı olarak yaşamı anlama/kavrama mertebemiz ya da gündelik yaşam kurallarına yönelik algı ve tutumlarımız (toplumsal cinsiyet rollerine yönelik yorumumuz, moda ve yemek kültürümüz, bilime, sanata karşı tutum ve algımız vb.) sınıf habitusumuzun bedenselleşmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden *habitus*, toplumsal inşaaya dayalı olarak pratik edinilmiş ve sürekli bir biçimde bu işlemlere yönlendirilmiş ve yapılandırılmış sistemlerdir (Bourdieu ve Wacquant, 2017). Dolayısıyla;

Habitus, bir anlamda bireyin karakteristik eylem eğilimleri seti olarak ortaya çıkar. Bu eğilimleri toplumsal düzen içindeki konumlara uygun kılan bir sosyal süreç vardır. Başka bir ifadeyle kişi statülerine uygun rolleri oynamayı öğrenir. Ancak *habitus* bundan daha fazlasıdır; kurumlar ve bedenler arasındaki buluşma noktasıdır. Yani o, biyolojik bir varlık olarak her bireyi, sosyokültürel düzene *-farklı hayat oyunları ve anlamlarını koruyacak, oyunu sürdürebilecek biçimlerde-* bağlayan temel formdur (Calhoun, 2014: 104).

Sonuç olarak *habitus*, hem eyleyicilerin kendi yapılandırdıkları hem de içinde bulundukları alan(lar) tarafından yapılandırılan davranış örüntülerinin inşa ve yoğrulma pratiğidir. Böylece *habitus*, bireyin içsel dürtüleri yoluyla eyleme/pratiğe dâhil olurken *alan* bireylerin/grupların dışındaki harici yapılar ile eyleme/pratiğe müdahil olmaktadır (Kalogeropoulos, vd., 2020). Söz gelimi *habitus*, nasıl yapılması gerektiğini bildiğimiz fakat çoğunlukla “niçin”ini açıklayamadığımız bilgiler zaman içinde toplumdan farklı sosyalleşmelerle öğrendiğimiz, eğilimlerimiz ve yönelimlerimizi belirleyen, bize kimliğimizi kazandıran, hatta farklı durumlarda gerçekleştirebileceğimiz stratejilerde etkilidir (Palabıyık, 2020: 12). Yanı sıra, *alanlar* belirli bir habitusun gerçekleş(tirilebil)eceği arenaya veya sosyal bağlama atıfta bulunur. *Habitus* ise alanlara özgü kuralların maddi yönünün bir ürünüdür. Bu nedenle *alan* daima *habitus* üzerinde yapıcı bir güçtür. Buna karşılık *habitus*, gayrete degecek merama ve değere karşılık, anlam yüklü bir dünya olarak *alanın* kurulmasını sağlar (Bourdieu ve Wacquant, 2014:118). Bu açıklamalar, alan ve habitus arasındaki bağıntıyı daha şeffaf kılmaktadır. Nitekim alan, varlığını sürdürmek için habitusu şekillendirir. Çünkü alanlar oyun içerisinde yeniden üretimi üstlenecek eyleyicilerin varlığına gereksinim duyar. Bu gereksinim ise habitus aracılığıyla sağlanır. Dolayısıyla *habitus*, alanlardaki yeniden üretimi gerçekleştirerek alanın devamlılığını sağlar (Baran ve Özsöz, 2013). Özetle *habitus*, eyleyicilerin oyun içerisindeki bilişsel ve davranışsal tutumlarının şekillenmesine yönelik eğilimlerden oluşur.

4. Materyal ve Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden içerik analizine dayalı olarak yapılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler, yazılı ve görsel kaynakların çözümlenmesiyle elde edilmiştir. İçerik analizine dayalı çalışmalarda veriler; görüşme ve gözlemin yanı sıra doküman veya belgelerden de temin

edilebilmektedir. Buna göre doküman/belge kavramı; yazılı, görsel, fiziksel ve dijital materyalleri içeren geniş ve kapsamlı nesneler, simgeler ve ilgili örüntüleri ifade eder (Özgen, 2022: 177). Bu araştırmanın temel veri kaynakları da 1923 Nüfus Mübadelesini konu alan dokuz (9) belgesel film den temin edilmiştir. Belgesel filmler seçilirken çalışmanın problem(ler)ine ilişkin tematik alt başlıklarla bağıntılı olmasına dikkat edilmiştir. Verilerin analiziyle oluşturulan kavramsal kategoriler, MAXQDA yazılım programına aktarılmış ve bu program marifetiyle tematik kavram ağları oluşturulmuştur. Sistemati k bir şekilde nitel metinlerin değerlendirilmesine ve yorumlanmasına olanak sağlayan bu program (Özgen, 2019), elde edilen verilerin görselleştirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak mübadele sırası ve sonrasındaki süreçlerde, mübadillerin yaşantılarına dair deneyimler, belgesel filmlerdeki anlatılara sadık kalınarak yeniden yorumlanmıştır. Benzer şekilde; gözlem, görüşme ve belge incelemesi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamlarında, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik süreçlerin izlenmesi (Şimşek ve Yıldırım, 2013) de nitel araştırma desenlerinin genel uygulamalarındandır.

4.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın temel veri kaynakları, 1923 Nüfus Mübadelesini konu alan dokuz (9) belgesel film den oluşmaktadır (Çizelge 1). Belgesel filmler seçilirken, çalışmanın problem(ler)ine ilişkin tematik alt başlıklarla bağıntılı olmasına dikkat edilmiştir. Youtube sosyal medya platformunda “1923 Nüfus Mübadelesi”ne ilişkin tarihi, kültürel, biyografik, savaş ve sosyopolitik gibi birçok belgesel film bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle mübadillerin yaşamlarına odaklanan, biyografik, toplumsal odaklı belgesel filmlerden yararlanarak çalışmada kullanılacak veri setleri elde edilmiştir. Ayrıca 1923 Nüfus Mübadelesi’ni konu alan ilgili literatürden (roman, kitap ve makalelerden) de yararlanılmış ve araştırmaya katkı sağladığı düşünülen çeşitli veriler temin edilmiştir.

Nitel araştırmalarda verilerin analizi, verilerin elde edilmesi ve uygun hale getirilmesini, kodlanmasını ve ilgili kodların temalara indirgenmesini ve nihai olarak görselleştirilmesini içeren bir dizi süreci ifade eder (Creswell, 2013: 180). Bu kapsamda, araştırma için gerekli veri setine kaynak teşkil eden dokuz (9) belgesel film, detaylı bir şekilde izlenmiş/incelenmiş ve elde edilen veri setleri, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, genel bir tanımlamayla yazılı ya da diğer materyallerin içeriğine dair mesajları ve/veya anlamları objektif ve sistemati k bir biçimde gruplandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma işlemidir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). İçerik analizine dair daha detaylı çözümler ise *tematik içerik analizi* (meta-sentezi) tekniği ile yapılmıştır. Bu teknik ile amaç, konuya ilişkin çözümleme, açıklama ve tanımlamaları yapmaktır. Nitel olarak var olan bilgiyi genişletmek ve ilerletmektir. Böylelikle elde edilen nitel bulgulara dayalı daha net, anlaşılır ve derinlikli anlamlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin analiziyle elde edilen kategorik kavramlar, MAXQDA yazılım programına aktarılmış ve bu program marifetiyle tematik analiz tekniğine ilişkin kavram ağları oluşturulmuştur. Sistemati k bir şekilde nitel metinlerin değerlendirilmesine ve yorumlanmasına olanak sağlayan bu program (Özgen, 2019), elde edilen verilerin görselleştirilmesine de katkıda bulunmaktadır. 1923 Nüfus Mübadelesi’ni konu alan bu çalışmada da mübadele sırasında ve sonrasındaki süreçlerde, mübadillerin yaşadıkları

deneyimlere yer veren belgesel filmlerdeki anlatı ve tanımlamalar analiz edilmiş ve tematik bütünlüğe uygun kavram ağları üretilerek yorumlanmıştır.

Çizelge 1. Araştırmaya veri seti oluşturan belgesel filmlere ait bilgiler ve belgesellere konu olan mübadillerin geldikleri yerler.

No	Belgeselin adı	Göç edilen bölge	Yayın yılı	Yayıncı/ Yayın Linki
B1	Selanik Göçmeni Nurşen Temizel ile Sözlü Tarih Görüşmesi	Selanik	2021	Youtube/Konak Belediyesi
B2	1924 Nüfus Mübadelesi Belgeseli	Selanik	2017	Youtube/Gürhan Özsamancı
B3	Yüz Yaşında Üç Çocuk Mübadele	Girit	2021	Youtube/Selçuk Efes Kent Belleği
B4	Giritli Mübadillerin Son Durağı Çukurova	Girit	2017	Youtube/Yüksel Hançerli
B5	Mübadelenin İki Köyü: Bölüm 2	Girit	2013	Youtube/Lozan Mübadilleri Vakfı
B6	Tarsus'ta Yaşayan Giritliler'in Hikâyesi	Girit	2017	Youtube/CNN TÜRK
B7	Ata Yurdundan Ana Yurduna; 98. Yılında Mübadelenin Öyküsü	Girit	2021	Youtube/Konak Belediyesi
B8	Mübadele Belgeseli	Selanik, Yanya, Girit	2013	Youtube/Lozan Mübadilleri Vakfı
B9	Acı Göç: Mübadiller Hep Topraklarını Sayıkladı	Kavala ve Girit	2022	Youtube/+90

Belgeseller, yaşamsal gerçekliğin materyaller vasıtasıyla bir araya getirildiği, eğitici ve öğretici özellikleri olan görsel çalışmalardır. Dahası olguların belgelendiği ve konu ile izleyici arasında açık bir diyalogun üretildiği alanlardandır (Gün, 2012). Belgeler yardımıyla geçmişe dair herhangi bir olayın olduğu gibi betimlenmesi ve konuya dair bağlantıların ortaya çıkarılmasıdır. Farklı amaç ve tematik bağlamları olsa da belgeseller, toplumsal gerçekliğin ve hafızanın şekillenmesinde önemli etkileri olan yapıtlardandır. “1923 Nüfus Mübadelesi”ni konu alan ve dokuz (9) belgesel filminden temin edilen veriler de bu çalışmanın temel veri seti olarak kullanılmıştır. Hiç şüphesiz titiz çalışmalarla yürütülen, nesnel ve gerçekçi bir anlayışı benimseyen belgeseller, tarihin görselleşmesini sağlayan (Öztaş, 2008) öğretici yapıtlardır. Bununla birlikte belgeseller ve filmler yapıları gereği, yönetmen ve katılımcı arasında yoğun etkileşimlere neden olduğu da bir gerçektir. Yönetmen, sosyal oyunculara *-katılımcılara, oyunculara vb.-* doğrudan seslenirken seyirciyle dolaylı bir iletişim kurar. Sosyal oyuncularla ilişkisi *iş birlikçi* olabileceği gibi *karşıtlık* üzerine de kurulu olabilir. Dolayısıyla bu kurguda yönetmenin sosyal katılımcı söylemlerine fazla güvenmesi ya da bu söylemlere müdahale etmesi olasıdır (Solim, 2023: 11). Bu olasılıklarla birlikte, araştırmada kullanılan veri setine kaynak oluşturan belgesellerden temin edilen bilgi ve açıklamaların [sosyal] katılımcıların gerçek durumlarını yansıttığı varsayılmıştır.

5. Analiz ve Bulgular

5.1. Mübadillerin Alan(lar)daki Deneyimleri

Bourdieu'nun *alan* kavramı, bireylerin sahip oldukları *sermaye(ler)* ve bilişsel ya da duygusal olarak içselleştirdikleri *habitus* aracılığıyla sosyomekânsal konumlarda yer edinme mücadelesini anlatır (Öksüz ve Özgür, 2022). Tıpkı, 1923 Nüfus Mübadelesi ile Anadolu'ya göç eden mübadillerin sahip oldukları sermaye türü ve değerine göre alan(lar)daki oyuna dâhil olmaları gibi. Bu oyunda mübadiller farklı alanlarda (eğitim, kültürel, dil vb.) diğer eyleyiciler *-Türkiye'deki diğer nüfus ya da halklar-* ile mücadele ve rekabet etmişlerdir.

Alanların dinamik yapısını şekillendiren sermayeler, eyleyicilerin sahip oldukları niteliklere bağlı olarak hiyerarşiler oluşturmakta ve onların alandaki konumlarını belirlemektedir. Bourdieu, bunu

alandaki eyleyicilerin kozlarını paylaştıkları kartlar olarak metaforlaştırır (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 82). Bu kartlara sahip olma konusunda son derece zayıf olan mübadiller, alan(lar) içerisinde nüfuz kurma olanağından yoksun kalmışlardır. Nitekim zorla göç ettirilen bu insanlar *sosyal, kültürel, ekonomik* sermayelerinin çoğunu, geldikleri yerde bırakmak zorunda kaldıklarından eğitim, dil, kültür ve iktisadi gibi alanlarda, ellerindeki kartın *-sermayenin-* varlığına ya da niteliğine göre konumlanmışlardır. Örneğin göç sonrasında mübadillerin sahip oldukları sermayelerin, ekonomik alanda ne kadar zayıf kaldığı belgesellerdeki ifadelerden anlaşılabilmektedir;

“Mübadele öyle kolay değildi... Çünkü Yunanistan'da çok zengin bildiklerimiz burada parasız gezdiler” (B6: 19').

“Göç ederken ne getirebilir ki insan? Sadece yatak yorgan birkaç kıyafet” (B7: 03').

“Bizde yerleştik, tabi yerleştikten sonra fakirlik var, bir tek ekmek veriyor devlet, bir öküz veriyor mesela çiftçilik yapsın diye... Tabi bu arada çok büyük fakirlik çekiyorlar, inanın çocuklarını okula gönderirken bez çantalar vardı ellerinde... kimisinin ayaklarında çarık var kimisinin hiç yok, hani böyle bir sistem vardı” (B1: 10').

Alanlarda farklı sermayelerin rekabet içinde olduğu düşünüldüğünde, yerel halk ile mübadiller arasındaki mücadelenin seyri de değişmektedir. Mübadiller ile yerel halkın kültür ve ekonomik alan içerisinde sermayelerine göre konumlanmaları, beraberinde *egemen* ve *azınlık* gibi iki farklı grubu ortaya çıkarmıştır. Örneğin eğitim alanına dâhil olan *mübadiller*, kültürel sermayelerinin (*okuma, yazma ve konuşma becerileri*) yeni alanda karşılık bulamaması nedeniyle diğer eyleyicilerle eşit konumda olamamış ve kendilerini öteki olarak hissetmişlerdir. Özellikle okul ve hastane gibi kamusal mekânlarda Türkçe konuşamamaları ve yazamamaları onların gündelik yaşamlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum mübadiller ve yerli halkın kültür alanında problem yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Öyle ki mübadiller, göçün gerçekleştiği ilk yıllarda kamusal mekânlarda kültürel değerlerini paylaşmaktan ve yaşamaktan çekinmişlerdir. Bilhassa kamusal alanlarda Rumca konuşmaları, onlar üzerinde baskı ve korku oluşturmuş ve bu yüzden daha çok evlerinde ya da kahvehanelerinde Rumca konuşmayı tercih etmek durumunda kalmışlardır. Mübadelenin gerçekleştiği ilk yıllarda yerel halkın ve mübadillerin kültür alanındaki temasları belgesellerde şöyle dile getirilmiştir;

“Alışveriş yapmadılar 15-20 sene ne kız aldılar ne kız verdiler... İstememişler gelmemizi, bunlar adam öldürüyor, adam yer demişler... Hatta camide bile istemediler bizi” (B6:16').

“Bizim bir hatamız vardı, çocuklarımıza dilimizi öğretmedik... Korkudan öğretmedik, dil olunca farklı görüyorlardı bizi” (B6:13').

Mübadillerin ve yerli halkın özel ilişkilerine yansıyan bu durum, mübadillerin tutum ve davranışlarını da etkilemiştir. Nitekim mübadelenin ilk zamanlarında, yerli nüfus ile etkileşimden olabildiğince sakınan mübadiller, evlilik (kız alıp vermek vb.) ve iş ortaklığı gibi toplumsal yakınlaşmaya dair etkileşimlerden uzak durmuşlardır (Ağbaba ve Furat, 2019).

Diğer taraftan alanlardaki mücadelelere dâhil olan eyleyicilerin oyuna katılmalarına ikna olacak ya da onları motive edecek (*illusio*) birtakım gerekçeler gerekir. Bu gerekçelerin, alanların iç

dinamiğinde zaten bulunduğunu kabul eden Bourdieu, *illusio*'nun sözsüz ve göreceli bir kabul olduğunu vurgular (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 106). *Illusio* bir anlamda eyleyicilerin oyundaki çıkar ve faydalarını doğrulayan bir inançtır. Mübadele örneğinde olduğu gibi eyleyicilerin oyuna girme istekleri olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Ancak oyuna katıldıktan sonra onların motivasyon ve inançlarını destekleyen “*vatana dönüş/Anadolu'ya dönüş*”, “*zulümden/soykırımdan kurtuluş*” “*dindaşlarla/ırkdaşlarla yaşamak*” vb. söylemler bu inançlarını pekiştirmiştir (Erdal, 2009: 79-81; Fansa, 2022; Yorulmaz, 1998:19). Dolayısıyla alan(lar)daki oyuna katılma ve mücadele etme girişimleri *illusio*'nun sağlamış olduğu içsel motivasyon ile sağlanmıştır. Bu durum aynı zamanda mübadeleye ilişkin emperyalist kurulumun bir yansıması olarak da tanımlanabilir. Belgeselde de belirtildiği gibi;

“Emperyalizmin büyük oyunu, yüzyıllardır iki toplumun ayrılmasına neden oldu. Mübadele gerçekleşmeseydi belki daha kötü şeyler yaşanacaktı”(B8:09’).

Oyun içerisinde eyleyicilerin karşılaştıkları güçlüklerle baş etme stratejilerini geliştiren ve bu yüzden eyleyicilerin alandaki çıkmazlardan kurtulmalarını sağlayan *habitus*; bireyin toplumsal düzendeki konumunu ve içerisinde yer aldığı hiyerarşiyi, bireysel ve sosyokültürel vb. niteliklerini göz önünde bulundurarak her şart ve koşulda eyleyicilere çözüm yolları sunar (Bourdieu ve Wacquant, 2014, Bourdieu, 2015b). Mübadillerin alan(lar)ın baskın özelliklerine karşı sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyimlerini sergilemeleri tam da *habitus*un faydacı özelliğini örnekler. Nitekim kentli (*zanaat, sanat ve ticaret ile uğraşanlar*) ve “köylü”/kırsaldan gelenler (*tarım ve hayvancılık ile uğraşanlar*) olarak çeşitli coğrafi bölgelere yerleştirilen mübadiller, bu yerleşim yerlerine bilgi ve becerilerini aktararak farklı alan(lar) içerisinde mücadele etmeye çalışmışlardır. Belgesellerde ekonomik alan temelinde gelişen bu durum şöyle ifade edilmiştir;

“Bizim dedelerimiz orda orman köyünde yaşadılar. Tabi burada, Kapadokya'daki yapıya alışamadılar, çünkü onlar hayvancılığı ormancılığı biliyorlar, meslek olarak alışamıyorlar... Sonrasında farklı bölgelere iç göç başlıyor”(B6:20’).

“Kayaköy'e gelen Türkler, buraya zor alıştılar. Yunanistan'da uyguladıkları tarım yöntemlerini uygulayamadılar. Yunanistan'da ettikleri ürünleri burada ekemediler. Bunun üstüne gelenler devletin verdiği arazileri satıp, buraları terk ettiler”(B5:06’).

Göç süreci ve sonrasında ekonomik, sosyokültürel ve psikolojik travmalar yaşayan mübadillerin, alan(lar) içerisindeki deneyimlerini (belgesellerde kullandıkları ifadeler) anlamak önemlidir. Bu anlamı, alanın yapısal özellikleriyle ilişkilendirmek, *ekonomik, kültürel, sosyal sermaye* ve *habitus* bağlamında ederek detaylandırmak, temanın anlaşılabilirliği açısından önemli bir gerekliliktir.

5.2. Mübadillerin Alan(lar)daki Güçleri/Sermayeleri

Bourdieu'nun toplumsal alanlardaki yapılara ilişkin çözümleyici yaklaşımlarından ilki, sermayedir. Sermayeler; *ekonomik, kültürel* ve *sosyal sermaye* olmak üzere üç başlık altında tanımlanmaktadır (Şekil 2). Daha sarıh bir tanımlamayla Bourdieu, sermayeleri sosyolojik tahlillerinde “*alet çantası*” olarak kullanmaktadır (Yücedağ, 2016).

Bourdieu'nun sermayeye dair açıklamasının temel dayanağı, eyleyicilerin sosyal ilişkilerdeki mevkilerini korumak ya da bunları daha üst seviyeye taşımak için biriktirdikleri, değer verdikleri ve

çıkarları için birbirine dönüştürdükleri sermayelerinin nerede ve nasıl dolaşıma soktukları üzerinedir (Bourdieu, 1989: 375, akt Swartz, 2018: 109). Çünkü sermayeler, içinde bulunduğu 'alan'ın koşullarını sağladığı ve kabul gördüğü takdirde işlerlik kazanmaktadır. Söz gelimi yüksek kültür ya da üst düzey kültüre sahip birinin, kültürel sermayesini oluşturan *yabancı dil bilgisi, sanattan anlama yetisi, moda beğenisi, spor* gibi hobiler her alan için uygun olmadığı gibi geçerli de değildir.

Bourdieu'nun sermaye çözümlemesi, kâğıt üzerinde tayin edilen "hayatlara" yönelik ciddi kısıtlılık ve müdahaleleri barındıran bir eylem örneği olarak 1923 Nüfus Mübadelesiyle Anadolu'ya göç eden mübadillerin deneyimlerine çok bakışlı bir boyut sunmaktadır. Şen'e (2004) göre Yunanistan'dan Türkiye'ye ge(tiri)len mübadiller, başta ekonomik sorunlar olmak üzere kültürel ve psikososyal sorunlarla baş etmek zorunda kalmışlardır.

5.2.1 Ekonomik Sermaye

Millî mücadele sonrasında Türkiye'nin ekonomik yapısındaki istikrarsızlık ve sosyopolitik sorunlar, mübadillerin göç sonrasındaki ekonomik yaşantılarını etkilemiştir. Nitekim gerek dönemin mali sorunları *-savaş sonrası ekonomik sancılar ve yeni kurulan bir ülkenin ekonomik istikrarsızlığı, toplumsal yoksulluk-* gerekse zorla göçertmeye bağlı mal tasfiye işlemlerinin profesyonel bir biçimde yürütülmemesi, iki ülke arasında imzalanan sözleşme gereği göçün bir an önce yapılması, göç sonrası ekonomik sorunların ana kaynağı olarak ifade edilebilir. "Mübadele sırasında geçimini topraktan ve hayvancılık faaliyetinden sağlayan köylüler, beraberlerinde hem hayvanlarını hem tarım araç ve gereçlerini götürmek istediklerinden dolayı büyük zorluklar yaşamış... yolculuk sırasında bu insanların bir kısmı hayvanlarını, araç ve gereçlerini yok pahasına elden çıkarmışlardır" (Gökacı, 2002: 141). Ayrıca, göç sonrasında mal tasfiye işlemlerinin Yunanistan'da sahip olunan niteliklere göre gerçekleşmediği de göz önünde bulundurulduğunda Anadolu'ya göç eden mübadillerin, kısmen yokluk çekmelerine, dolayısıyla sınıfsal değişimler yaşamalarına neden olmuştur (Arı, 1995: 123).

Belgesel çözümlemesinde elde edilen verilere göre, ekonomik zorluklar yaşayan mübadillere ilişkin altı (6) kategori oluşturulmuştur. Başta *barınma sorunu* ($f=11$), *sınıfsal değişim* ($f=7$) ve *meslek kaybı* ($f=6$) olmak üzere *fakirlik/yokluk* ($f=4$), *farklı iş becerisi* ($f=3$) ve *topraksız kalma* ($f=3$) kategorileridir. Bu kategoriler arasında, mübadillerin duygu ve düşüncelerini yansıtan ve en yüksek frekans değerine sahip olan *barınma sorunu*, aynı zamanda farklı kavramsal tanımlamaları içermekte, en az frekans ve ifade edilen kavramlar ise *farklı iş becerisi* ($f=3$) ve *topraksız kalma* ($f=3$) kategorilerinde yer almaktadır (Şekil 3).

Barınma problemi, çoğunlukla füzuli işgaller ve yanlış iskân politikalarından kaynaklanmıştır. Mübadillere tahsis edilen evlerin, arazilerin ya da araç gereçlerin farklı gruplar (yerli halk, memurlar, diğer göçmenler) tarafından yağmalanması olarak ifade edilen füzuli işgaller (*bir kimsenin taşınmaz mallarına rızası olmadan el koymak*) mübadilleri ekonomik ve psikolojik açıdan zorlayan temel konulardan olmuştur. Bu işgaller, nüfus mübadelesi öncesi ve sonrasında Rum ahaliden kalan mal ve mülklere sahip olma girişimidir. O dönemde Anadolu yerlileri, Şark mültecileri, göçmenler ile bazı memur ve devlet adamlarının Rumlardan kalan mal ve mülklere zarar vermeleri ya da bunları işgal etmeleri sıklıkla yaşanmıştır (Arı, 1995: 116; İpek, 2000: 167).

Mübadele, İmar ve İskân Vekâlet'i bu konuda çalışmalar yapmış ve mübadillere kol kanat germiştir. Nitekim özellikle tahrip edilmiş yerleri onarma ya da işgal edilmiş gayrimenkulleri tahliye ettirme gibi işlemler kurum tarafından üstlenilmiştir. Örneğin, Bursa'da emval-i metruke hanelerini yakıp yıkan ve tahrip edenlerin tespit edilmesi (BCA, 272.11.17.75.16) ve Balıkesir'de bürokratlar tarafından işgal edilen gayrimenkullerin ihtiyaç sahibi muhacirlere verilmesi bunlardan bazılarıdır (BCA, 272.11.17. 78.16). Mübadillerin konut ve yerleştirilme sorununa dikkat çeken Trakya Paşaili Gazetesi (25 Kasım 1924), Ma'rif Müfettişi Zeki Beğ'in gözlemlerini şöyle aktarır;

Belgesellerden elde edilen veriler de literatürü destekler niteliktedir. Fuzuli işgallere bağlı yaşanan problemler eşyasız -*yataksız, yorgansız, kapısız ve penceresiz*- evlerde yaşama ($f=6$) şeklinde ifade edilmiştir. Diğer taraftan herhangi bir konutun tahsis edilmediği mübadillerin bir süre için cami ve okul ($f=1$) gibi kamusal alanlarda iskân ettirilmesinin yanı sıra bazı mübadillerin yerleştikleri *evlerin*

yanmış ve yıkılmış ($f=1$) olması da barınma problemine dair bazı olumsuzluklardandır. Füzuli işgaller konusunda, belgeselerde yer alan birkaç ayrıntıya örnek vermek gerekirse;

“Devlet bize ev verdi ama evlerin çoğu boştu. [Yerliler] Hiçbir şey bırakmamışlar... yağma yapmışlar” (B3:16’).

“Rumlar gittikten sonra kimi yerli halk evlere yerleşmiş... Yerlilerden kimisi sobalarını yakmak için Rumların ahşap pencerelerini sökmüş... Bu nedenle gelen mübadiller, okul cami vb. yerlerde yerleşilmeyi bekliyorlar” (B7:11’).

Mübadillerin karşılaştıkları ekonomik sorunlardan bir diğeri ise hatalı iskân politikalarından kaynaklı mağduriyetlerdir. Mübadele sonrasında alınan kararlar gereği, mübadillerin Yunanistan’da yaşadıkları bölgelere (sahil ve/ya dağlık) ve mesleki özelliklere (tütüncü, çiftçi) göre iskân edilmeleri ön görülmüştür. Ancak Anadolu’ya göç eden mübadillerin yüzde 80-90’ı tarım sektöründe çalıştıkları için iskân politikası genellikle tarım faaliyetlerinin sürdürülebileceği coğrafi alanların uygunluğuna göre yapılmıştır (Arı, 1995: 176; Karacaer, 2006; Yıldırım, 2006). Araştırmanın veri setini oluşturan dokuz (9) belgesel filme dair bilgileri de kapsayan mübadillerin farklı mesleki özellikleri, geldikleri şehir, kasaba ve köy alanlarına dair detaylı veriler Çizelge 2’de yer almaktadır.

Çizelge 2. İskân Mıntıkaları

Mübadillerin Geldiği Yer	Tütüncü	Çiftçi	Bağcı-Zeytinci	Toplam	İskân Edilen Bölge
Drama ve Kavala	30.000	-	-	30.000	Samsun
Seres	20.000	15.000	5.000	40.000	Adana
Kozana, Grebene, Kesriye, Naslic	2.500	15.000	5.000	22.500	Malatya
Kayalar, Vodine, Katrin, Alasony, Lankaza, Demirci	3.500	25.000	15.000	43.500	Amasya, Tokat, Sivas
Drama, Kavala, Selanik	4.000	20.000	40.000	64.000	Manisa, İzmir, Menteşe, Denizli
Kesendi, Sarisa, Avrathi, Nevroko	20.000	55.000	15.000	90.000	Çatalca, Tekirdağ, Karaman, Niğde
Preveze, Yanya	15.000	40.000	-	55.000	Antalya, Silifke
Midilli, Girit ve diğer adalar	-	30.000	20.000	50.000	Ayvalık, Edremit, Mersin, Adalar
Toplam	95.000	200.000	100.000	395.000	

Kaynak: İskân Tarihçesi, 1932:18

Mübadiller; tütüncü, bağcı-zeytinci ve çiftçi gibi farklı meslek gruplarına göre kayıt altına alınmış ve iskân edilmiştir. Ancak mübadillerin hepsi kırsal kökenli değildi ve tarımsal faaliyetler hakkında bilgi ve becerilere sahip değillerdi (Yıldırım, 2006). Bu dönem içerisinde, “kırsal kökenli bir ailenin terk edilmiş evi var diye kente zeytincilikle uğraşan bir ailenin de zeytin yetiştirme imkanı bulunmayan bir araziye yerleştirilmesi gibi örnekler” çoktur (Arı, 1995: 110).

Belgeselerde de yanlış iskân politikalarına bağlı yaşanan *sınıfsal değişim* ($f=7$) sıkça ifade edilmekle birlikte, bu durum, mübadele öncesi ve sonrasının karşılaştırması üzerinden anlaşılabilir. Nitekim mübadiller, Yunanistan’da daha iyi bir yaşama (*büyük ev, arazi ve bağ/bahçe*) sahip olduklarından, Anadolu’ya göç sonrasındaki yaşam standartlarının düştüğünden bahsetmişlerdir. Diğer taraftan *meslek kaybı* ($f=6$) konusuna dikkat çeken mübadiller, Yunanistan’da *zanaat (dergâh, nakkaş)*,

tarım (hayvancılık ve ormancı) ve fırın gibi mesleki sıfatlarını göç sonrasında kaybettiklerini belirtmişlerdir. Konu hakkında belgesellerde yer alan kısa anlatılara göre;

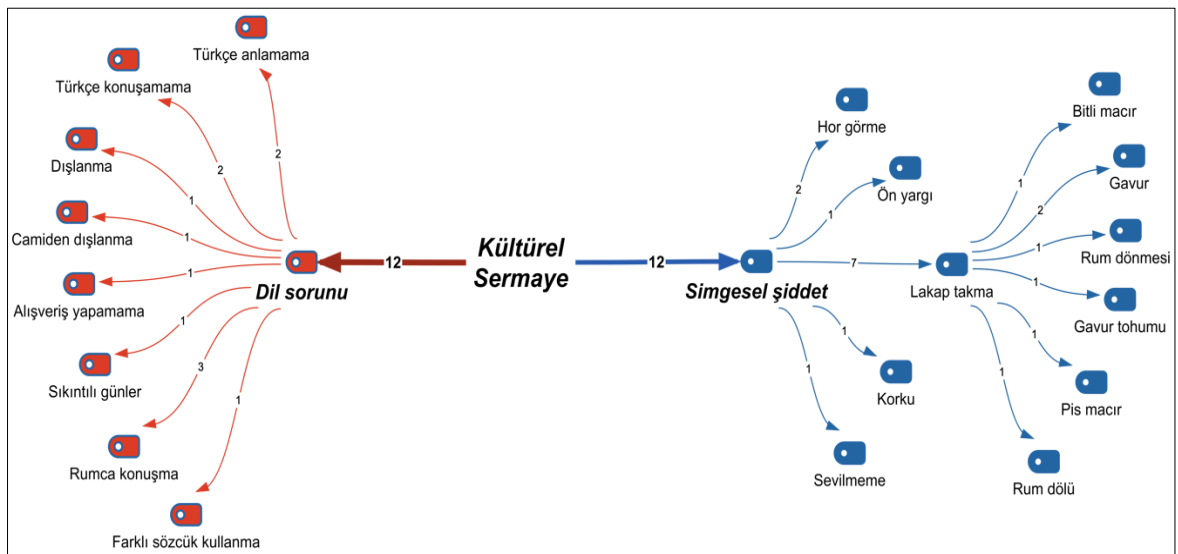
"Bizim orada iki katlı kocaman binamız vardı, evimiz vardı, yerimiz vardı. 300-500 dönüm bilemiyoruz ki kocaman dönümlü kendimize bağlı; kendimiz çalıştırdığımız, içinde hayvanların olduğu; bahçenin olduğu mısır, tütün ekilecek şekilde... Fakat maalesef, bize burada yüzde birini bile vermediler"(B9:08').

"Bizimkilerin dükkânları vardı işte örnek veriyorum dedeleri "dergâh" sahibiymiş...[yerleştikten sonra] Böyle bir şeyi artık Türkiye'de yapamazsınız"(B2:7'56).

Bu ve benzeri olaylar nedeniyle çoğu mübadil, kendilerine verilen evlerin yerli halktan birileri tarafından işgal edildiğini ya da çok kötü koşullarda olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle mübadiller kendilerine tasnif edilen malları bırakıp çoğu zaman başka bölgelere gitmek zorunda kalmışlardır (Yıldırım, 2006: 243-4).

5.2.2 Kültürel Sermaye

Zorla ve zorunlu göçle Anadolu'ya sevk edilen mübadillerin kültürel sermayelerinde çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Çünkü mübadillerin, göç öncesi ve sonrasında yaşadıkları doğal ve beşeri çevre, dil, inanç, kültürel norm ve geleneklerini kapsayan coğrafi mekana dair tüm formlar değişmiştir. Bu değişiklik, doğal olarak göçzedelerin yaşamsal formlarına sirayet etmiştir. Arı'ya (1995: 166) göre mübadiller Yunanistan'da pek çok kültürel birikim ve değer bırakarak Anadolu'ya taşınmışlardır. Zira bu insanlar ilk başta eski sosyal, kültürel ve doğal çevrelerini yitirmişlerdir (Şekil 4). Yunanistan'da sahip oldukları sosyal statüleri, iş-alışverişlerine ilişkin mekânsal bağıntıları kaybolmuştur. Mübadiller tüm bunları sil baştan inşa etmek, kurmak ya da onarmak zorunda kalmışlardır ki bu süreç onlar için farklı duygu durumlarını da beraberinde getirmiştir. Dahası, kültürel sermayenin gelişimi için belirli bir aidiyet, yer bağlılığı ve duygusunun gelişimine ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde, bu tür zorlukların kültürel sermayenin gelişimini olumsuz etkilediği görülmektedir.

Şekil 4. Mübadilleri konu alan belgesellerin kültürel sermayelerini yansıtan kavramsal ağ analizi

Anadolu'ya göç eden mübadillerin kültürel sermayelerinde yaşanan iki temel konu dikkat çeker. Bunlar *dil sorunu* ($f=12$) ve *simgesel şiddet* ($f=12$) kategorileri olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, her ne kadar Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde doğup büyüyen bazı göçmenlerin Türkçeyi konuşabildiği bilirse de mübadillerin genellikle Türkçeyi konuşamadığı ve/ya anlamadığı görülmektedir. Bu bağlamda dil probleminin en fazla *Türkçe konuşamama ve konuşulanları anlamama* ($f=2$) üzerinden deneyimlendiği görülmektedir. Diğer taraftan bu durum onların zaman zaman *Rumca konuşma* ($f=3$) ya da dilsel farklılıktan dolayı *farklı sözcükler kullanmalarını* ($f=1$) beraberinde getirmiştir. Konu hakkında belgesellerde yer verilen ayrıntılara örnek vermek gerekirse;

"Abim çiftçiydi, yerli halk abime "yok mu bir çocuk buzakları otlatacak?" diye sormuş... Türkçe bilmezdim, anlamazdım "buzak" nedir, biz "muşkar" deriz... Getir, sofraya ekmek derlerdi, biz "ekmek" ne bilmezdik"(B6:09).

Kültürel sermaye, eğitim (okul) ve din kurumu (ibadet yerleri) gibi birçok kamusal alanda yapılandırılmıştır. Kültürel sermayenin birçok kamusal mekânda kurumsallaşmış olması, *dile* bağlı problemler yaşayan mübadillerin, çeşitli zorluklara maruz kalmalarına neden olmuştur. Nitekim belgesellerde de anlatıldığı üzere kamusal alan(lar)daki dili (Türkçeyi) bilmeyen mübadiller, alışveriş mekanlarında ve dinsel kurumlarda çeşitli mağduriyetler yaşamışlardır. Kamusal alanda yaşanan bu problemler, mübadillerin sosyal uyumunu zorlaştırmıştır. Belgesellerdeki birkaç örneği aktarmak gerekirse;

"Türkiye'de çok sıkıntı çektim... Öğretmenim tahtadan bir şey oku dedi ben anlamadım... Öğretmenim bana sağır mısın! dedi, tekrar baktım... Sonra yarı Giritçe bilen bir öğretmen sordu ona, Giritçe cevap verdim o da "Tamam" dedi... Çok sıkıntı çektim gerçekten... Yerli halk, bizimkilerin yanına çalışmaya geliyor, biri soruyor "Nereye gidiyorsun çalışmaya?" diye, o da "Türkçe bilmeyen bir Mustafa vardı ya ona gidiyorum" demiş ve o yüzden o dönemde dedemin lakabı "Türkçe bilmez Mustafa" olarak kalmış (B8:12').

Mübadiller ile yerel halk arasındaki sorunların kaynağını oluşturan *dil*, hakim kültürün taşıyıcısı olan yerel halk için zaman zaman bir iktidar ve hükmetme aracı olmuştur. Bu aynı zamanda sembolik iktidar(lar)ın simgesel şiddetini doğurmuştur². Belgeseller incelendiğinde mübadillerin, Türkçe bilmedikleri için kamusal alanlarda genellikle *hor görülme*, *damgalanma*, *küçük düşürülme* vb. ötekileştirici simgesel şiddet pratiklerine maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Dahası, mübadillere çeşitli *lakaplar* ($f=7$) takıldığı ("bitli macır", "Rum dölü/dönmesi") ya da hor görüldükleri anlaşılmaktadır. Bu durum göç alanı içerisindeki, ezen-ezilen ilişkisinin diyalektiğini yansıtmaktadır. Belgesellerde, mübadillerin konu hakkındaki deneyimleri şöyle aktarılmıştır;

"Buraya gelince Rumca biliyorduk diye bizi "gavur" zannediyorlardı ama Müslümandık... sonra alıştılar bize, kaynaştık öylece"(B9:14').

"Mesela ben çocukluğumda hep "pis macır, bitli macır" gibi sözleri hatırlıyorum. Bunlar bir gerçek..."(B1:08').

Mübadile ile Anadolu'ya göç ettirilen Müslüman nüfusun maruz kaldığı simgesel şiddet, zaman zaman dinsel aidiyet temelinde de vuku bulmuştur. Her ne kadar Anadolu'ya göç eden mübadiller,

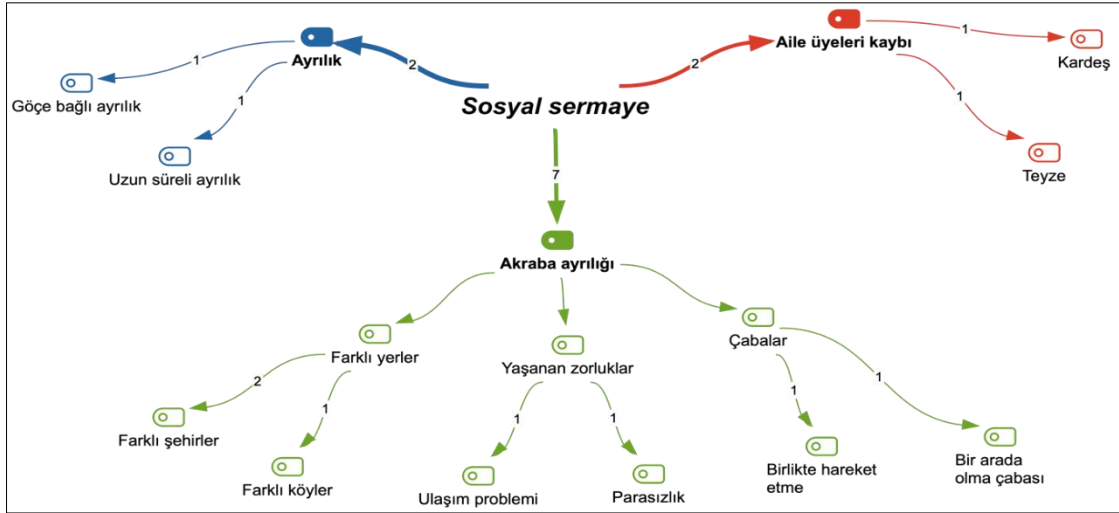
Müslüman kimliğine sahip olsalar da yerel halk bu gerçeği ilk etapta göz ardı edebilmiştir. Yorulmaz'ın (1998: 19) çalışmasında, bir mübadilin deneyimi şöyle aktarılmıştır:

“Anayurt Anadolu’ya geldik... Bu kez buradakiler, ırkdaşlarımız, dindaşlarımız ‘yarım gâvur’ ‘gâvur tohumu’ diyorlar bize. Beslenmemiz bol sebzeli, dağdan bayırdan toplanan türlü otlarla olunca, bunu da hazmedemiyorlar, alay ediyorlar bizimle: ‘Eşeklerin hakkını yiyor bunlar’. Yerel halk bizi horluyor ve ilişkilerini sınırlı tutuyorlardı. Bizim suçumuz neydi, bir başka yere serptiler bizi, gelişip boy atıyorsunuz, gelişme çağında söküp atıyorlar sizi...”

5.2.3 Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye belirli ilişki ağlarına dayandığı için bireyin yaşadığı yer ve içinde bulunduğu toplum ile doğrudan ilişkidir. Nitekim *sermayeler arası bağlantı* olarak da ifade edilebilecek *sosyal sermaye* kavramı, toplumsal arenada, bireylerin/grupların sahip oldukları ilişkiler ağını ifade eder.

Mübadillerin sosyal sermayelerini yansıtan kavram ağı üç kategori altında tanımlanmıştır (Şekil 5). Bu üç kategori; *akraba ayrılığı* ($f=7$), *ayrılık* ($f=2$) ve *aile üyeleri kaybı* ($f=2$) şeklinde tasnif edilmiştir. Bu kategoriler içinde duruma ilişkin çeşitliliği yansıtan ve farklı kavramsal tanımlamaları içeren *akraba ayrılığı* kategorisidir.

Şekil 5. Mübadilleri konu alan belgesellere göre mübadillerin sosyal sermayelerini yansıtan kavram ağı analizi.

Mübadillerin sosyal sermayelerini oluşturan ilişki ağlarında, (*aile üyeleri, akrabalar, komşular ve arkadaşlar*) Anadolu’ya taşınma sırasında ve sonrasında kopuşlar gerçekleşmiştir. Nitekim farklı gemiler ile göç eden bazı aileler olduğu gibi aynı mahallede yaşayıp farklı tarihlerde göç eden aileler de olmuştur. Diğer taraftan özellikle Anadolu’ya vardıktan sonra iskân politikalarına bağlı olarak çeşitli bölgelere/illere gönderilen mübadillerin “planlama kaynaklı” sorunlara bağlı olarak çeşitli olumsuzluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Akrabalarından ayrı kalan ($f=7$) mübadillerin, belgesellere yansıyan ifadeleri, konuya dair genel manzarayı özetlemektedir;

“Benim teyzem Mersin’de bir amcam da İzmir’de. Kısacası, göçmenler hep ayrıldı... Bu sebeple her yerde, her vilayette muhacir var” (B4:09’).

“Benim bir amcam vardı, Mudanya’ya gönderildi, öbür akrabalarımız, teyzelerim, dayılarım hep “Kırıkça” köyüne gittiler... Daha sonra gittim onları görmeye, düşün biz onlarla çocuk olarak ayrıldık ihtiyar olarak görüştük” (B4:06’).

Taşınma ve/ya iskân sürecinde farklı yerlere göç ettirilen mübadiller, ulaşım kaynaklı sorunlar ve yoksulluk gibi nedenlerden dolayı bir araya gelememiş, bu olumsuzlukları gidermek ve sosyal sermayelerini geri kazanabilmek (birlikte hareket etmek ve bir arada olmak) için de yoğun çaba göstermişlerdir. Sosyal sermayelerinin birinci ögesi olarak *aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşerilik ilişkileri* vb. sosyal kurumlar, Anadolu’ya taşınma ve iskân sürecinde yaşanan plansız uygulamalardan ve muhtelif aksaklıklardan dolayı zedelenmiştir. Arı’nın (1995: 112) “Büyük Mübadele” adlı eserinde yer alan detaylı açıklamalar da konuya ilişkin görünümüleri destekler niteliktedir:

“Yunanistan’da tek köyün halkını oluşturan insanlar, Türkiye’deki yerleşim yörelerine varıldığında, oradaki malların yeterli gelmemesi durumunda, iki ya da daha fazla köye paylaştırıldılar. Hatta bu köyler farklı yerleşim bölgelerinde de olabiliyordu. Böyle olunca da Yunanistan’da iken komşu bir köyde akrabaları, ahabları ve en önemlisi çocukları olan bir aile, Türkiye’de onlardan uzak kaldılar.”

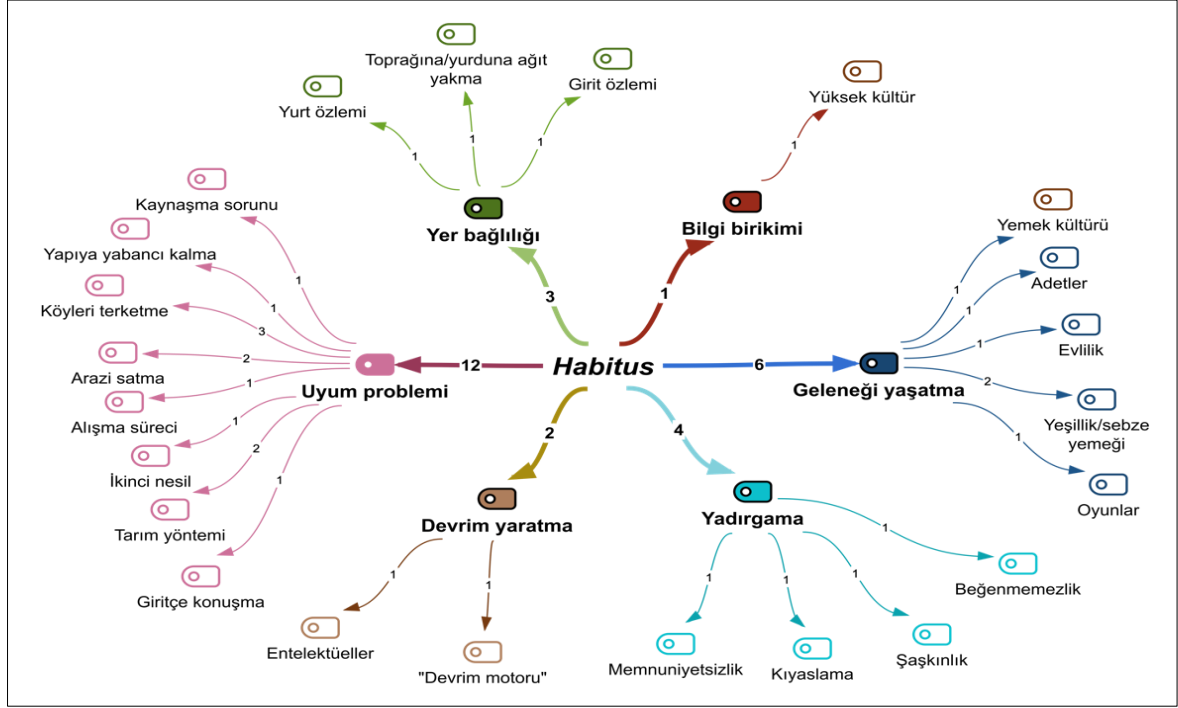
Sosyal sermaye, aynı zamanda bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı ilişkiler ağına, az çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanımlamalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 109). Sosyal sermayenin varlığı ve devamlılığı aile, akraba ve dernek gibi ilişkilerle bağlantılı olarak alanlardaki güç ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle mübadiller Anadolu’ya yerleşti(rildi)kten sonra, sosyal sermayenin sağladığı *avantaj(lar)ı yakalayabilmek, ilişkilerini sürdürebilmek, karşılaştıkları her türlü eşitsizliklerle başa çıkma stratejisi geliştirebilmek, birlikteliklerini ve bütünlüklerini sağlayabilmek için* dernekler kurmaya çalışmışlardır. Ancak, mübadelenin gerçekleştiği dönemde bu taleplerin gerçekleşmesi çok olanaklı değildi. Nitekim Ağustos 1923’te, amaçlarını mübadele meselesini izlemek olarak belirten Serez ve Drama göçmenleri tarafından “*Şarki Makedonya Mübadele Cemiyeti*” kurulmuştur. Bir süre sonra da “*Mübadele Cemiyeti*” adlı kuruluşla birleşme kararı alan cemiyet, “siyaset yaptığı gerekçesiyle kapatılmıştır” (Önder, 1990). Yunanistan’da sahip oldukları *ilişkiler ağını* dernekleşme vasıtasıyla sürdürmek istemiş ancak bu durum ilk yıllarda çeşitli nedenlerle mümkün olamamıştır. Günümüzde ise başta Lozan Mübadilleri Vakfı olmak üzere birçok yerel dernek ve kuruluş faaliyetlerini sürdürmektedir.

5.2.4 Habitus

Habitus, eyleyici (ya da aynı koşullara sahip grupların) pratiklerin tümünü, hem özdeş kalıpların uygulanmasının bir ürünü olmasından dolayı sistemli kılan hem de başka bir yaşam stilini oluşturan pratiklerden belli bir sisteme göre farklı yapan şeydir (Bourdieu, 2015a: 255). Eyleyicilerin ortaya koyduğu benzer deneyimler ve ortak değerler, *habitusun* esasen sınıfsal olduğunu göstermektedir (Tekin, 2015; Yanıklar, 2010). Bu bağlamda *sınıfsal habitus*; aynı konumda olan grupların kolektif bilincine ve davranışlarına tekabül eder. Bu nedenle sınıfsal *habitus*; bireylere, dünyayı benzer biçimde

görmelerini ve olguları belirli bir tarzda sınıflandırmalarını, seçmelerini ve değerlendirmelerini olanaklı kılan bilişsel ve dürtüsel bir rehberdir (Tatlıcan ve Çeğin, 2014: 326).

Mübadelenin gerçekleştiği ilk yıllarda, mübadil ile yerel halk arasında belirgin bir sınıfsal ayrım söz konusudur. Bu ayrım her iki sınıfın da sahip oldukları ve içselleştirdikleri *beğeni*, *değer yargıları* ve *alışkanlıkları* gibi yatkinlıklar ile ilgilidir. Bunların edinilmesi, mübadillerin ve yerel halkın farklı süreç ve sosyomekânsal ortamlarda içselleştirdikleri habituslarla ilişkilidir.

Şekil 6. Mübadilleri konu alan belgesellere göre mübadillerle yerel halkın etkileşimini [habitus] yansıtan kavram ağı.

Belgesellerdeki anlatılar değerlendirildiğinde, göç sonrasında mübadillerin habituslarına dair en başat etkenin sınıfsal temsil ve ilgili yönelimler olduğu görülmektedir. Belgesellerdeki anlatılara göre mübadillerin habitusları altı (6) kategori altında tasnif edilmiştir. Başta *uyum problemi* ($f=12$), *geleneği yaşatma* isteği ($f=6$), farklılığa dair *yadırgama* ($f=4$) ve *yer bağıllığı* ($f=3$) üzerinden ifade edilmiştir. Buna karşın *devrim yaratma* ($f=2$) ve *bilgi birikimi* ($f=1$) tanımlamaları ise en düşük frekans değerine sahip kategoriler olarak belirlenmiştir (Şekil 6).

Uyum problemi olarak kavramsallaştırılan kategori, mübadillerin iskân ettirildikleri alanlara ilişkin *uyum*, *aidiyet* ve *kaynaşma* gibi deneyimlerini ifade eder. İskân sonrasında yerleştirildikleri ortama uyum sağlayamayan kimi mübadillerin köyleri terk ettikleri ($f=3$), aşına oldukları tarım yöntemlerini uygulayamadıkları ($f=2$) ve onlara tesis edilen arazileri sattıkları ($f=2$) görülmektedir. Uyum problemiyle ilgili belgesellerde yer alan ayrıntılar, temanın anlaşılır olması açısından önemlidir;

“Gelenler baya bir zorluk çekmişler, kaynaşma, uyum problemi yaşamışlar... Bu ikinci nesile kadar devam etti, çünkü Türkçe bilmedikleri için Giritçe konuşuyorlardı ve bu

yüzden uyum sorunu yaşadılar... Sonraki nesile bunu öğretmediler, orayla ilgili konuşmadılar, kaynaşmak konusunda problem yaşamak istemediler çünkü”(B8:12’).

Geleneği yaşatma (f=6) kategorisi, mübadillerin sahip oldukları ve içselleştirdikleri yemek-mutfak pratikleri, evlilik ve oyun geleneklerini sürdürme istencini tanımlar. Bu yönüyle mübadiller, sahip oldukları sınıfsal habitusa ait birçok kültürel pratiği Anadolu’ya aktarmıştır. Birkaç anlatıya yer vermek gerekirse;

“... Her yönden uyum sağladık, yemeklerimizle uyum sağladık. Düğünleriyle uyum sağladık, kız alıp verdik birbirimize”(B1:07’).

“O nesilde o kültürü yaşadık, adetler olsun oyunlar olsun annem devam ettirdi bizde devam ettirdik. Hatta yerli halk bize çok mu fakirsiniz de ot yiyorsunuz gibisinden... Biraz küçümseme oluyordu”(B8: 14’).

Mübadillerin bedenselleştirmiş ve içselleştirilmiş oldukları yatkinlikler farklı habituslar ile karşılaşma alanlarında, *garipseme, yadırgama (f=4)* gibi duygu durumlarını doğurmuştur. Söz gelimi Anadolu’ya gelen mübadiller, belli oranda *memnuniyetsizlik, beğenmezlik* ve *şaşkınlık* yaşamışlardır. Belgesellerde, konuyla ilgili şu ayrıntılara yer verilmiştir;

“Bizimkiler İzmir’e geldikten sonra çok şaşırmışlar... Yaşam şeklini çok yadırgamışlar... İzmir Osmanlı topraklarındaki en modern yerlerden birisi ama Selanik o dönemde çok daha ilerdeymiş. Şunu da söylemişler, şöyle kıyaslamışlar: Selanik’te geldiklerinde elektrikli tramvay varken burada atlı tramvay varmış diye kıyaslama yapmışlar”(B2:08’).

“Gelen kesim, sahip oldukları bilgi birikimi ve kültür seviyeleri ile Türkiye’de devrim yarattılar ve adeta devrimin motoru oldular” (B7: 15’).

Mübadiller ile yerel halk arasında yemek kültürü/türleri ve alışkanlıkları benzer olmamakla birlikte, bu farklılık ya da çeşitlilik Anadolu kültürünün zenginleşmesine de önemli bir katkı sağlamıştır. Öztürk’ün (2018) de belirttiği gibi:

“Mübadiller sofrayı düzenine ve adabına çok önem verirlerdi. Sandalyede, masada yemek yemeğe başlayınca kadar yemekler yerde yenir, sofrayı örtüsü yere serildikten sonra, üstüne tepsi ya da sofrayı sinisi konurdu. Yerliler çoluk çocuk yemeği bir tabaktan yerken onlarda ise herkesin tabağı farklıydı. Göçtükleri yerlere özgü yemek çeşitlerini de Anadolu’ya taşıyarak yemek kültürümüzün çeşitlenmesini sağlamışlardır.”

Sonuç olarak ilk kuşak mübadillerin sahip oldukları habitusların birer ürünü olarak *giyim-kuşam, mutfak ve yemek kültürü, mimari gelenek ve diğer kültürel değerlerini*, yeni vatanlarındaki ev ya da sosyalleşme ortamlarına/mekânlarına aktarmışlardır. Böylelikle ev ya da bahçe gibi yapıların, mimari görünümünde ya da peyzajlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Orta Anadolu’daki mübadiller, evlerini Yunanistan’da gelenek olduğu üzere, üçgen biçimde çatılar ve daha geniş pencereci evler yapmayı seçmişlerdir. Daha rahat kullanımı olan ve odalarına bol miktarda güneş ışığı ve hava giren evleri gören yerli halk, yeni ev yapma gereksinimi doğduğunda, bu tarz evler yapmaya heves etmiştir (Karaibrahimoğlu, 2017). Bu eğilim, köy evlerindeki tek düze görüntünün yavaş yavaş

değişmesine neden olmuştur (Karacaer, 2006). Diğer taraftan bugün Anadolu'nun muhtelif yerlerinde görülen, “*abe*”, “*breh*”, “*kızan*”, gibi konuşma akışı içerisinde kullanılan kelimeler göçmenlerin Anadolu'ya aktardıkları dilsel zenginliklerin izleridir, mübadiller ve yerel halk arasındaki kültürlenme ve kültürleşmenin bir diğer örneği ise mübadillerin maddi kültürde sahip oldukları yeni araç-gereçleri, yerli halk ile tanıştırmasıdır. Özellikle *muhacir arabası* (Arı, 1995:170-172; Boran, 1945: 175) olarak bilinen ve Yunanistan'da yaygın olan dört tekerlekli ve çelik at arabaları kullanan mübadilleri gören yerliler, seri hareket etme kabiliyeti nedeniyle bu arabayı kağına tercih etmiştir. Bu durum, muhacirlerin Anadolu'ya transfer ettikleri bir kültür ve yerel halk için de bir kültürlenme pratiğidir.

6. Sonuç

Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen 1923 nüfus mübadelesi, her iki taraf için de nüfusun homojenleştirilmesini öncelikli kılan ulus-devlet inşasına dair ideolojik uygulamalardandır ve 30 Ocak 1923'te Lozan'da karara bağlanmıştır. Azınlık Meselesi olarak da değerlendirilen ve bu nedenle iki ülke için de adeta “beka” sorunu haline gelen mübadele, ulus-devleti kurmak ve güçlendirmeye dayalı bir politikanın sonucudur (Goularas, 2012; Hirschon, 2000). Erken Cumhuriyet Dönemi'nin resmî ideolojisi olarak vurgulanan “*ulusal sınır ve ulusal birlik*” ideolojisinin en açık örneği olarak nüfus mübadelesi, devletin sosyal ve siyasal yaşantı üzerindeki yapılandırıcı gücünü anlamak için ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim devletler, sahip oldukları güç ile toplumun kimlerden oluşması ya da oluşmaması gerektiğine ilişkin hem ideolojik hem de baskıcı aygıtlara işlerlik kazandırarak (Althusser, 2015) toplumu ulusal hedeflere uygun şekilde tanzim ederler. Devletin bu düzenleyici müdahalesi, toplum düzeni içerisinde ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda yeni aktörlerin ortaya çıkmasına ya da onlara çeşitli roller atfederek güç kazanmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda, mübadele sonrasında göç eden Rumlar ile iktisadi alanda bir boşluk ortaya çıkmıştır. Türklerin bu alana girmesi için fırsat doğmuş ve dolayısıyla ekonomide ulusal denetimin kurulması kolaylaş(tırıl)mıştır (Tekeli, 2008).

Pierre Bourdieu'nun ilişkisel sosyoloji yaklaşımı ve *oyun* metaforu üzerinden, 1923 Nüfus Mübadelesinin sosyomekânsal ve psikososyal sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, mübadillerin çok boyutlu dezavantajlı yansımalarla maruz kaldıkları dikkat çekicidir. Buna göre mübadiller, göç sonrası vardıkları toplumsal alanda yerleşik aktörlerin, dizayn ettikleri oyuna katılmak durumunda kalmış ve bu oyunu kurallarına göre oynamayı kabullenmişlerdir. Zira oyunda onları bekleyen verili mekân ve yürütecekleri ekonomik uğraşlar (*ki hangi mübadilin hangi uğraşla ilgileceği ve nerede iskân edileceği önceden planlanmıştır*) ve dahası oyuna dâhil olan mübadiller; dil, din gibi (toplumsal) alanlarda çeşitli kurallarla karşılaşmıştır. Ancak mübadillerin sahip oldukları kartlarının/sermayelerinin yeteri kadar değerli olmaması ya da hiç olmaması onların alan(lar)daki mücadelelerini zayıflatmıştır. Nitekim *ekonomik sermaye* bağlamında, mübadillerin sahip oldukları donanımlara uygun yerler yerine, bu becerilere pek uygun olmayan, hatta zıt denilebilecek yerlere iskân edilmeleri, bu yerlere uyum sağlama, bağlılık geliştirme ve aidiyet duymalarını zorlaştırmıştır. Bu tür olumsuzluklar, özellikle ekonomik alandaki mücadelelerini ciddi ölçüde etkilemiştir: Mübadillerin yerleştikleri yerlerde ekonomik geçimlerinde önemli zafiyetler meydana gelmiştir. Yanı sıra Anadolu'dan ayrılan Rumların bıraktıkları mallar ve mülklerin *fuzuli işgallere* uğraması nedeniyle, mübadiller zaman zaman evsiz ve mülksüz kalmıştır. Bu durum nedeniyle mübadiller, yeniden başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır.

Gündelik yaşamın kökenlerini temsil eden ve *kültürel sermayenin* yapılandığı temel güç olarak din ve özellikle dil alanı, mübadillerin yerel halk ile ilişkilerindeki aksaklıkların ana nedenlerinden biri olmuştur. Çoğu zaman “önyargı, ötekileştirme, aşağılama, küçük düşürme” gibi simgesel şiddet pratiklerini doğurmuştur. Zira mübadiller, Türkçe bilmedikleri ve konuşamadıkları için kamusal alanlara dair gündelik yaşam pratiklerini tam anlamıyla gerçekleştirememiş ve dolayısıyla topluma entegre olamamışlardır. Dilsel farklılıkların doğurduğu bu iletişimsizlik hali ve ideolojik baskılardan dolayı sıklıkla simgesel şiddete maruz kalmışlardır. Bu simgesel şiddet pratikleri, mübadillerin Anadolu’ya aidiyet duygusunun gelişmesini törpülemiş ve yer bağlılıklarını sekteye uğratmıştır.

Mübadillerin yaşadıkları bu olumsuzluklar, *sosyal sermayelerini* ve dolayısıyla toplumsal alandaki birlik, dayanışma ve hemşerilik ilişkilerinin gelişmesini zedelemiştir. Nitekim Anadolu’nun hemen her bölgesine yerleştirilen mübadiller, ailelerinden, arkadaşlarından, daha önce yaşadıkları ve yaşamlarını idame ettikleri memleketlilerinden ve akrabalarından farklı yerlerde yaşamak durumunda bırakılmışlardır. Dolayısıyla sosyal ilişkilerinden/sermayelerinden ve yurtlarından koparılan mübadiller, geldikleri yerlerde de iskân politikaları ve sosyal uyuma ilişkin sorunlarla karşılaşmışlardır.

Sermaye bağlamında alan içerisinde güçsüz konuma düşen ve bu yüzden alandaki diğer eyleyicilerle mücadele etme yetileri zayıf kalan mübadiller, habitusları nedeniyle bu durumu değiştirmek için çaba göstermişlerdir. Özellikle Anadolu’ya göç etme motivasyonları, anavatana dönme, ırkdaşlar ve dindaşlarla birlikte yaşama tasavvuru şeklinde belirleyici olan habitus, oyunda daha istekli olmalarını sağlamış ve kısmen de olsa, diğer eyleyiciler ile mücadeleyi biraz daha kolaylaştırmıştır.

Sonuç olarak 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi, siyasal iktidarların aldığı ideolojik bir karardır. Bu kararın yürürlüğe geçirilmesi neticesinde, farklı kültürel kimliklerin birlikte yaşama deneyimleri zedelenmiş, toplumsal ayrışmalar ve duygusal kopuşlar dahil bir dizi olumsuzlukların yaşanmasına neden olmuştur. Mübadele yoluyla Anadolu’ya gelen mübadillerin sahip oldukları maddi birikimlerinin, kültürel yaşam biçimleri ve toplumsal değerlerinin yanı sıra, sosyal ilişkilerinin de çeşitli şekillerde değiştiği (değiştirilmek durumunda bırakıldığı), dönüştüğü ve bu tür süreçlerin de hafızalarda çoğunlukla olumsuz izler bıraktığına dair somut anlatı ve deneyimlerle tespit edilmiştir. Mübadillerin, yıllarca yaşadıkları topraklarından koparılmalrı ve daha sonraki süreçlerde bir dizi dramatik (ekonomik sıkıntılar, füzuli işgaller, barınma sorunları) ve travmatik (hastalıklar, aile üyelerinin kaybı, dışlanma/ötekileştirilme) zorluklara maruz kalmaları hafızalarında derin izler bırakmıştır. Her ne kadar sahip oldukları habitus ve sermayeler aracılığıyla ekonomik, kültür ve eğitim gibi alanlarda mücadelelere katılmış olsalar da geldikleri topraklardan bambaşka bir kültürel ve ekonomik yapıyla birlikte yaşamaları, meşakkatli bir süreci de beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan dönemin hâkim sosyopolitik bağlamı da hesaba katıldığında hem kamusal alan hem de özel yaşama dair hâkim ideolojik yapının ürettiği *yabancılaş(tır)ma* ve *ötekileş(tir)me* pratiklerinin toplumsal birlikteliği sekteye uğrattığı belirlenmiştir. Bu durum, mübadillerin iskân edildikleri coğrafyalara ilişkin yer bağlılığı ve aidiyetlerinin gelişimini zedelediği için yeniden göç etmelerine neden olmuştur. Mübadiller, ilk dönemlerde bu tür olumsuzluklarla baş etmek için yerel halk ile kısmen mesafeli bir etkileşim göstermiş ve kendi sosyokültürel ilişki ağlarını kuvvetli tutmaya yönelmişlerdir. Fakat kentleşme ve ekonomik sermaye alanındaki iyileşmeler ve yerel halkla kaynaşma sürecine girmeleriyle birlikte (özellikle kentsel alanlara yönelik göçlerin de etkisiyle) bu tür olumsuzluklardan kısmen sıyrıldıkları

söylenabilir. Bu bağlamda, mübadelenin ilk yıllarında (ön yargı ve kültürel farklılıklardan dolayı) yerel halk ile mübadiller son derece sınırlı ilişkilere sahip olmuştur. Fakat ilerleyen süreçlerde, özellikle mübadillerin Anadolu'ya aktardıkları kültürel zenginliklerin de (*tarım ve hayvancılığa ilişkin araç gereç, mimari yapı, yemek kültürü, dilsel pratikler* vb.) katkısıyla yerel halkla karşılıklı kültürleşme deneyimlerini ilerlettikleri ve iki taraf arasındaki sosyal uyumun da geliştiği görülmektedir.

Notlar

1."Avrupa'da bizim aleyhimize düşmanların kullanabileceği en büyük silah bu ekalliyetler (azınlıklar) silahıdır. Binaenaleyh ben ikinci gün kendisine [yani Lord Curzon'a] gittim ve ilk evvel kendisine ekalliyetlerden bahsettim ve bunu ikiye ayırdık. Rum ekalliyetleri için mübadele esasını teklif ettim ve dedim ki: Biz, devamlı bir sulh istiyoruz ve bunun için bu suretle bizi onlardan, onları bizden emin kılmaktır. Bundan sonra bizde kalacak Rumlarda haricî bir fikir vardır. Bir gün Türkiye'yi parçalayacağız, burayı oraya [Yunanistan'a] raptedeceğiz. Buraların Türkiye'de kaldığı sabit olmalıdır ki, birbirimizin elini tutalım. Birbirimizle iyi geçinelim. Bundan iyisi ise onları rahat yaşayabilecekleri yerlere göndermek ve Müslümanları da rahat yaşayabilecekleri bir yere celp etmek lazımdır. Binaenaleyh bu suretle bu meseleyi cezrî [kesin] bir surette halletmek demektir. Emin bir esas koymaktır ve Şarkta [bundan] böyle Müslümanlarla Hristiyanların münasebatı iyi olur dedim. Biz, bunu diğer bir şey olarak teklif etmiyoruz. Nitekim Yunanlılar, Bulgarlarla bu babta bir muahede yapmışlar ve biz de vaktiyle Venizelos'la bir mukavele akdetmişizdir ve bunun için İzmir taraflarında Muhtar Bey'in riyaseti altında bir komisyon teşekkül etmişti. İşte bunun sureti halli için size ilk teklifimiz budur. Bunun üzerine dediler ki: Türkiye'de bulunan Hristiyanları kaldırıp Yunanistan'a göndermek pek güçtür. Ben de dedim ki: Fakat evvelemir de [öncelikle] İzmir civarında bulunan Rumlarla yapalım ve diğer aksanı memalikte [ülkenin diğer kısımlarında] kalacak Hristiyanlar ise, biz açık söylüyoruz: İtilaf devletlerinin yekdiğeriyle ve yahut hasımlarıyla kabul edilmiş olan esasları biz de kabul ederiz. Bu da onlara teminat olsun [dedim] (TBMM, 1922:176).

2. Sembolik iktidar, birey ve gruplar üzerinde bedensel anlamda somut bir fiziksel güç uygulanmadan sağlanan büyü bir güç unsurdur (Bourdieu, 2015c: 54). Sembolik/simgesel şiddet ise bilinçsiz ve dolayısıyla istemsiz bir biçimde uygulamaya geçebilir. Tüm görünüm, komutlar, çekicilikler, tehditler, sitemler taşıdıkları "büyü gücü" bu pratikten edinirler (s. 58-59). Bu bağlamda Bourdieu'nun kavramsal odağında sembolik şiddet, şiddetin daha çok "soyut" "gizli" ve "yumuşak" bir unsurdur (Türk, 2014: 612). Dolayısıyla sembolik şiddet, ezen sınıfın ezilen sınıfa yönelik uyguladığı bir ideolojik araçtır.

Referanslar

- Aktar, A. (2005). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nin ilk yılı: Eylül 1922-Eylül 1923. M. Pekin (Ed.). *İçinde Yeniden Kurulan Yaşamlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 41-75.
- Aktar, A. (2007). Nüfusun homojenleştirilmesi ve ekonominin Türkleştirilmesi sürecinde bir aşama: Türk-Yunan Mübadelesi, 1923-1924. R. Hirschon (Ed.). *İçinde Ege'yi Geçerken 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*. 111-161.
- Allour, J. (2021). 'Traveling habitus' and the new anthropology of class: proposing a transitive tool for analyzing social mobility in global migration. *Mobilities*, 2(16), 178-193. doi: 10.1080/17450101.2021.1885833
- Althusser, L. (2019). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arı, K. (1990). 1923 Türk-Rum Mübadele Anlaşması sonrasında İzmir'de Emval-i Metruke ve Mübadil Göçmenler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6(18), 627-658. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aamd/issue/54981/754237> adresinden edinilmiştir.
- Arı, K. (1995). *Büyük Mübadele*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arı, K. (2017). Türk roman ve öyküsünde mübadele. *Tarih ve Günce*, 1(1), 5-28. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tarihvegunce/issue/30668/331703> adresinden edinilmiştir.
- Arlı, A., Göker, E. (2014). Kent sosyolojisini Bourdieu ve Wacquant ile düşünmek. *Cogito*, (76), 121-140.
- Aysal, N. (2017). Türk-Rum Nüfus Mübadelesi: Ortodoksların Anadolu'dan zorunlu göçü. O. Köse (Ed.). *İçinde Geçmişten Günümüze Göç*. Samsun Canik Belediyesi Kültür Yayınları. 641-662.
- Ayyıldız, A. A. (2022). Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi ışığında sosyal çalışmayı anlamak. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 261-284. doi: 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3002
- Baran, A. G., Özsoz, C. (2013). Pratik, kültür, sermaye, habitus ve alan teorileriyle Pierre Bourdieu sosyolojisi. S. Suğur, A. G. Baran (Ed.). *İçinde Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi. 1-21.
- Belli, M. (2006). *Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi*. İstanbul: Belge Yayınları.

- Bildirici, Y. Z. (2019). 1924 Ahali Mübadelesinde mahalli sıtma olayları. *Tarih Okulu Dergisi*, 12(40), 511-548. doi: 10.14225/Joh1619
- Boran, B. S. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bourdieu, P. (1983). Ökonomisches Kapital, Kulturelles Kapital, Soziales Kapital, R. Krecked, (Eds.) In *Soziale Ungleichheit, Soziale Welt* (183-198) Göttingen: Campus Verlag
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. J. G. Richardson (Eds.), In *Handbook of Theory and Research for the sociology of Education*. New York. Greenwood Press. 241-258.
- Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları*. Çev. I. Ergüden, İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015a). *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. Çev. D. F. Şannan ve A. G. Berkkurt, Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015b). *Devlet Üzerine College de France Dersleri (1989- 1992)*. Çev. A. Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015c). *Eril Tahakküm*. Çev. B. Yıldız, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2006). *Sanatın kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı*. Çev. N.K. Sevil, Yapı Kredi Yayınları.
- Bozçalı, V. F., Özden, C., Aydın, S. (2007, Temmuz). Loic Wacquant ile söyleşi: Bourdieu ile devleti düşünmek. 08.11.2022 tarihinde <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-219-temmuz-2007/2402/loic-wacquant-ile-soylesi-bourdieu-ile-devleti-dusunmek/6076> adresinden edinilmiştir.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk-Yunan Mübadelesi ve sonuçları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180), 9-32. doi: 10.20296/tsad.48189
- Burke, E. (2017). *Edmund Burke: Selected Writings and Speeches*. P. J. Stanlis (Eds). New York: Routledge.
- Calhoun, C. (2014). Bourdieu sosyolojisinin ana hatları. G. Çeğin , E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed). *İçinde Ocak ve Zanaat* (77-130). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can, K. (2007, 27 Ocak). Pierre Bourdieu: pratiklerin mantığı, habitus ve alan teorisi, 15.10.2023 tarihinde https://www.bisav.org.tr/Bulten/14/253/pierre_bourdieu_pratiklerin_mantigi_habitus_ve_alan_teorisi adresinden edinilmiştir.
- Cederberg, M. (2012). Migrant networks and beyond: Exploring the value of the notion of social capital for making sense of ethnic inequalities. *Acta Sociologica*, 55(1), 59-72.
- Cengizkan, A. (2003). *Mübadale Konut ve Yerleşimleri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık&Arkadaş Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çapa, M. (2001). Mübadale'de Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti'nin rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(10), 29-60.
- Çeğin, G., Göker , E. (2015). Araştırmasından 50 yıl, Kitabından 35 yıl sonra Ayrım. P. Bourdieu. *İçinde Ayrım* (10-20) Ankara: Heretik Yayınları.
- Çelik, Ç. (2014). Sosyal sermaye, ebeveyn ağları ve okul başarısı. *Cogito*, (76), 265-290.
- Demir, O. Ö. (2017). Nitel araştırma yöntemleri. K. Böke (Ed.). *İçinde Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Alfa Yayınları. İstanbul. 287-316.
- Deniz, A., Öksüz, M. (2017). Ankara'daki İran restoranları: Kültürel kimlik üzerine etnografik bir araştırma. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(2), 167-185. doi: 10.1501/Cogbil_0000000187
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieu ile düşünmek. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 68-123. https://www.researchgate.net/profile/Onur-Dursun-4/publication/330139073_Toplumu_Pierre_Bourdieu_Ile_Dusunmek/links/5c2f4e61299bf12be3ac578f/Toplumu-Pierre-Bourdieu-Ile-Duesuenmek.pdf adresinden edinilmiştir.
- Emgilli, F. (2014). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin milli iktisadının oluşumundaki etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180), 105-122. doi: 10.20296/tsad.42555
- Emgilli, F. (2017). Türk-Yunan Mübadelesi hakkındaki araştırmalara bir bakış. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1(1), 29-54. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tarihveguncce/issue/30668/331702> adresinden edinilmiştir.

- Erdal, İ. (2007). Nüfus değişiminde mübadillerin uyum süreci ve sosyo-ekonomik değişimdeki rolleri. *International Congress of Asian and North African Studies, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Ankara. 1263-1278.
- Erdal, İ. (2009). Rumeli ve Anadolu muhacirlerinde kimlik ve vatan algısı. *Milli Folklor*, 21(81). <https://research.ebsco.com/c/kqcaa/search/details/ug4dmsg5xr?q=AN%2043385406> adresinden edinilmiştir.
- Erel, U. (2010). Migrating cultural capital: Bourdieu in migration studies. *Sociology*, 4(44), 642- 660. doi: 10.1177/0038038510369363
- Etil, H., Demir, M. (2014). Pierre Bourdieu'nün bilim sosyolojisine katkısı: "Alan Teorisi", "Habitus" Cini ve "Refleksivite Talebi". *Cogito*, (76), 312-350.
- Goularas, G. B. (2012). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve günümüzde mübadil kimlik ve kültürlerinin yaşatılması. *Alternatif Politika*, 4(2), 12-146. <https://www.proquest.com/docview/1946217344?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals> adresinden edinilmiştir.
- Gökçağı, M. A. (2002). *Nüfus Mübadelesi Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güner, Z. (2007). Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin iskân politikası. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1453-1463.
- Gün, G. (2012). Belgesel türleri ve tarihi hakkındaki araştırmalar/Türkiye'deki ilk belgeseller, 12.12.2023 tarihinde https://www.academia.edu/53315834/Belgesel_türleri_ve_tarihi_hakkındaki_araştırmalar_Türkiyedeki_ilk_belgeseller_2012_ adresinden edinilmiştir.
- Gürbüz, S. E., Ongur, H. Ö. (2020, 14 Şubat). Pierre Bourdieu, Pratik teorisi ve uluslararası ilişkiler. *Küresel Çalışmalar*, 11.19.2022 tarihinde <https://kureselcalismalar.com/pierre-bourdieu-pratik-teorisi-ve-uluslararasi-iliskiler/> adresinden alınmıştır.
- Hirschon, R. (2000). *Mübadile Çocukları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Hunter, L., Smith, W., Emerald, E. (2015). Pierre Bourdieu and his conceptual tools. L. Hunter, W. Smith, E. Emerald (Eds.). In *Pierre Bourdieu and Physical Culture*, Abingdon: Routledge. 3-27.
- İskân Tarihçesi (1932). Hamit Matbaası, İstanbul.
- Jolivet, D., Pereira, S. (2021). The dynamic welfare habitus and its impact on Brazilian migration to Lisbon and Barcelona. *Geoforum*, 120, 58-66. doi: <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.01.017>
- Kahvecioğlu Ağbaba, D., Furat, M. (2019). Göç, kimlik ve kültür: Bor'daki mübadiller örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 156-175. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nevsosbilen/issue/46568/554454> adresinden edinilmiştir.
- Kalaylıoğlu, Y. A. (2015). Uluslararası göç bağlamında Bourdieu'nün kavramları: Ankara'da yaşayan İranlılar örneği. *İdealkent*, 5(13), 182-205. <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36699/418649> adresinden edinilmiştir.
- Kalogeropoulos, T., Leopoulos, V., Kirytopoulos, K., Ventoura, Z. (2020). Project-as-Practice: Applying Bourdieu's Theory of Practice on Project Managers. *Project Management Journal*, 51(6), 599-616. doi: 10.1177/8756972820913392
- Kaplan, M., Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, habitus ve sermaye kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 23-37. <https://dergipark.org.tr/en/pub/habitus/issue/56842/768070> adresinden edinilmiştir.
- Karacaer, G. (2006). *Türkiye Kent Yaşamı ve Mübadiller*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karaibrahimoğlu, S. (2017). Türk- Rum Mübadelesinin Anadolu'da kentsel mekanın şekillenmesine etkisi, Giresun/Bulancak Örneği. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 1(2), 122-139.
- Kaya, A. (2011). *Türkiye'de Çerkesler: Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- King, R. (2012). Geography and migration studies: Retrospect and prospect. *Population Space Place*, 18, 134-153. doi: 10.1002/psp.685
- Kırmit, Ö. F. (2021). Lozan'a giden süreçte Mudanya Ateşkes Antlaşması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 145-162. doi: 10.18037/ausbd.902584
- Koçali, A. (2020). *Bourdieu ve Kavramları*. 11.16.2022 tarihinde <https://www.karameke.com/bourdieu-ve-kavramlari/> adresinden edinilmiştir.
- Liu, D., Shen, S., Shilliar, R., Li, F., Chen, Z. (2022). How does home ownership affect migrants' sense of relative deprivation? An investigation based on field theory. *Social Science & Medicine*, 306, 2-9. doi: 10.1016/j.socscimed.2022.115097
- Ma, G., Wu, Q. (2020). Cultural capital in migration: Academic achievements of Chinese migrant children in urban public

- schools. *Children and Youth Services Review*, 116, 2-7. doi: 10.1016/j.childyouth.2020.105196
- Nowicka, M. (2015). Habitus: Its transformation and transfer through cultural encounters in migration. C. Cotsa, M. Murphy (Eds). In *Bourdieu, habitus and social research: The art of application*. London: Palgrave Macmillan. 93-110.
- Oliver, C., O'Reilly, K. (2010). A Bourdieusian analysis of class and migration: Habitus and the individualizing process. *Sociology*, 44(1), 49-66. doi: 1177/003803850935162
- Öksüz, M., Özgür, E. M. (2022). Pierre Bourdieu'yu Coğrafyaya Coğrafyayı Pierre Bourdieu'ya yaklaştırmak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(2), 321-335. doi: 10.51800/ecd.1122633
- Ölçer, H. (2019). Pierre Bourdieu sosyolojisinde simgesel şiddet sorunsalı ve biçimleri. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 2, 34-49. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nosyon/issue/55455/759986> adresinden edinilmiştir.
- Önder, S. (1990). *Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadelesi (1912-1930)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü.
- Özgen, N. (2012). Çok boyutlu bir serüven: göç ve yaşamsal örüntüleri. N. Özgen (Ed.). İçinde *Günümüz Dünya Sorunları*, Eğiten Kitap, Ankara, 415-449.
- Özgen, N. (2014). Forced migration based upon the experiences of female sufferers: Diyarbakır City case study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 120, 433-442. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.02.121
- Özgen, N. (2019). Nitel Araştırmalarda Verilerin Toplanması ve Analizi. N. Özgen (Ed.). İçinde *Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler* (158-195). Ankara: Pegem.
- Özlem, K. (2019). Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi. *International Journal of Social Inquiry*, 12(1), 219-238. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijisi/issue/46304/582073> adresinden edinilmiştir.
- Öztaş, S. (2008). Tarih öğretimi ve filmler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 543-556. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/49100/626535> adresinden edinilmiştir.
- Öztürk, B. (2018). Mübadele, Göç ve Mutfak Kültürü. *Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (17-25). Ankara: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Palabıyık, A. (2020). Pierre Bourdieu sosyolojisinde habitus, sermaye ve alan üzerine. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 1-22. <https://dergipark.org.tr/en/pub/habitus/issue/56842/768084> adresinden edinilmiştir.
- Reynaud, J. D., Bourdieu, P. (2004). Bir eylem sosyolojisi mümkün müdür? *Cogito*, (76), 140-152.
- Sarı, K. A. (2022). Tasfiye taleplerine göre mübadillerin iskanı: Kırklareli örneği. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi* (10), 151-186. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tarihveguncce/issue/68378/1031390> adresinden edinilmiştir.
- Sayımlar, S., Coşkun, Ç. (2023). Göç ve habitus: Gurbet Kuşları filminin Bourdieu'nun kavramları üzerinden bir incelemesi. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 3(2), 158-171. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijhm/issue/83078/1430731> adresinden edinilmiştir.
- Sepetçioğlu, T. E. (2014). İki tarihsel "eski" kavramı bir sosyo-kültürel "yeni" kimlik: Mübadele nedir? Müadiller kimlerdir? *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180), 49-84. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/21490/230360> adresinden edinilmiştir.
- Sirkeci, İ., Yüceşahin, M. (2014). Editörden: Türkiye'de göç çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10. <https://dergi.tplondon.com/goc/article/download/545/538> adresinden edinilmiştir.
- Smith, R., Spaaij, R., McDonald, B. (2019). Migrant integration and cultural capital in the context of sport and physical activity: A systematic review. *Journal of international migration and integration*, 20, 851-868. doi: 10.1007/s12134-018-0634-5
- Solim, N. T. (2023). Türk Sineması'nda mübadele belgeselleri ve yaratıcı bir örnek: Dönüş/The Return. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 4-30. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iled/issue/80504/1333862> adresinden edinilmiştir.
- Swartz, D. (2018). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, İ. (2004). Salihli Mübadilleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(16), 65-78. <https://hdl.handle.net/11499/40871> adresinden edinilmiştir.
- Şenışık, P. (2016). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet döneminde modern devlet pratikleri ve dönüşen kimlikler. *Studies of The Ottoman Domain*, 6(10), 83-119. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ohsc/issue/27103/285664> adresinden edinilmiştir.

- Şimşek, H., Yıldırım, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Tataru, G. F. (2019). Migration – an overview on terminology, causes and effects. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Law*, 7(2), 10-29. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=822145> adresinden edinilmiştir.
- Tatlıcan, Ü., Çeğin, G. (2014). Bourdieu ve Giddens: Habitus ve Yapının ikililiği. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.). *İçinde Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (303-367). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tavşancıl, E., Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon. İstanbul
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tekin, F. (2015). Pierre Bourdieu sosyolojisinde beden ve habitus: Bedenleşmiş habitus. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(26), 85-100.
- Tekindal, M., Tonbalak, K. (2021). Nitel araştırmalarda meta-sentezin kapsamı ve yaşlılık alanında meta-sentez örnekleri. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 21(2), 235-268. doi: 10.54961/uobild.1036670
- Türk, H. B. (2011). Türkiye’de ulus-devlet formasyonunun ortaya çıkış sürecini habitus kavramı üzerinden okumak. *Bilig*, 52, 201-225. <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2610-published.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Türk, H. B. (2014). Sihirden Nefret Eden Bir İlüzyonist, Bourdieu Gelenek ve İdeoloji. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.). *İçinde Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (605-627). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu’nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, (22), 121-138. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/593656#page=127> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, O. (2006). *Diploması ve Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yorulmaz, A. (1998). *Savaşın Çocukları*. Bilge Yayınları: İstanbul.
- Yu, H. (2023). *Migration and Educational Policymaking in China*. New York: Routledge.
- Yücedağ, İ. (2016). Habitus’tan mutataştırmaya toplumsalın inşası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 111-133. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sufesosbil/issue/17215/179759> adresinden edinilmiştir.
- Yüceşahin, M., Özgür, E. M. (2006). Türkiye’nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: Süreçler ve mekansal örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35. doi: 10.1501/Cogbil_0000000068

Arşiv Kaynakları

- (BCA, 272.79.72.3.33-3). (22 Eylül 1924)
- (BCA, 272.11.17.75.16) (04 Şubat 1924)
- (BCA, 272.11.17. 78.16). (13 Mart 1924)

Gazete Kaynakları

- Paşaili, 25 Kasım 1924. Sayı 174

Veri Kaynağını Oluşturan Belgeseller

- B1- Selanik Göçmeni Nurşen Temizel ile Sözlü Tarih Görüşmesi, https://www.youtube.com/watch?v=n_VG9J2IVI,t=499s,ab_channel=S%C3%B6zl%C3%BCTarihTV (Erişim: 24.09.22).
- B2- 1924 Nüfus Mübadelesi Belgeseli, https://www.youtube.com/watch?v=bBTYWjg2v5U,t=258s,ab_channel=omere.yildirim (Erişim: 24.09.22)
- B3- Yüz Yaşında Üç Çocuk Mübadele, https://www.youtube.com/watch?v=u7CPnaRc784,t=876s,ab_channel=Sel%C3%A7ukEfesKentBellegi (Erişim: 24.09.22).
- B4- Giritli Mübadillerin Son Durağı Çukurova, https://www.youtube.com/watch?v=m0sEVGS8NqE,t=1161s,ab_channel=Y%C3%9CKSELHAN%C3%87ERL%C4%B0 (Erişim: 24.09.22).
- B5- Mübadelenin İki Köyü: Bölüm 2, https://www.youtube.com/watch?v=htOJre7-o6s,t=1446s,ab_channel=lozan.m%C3%BCbadillerivakf%C4%B1 (Erişim: 24.09.22).

- B6- Tarsus'ta Yaşayan Giritliler'in Hikâyesi
https://www.youtube.com/watch?v=ctkx2uAeEAY,ab_channel=CNNT%C3%9CRK (Erişim: 24.09.22).
- B7- Ata Yurdundan Ana Yurduna; 98. Yılında Mübadelenin Öyküsü,
https://www.youtube.com/watch?v=a7Sdp59uvBc,t=1175s,ab_channel=KonakBelediyesi (Erişim: 24.09.22).
- B8- Mübadele Belgeseli,
https://www.youtube.com/watch?v=RubNDxsl4zs,t=761s,ab_channel=lozan.m%C3%BCbadillerivakf%C4%B1
(Erişim: 24.09.22).
- B9- Acı Göç: Mübadiller Hep Topraklarını Sayıkladı,
https://www.youtube.com/watch?v=Z9tQaYG546g,t=42s,ab_channel=%2B90 (Erişim: 24.09.22).

Social Media Data Mining as a Novel Approach to Electoral Geography

Seçim coğrafyasına yeni bir yaklaşım olarak sosyal medya veri madenciliği

Burak Oğlakçı^a, Alper Uzun^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1407317

Makale Geçmişi:

Geliş: 20.12.2023

Kabul: 11.03.2024

Anahtar Kelimeler:

Seçim coğrafyası

Bağlam etkisi

Doğal dil işleme

Sosyal medya

X (Twitter)

Öz

Sosyal medyada yer alan bireysel söylemler ve tutumlar, sahip oldukları mekânsal-zamansal bilgilerle birlikte seçim coğrafyası için kullanıldığında seçmen davranışları ve oy tercihleri hakkında önemli ipuçları sağlayabilmektedir. Sosyal medya verilerini kullanan seçim odaklı farklı çalışmalar olsa da bu çalışmalar oyların ardındaki nedenleri mekânsal olarak anlamaktan uzak kalmıştır. Bu araştırma, seçim coğrafyası alanı için yeni sayılabilecek veri ve yöntemleri kullanarak seçmen davranışı ve oy vermedeki farklılıkları anlamayı, oy verme üzerindeki bağlamsal etkileri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada X (Twitter) üzerinde Yenimahalle (Türkiye) ilçesinden paylaşılan seçim odaklı tweetleri elde ediyor ve duygu durumlarını belirliyor, tweetlerdeki baskın konuları tespit ediyor ve adayların X (Twitter) üzerindeki popülerlik oranları ile gerçek oy oranları arasındaki ilişkiyi ortaya koyuyoruz. Sonuç olarak, X (Twitter) üzerinde kullanıcılar tarafından oluşturulan mekân-zamansal veriler, seçmen davranışı/katılımı ve oy vermedeki farklılıkları anlamanın yanı sıra oy verme üzerindeki bağlam etkilerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1407317

Article History:

Received: 20.12.2023

Accepted: 11.03.2024

Keywords:

Electoral geography

Context effects

Natural language

processing

Social media

X (Twitter)

Abstract

When individual discourses and attitudes on social media are used for electoral geography with their spatio-temporal information, they can provide essential clues about voter behavior and voting preferences. Although there are different election-based studies using data from social media, these studies have remained far from spatial understanding of the reasons behind the votes. This research aims to understand the differences in voter behavior and voting, along with revealing the context effects on voting by using this new data and methods in the field of electoral geography. We obtain the election-oriented tweets on X (Twitter) posted from Yenimahalle (Turkey), determine sentiment states, identify the dominant topics in the tweets, and reveal the relationship between the popularity rates of the candidates on X (Twitter) and the actual vote rates. Consequently, user-generated spatio-temporal data on X (Twitter) is essential in understanding the differences in voter behavior/participation and voting, as well as in revealing context effects on voting.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: burak.oglakci@cbu.edu.tr

^a Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Manisa/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-4559-4108>

^b Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-1304-1683>

1. Introduction

With the advent of Web 2.0, the traditional one-sided understanding of information in Web 1.0 has transitioned to a new dimension. Users are no longer just consumers of the Internet; they have become active participants and stakeholders in the system. This is due to the development of social media platforms, wikis, blogs, forums, RSS and more, where users can produce their content and communicate with others.

The aforementioned platforms, networks, and apps have become spaces where spatio-temporal information is collected and accessed in line with the activities carried out by users for various purposes. Behind this potential is the fact that users leave various pieces of information about themselves and the environment they live in, including their location, on these platforms, networks, and apps (Bermingham and Smeaton, 2011; Goodchild, 2007; Harrison and Barthel, 2009; Murugesan, 2007).

Based on recent developments, there has been a noticeable rise in the usage of social media platforms like X (Twitter), Facebook, Instagram and so on. Alongside this increase, there has also been a growing significance attributed to the discussions, ideas, and attitudes within these platforms. As a result, there has been an increase in research that focuses on the content generated by users on these platforms. An important aspect to consider is that the spatio-temporal information of the shared content also offers valuable data potential for geographical research. When we examine communication and interaction on these platforms within the context of electoral geography, they offer important insights into voter behavior, voting preferences, and the influencing factors behind these preferences. In the literature, there are electoral studies using data on social media platforms, and X (Twitter) is often preferred by researchers. However, to date, there have been very few geographical studies that address this issue.

X (Twitter) is one of the Location-Based Social Networks (LBSN) that contains a large amount of spatio-temporal information and allows users to share posts, called “tweets,” limited to 280-character-plain text or with images and videos. X (Twitter) also offers its users the opportunity to add real-world location information to tweet content since 2009. Thanks to these opportunities, the large amount of spatio-temporal data accumulated on X (Twitter) is also being used in many other research areas (Oğlalcı and Uzun, 2021). Although previous electoral studies using data on X (Twitter) have addressed the estimation of vote rate, and users’ behavior on the social network during the election period, these studies have tended to remain far from spatial understanding of the reasons behind the votes (arising from space, place, and socio-political context). This points to an opportunity for future research in electoral geography that can be conducted by processing and utilizing the large amount of user-generated spatio-temporal data on X (Twitter).

The research presented in this article focuses on uncovering the reasons behind vote preferences, making vote predictions, and the contributions that can be provided to the field of electoral geography by using data from X (Twitter) and the social media mining method. We demonstrate the potential of this approach by examining election-oriented posts on X (Twitter) shared from Yenimahalle (Ankara, Turkey), determining sentiment states, identifying dominant topics (context effects) in these posts, and

revealing the relationship between the popularity rates of the candidates on X (Twitter) and the actual vote rates.

1.1. Electoral Geography and Social Media (Data) Mining

A subfield electoral geography examines the relationship between space, place, and elections. It serves as a connection between human geography and political science (Pattie and Johnston, 2009). Democracy and electoral geography are intimately related in Shelley's (2006) study. According to Shelley, this field examines data that has been geographically separated to understand the differences in voting patterns among various geographic areas. According to McPhail (1971) and Reynolds (1990), research in electoral geography typically revolves around three main topics: the geography of voting, geographical influences on voting, and the geography of representation.

Studies on the effects of technological developments on voter behavior and voting are included in the literature. For example, Books and Prysby (1991) in their study addressed the impact of information flow through the media on the relationship between local context and voting behavior. According to Agnew (1996), the presence and availability of communication technology are determining factors for the level of interaction within a given space.

However, more recent studies on this topic, such as Adams (2015) and Shin (2015) have noted a growing interest in studying the impact of technology and social media on electoral behavior and civic participation. Once again, Shin (2015) directs attention to the subject and underscores the need to fully comprehend the connection between these technologies and electoral geography. Similarly, Temple (2023) follows two cases on electoral propaganda and digital developments in the UK and US elections, focusing on what the use of digital technology and the increasingly digitized electoral environment will bring for electoral geography and, perhaps, the possibility of ending some of its approaches.

Social media (data) mining carries great potential for understanding voter behavior and voting preferences and for revealing contextual effects on these preferences. Data mining, also known as knowledge discovery in data (KDD) (IBM, 2021), can be defined as the process of discovering new, useful, interesting information from large amounts of existing data, as a result of the extensive accessibility of large amounts of data and the emergence of the need to transform such data into useful information (Han and Kamber, 2001). Social media platforms, which have an enormous amount of user-generated content as a result of their use for various purposes, are a suitable area for data mining (Gundecha and Liu, 2012). Social media (data) mining, which involves mining existing data together with social relations, can be described as “the process of representing, analyzing, and extracting meaningful patterns from data in social media” (Zafarani et al., 2014: 21).

Behind the potential of using the data gathered from social media platforms in the field of electoral geography, there are various advantages provided by these platforms. It is possible to list these advantages by taking inspiration from the studies of Seymour (2001), Kozinets (2002), Markham (2004), and Convery and Cox (2012), Yıldırım and Şimşek (2016) mentioning the convenience and availability of social media data for researchers and research. Social media platforms provide the opportunity to access large amounts of data, fields and connections that cannot be reached with traditional research methods (surveys, interviews, etc.), as well as providing control and flexibility in

time, space, volunteering, and communication processes. However, the platforms offer privacy and freedom from physical constraints, allowing individuals and groups to express their views more comfortably, sincerely, and freely.

In line with aforementioned advantages, there are various electoral studies that specifically target user data on X (Twitter) and use appropriate methods (Belcastro et al., 2020; Chauhan et al., 2023; Jaidka et al., 2018; Khan et al., 2023; Marozzo and Bessi, 2018; Oikonomou and Tjortjis, 2018; Ramteke et al., 2016; Soler et al., 2012; Song et al., 2014; Tumasjan et al., 2011; Wang and Gan, 2018). However, existing research has tended to be more limited in terms of exploring the reasons behind voting preferences and addressing contextual effects. On the other hand, there are also limitations in determining the place of these approaches in electoral geography. In conclusion, the use of data on relevant platforms and social media data mining method constitutes an important emerging approach in the field of electoral geography, and also one that deserves greater scrutiny.

1.2. Local Elections in Turkey, 2019 Local Elections and Yenimahalle

There are various studies on electoral dynamics in Turkey and party preferences of Turkish voters from a geographical perspective. For example, Çarkoğlu and Avcı (2002) categorize political parties in Turkey to three groups (center-right and center-left, Islamist-nationalist), reveal breaks and deviations for the parties in the historical process, and identify geographical regions that have come to be associated with different ideological orientations. Çarkoğlu and Hinich (2006) adopt the framework of spatial voting theory to address the pro-Islamic bias in the periphery against the secular center and focused on the reasons and changes in voting preferences. Wuthrich (2015) examines Turkish general elections and observes tendencies towards pragmatism in the voting behavior of Turkish voters. Özen and Kalkan (2017) focus on the geographical patterns of party votes and competition in Turkey using spatial models.

The literature on Turkish elections is vast, but there are some notable gaps within it. For example, despite some researchers' attention to local political factors and dynamics, there is notably less interest in examining local elections in Turkey than general elections. Concentrating only on candidate and party performance in research on local elections also limits the understanding of local dynamics affecting elections (Bayraktar, 2011; Kamalak, 2013). From a broader perspective, it is possible to evaluate local elections as an intersection point, shaped by both national and local influences. Some studies accordingly examine the determining role of local factors on voter preference (Kamalak, 2013).

Our study differs from previous research in three important ways. Firstly, we use more diverse data and obtain it in a different manner. Most existing research on Turkish elections is based solely on official vote results, whereas our study incorporates posts from X (Twitter) during the election period as well as the official vote results. On the other hand, spatial units of different sizes may contain different clues and suggest different patterns of voting preferences. Aggregated results from larger spatial units may cause local dynamics to be overlooked. For this reason, we focus on a smaller area of analysis (a county) in our research process. Finally, our study traces the local and national level factors that influence vote preferences. This is because the intense electoral communication and information flow with spatial reference that takes place in the social network includes various issues, factors, and attitudes.

1.2.1. *The Intersection of Local Governments and National Politics: Local Elections in Turkey*

Local elections in Turkey were first held in 1930 and are planned to be held every five years. There has been some variation in that schedule, based on the vicissitudes of historical circumstances. In each election, citizens elect their administrators to carry out local services in their village, neighborhood, town, county, or province. Although the functioning of democratic processes in Turkey was disrupted by military coups in 1960 and 1980, local elections have been held regularly every five years since 1984.

In the 1990s, local elections began to take on a different dimension for parties and candidates, and these transformations inform geographical understandings of Turkish politics today (Bekaroğlu and Kaya Osmanbaşoğlu, 2021). This is because these elections paved the way for parties and candidates who received high votes, especially from metropolitan cities such as Istanbul, Ankara, and Izmir, to gain an important place in national politics (İncioğlu, 2002). The last local election in Turkey was held on March 31, 2019. In this election, basically two alliances were active, and the election was shaped by bloc politics. The first alliance, the People's Alliance, consisted of the AK Party (Justice and Development Party) and the MHP (Nationalist Movement Party), while the second, the Nation Alliance, consisted of the CHP (Republican People's Party) and the İYİ Party.

The March 31, 2019 Election, in addition to being an election in which alliances are effective, is the first local election after the transition from the parliamentary system to the Presidential Government System on April 16, 2017. The alliances formed before the election had a significant impact on the atmosphere of this election because pragmatism rather than ideological unity was effective in forming the alliances. On the other hand, alliances changed the party blocs (right-left) and increased the vote transition between the blocs (Miş and Duran, 2019). As a matter of fact, while transitions within the blocs are common in Turkey, the transition between the blocs has historically been limited (Kalaycıoğlu, 1999). Finally, in the March 31, 2019 election the People's Alliance lost the elections in Turkey's metropolitan cities such as Ankara and Istanbul, and the Nation Alliance candidates achieved control of metropolitan municipality administration. Thus, the supremacy of the AK Party, which won the elections in Ankara with the candidates it nominated in the local elections in 1999 and later, came to an end. Similarly, ongoing dominance in Istanbul since 2004 has come to an end. The March 31, 2019 election are important in the history of Turkey's local elections, with the establishment of two major alliances, the expansion of the transition between party blocs, change of leadership in administration of two metropolitan cities, and the success of the Nation Alliance candidates in gaining significant vote rates.

1.2.2. *Why Yenimahalle?*

Yenimahalle is a county in Ankara, the capital city of Turkey. When selecting this county as the study area, factors such as political preference status, population, and the presence, quantity, and quality of posts with spatio-temporal references that make up the research data were taken into consideration. During the 141-day data collection period for the March 31, 2019 Election, Çankaya was the county with the highest number of posts among the counties in Ankara. Yenimahalle came in second place. However, Çankaya was not chosen as a research area due to its political and cultural composition. This is because voters in Çankaya tend to vote based on their loyalty to the CHP (Republican People's Party).

The voting preferences of this county in local elections in 1989-1994 (SHP, Social Democrat People's Party - a party established after CHP was closed during the military coup in 1980), 1999 (CHP), 2004 (CHP), 2009 (CHP), 2014 (CHP), and 2019 (CHP) support this consideration. In the 2019 election, CHP candidates received 76.8% of the votes for the Ankara Metropolitan Municipality (AMM) and 73.4% for the Çankaya Municipality from the Çankaya county. On the other hand, due to their loyalty to the CHP, voters in Çankaya "act with the same sensitivity and attitude in local elections as in general elections" (Şahin et al., 2014: 167). Based on this information, the possibility that local problems and local political dynamics are being ignored in the voting behavior of Çankaya county increases.

When analyzing Yenimahalle in terms of politics, it can be observed that individuals with diverse political and cultural affiliations live together in the county, and this is reflected in the political composition of the county. Additionally, parties from both the right and left sides of the political spectrum have played an active role in county administration during certain periods (Şahin and Gözcü, 2017). This situation is also reflected in the preferences of the county in AMM elections. Finally, the tweets about the AMM election from Yenimahalle county cover various topics and factors. These issues and factors provide an important opportunity to understand the reasons behind electoral behavior and voting preferences.

2. Data and Method

The method of the research was designed to reach tweets about the election and related elements from the county of Yenimahalle during this election period, as well as to make sense of these tweets within the scope of electoral geography. In the study, election posts/tweets containing spatio-temporal information were used as data. To analyze and interpret the data, the following steps were taken: data preprocessing, application of predefined keywords, sentiment analysis, topic modeling, and calculation of candidate representation and popularity. Figure 1 illustrates the steps followed in the data collection and analysis process.

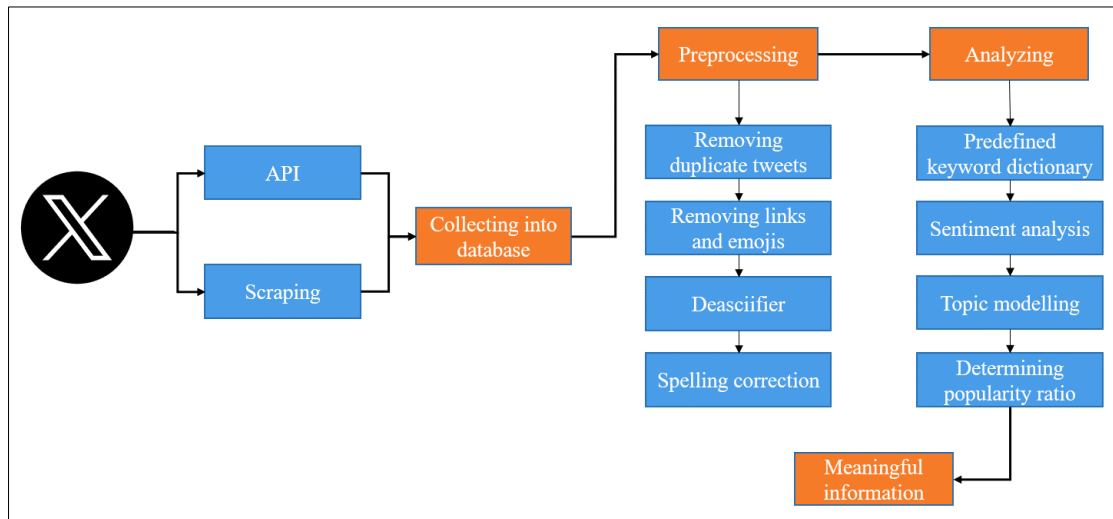

Figure 1. Steps followed in the process of data collection and analysis

The techniques followed in the data collection and analysis steps have numerous advantages. As mentioned in the previous subsection (1.1.), these advantages can be listed in a diverse manner,

drawing inspiration from Seymour (2001), Kozinets (2002), Markham (2004), Convery and Cox (2012), Ceron et al. (2014), Yıldırım and Şimşek (2016), Snelson (2016), Olshannikova et al. (2017), Jaidka et al. (2018), and Liu et al. (2021).

Firstly, data on social media platforms and the techniques developed to process it provide an alternative to and/or complement traditional data collection methods such as surveys and interviews. Additionally, these techniques enable access to and rapid processing of large amounts of data, known as big social data, which is generated in a more relaxed, candid, and voluntary manner. Finally, the advantages of these platforms and techniques include time-space flexibility and the ability to replicate phases.

2.1. Collecting Data from X (Twitter)

In the research, data was collected for 141 days from December 1, 2018, when the candidates were announced for the March 31, 2019 Local Elections, to April 20, 2019. Since the election communication continued after the voting day, data collection was continued. Data was obtained from X (Twitter) in two ways. The first method is the real-time collection and storage of tweets located within the specified coordinates (32°28'E, 39°39'N), (33°12'E, 40°13'N) using the X (Twitter) API bounding box query¹. The bounding box used and related information are shown in Figure 2.

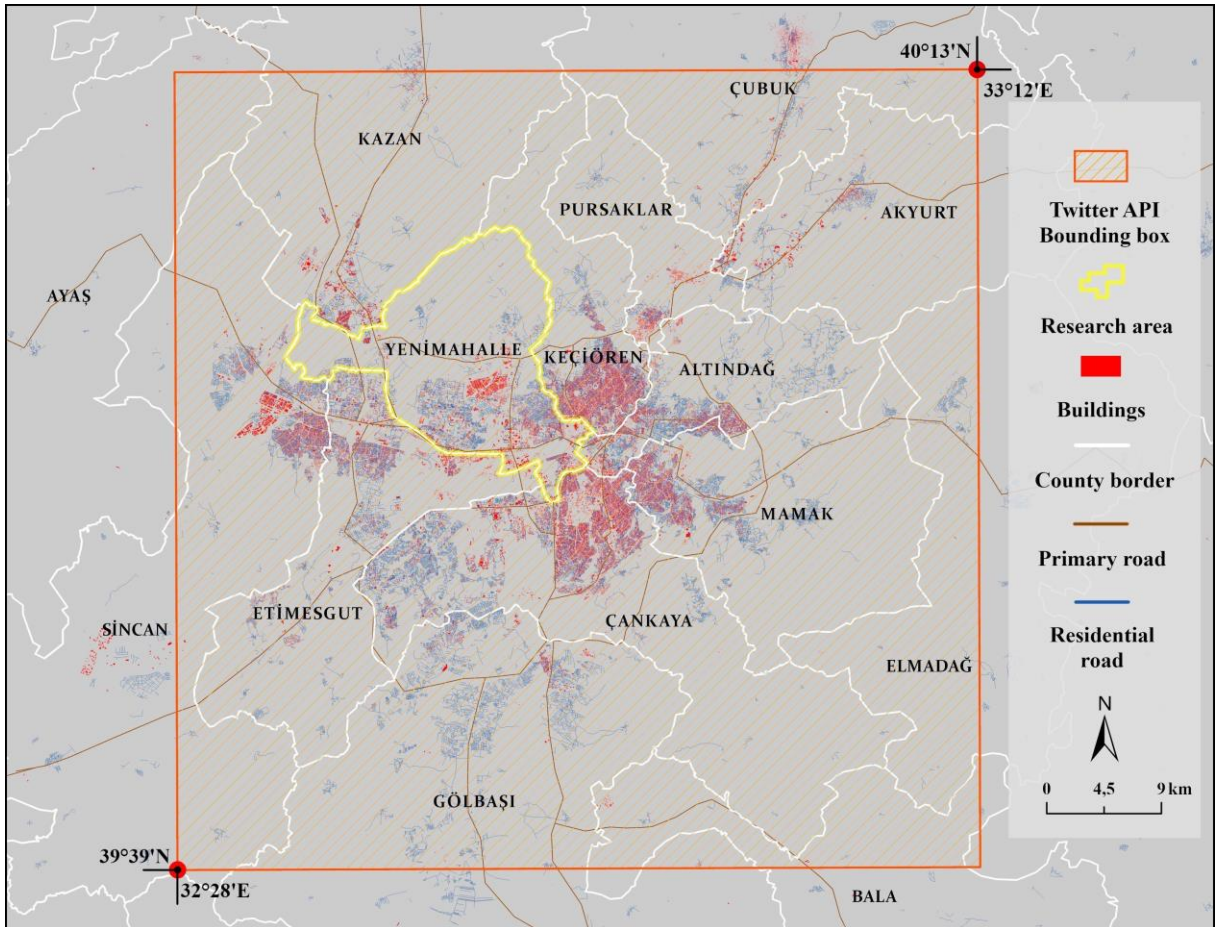

Figure 2. Information on the X (Twitter) API bounding box query

The other method is the process called web scraping or web harvesting. “Web scraping is an automated process that involves extracting and organizing specific data from websites” (GeeksforGeeks, 2023). In this method, the geolocation filters (point radius and place id) and the advanced search section of X (Twitter) were used. We ran a point radius filter by entering the latitude, longitude, and radius information for a particular area, such as 39.956389,32.803333,1.7km/mi. X (Twitter) provides the capability to access tweets that remain in the field, created in accordance with this information. All the parameters used for Yenimahalle are given in Table 1.

Table 1. Parameters used in point radius filter for Yenimahalle

Coordinates (lat, long)	Radius (km)
39.939167, 32.824722	0.65
39.946111, 32.775278	1
39.956389, 32.803333	1.7
39.995278, 32.734444	5

“X (Twitter) social network assigns a distinct identification string to every location or area such as a building, structure, neighborhood, county, province, or country” (Tweet Location Metadata, 2023). When an area or location is queried using its unique string, X (Twitter) provides access to tweets containing spatial information shared from that area or location. For example, the string “6e9cef2a932796f9” corresponds to the location of Yenimahalle, Turkey on X (Twitter). When a request using this string is run, X (Twitter) returns tweets with location information associated with Yenimahalle. Below is a sample post, and location information reached with this request is shown (Figure 3).

Figure 3. A Sample content reached by place id filter

Finally, tweets that mentioned location information were examined by entering word pairs (e.g., Yenimahalle and vote) in the advanced search section of X (Twitter). The aim here is to reach the tweets created by the people living in Yenimahalle by both talking about the elections and mentioning the location information. Other words used with Yenimahalle are “election,” “vote,” “candidate,” and “ballot box.” An example tweet with location information reached with word pairs is given below.

(Turkish) Bizden oy almayı düşünenler, Kardelen mahallesi, Yenimahalle'deki kötü durumu bir gelip görseler iyi olur. Bakalım oy alabilecekler mi?

(English) Those who are seeking our votes should come and witness the poor condition of Kardelen Street, Yenimahalle. Let's see if they can earn our votes.

2.2. Data Preprocessing

To increase the success rate of the processes applied in the method section, preprocessing is required on the data obtained from X (Twitter). This is because the tweets are mostly not created in accordance with the spelling rules. Another problem is the presence of large amounts of meaningless and mass posts. For this reason, various editing and cleaning processes were applied to the data using Natural Language Processing (NLP) libraries. The following steps were applied to the tweets:

- *Fake, meaningless, and repetitive tweets were excluded from the dataset.*
- *The specified links (<https://twitter.com/>, pic.twitter.com/, <https://t.co/>, <https://www.swarmapp.com/c/>, https://www.instagram.com, <https://www.instagram.com/p/>) and emojis have been cleared from the tweet text.*
- *Deasciifier process was applied to the words in which Turkish-specific characters (ç, ğ, ş, ü, ö, i, ı) are not used.*
- *A spelling correction process has been applied to correct misspelled words.*

2.3. Identifying Election-Oriented Posts/Tweets

A dictionary was created to identify the election-oriented posts among all the collected posts and to determine which candidate, party, and alliance these posts are for. There are studies in the literature that use the predefined keyword dictionary approach to identify the target entities mentioned in the posts (Cantey, 2013; Sakaki et al., 2010; Scafield et al., 2010). Similarly, in this research, the keyword dictionary approach was used to determine the target entities of the posts. While creating the keyword dictionary, alliances, elected officials, parties, and candidates were taken into consideration. The dictionary can be accessed at (<https://github.com/burakoglakci/Predefined-keyword-dictionary-for-Turkey-2019-Local-Election>). Before implementation, all characters were converted to lowercase using the string lower function to avoid case-sensitive errors. Then, the data kept in JSON format was processed using the Tableau program, which is an interactive tool for data analysis and visualization.

2.4. Statistical Significance of the Data

In line with the spatial approach adopted in the study, all the tweets included in the analysis have location information. This location information was associated with Yenimahalle (the research area) using the tweet location, profile location, and the mentioned location. Additionally, in all analyzed tweets, the lang (language) field is equal to "tr" (Turkish).

On the other hand, the Pearson Correlation value was calculated to determine the statistical significance of the data. The correlation coefficient for our data is 0.9, indicating a strong correlation

between the data. When applying this analysis, tweets with location information posted from 6 central counties of Ankara, including Yenimahalle (visible in Fig. 2), within a 141-day period, and those election-oriented were used. In the 141-day period, the comparison of the total number of tweets with location information (Total - T) and the number of election-oriented tweets (Election - E) among them by county is as follows: Yenimahalle (T: 65,635 – E: 5,755), Çankaya (T: 160,460 – E: 12,957), Etimesgut (T: 47,372 – E: 5,103), Keçiören (T: 44,124 – E: 4,703), Altındağ (T: 25,551 – E: 1,347), Mamak (T: 24,966 – E: 2,949).

Finally, the suitability of the 5,755 election-oriented tweets for Yenimahalle in terms of sample size was also calculated. Using the sample size (5,755), Yenimahalle population (663,580), and confidence level (95%), the margin of error for the sample size was calculated as 1.29%. This low margin of error indicates the reliability of the results.

2.5. Sentiment Analysis of Election Posts

In this step, to analyze the sentiment of election posts, sentence-level and model-based sentiment analysis were utilized. The analysis employed the model developed by Köksal (2020) using Google BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) which accurately represents a sentence by extracting a numerical vector. This model was chosen because it is a new model for sentiment analysis in Turkish texts and has the ability to effectively detect complex situations.

While creating the training data of the model, 1,840 election posts (523 negative, 672 neutral and 645 positive), which represent the existing data very well and whose sentiment state was determined manually, were used. After these data were used as training data, the model was tested on 862 posts that it had not seen before and whose sentiment state was determined manually. After the training, the model achieved success in the range of 83-85% on the test data. The success rates in the model achieved with two different run results are shown below (Figure 4).

	precision	recall	f1-score	support
0	0.88	0.89	0.88	258
1	0.81	0.87	0.84	293
2	0.88	0.80	0.84	311
accuracy			0.85	862
macro avg	0.85	0.85	0.85	862
weighted avg	0.85	0.85	0.85	862

Figure 4. (%) Success rates obtained in the model (0: negative, 1: neutral, 2: positive)

2.6. Topic Modeling of Election Posts

With sentiment analysis, the sentiment states of the posts were determined as positive, neutral, and negative. Unlike the neutral states, positive and negative posts contain important information about the vote preferences of the voters and the factors affecting these preferences. For this reason, topic modeling was used to understand the background of the election posts and to make inferences about their general themes and topics. The Latent Dirichlet Allocation (LDA) algorithm was preferred when applying topic modeling.

A machine learning technique to learn about a text's semantic structure is called topic modeling. One main algorithm for topic modeling is LDA, which is an unsupervised learning method that identifies the topics based on the weights of words within the document (Güven, 2020). At this step of the research, LDA algorithm was preferred. In the LDA method, the researcher can determine the total number of topics to be identified from the document. (Okcu et al., 2019). As an example, five topics that should preferably be determined from a document with negative election posts and 30 dominant words in these topics are shown below in Figure 5. After modeling, all the dominant topics in the posts are given in the findings section.

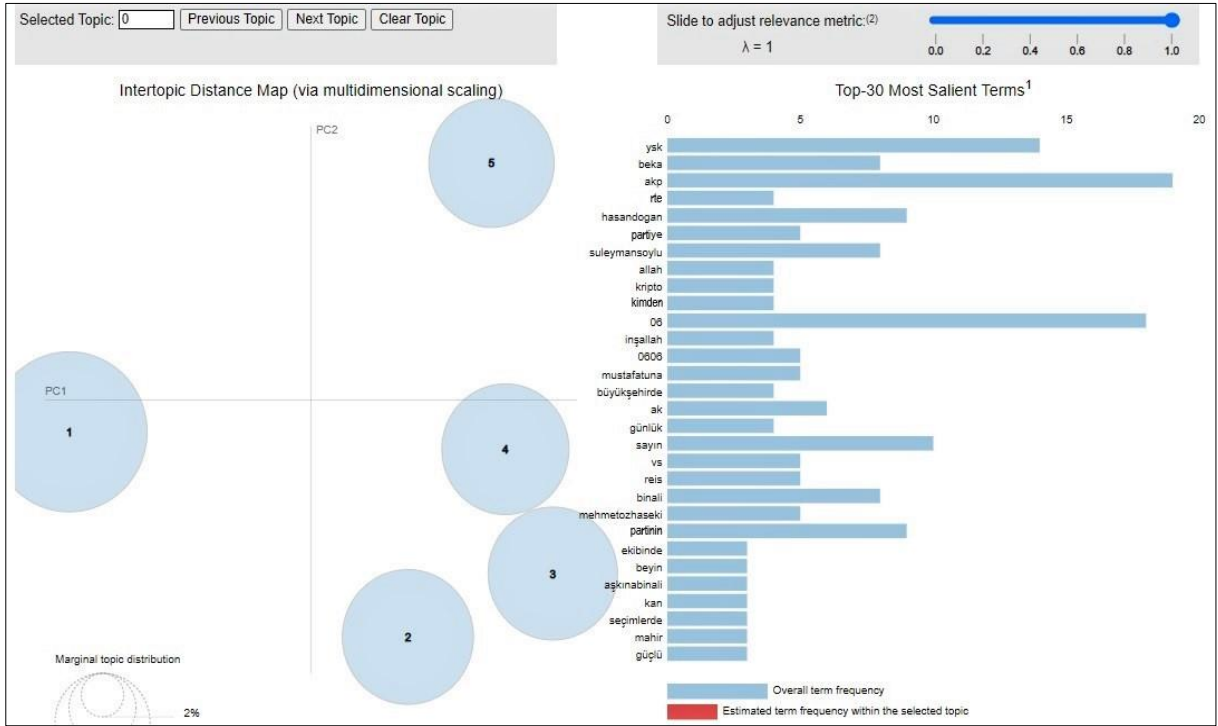

Figure 5. LDA model results example (five topics and terms featured in the topics)

2.7. Calculation of Candidate Representation/Popularity Ratio

There are various studies that deal with the representation/popularity ratio from the data obtained using X (Twitter) (O'Connor et al., 2010; Tumasjan et al., 2011; Soler et al., 2012; Ibrahim et al., 2015; Ramteke et al., 2016; Wang and Gan, 2018). To determine the representation/popularity ratios of the candidates in this study, the formula developed by Tumasjan et al. (2011) was used.

$$popularity = \frac{pos(a) + neg(b)}{pos(a) + neg(a) + pos(b) + neg(b)}$$

(a) the candidate whose popularity rate is to be calculated, (b) the other candidate, *pos*: the number of positive tweets and *neg*: the number of negative tweets.

3. Findings

3.1. Spatio-Temporal Post/Tweet Activities During Election Period

After the methods were used, a total of 65,635 posts covering the period of December 1, 2018 - April 20, 2019 (141 days) were collected on X (Twitter) (Table 2).

Table 2. Total number of posts collected by two methods (Twitter API and web scraping)

Twitter API	Web scraping			Total
	Point radius filter	Place id filter	Word pair query	
27,890	16,450	17,531	3,764	65,635

After data pre-processing and the keyword approach were applied to the 65,635 total posts, a total of 5,755 posts were identified. The sentiment analysis results of these posts and the dominant topics obtained after topic modeling will be examined in the next sub-title.

3.2. Understanding of Sentiment Analysis and Topic Modeling Results

A total of 2,269 posts for the People's Alliance were identified in the tweets we examined. The time-average sentiment graph created after the analysis applied to these posts is given below (Figure 6).

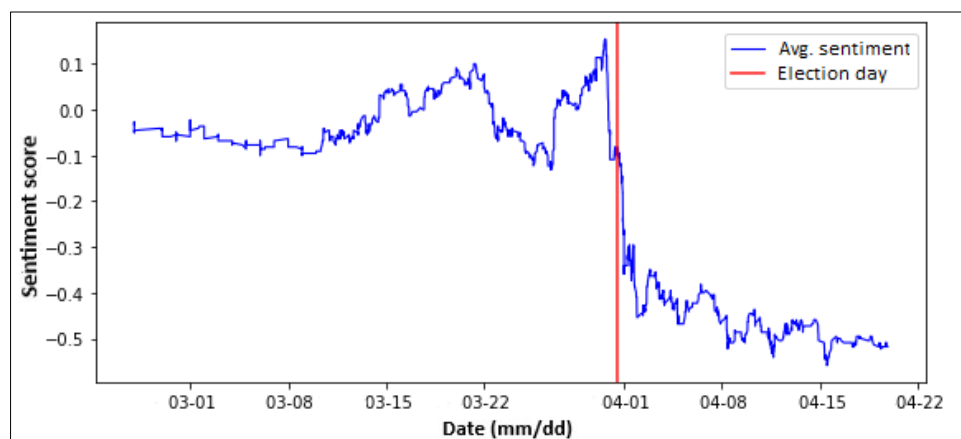

Figure 6. Sentiment state towards the People's Alliance

When the graph is analyzed, it can be seen that while the neutral posts held an important place for the alliance before the election day, the sentiment curve showed a negative trend with a significant increase in negative posts after the election day.

After topic modeling, among the positive posts about the People's Alliance, Recep Tayyip Erdoğan, the AK Party, and utilitarian demands (such as retirement age victims, shortened military service through payment, etc.) stand out as dominant topics. The topics in the negative posts vary, focusing on Recep Tayyip Erdoğan, the AK Party, Delegated Legislation, the Supreme Election Committee (SEC), and the Istanbul Metropolitan Mayor (IMM) Election (Figure 7).

POSITIVE	NEGATIVE
Recep Tayyip Erdoğan	Recep Tayyip Erdoğan
AK Party	AK Party
Wants in direction of benefit	Delegated Legislation Supreme Election Committee Istanbul MM Election

Figure 7. Topics included in posts towards the People's Alliance

For the other alliance (Nation Alliance), 1,147 posts were identified among the tweets. The time-average sentiment graph created after sentiment analysis is given below (Figure 8). This graph shows a distinct difference in daily sentiment state. The sentiment curve, which varied between neutral and negative until the election day, reached its highest positive level on the election day. However, after the election day, it reached its highest negative position. In general, negative sentiment was effective for this alliance.

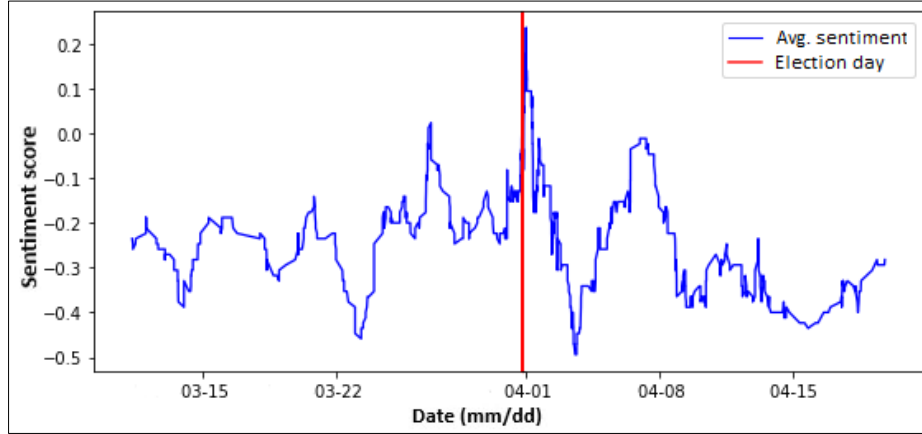

Figure 8. Sentiment state towards the Nation Alliance

Ekrem İmamoğlu, the IMM Election, and CHP members stand out in the positive posts about the Nation Alliance. In the negative posts about the alliance, Ekrem İmamoğlu, Mansur Yavaş, and the CHP-HDP relationship are particularly notable topics (Figure 9).

POSITIVE	NEGATIVE
Ekrem İmamoğlu	Ekrem İmamoğlu
Istanbul MM Election	Mansur Yavaş
CHP members	CHP-HDP relationship

Figure 9. Topics included in posts towards the Nation Alliance

There are 542 posts created for Mehmet Özhasaki, the candidate for the People's Alliance Ankara Metropolitan Mayor (AMM), and the previous AK Party Ankara Metropolitan Administration (AMA). The time-average sentiment graph formed by the related posts is shown below (Figure 10). When examining the graph, it is noticeable that mostly neutral posts were prevalent during the pre-

election days, while negative sentiment dominated the post-election days. Accordingly, the graph shows a significant similarity to the graph created for the People's Alliance.

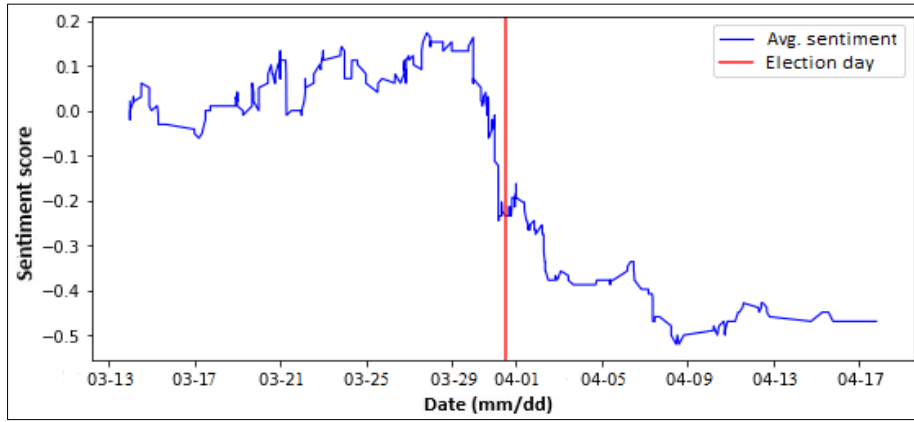

Figure 10. Sentiment state towards Mehmet Özhasseki and the previous AK Party AMA

After the analysis, it is evident that positive posts mainly revolve around candidate Mehmet Özhasseki and former mayor Melih Gökçek. On the other hand, negative posts include the previous mayor Melih Gökçek, activities of the previous AK Party AMA, and the 2014 Local Election (Figure 11).

POSITIVE	NEGATIVE
Mehmet Özhasseki	Melih Gökçek
Melih Gökçek	Activities of Ankara MM
	2014 Local Election

Figure 11. Topics included in posts towards Mehmet Özhasseki and the previous AK Party AMA

The time-average sentiment graph formed by the posts for the Nation Alliance AMM candidate Mansur Yavaş is displayed below (Figure 12). When examining the graph, it can be observed that the number of neutral posts was high before the election, but positive posts increased on the day of the election and continued to rise for one more week.

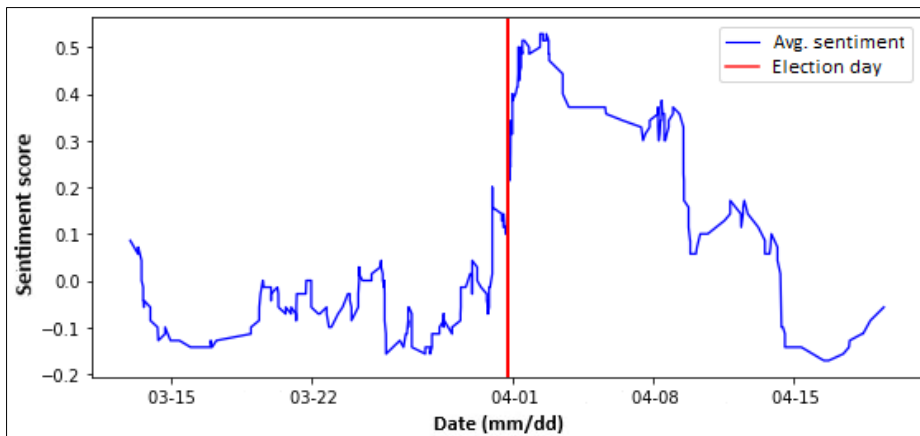

Figure 12. Sentiment state towards Mansur Yavaş

Positive posts for the Nation Alliance AMM candidate Mansur Yavaş include various hashtags with supportive and positive words for the candidate. Additionally, hashtags related to the 2014 Local Election are also present in the posts. In negative posts about Mansur Yavaş, it is evident that there are negative news articles about the candidate reported in the press and concerns raised about the CHP-HDP relationship (Figure 13).

POSITIVE	NEGATIVE
Supportive and positive words and hashtags 2014 Local Election	Negative news about the candidate CHP-HDP relationship

Figure 13. Topics included in posts towards Mansur Yavaş

3.3. Popularity Ratios and Actual Votes of Candidates

According to the results of the March 31, 2019 Local Election, Mansur Yavaş was preferred as the Ankara Metropolitan Mayor with 57.71% of the votes in Yenimahalle. Mehmet Özhasseki was the candidate with the second highest number of votes for Metropolitan Mayor.

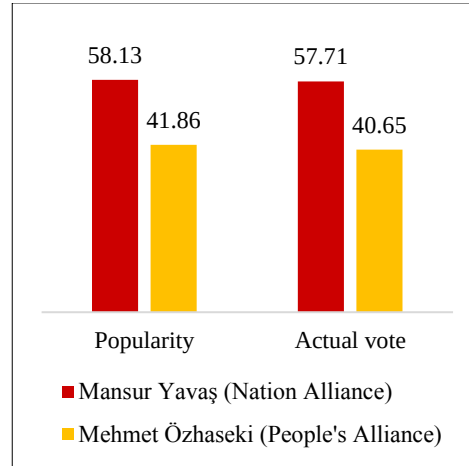

Figure 14. Popularity and actual vote rates of the candidates (%)

The popularity rates for the elected candidate and the candidate with the second highest votes are shown above in Figure 14. When we analyze the popularity of the candidates, we can observe a significant correlation between the popularity rates and the actual vote rates.

4. Discussion and Conclusion

It is observed that individuals create their own posts about elections and election-related elements on X (Twitter) for different purposes and reasons. These posts contain information about voting behavior and preferences, expressed through phrases such as "I will," or "I will not" vote, "I have voted," or "have not voted," and "I have preferred" or "have not preferred" a particular administration or candidate. When examining the posts more closely, it has been determined that there are various factors that influence voting preferences, stemming from both socio-political and geographical contexts.

In posts created for alliances, the candidates' images, political parties, leaders, institutes, managers, country agenda, and utilitarian demands come to the fore. Candidates constitute the most important factor in the posts about the election of the metropolitan mayors. In addition, the previous mayor, metropolitan municipality services, party and agenda factors, and historical-political events in the space over which would-be elected officials are seeking to govern are effective in the creation of posts. To sum up, national and institutional topics are of great importance in election posts. This conclusion is similar to the view put forward by Agnew (1996) and supported by Axenov and Papadopoulos (1997), that national, institutional effects are reinterpreted (nested) by individuals in space. Also, we understand that voters reflect historical-political experiences/events in their election posts. This effect can be associated with Agnew's (1996) historical-geographical context. Based upon popularity calculation results, it has also been determined that there is a significant closeness between the popularity rates of the candidates on the social network and the actual vote rates. This finding has revealed a significant potential in predicting election results through X (Twitter).

Finally, as seen in the research results, thanks to its features, X (Twitter) provides an important opportunity for election communication and interpersonal information flow. This opportunity not only can bring together individuals with common or different views living in the same space in a virtual environment, but it also allows them to talk about various topics, factors, demands, and individuals. The data developed as individual voters harness this opportunity, and the methodology used to obtain and make sense of this data, are important for understanding voter behavior and spatial differences in voting, as well as for revealing contextual effects on voting.

These arguments can also be instructive for researchers in electoral geography who focus on Turkey's elections. At the time of writing this article, the general elections of 2023 were highly contested, and the People's Alliance emerged as the victor. Two major alliances competed in this election: the People's Alliance (AK Party and MHP) and an expanded Nation Alliance (CHP, IYI Party, Democrat Party, Democracy and Progress Party, Felicity Party, and Future Party), popularly known as the "table of six". The approach proposed in the study can reveal the spatial patterns of public attitudes and opinions towards alliances and presidential and mayoral candidates, as well as enable vote forecasting for candidates. In fact, since individuals who support an alliance may hold dissenting ideas about some of the parties and candidates who have come together within one or the other alliance, candidate and party performances can also be emphasized in future studies. Additionally, one can focus on the reasons behind attitudes, opinions, and voting preferences. This is because individuals' posts during the election period include many factors that arise from the local, national, and historical context.

In future research, examining the effect of interpersonal information flow in social networks and the potential of social networks to produce a micro-sociological place effect will make important contributions to the field of electoral geography. This can be linked to research in electoral geography, which addresses the interpersonal information flow and the micro-sociological place effect (Agnew, 1996; Cox, 1969; Johnston and Pattie, 2006; O'Loughlin, 1981). However, our approach - illustrated through the case of the 2019 Local Elections in Turkey - suggests the existence of new tools for studying these dynamics. Contexts such as workplaces, neighborhoods of residence, schools, etc., can clearly have an impact on voting and the political decisions made by individuals. Social networks, thanks to

their features, have the ability to unite individuals with similar or diverse views, creating a space for mass and individual communication and interaction. Therefore, it is valuable to consider the potential inclusion of social networks in the aforementioned contexts.

Notes

1. Due to recent changes in X policies, the free X API products (Stream, Rest, and so on) have been discontinued. Instead, X (Twitter) API v2 products are now available in the Free, Basic, Pro, and Enterprise tiers. For more detail: <https://developer.twitter.com/en/docs/twitter-api>

Acknowledgement and Information

This article is derived from the first author's master's thesis entitled "*Electoral Geography with Social Media Mining: Ankara in the Example of the March 31, 2019 Local Election*" with the number 690263 CHE (YÖK).

We would like to extend our thanks to the editor and anonymous reviewers for their thoughtful suggestions to enhance the quality of the article. Additionally, we extend our thanks to Dr. Nicholas Crane from the University of Wyoming for his valuable contribution in improving this article.

References

- Adams, P. C. (2015). Social media. In Agnew, J. A., Mamadouh, V., Secor, A. J., Sharp, J. (Eds.), *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography*, West Sussex: John Wiley & Sons. 393-406.
- Agnew, J. A. (1996). Mapping politics: How context counts in electoral geography. *Political Geography*, 15 (2), 129–146. doi: 10.1016/0962-6298(95)00076-3
- Axenov, K. E., Papadopoulos, A. G. (1997). Long-term tendencies in the electoral behavior and the geography of voting in St. Petersburg: 1989–1995. *GeoJournal*, 42 (4), 433-448. doi: 10.1023/A:1006854916286
- Bayraktar, S. U. (2011). Yerelin seçimi, çözümlemenin yereli: Mersin’de Mart 2009 il genel meclisi ve büyükşehir belediye başkanlığı seçimleri. *Toplum ve Bilim*, (121), 9-47.
- Bekaroğlu, E. A., Kaya Osmanbaşoğlu, G. (2021). Introduction to Turkey’s electoral geography: An overview since 1950. In Bekaroğlu, E. A., Kaya Osmanbaşoğlu, G. (Eds.), *Turkey’s Electoral Geography Trends, Behaviors, and Identities*, Oxon-New York: Routledge. 1-23.
- Belcastro, L., Cantini, R., Marozzo, F., Talia, D., Trunfio, P. (2020). Learning Political Polarization on Social Media Using Neural Networks. *IEEE Access*, 8, 47177-47187. doi: 10.1109/ACCESS.2020.2978950.
- Birmingham, A., Smeaton, A. (2011). On using Twitter to monitor political sentiment and predict election results. In Bandyopadhyay, S., Okumura, M. (Eds.) *Proceedings of the Workshop on Sentiment Analysis Where AI Meets Psychology (SAAIP 2011)*, Chiang Mai: Asian Federation of Natural Language Processing, 2-10.
- Books, J. W., Prysby, C. L. (1991). *Political Behavior and The Local Context*. New York: Praeger Publishers.
- Cantey, C. (2013). *Data-mining social media for spatiotemporal patterns of negative opinion*. Master’s thesis. Wisconsin: University of Wisconsin–Madison, College of Letters and Science.
- Ceron, A., Curini, L., Iacus, S. M., Porro, G. (2014). Every tweet counts? How sentiment analysis of social media can improve our knowledge of citizens’ political preferences with an application to Italy and France. *New Media & Society*, 16(2), 340-358. doi: 10.1177/1461444813480466
- Chauhan, P., Sharma, N., Sikka, G. (2023). Application of Twitter sentiment analysis in election prediction: a case study of 2019 Indian general election. *Social Network Analysis and Mining*, 13(1), 1-29. doi: 10.1007/s13278-023-01087-8
- Convery, I., Cox, D. (2012). A review of research ethics in internet-based research. *Practitioner Research in Higher Education*, 6 (1), 50-57. Retrieved from <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/1334/>
- Cox, K. R. (1969). The voting decision in a spatial context. *Progress in Geography* 1, 81-117.
- Çarkoğlu, A., Avcı, G. (2002). An analysis of the electorate from a geographical perspective. In Sayari S., Esmer, Y. (Eds.), *Politics, parties, and elections in Turkey*, Boulder-London: Lynne Rienner Publishers. 115-136.

- Çarkoğlu, A., Hinich, M. J. (2006). A spatial analysis of Turkish party preferences. *Electoral Studies*, 25, 369-392. doi: 10.1016/j.electstud.2005.06.010
- GeeksforGeeks (2023). What is web scraping and how to use it? Access date: 28.12.2023, Retrieved from <https://www.geeksforgeeks.org/what-is-web-scraping-and-how-to-use-it/>
- Goodchild, M. F. (2007). Citizens as sensors: the world of volunteered geography. *GeoJournal*, 69 (4), 211-221. doi: 10.1007/s10708-007-9111-y
- Gundecha, P., Liu, H. (2012). Mining social media: a brief introduction. *Tutorials in Operations Research*, 1-17. doi: 10.1287/educ.1120.0105
- Güven, A. (2020). Latent Dirichlet Allocation (LDA) Algoritması. Retrieved from <https://medium.com/@anilguven1055/latent-dirichlet-allocation-ldaalgoritmas%C4%B1-13154d246e05>
- Han, J., Kamber, M. (2001). *Data Mining: Concepts and Techniques*. Massachusetts: Morgan Kaufmann Publishers.
- Harrison, T. M., Barthel, B. (2009). Wielding new media in Web 2.0: Exploring the history of engagement with the collaborative construction of media products. *New Media & Society*, 11 (1-2), 155-178. doi: 10.1177/1461444808099580
- IBM. (2021). Data Mining. Retrieved from <https://www.ibm.com/cloud/learn/data-mining>
- Ibrahim, M., Abdillan, O., Wicaksono, A. F., Adriani, M. (2015). Buzzer detection and sentiment analysis for predicting presidential election results in a Twitter nation. *2015 IEEE International Conference on Data Mining Workshop (ICDMW)*, Los Alamitos, CA: IEEE Computer Society. 1348-1353.
- İncioğlu, N. (2002). Local elections and electoral behavior. Sayari, S., Esmer, Y. (Eds.), *Politics, Parties, and Elections in Turkey*, Boulder-London: Lynne Rienner Publishers. 73-90.
- Jaidka, K., Ahmed, S., Skoric, M., Hilbert, M. (2019). Predicting elections from social media: a three-country, three-method comparative study. *Asian Journal of Communication*, 29(3), 252-273. doi: 10.1080/01292986.2018.1453849
- Johnston, R. J., Pattie, C. (2006). *Putting Voters in Their Place: Geography and Elections in Great Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- Kalaycıoğlu, E. (1999). The shaping of party preferences in Turkey: Coping with the Post-Cold War era. *New Perspectives on Turkey*, (20), 47-76. doi: 10.1017/S0896634600003137
- Kamalak, İ. (2013). Yerelin yerel seçimlere etkisi: belediye başkan adayları üzerinden bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (3), 419-446. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/deusosbil/issue/4632/63145>
- Khan, A., Boudjellal, N., Zhang, H., Ahmad, A., Khan, M. (2023). From social media to ballot box: Leveraging location-aware sentiment analysis for election predictions. *Computers, Materials & Continua*, 77(3), 3037-3055. doi: 10.32604/cmc.2023.044403
- Kozinets, R. V. (2002). The field behind the screen: Using netnography for marketing research in online communities. *Journal of Marketing Research*, 39 (1), 61-72. doi: 10.1509/jmkr.39.1.61.18935
- Köksal, A. (2020). *BERT-Sentiment-analysis-Turkish*, GitHub repository. Retrieved from <https://github.com/akoksal/BERT-Sentiment-Analysis-Turkish>
- Liu, R., Yao, X., Guo, C., Wei, X. (2021). Can we forecast presidential election using Twitter data? An integrative modelling approach. *Annals of GIS*, 27(1), 43-56. doi: 10.1080/19475683.2020.1829704
- Markham, A. N. (2004). Internet communication as a tool for qualitative research. In Silverman, D. (Ed.), *Qualitative research: Theory, method and practice* (2nd Ed.), London: Sage Publications. 95-124.
- Marozzo, F., Bessi, A. (2018). Analyzing polarization of social media users and news sites during political campaigns. *Social Network Analysis and Mining* 8 (1). doi: 10.1007/s13278-017-0479-5
- McPhail, I. R. (1971). Recent trends in electoral geography. In Johnston, R. J., Chapman, J., Soons, J. M. (Eds.), *Proceedings of the Sixth New Zealand Geography Conference*, Christchurch: New Zealand Geographical Society, 7-12.
- Miş, N., Duran, H. (2019). İttifaktan blok siyasetine 31 Mart yerel seçimleri. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 363-393. doi: 10.31679/adamakademi.634750
- Murugesan, S. (2007). Understanding Web 2.0. *IT Professional*, 9 (4), 34-41. doi: 10.1109/MITP.2007.78
- O'Connor, B., Balasubramanyan, R., Routledge, B., Smith, N. (2010). From tweets to polls: Linking text sentiment to public opinion time series. *Proceedings of The Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*,

- California: The AAAI Press. 122-129.
- Oğlakcı, B., Uzun, A. (2021). Metinsel mesajdan mekânsal bilgiye: coğrafya araştırmalarında veri kaynağı olarak sosyal ağ Twitter. *International Journal of Geography and Geography Education*, (44), 176-191. doi: 10.32003/igge.927907
- Oikonomou, L., Tjortjis, C. (2018). A Method for Predicting the Winner of the USA Presidential Elections using Data extracted from Twitter. *South-Eastern European Design Automation, Computer Engineering, Computer Networks and Society Media Conference (SEEDA_CECNSM)*, 1-8. Doi: 10.23919/SEEDA-CECNSM.2018.8544919.
- Okcu, M., Albayrak, M., Topal, K., Turhan, G., Altıntaş. (2019). Yapay zekayla sosyal medyadan şehir verisini dinlemek. *Şehircilik ve Mutlu Şehirler Uluslararası Akademik Bildiriler Kitabı*, Kocaeli: Kocaeli BB. 302-321.
- O'Loughlin, J. (1981). The neighbourhood effect in urban voting surfaces: a crossnational analysis. In Burnett, A. D., Taylor, P. J. (Eds.), *Political Studies from Spatial Perspectives: Anglo-American Essays on Political Geography*, Chichester: John Wiley. 357-388.
- Olshannikova, E., Olsson, T., Huhtamäki, J., Kärkkäinen, H. (2017). Conceptualizing big social data. *Journal of Big Data*, 4(1), 1-19. doi: 10.1186/s40537-017-0063-x
- Özen, I. C., Kalkan, K. O. (2017). Spatial analysis of contemporary Turkish elections: a comprehensive approach. *Turkish Studies*, 18, 358-377. doi: 10.1080/14683849.2016.1259576
- Pattie, C., Johnston, R. J. (2009). Electoral geography. In Kitchin, R., Thrift, N. (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, Elsevier. 405-422.
- Ramteke, J., Shah, S., Godhia, D., Shaikh, A. (2016). Election result prediction using Twitter sentiment analysis. 2016 *International Conference on Inventive Computation Technologies (ICICT)*, Piscataway, NJ: IEEE. 1-5.
- Reynolds, D.R. (1990). Whither electoral geography? A critique. In Johnston, R. J., Shelley, F.M., Taylor, P.J. (Eds.), *Developments in Electoral Geography*, London: Routledge. 22-35.
- Sakaki, T., Okazaki, M., Matsuo, Y. (2010). Earthquake Shakes Twitter Users: Real-time Event Detection by Social Sensors. *Proceedings of the 19th International Conference on World Wide Web*, New York: Association for Computing Machinery. 1-10.
- Scanfeld, D., Scanfeld, V., Larson, E. L. (2010). Dissemination of health information through social networks: Twitter and antibiotics. *American Journal of Infection Control*, 38 (3), 182-188. doi: 10.1016/j.ajic.2009.11.004
- Seymour, W. S. (2001). In the flesh or online? Exploring qualitative research methodologies. *Qualitative Research*, 1 (2), 147-168. doi: 10.1177/146879410100100203
- Shelley, F. M. (2006). Electoral geography. In Warf, B. (Ed.), *Encyclopedia of Human Geography*, California: SAGE Publications. 127-128.
- Shin, M. (2015). Electoral geography in the twenty- first century. In Agnew, J. A., Mamadouh, V. Secor, A. J., Sharp, J. (Eds.) *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography*, West Sussex: John Wiley & Sons. 279-296.
- Snelson, C. L. (2016). Qualitative and Mixed Methods Social Media Research: A Review of the Literature. *International Journal of Qualitative Methods*, 15(1). doi: 10.1177/1609406915624574
- Soler, J. M., Cuartero, F.i Roblizo, M. (2012). Twitter as a tool for predicting elections results. *IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining*, Los Alamitos, CA: IEEE Computer Society. 1194-1200.
- Song, M., Kim, M. C., Jeong, Y. K. (2014). Analyzing the political landscape of 2012 Korean Presidential Election in Twitter. *IEEE Intelligent Systems*, 29 (2), 18-26. Doi: 10.1109/MIS.2014.20.
- Şahin, S. Z., Çekiç, A., Gözcü, A. (2014). An attempt of a local government monography method in Ankara: The example of Çankaya Municipality. *Journal of Ankara Studies*, 2 (2), 159-183.
- Şahin, S. Z., Gözcü, A. (2017). Monograph of Yenimahalle Municipality. *Journal of Ankara Studies*, 5 (2), 283-318.
- Temple, L. (2023). Reckoning with the digital turn in electoral geography. *Progress in Human Geography*, 47(4), 555-574. doi: 10.1177/03091325231170328
- Tumasjan, A., Sprenger, T. O., Sandner, P. G., Welp, I. M. (2011). Predicting elections with Twitter: What 140 characters reveal about political sentiment. *Social Science Computer Review*, 29 (4), 402-418. doi: 10.1609/icwsm.v4i1.14009
- Tweet Location Metadata, (2023). Tweet with Twitter Place. Access date: 05.08.2023. Retrieved from <https://developer.twitter.com/en/docs/twitter-api/v1/data-dictionary/object-model/geo#:~:text=Tweet%20Location%20Metadata&text=There%20are%20two%20root%2Dlevel,a%20Tweet%3A%20coordinates%20and%20place%20.&text=The%20place%20object%20is%20always,is%20assigned%20an%20>

exact%20location.

- Wang, L., Gan, J. Q. (2018). Prediction of the 2017 French election based on Twitter data analysis using term weighting. *10th Computer Science and Electronic Engineering (CEECE 2018)*, Piscataway, NJ: IEEE. 231-235.
- Wuthrich, F. M. (2015). *National Elections in Turkey: People, Politics, and The Party System*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zafarani, R., Abbasi, M. A., Liu, H. (2014). *Social Media Mining: An Introduction*. New York: Cambridge University Press.

A New Model Trial in Turkish Agri-Food Sector

Türk tarım-gıda sektöründe yeni bir model denemesi

Coşkun Şerefoğlu^{*a}

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:
10.33688/aucbd.1403900

Makale Geçmişi:
Geliş: 12.12.2023
Kabul: 21.03.2024

Anahtar Kelimeler:
Bölgesel inovasyon
Ankara
Tarım
Gıda
Teknoloji
Tarımsal yayım

Öz

Çalışma, Ankara Bölgesel Yenilik Stratejisinde öncelikli olan tarım sektörü için bir tarım-gıda modelinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Model Ankara Kalkınma Ajansı tarafından tasarlanmış ve pilot düzeyde uygulanmıştır. Model iki bileşenden oluşmuştur. Bunlardan biri, teknolojiyi bu sektöre getirmek için teknoloji geliştiriciler ile çiftçileri veya şirketleri eşleştiren teknoloji özümseme modeli, diğeri ise üniversite, araştırma istasyonları ve çiftçiler ile gıda şirketlerinin yeniliği yaymak için birlikte çalıştığı yayım modelidir. Bu model, teknolojik gelişmeler ve start-upların ve kamu politikalarının tarım-gıda sektörüne olan yoğun ilgisi sayesinde gelişmekte olan ülkelerde farklı bir yaklaşıma ışık tutacaktır. Pilot model çiftçiler, gıda firmaları ve üniversiteler arasındaki on karşılaşmaya dayanmaktadır. Ön sonuçlar, programın çiftçiler ve gıda şirketlerinin yanı sıra yeni kurulan şirketler tarafından da memnuniyetle karşılandığını göstermiştir.

Article Info

Research Article

DOI:
10.33688/aucbd.1403900

Article History:
Received: 12.12.2023
Accepted: 21.03.2024

Keywords:
Regional innovation
Ankara
Agriculture
Food
Technology
Agricultural extension

Abstract

The study aims to develop an agri-food model for the agriculture sector which was prioritized in Ankara Regional Innovation Strategy. The model was designed by Ankara Development Agency and implemented at the pilot level. The model consisted of two components. One of them is technology absorption, which matches technology makers and farmers or companies in order to bring technology to this sector, and another one is an extension model that university, research stations, farmers, and food companies work together to spread innovation. This model will shed light on a different approach in developing countries thanks to technological improvement and the great interest of startups and public policies for the agro-food sector. The pilot model was based on ten matches in between farmers, food firms, and universities. The preliminary results showed that the program was welcomed by farmers and food companies as well as start-ups.

^{*}Sorumlu Yazar/Corresponding Author: cserefogl@gmail.com

^a Ankara Development Agency, Türkiye, <http://orcid.org/0000-0002-8260-7687>

1. Introduction

The study aims to develop an agri-food model for the agriculture sector which was prioritized in Ankara Regional Innovation Strategy. It was stated by Blazer and Uhler (2007) that research policy is considered a national matter by many European countries such as Germany, Belgium and Spain. However, innovation needs to be developed by regional actors regardless of how a sector is traditional. Old industrial policies failed to spread innovation in sectors due to the limited resources. So, some countries within OECD take interest in smart specialization with the aim of knowledge-intensive economic development like Estonia and Finland (OECD, 2013). Therefore, most countries endeavour to set their priorities in a few sectors and sub-domains where they can get a critical mass. On the other side, innovation policies are best developed by regional actors where regional policymakers have adequate technical capacity such as regional development agencies in order to create more competitive fields since they need some network activities including local social networks. Dargan and Shucksmith quoted in Pires et al. (2014), in contrast, suggested that innovation at the national policy level is crucial for technological development. The main difference behind the regional innovation strategies developed in the EU is that European firms are not as competitive as American firms. McCann and Ortega-Argiles (2011) highlighted the crucial role of ICT-related technologies which are lagging behind in European firms in comparison with American firms. A different model was employed by the Japanese government in order to increase the competitiveness of Small and Medium Enterprises (SMEs). According to that model, lean production plays a vital role in Japanese competition, which forces large firms to require greater innovation from SMEs by providing the required services (Cooke, 1996). A similar stance comes from (Landabaso and Mouton, 2005). They stressed the ineffectiveness of the old industrial policies by indicating “positively discriminating in favour of winners” with the help of public grants at the national and regional level. What they discussed is that the funded projects by those authorities might have no sufficient technical know-how on the basis of a strong consultation with key stakeholders. The European Union thus made a great effort to obtain competitiveness in the regions of the Union by encouraging the regions to develop their own regional innovation strategies based on smart specialization patterns (Castillo et al., 2011). As underlined by Pires et al. (2014) that regions need to be innovative in order to be able to challenge with changing patterns in the globalised economy.

In this new policy, the place-based approach rather than traditional sectoral approaches is advocated at the regional level (Barca, 2009). The most distinctive feature of regional innovation strategies from previous policies is that innovation could be employed in each sector including traditional sectors such as agriculture. Some suggestions are listed by Cavicchi and Stancova (2016). These are; encouraging a strong collaboration for agri-food innovation among regional actors including public institutions, techno-parks universities, research institutes etc. Collaborating among different stages of agri-food chain, place branding and educational activities related to sustainability, nutrition, food preparation as well as hospitality are required to strengthen community cooperation.

Some models are implemented in different regions on the basis of the sectors in the world. The Netherlands is one of the best examples regarding the use of high-technology in agri-food sector. The Dutch model has been employed initially as a linear innovation model, which resulted in one of the most successful models in the world. But with the progress in technology and changing social situation, it

was replaced by an interactive innovation approach (Nieuwenhuis, 2012). The core instruments of this model are the strong linkages among research, education and extension. In Turkey, on the contrary, a linear model which requires research-education and extension is not successfully implemented because of the weak linkages among universities, research institutes, farmers and food companies. As indicated by Akkoyunlu (2013:18), the research institutes have limited relations with stakeholders. One of the best models are implemented by the U.S.A. The extension service is based on the cooperative arrangement between the land-grant institutions and the United States Department of Agriculture (Kelsey and Hearne, 1952). In this model, the education, research and innovation support each other and the interlinkages are so strong on the contrary the traditional models where the innovation and research do not support each other in the field work.

Ankara Regional Innovation Strategy has been prepared in accordance with the RIS3 guide (2012), by considering of six stages of RIS3. These stages are as follows; an analysis of the current situation and innovation potential of the place, the establishment of a strong and inclusive governance structure, the creation of a common vision, the selection of a limited number of priorities, the creation of appropriate policy components, road map and action plan, and finally the monitoring and assessment mechanisms integrated into the strategy (Foray et al., 2012).

Agri-food sector as one of the priorities of Ankara Regional Innovation Strategy is the most traditional one and not a strong competitive power as much as the other sectors selected since an agricultural activity is a very unstable business by nature. The statistics also show that technical progress had so far had little effect in Turkish farming. Spielman and Birner (2008) stressed that agricultural extension systems are one of the most critical institutions in the countries that have small-scale farms and resource-poor farmers. Therefore, the major problems of Turkish agriculture sector are low level of agricultural productivity to provide rising standards to rural population and the role of extension services, which is limited in the Turkish agricultural innovation systems. In the same way, a report on innovation opportunities in agricultural ecosystem in Turkey prepared by TTGV (2021) stressed that agricultural producers in Turkey have no idea about the benefits of digitalization to a certain extent.

Although the technology has not been adopted by farmers sufficiently or the required technology has not been produced in Turkey on the basis of needs in the last century in Turkey, agriculture has attracted the attention of technology developers in the last decade in Turkey. Particularly, there is a growing demand among start-ups in Ankara region for agri-food sector since it is a virgin area which still needs to be discovered. A model which is named was designed by Ankara Development Agency and is in the implementation as of 2011. The model consists of two components. One of them is technology absorption which matches technology makers and farmers or companies in order to bring technology the sector and other one is extension model that university, research stations and farmers and food companies work together to spread innovation. Not only does Agri-Food Model cover a linear model but it also has an interactive model approach which covers a strong networking in it. Frontrunners were preferred in the first year. Diederer et al. (1999) and Diederer et al. (2003) stated that innovators or early adopters play a vital role in agricultural sector. In the same way, Rogers (1962) pointed out it in diffusion of technology. This model could shed light on a different approach in developing countries thanks to technological improvement and the great interest of start-ups and public policies for agri-food

sector. The approach adopted in this model could be extended to other developing countries which are still lagging behind agricultural development. What this model is distinctive from current practices in developing countries is that this model is quite dynamic and bring instant solution for the problems identified in field. The new players such as start-ups in the ecosystem are not reflected or systematized in the public policies in general. This paper aims to propose a different but applicable model for traditional agro-food sector with a pilot implementation phase. By doing this, what can be done and what cannot be done in the field are being tested perfectly.

The paper is structured as follows. First, the materials and methods were mentioned. After that, a detailed literature review on agri-food innovation system was mentioned. In the subsequent sections, agri-innovation in Turkey and specifically in the Ankara Region were discussed. Finally, an agri-food model for a regional innovation strategy was given and discussed the practical implications of the research before giving the conclusions.

2. Materials and Methods

This study was based on a needs analysis that was conducted with lead farmers, lead food firms, and lead agriculture machinery firms. The questionnaire forms were filled out the representatives of firms and farmers. The forms were prepared with the aim of identifying the current needs of the target groups. The results of the needs analysis were shared at a focus group meeting with start-ups, technology firms and university lecturers. A focus group meeting was also organized with experts working on agri-food sector in order to discuss the findings coming from needs analysis. Twenty-four potential applicants identified as being in the lead for adaptation of innovation were visited by Agency staff and analysed their technological needs and if they are open for cooperation for the program. Four farmers and five companies were unwilling to cooperating. So, there were a total of fifteen applicants. They were matched with start-ups and university staff. Each applicant was matched by the evaluation committee and one or two mentors/advisors were appointed for each. After the evaluation was completed, zoom meetings were organized for each matching including the mentors/advisors.

3. Regional Innovation Strategies and Ankara Regional Innovation Strategy

Regional plans were nowadays replaced by regional innovation strategies which are more dynamic in contrast to static regional development plans. Landabaso and Mouton (2005) stated that old industrial policies did not meet the expectations and they were not cost-effective policies. Castillo et al. (2011) underlined the policy change of the European Union after 2000 with the Lisbon strategy supported by Europe 2020 which includes smart, sustainable and inclusive. All regions were encouraged by the European Commission to develop their own regional innovation strategies in order to benefit from cohesion funds. So, the regions, instead of supporting all sectors and areas, need to prioritize the sectors and sub-domains on the basis of their regional needs. One of the most disadvantages of firms in Europe from the firms in the USA is that ICT related technologies. As stated by McCann and Ortega-Argiles (2011) that the diffusion of ICTs and of innovative organizational and management practices have some constraints within the European Union. R&D and innovation play a vital role in the economic development. Blazer and Uhler (2007) pointed out that R&D is a policy to be considered at national level but innovation policies, contrary to R&D, needs to be best developed and delivered at regional level.

Three main dimensions were identified for innovative regions by the OECD (2011). These are knowledge hubs, industrial production zones and Non- Structural Inertia and de-industrialising regions (S&T) driven regions. The Joint Research Center namely S3 Platform of the European Union pointed out that over 270 agri-food priorities in EU regions as indicated Agri-food as one of their key investment areas under smart specialization (EC, 2020). 3 in 4 regions in the EU selected an agri-food related priority in the strategies and one of the five priorities focuses on new technologies. This shows the essential role of agri-food in EU members.

In Turkey, there are 26 regional development agencies at NUTS 2 level. More than half of those agencies (14 agencies) prepared their own regional innovation strategies. A study conducted by Erdil and Çetin (2018) drew attention to a lack of good governance as the weakest point in the strategies prepared by those agencies. They also highlighted that the strategies did not touch community problems much.

All agencies but Trakya and East Black Sea Development Agencies specified the priority areas to be supported. The majority of those agencies, which specified the priority sectors for their regions, showed agri-food sector among the priority areas.

The agri-food sector chosen by Ankara Development Agency which is based on a model includes new technologies in agriculture and food sector (Ankara Development Agency, 2019).

Sunding and Zilberman (1999) pointed out that agricultural innovation could be splitted in two parts which one of them is embodied innovations and the other one is disembodied innovations. Embodied innovations refer to tractors, new seed varieties and fertilizers while disembodied innovations describe a new formula in irrigation systems. The authors stated that disembodied innovation is mostly based on practical knowledge and could be spread by farmers or users.

Developed and developing countries implement different innovation models according to their own needs. The Netherlands and the New Zealand which are the lead countries in agri-innovation in the world uses different approaches, the old traditional approaches are still in common in the developing countries such as Turkey, India and others. Nieuwenhuis (2012) stated that the success of the Dutch agri-food system comes from a linear model which brings research, extension and education. In the same way, Minh et al. (2011) underlined the essential role of research, education and extension to analyse agricultural innovation diffusion processes. However, Coehoorn (1995) cited in Nieuwenhuis (2012) pointed out that a linear model with the technological and social changes are not functional any longer instead, interactive models are on the agenda of countries such as Netherlands.

The cooperative extension work based on cooperation between land-grant institutions and the Department of Agriculture had three phases. At the first point, the science brought to farmers what most needed from the scientific viewpoint, at the second phase, the needs of each community identified and consolidated and at the third stage was the more mature, which is a combination of these ideas of specialists (Kelsey and Cannon, 1952). It is integration of teaching, research, and public service as well as innovation by disseminating technology, shortening period of technology adoption and increasing research-based innovation. Wang (2014) stressed the economic impacts of U.S. extension model in two main points. These are high extension investment returns and higher productivity growth.

These models process the trial and error on the shop floor on the basis of existing knowledge and research infrastructure. Another model on agri-food comes from New Zealand. In this model, private-sector plays the crucial role in the adaptation of technology into agriculture and food sector. Fonterra is the largest single private-sector investor in research and development in the agribusiness sector. Another private company, which is named Livestock Improvement Corporation from New Zealand, is a major investor in innovation. These formations allow the agri-food companies in order to increase the values added component of the products produced by those firms (Vitalis, 2007).

Transferring the know-how from research institutes and universities to farmers are in general realized via agricultural cooperatives (Minh et al., 2011). However, the formation of agricultural cooperatives does not work perfectly in some countries like Turkey. With the first five-year planning period in Turkey, a special attention was given for cooperatives but it cannot be said that the efforts improving cooperative systems in Turkey were good in the past implementations. Aman (2014) found that there are three main inhibitors of collective action among agricultural cooperatives in Turkey. These are; poor relations between cooperative executives and members, state intervention, and lack of member participation. One of the most critical institutions in agricultural innovation systems is agricultural extension services.

Spielman and Birner (2008) underlined the ineffectiveness of old approaches in agricultural extension services which are one of the most critical institutions for small-scale farms. In the old approach, technology transfer is based on the dissemination of improved seed, and chemical fertilizer through public extension services. The authors stressed that alternative approaches in agri-food innovation systems should be used by considering country-specific socio-economic conditions changing from one country to another. They listed some approaches like governance, organization management and financing, educational and advisory systems, capacity of extension services, type of farming models and degree of market access, the nature of local communities.

The British government opened a competition for agri-food innovation in Turkey in 2017. Three challenges were addressed in that competition. One of them is to use waste by-products and residues from the Turkish agri-food industry to reduce their negative environmental impact and add value; the second one is to improve agricultural productivity of small and medium sized-farmers through upgrading agricultural technology and the last one to improve animal and plant breeding within Turkey (InnovateUK, 2017). These are actually main challenges in Turkish agri-food sector. The average yield for agriculture sector and animal husbandry is much lower than in western countries since the average agricultural holdings are small and the technological level of the holdings is insufficient. Tümer and Özerten (2020) showed that the increased rate of average yield in cereals is lagging behind the other middle-high income countries in between 1992-2018.

The authors brought some recommendations for agri-food sector. One of the most important points addressed is to subsidize technology/digitization investments to increase agricultural value added and productivity and the second one is to incentivize the participation of skilled labor into agricultural production activities. Ankara Rural Innovation Road Map also highlighted that providing advanced technologies to local companies and transferring technology to rural areas and transforming from the

farmer concept to the rural entrepreneur concept are the key issues indicated for Ankara region (Şerefoğlu et al., 2017).

Figure 1 shows that how the rural innovation can be applied in Ankara region. It is believed that intraregional development can only be provided with technology integration and rural entrepreneurship (Şerefoğlu et al., 2017).

Figure 1. The Method to apply for the implementation of rural innovation.

Source: Şerefoğlu et al., 2017.

3.1. Agri-Food Model

An agri-food model was developed by Ankara Development Agency. The motto of the model is “discover-see-match-follow up-finalize”. The model which is based on a network approach and it consists of two main instruments. One of them is accelerator programme which is different from the existent accelerator programs that are mostly based on training and mentoring programs which last around three months. Another one is agricultural extension programme which aims to bring universities and research institutes as well as start-ups to the field to work with farmers or food companies together. agri-food model covers both a linear innovation approach and an interactive approach. The technology producers could be involved in problem-solving process of farmers or food companies. But at the same time the needs of those start-ups could be the main point to be solved. Four types of innovative processes were indicated by Dosi (1988).

These are; formal R&D, informal knowledge diffusion through journals, organisations, mobility and observation, learning by doing and by using in problem-solving behaviour and purchasing knowledge through machinery and tools. Agri-Food model is mainly based on learning by doing and by using problem-solving behaviour. Disembodied innovations based on practical knowledge, as indicated by Sunding and Zilberman (1999), is the most important part of the model. Another important issue for spreading innovation is to use lead farmers and lead firms in the sector.

When the model was formulated, the H-farm in Italy and Terra Accelerator in the U.S. were analysed in detail. H-farm is one of the most successful accelerator programs implemented in Italy which was founded in 2005. H-farm covers a hybrid business model which includes both a seed capital and a networked business incubator. H-Farm provides technology, administrative and managerial support to all ventures which are named H-ventures or H-farmers (Pavan and Anelli, 2015). Actually, the H-Farm model is totally different from basic accelerator programs on agri-food which has a narrow scope. The H-Farm is not only a service provider but it is a kind of investor and business provider. Another successful accelerator program in agri-food, which is called TERRA, is supported by Radobank and RocketSpace. The program aimed to support mature agri-food start-ups with a four-month of program. This is a tailor-made program for the start-ups which successfully completed their proof of concept stage.

A mixed model by considering of socio-economic conditions of Ankara ecosystem in agri-food sector was employed by Ankara Development Agency which covers both a linear model and an interactive approach including a networking approach plays a crucial role in this model. Yield-increasing and cost-reducing innovations as well as innovations enhancing product quality consist of the core elements of the model.

The current situation analysis in Ankara Regional Innovation Strategy and AGRİ-FOOD MODEL model showed that the eco-system in agri-food sector in Turkey does not work perfectly (Şerefoğlu et al., 2019). Agri-food model, as seen in Table 1, is a kind of hybrid model of H-farm and Terra Accelerator Program and it is also predominantly differentiated with its field part from other programs. Validation of a prototype in the field or trials in laboratories are the most important instruments of the model and no time span is foreseen to be completed since the agricultural sector is seasonal and many changing patterns like weather, raining, supply-demand etc. The prototypes developed by universities as well as by research institutes and private companies do not reach to the field effectively or the technology developed by start-ups do not meet the exact needs of the farmers or food companies due to the weak relationship among food companies, start-ups, farmers and universities according to the focus groups and in-depth interviews conducted with stakeholders. Regarding extension services, visiting farmers by public staff and academicians in order to transfer know-how and technology produced in the universities and research institutes need to be improved. The model also encourages sharing knowledge among stakeholders.

Table 1. The Main functions of TAG-TECH.

Functions	Actions	Tools
Technology Integration		
Networking and partnership building	Convening	Catalyst effect
Clustering (farmer, unions, start-ups, research institutes, universities, credit agents etc.)	Brokering	Participatory approach
Mentoring/Training	Facilitating	Evaluation committees
Soil health	Soil testing	Research Institutes, Universities
Testing/Validation	Matching	Funding

Extension		
Networking and partnership building	Convening	Small amount of grant Catalyst effect
Clustering (farmer, unions, start-ups, research institutes, universities, credit agents etc.)	Brokering	Participatory approach
Mentoring/Training	Facilitating	Evaluation committees
Soil health	Soil testing	Research Institutes, Universities
Extension	Demonstration	Field, laboratory etc.

A few start-ups could work together to solve the problem of a farmer or a food company. Rubin et al. (2015) found that collaborations among tenants in a techno park area could increase tenants' knowledge about market needs. Therefore, technology parks need to be improved.

The Development steps of Agri-Food Model are as follow;

4. Findings

4.1. Preparatory Phase

In the preparatory stage of Agri-Food Model, there are two main documents, which are considered as reference documents. One of which is Ankara Regional Innovation Strategy (ARIS) and other one is rural innovation road map. Many inputs of the Agri-food part of ARIS came from the latter document. Before the needs of farmers/food companies and agricultural machinery plants are identified, a design thinking training for Agency staffs was given in order to prepare the application forms with a broad perspective. The Agency, on the basis of knowledge and statistics collected from the field, held face-to-face interviews with the stakeholders and some focus meetings and a workshop, had prepared the application form and also a logo was created and the platform of which address is www.tagtech.org.tr was established. A mentoring pool consisting of experts from public and private-sector and universities was created.

4.2. Needs Analysis

Needs analysis was conducted with lead farmers, lead food firms, and lead agriculture machinery firms. The questionnaire forms were filled by the representatives of firms and farmers. The forms were prepared with the aim of identifying the current needs of the target groups. The results of needs analysis were shared at a focus group meeting with start-ups, technology firms and university lecturers. A focus group meeting was also organized with experts working on agri-food sector in order to discuss the findings coming from needs analysis. According to needs analysis, priority themes are food safety, smart farming applications (smart irrigation systems, sensors, drones, smart farm management, precision fertilization and spraying, etc.), farm management, animal welfare, animal breeding, plant and seed breeding, waste management, e-commerce, packaging and marketing applications, soilless agriculture, alternative and functional foods, medicinal and aromatic plants, pharmaceutical products, perfume and cosmetics, soil analysis and mapping, climate change, agricultural tools and machinery, biological control methods, biotechnology, blockchain applications,

organic farming Technologies, conservation of resources sustainable agriculture, urban agriculture and permaculture applications.

4.3. Consolidation and Connection Phase

4.3.1. Announcement of Call for Proposals and Receipt of Applications

The priorities identified in the needs analysis were announced with a call for proposals and the start-ups were invited to apply for the program.

4.4. Evaluation of Applications Announcement of Successful Solution Ideas

The call for proposals were categorized in two main sections. One is technology integration and the other one is agricultural extension. Concerning technology integration, there are two types of assessment. One is conformity and the other is technical Conformity assessments were conducted by Agency's own staff. The basic evaluation criteria within the scope of conformity of solution applications within the scope of Technology Integration Component are as follows: level of compliance with thematic priorities, the suitability of the sectoral specialization areas and technological levels of the enterprises.

The technical analysis was conducted with a technical evaluation committee of 5 people consisting of representatives of public, university and Agency which was formed. The forms received under needs analysis were shared with members of evaluation board. Compliance with the product development and commercialization phase and TRL (Technology Readiness Level) level of the products that are proposed to be verified and commercialized within the scope of the application.

Technical Evaluation was carried out by the Evaluation Committee of the solution applications within the scope of the Technology Integration Component are as follows: Capacity to produce effective and efficient solutions to needs [Maximum 30 Points] Commercialization capacity [Maximum 20 Points] Contribution to sustainability [Maximum 20 Points] Social benefit level [Maximum 10 Points] Maturity level of the applicant business: production and market level for its other products [Maximum 20 Points].

Regarding agricultural extension, the extension requests of the agri-food producers were received within the scope of the Extension Component. Evaluation criteria under extension instrument were producer's business size [Maximum 20 Points] Number of people working for agricultural production [Maximum 20 Points] Change in turnover in the last 5 years [Maximum 20 Points] Frequency of soil analysis [Maximum 20 Points] Whether it has cooperated with any technology company before [Maximum 20 Points].

4.5. Realization of Solution Owners-Solution Partners Matching

After the assessment was completed, both parties were informed of who they were matched with. During the evaluation process, mentors were also assigned for each matching. So, applicants, solution partners and mentors were invited for an introductory meeting to get to know each other and discuss what they could do and what they could not. Four applications out of 15 were failed. Two machinery companies drew their applications not to go one step forward.

4.6. Training Test/trials Mentor and Extension Expert Support

Regarding, agricultural extension, all the trainings were completed and the farmers were very willing to benefit from trainings given by University lecturers and start-ups. and implement the scientific information in their fields. In respect to technology integration, A prototype developed for the early detection of mastitis in milking cows by one start-up.

4.7. Demonstration Phase

The needs, inputs and outputs are pointed out in Table 2. Twenty-four potential applicants identified as being in the lead to adaptation of innovation were visited by Agency staff and analysed their technological needs and if they are open for cooperation for the program. Four farmer and five companies were unwilling to cooperating. So, there were total 15 applicants. They were matched with start-ups and university staff. Each applicant was matched by the evaluation committee and one or two mentors/advisors were appointed for each. After the evaluation was completed, zoom meetings were organized for each matching including the mentors/advisors. Both sides were gathered together and discussed what they could do and they could not. Organizing these meetings were quite effective and fruitful. Both sides saw if they could get on well with each other and also know mentors/advisors assigned for the match. Four out of 15 applications were failed. Two machinery companies drew their applications to go forward because they were still resistant to innovation. The outputs of the nine matchings are given in Table 2 below.

Table 2. TAG-TECH matchings and outputs.

To develop pastille product	X1 Start up–Solution Partner: Y1 food firm	Laboratory, mentoring for commercialization (6 hours)	A pastille was developed not commercialized yet.	Food supplement was produced. The commercialization process continues.
To validate its prototypes for mastitis	X2 Start up –Solution Partner: Y2 Dairy farm–Mentor: Z1	Mentoring, a farm to test the prototypes (24 hours), Laboratory, testing, validation	The testing period was extended due to the COVID 19. No result yet.	The expected results have not been reached yet. So, the firm will extend the study for another testing period.
To increase productivity and to solve marketing problems	X3 Start up–Solution Partner: Y3 Farmer	Laboratory, soil analysis, training (8 hours), mentoring (18 hours)	No sufficient irrigation, the organic structure of soil is limited, high lime, argillaceous soil do not transfer nutrition to plants. The wind in the region causes plant diseases.	Soil analysis were carried out, specific trainings on good agricultural practices realized in the farm.
To increase nutritional value in broiler breeding (diseases)	X 4 Mentoring by Ankara University, The Faculty of Veterinary–Solution Partner: Y4 Broiler Farm	Field testing, mentoring (66 hours)	A limited testing was conducted in the broiler farming.	Field testing conducted with the suggested probiotic. Positive effects were observed for the suggested probiotics.

To provide standardization on aromatic and medicinal plants to select the right product	X 5 Mentoring by Ankara University, The Faculty of Agriculture– Solution Partner: Y5 Aromatic and Medicinal plant grower	Oil analysis, soil analysis, training (8 hours), mentoring (24 hours)	Fungus, Propazine active ingredient is high, mangan, zinc and iron deficiency and weak growth of cumin. Fertilizing with rich micro elements.	Specific trainings were given in the field, lavatory analysis was done.
To increase management capabilities and to acquire sound knowledge for good agricultural practices	X 6 Mentoring by a private advisory company, Solution Partner: Y6 Vegetable Grower	Mentoring, Training (60 hours)		Plant breeding conducted, samplings in different varieties for lettuce and salad were tested. The right varieties identified in the demonstrations will continue in the following year.
To develop an innovative product for consumer's tastes in broiler breeding	X 7 Mentoring by Ankara University, The Faculty of Veterinary – Solution Partner: Y7 Broiler Farmer	Laboratory, mentoring (70 hours)		Intrinsic and extrinsic parameters were evaluated and taste tests were conducted. No distinction taste was observed.
To increase productivity of cereals	X8 Mentoring by Ankara University, The Faculty of Agriculture – Solution Partner: Y8 Farmer	Soil analysis, training (20 hours), mentoring (20 hours), field testing		Fertilizing according to the soil analysis, the plant varieties developed by TAGEM were put to the test. It takes time to see the results.
To provide standardization on aromatic and medicinal plants (black seed) and to acquire sound knowledge on pharmacy use	X 9 Mentoring by Ankara University, The Faculty of Agriculture– Solution Partner: Y9 Aromatic and Medicinal plant grower	Laboratory, soil analysis, mentoring (15 hours), training (15 hours)	Germination rate, protein rate, constant oil rate is good, but effective rate is high. Sorting is necessary. Domestic and Syrian seeds: high peroxide value and specifiable matter	Trainings and laboratory experiments were conducted.

Due to the pandemic came out in March 2021, the activities had to be put off. However, one of the start-ups in technology integration instrument succeeded to develop a pastille. Regarding, agricultural extension, all the trainings were completed and the farmers were very willing to benefit from trainings and implement the theory in their fields.

5. Results

In developing countries, agricultural productivity is lower than developed countries since there is a lack of integration between agriculture and industry. The food industry is mostly traditional and technology use of small-scale firms is insufficient. So, agriculture and industry need some interfaces to bring all the actors together under the same target. An interactive networking model has been employed theoretically in this model instead of a linear model. The type of innovation which was used in this model is based on product, process and organizational innovation. Agricultural innovation systems are particularly implemented by the European Commission through Agricultural Knowledge and Information Systems.

The main argument for that program is to support innovation solutions. In agri-food sector, one of the major challenges is that the knowledge and innovation do not reach to farmers, farmers unions or food firms. In spite of the fact that there are great efforts to support innovation ecosystem, there is still room to improve in the intervention areas, particularly in the phase of validation process of products and services.

Agricultural extension has been one of the areas where development experts addressed in their report which is related with Turkey. When considered the number of small-scale farmers in Turkey, extension issue could be a serious one regarding agricultural productivity. In the ecosystem, each actor works perfectly but no sufficient coordination among actors in order to transfer knowledge and innovation. Therefore, this model directly focuses a niche area where the ecosystem needs to be improved. A survey aiming to analyse R&D on agri-food sector was conducted with 24 agri-food companies showed that the competitiveness scale of agricultural and food firms is 64.0 % on the basis of responses. The sector is very traditional and need to be upgraded with technological progress.

The accelerator program was implemented at pilot level in 2020 with a small target group. This program aims to bring all actors together by implementing a networking approach. An interactive model rather than linear model is also adopted in the content of the program. This model is considered to strengthen Entrepreneurial Discovery Process (EDP).

In the following period of implementation, the resistant farmers, food companies or machinery firms will probably be convinced in getting involved in the model after they see the initial results of the model. Following the accelerator program, the successful matchings in technology integration will be awarded with a grant of which budget is up to \$ 120.000 for commercialization of prototype. A venture capital is going to be used in the following year for the prototypes that are validated and ready for the commercialization. A linear model is common in current practices in Turkish agri-food sector. However, the diffusion of innovation has not absorbed in agri-food sector in a successful way yet. Although Turkey have good universities, research institutes and researchers, the networking among those institutions need to be well functioned. So, rather than a linear model which is no longer not in use in countries such as the Netherlands, the New Zealand and in other developed countries due to the socio-economic changes. Two instruments are implemented in this model. One of which is technology integration and another one extension which is considered as one of the most critical elements of agricultural innovation systems. Particularly disembodied knowledge based on practical knowledge plays a crucial role. 15

applications being considered as front runners were received by Ankara Development Agency, five of them were failed to go forward. Two machinery producers of four applications drew their applications because they were still resistant to innovation and not have enough courage to be involved in the model. One start-up was matched with a food firm, one start-up was with a fattening farm and one with a farmer for good agricultural practices. The other 8 applications were considered for agricultural extension. In each match, a staff from University or from research institutes was assigned. The preliminary results showed that the program was welcomed by farmers and food companies as well as start-ups. One of the inferences from implementation of Agri-Food Model is that the program should increase the budget set up for each matching and another one is that the program should open in the beginning of the year and end up at the end of the year because of the seasonal changes in agriculture such seeding, harvesting etc.

The model is implemented at pilot level; one fits all approaches are not preferred by current development practices. This model differentiates with traditional practices that accepts a linear approach. Instead, in this model, the experts at the Universities and research institutes are encouraged to go farmers' field. Another important issue the new actors such as start-ups are integrated with the traditional actors and also engaged to work together with farmers and University staff together as a solution partner.

Regarding agricultural sector, most of the farmers in the least developed sub-regions of Ankara metropolitan have insufficient knowledge about technological progress, particularly disembodied innovation. Of small-scaled farms, traditional knowledge and farming practices are still common the average size of agricultural holdings is small and also scattered. One of the most important challenges in agriculture is that limited technology use by traditional farmers. For instance, one farmer could have a tractor and uses it not in an optimal size of farm. The tractor is thus idle in most of the time. Most farmers do not apply soil analysis in their farms and they even do not know which seed is more suitable or how much fertilizer they could use in their fields. With respect to animal breeding, the infrastructure like barns is not suitable for animal welfare. Also, the farmers complain about the extension services because the extension staffs do not often visit the farms and keep the farmers updated about the latest technologies. The technology developed by tech companies or publicly funded institutions have no much opportunity to be validated in the field in current practices. Some financial mechanisms need to be developed for start-ups which aim to find some solutions of Turkish agriculture.

The agri-food sector is quite traditional and not too much open for innovation. With respect to human resources, the sector encounters difficulty to have qualified staff. There is mismatch for qualified staff in agri-food sector. Therefore, interfaces such as development agencies play a crucial role in the improving the agri-food ecosystem with tailored made approaches.

6. Conclusions

Linear innovation models have not successfully implemented in Turkey in agri-food sector due to the fact that the extension services do not work perfectly in a harmony with Universities and private-sector. The cooperative extension work conducted by the U.S. could be an alternative in order to disseminate the knowledge and technology in traditional villages. The role of new players of the

ecosystems such as start-ups need to be clearly identified and integrated with the research institutes and State grants.

References

- Akkoyunlu, Ş. (2013). Agricultural innovations in Turkey. *Swiss National Science Foundation*. Working Paper, No 30.
- Aman, G. R. (2014). Success and failure among agricultural cooperatives in Turkey. Doctoral dissertation, University of Oregon. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1794/17991>
- Barca, F. (2008). *An Agenda for A Reformed Cohesion Policy A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations*. Economics and Econometrics Research Institute (EERI), Brussels.
- Castillo, J.D., Barroeta, B., Paton, J. (2011). Converting Smart Specialisation into A Regional Strategy.
- Cavicchi, A., Ciampi Stancova, K. (2016). Food and gastronomy as elements of regional innovation strategies. European Commission, Joint Research Centre. Institute for Prospective Technological Studies, Spain.
- Coehorn, C.A. (1995). The Dutch Innovation Centres: Implementation of Technology Policy or Facilitating Small Enterprises? dissertation RUG, Groningen.
- Cooke, P. (1996). The new wave of regional innovation networks: Analysis, characteristics and strategy. *Small Business Economics*, 8, 159-171. doi: 10.1007/BF00394424
- Dargan, L., Shucksmith, M. (2008). LEADER and Innovation. *Sociologia Ruralis*, 48(3), 274-291. doi: 10.1111/j.1467-9523.2008.00463.x
- Diederer, P., Van Meijl, H., Wolters, A. (1999). Innovation in agriculture: Innovators, early adopters and laggards. In *3rd International Conference on Technology Policy and Innovation*. Austin, Texas, USA.
- Diederer P., Meijl, H.V., Wolters, A., Bijak, K. (2003). Innovation adoption in agriculture: Innovators, early adopters and laggards. *Cahiers d'Economie et de Sociologie Rurales, INRA Editions*, 67, 29-50. doi: 10.3406/reae.2003.1714
- Dosi, G. (1988). Procedures and microeconomic effects of innovation. *Journal of Economic Literature*. 26(3), 120-171.
- EC (2020). Agro-food and related priorities, smart specialisation platform. Access date: 18.12.2020. Retrieved from <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/agri-food>
- Erdil, E., Çetin, D. (2018). Türkiye Bölgeleri ve Akıllı Uzmanlaşma. Access date: 09.12.2020. Retrieved from <http://tekipol.org/turkiye-bolgeleri-ve-akilli-uzmanlasma-erkan-erdil-dilek-cetin/>
- Foray, D., Goddard, J., Eldarrain, X.G., Landabaso, M., McCann, P., Morgan, K., Nauwelaers, C., Ortega-Argilés, R. (2012). Guide on research and innovation strategies for smart specialisation (RIS3 Guide), *European Commission*.
- InnovateUK. (2017). InnovateUK, Access date: 21.12.2020. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/funding-competition-agri-food-innovation-in-turkey/agri-food-innovation-in-turkey-competition-brief>
- Kelsey, L., Hearne, C.C. (1952). *Cooperative Extension Work*, Comstock Publishing Company, Inc. U.S.A.
- Landabaso, M., Mouton, B. (2005). *Towards A Different Regional Innovation Policy: Eight Years of European Experience Through*. The European Regional Development Fund Innovative Actions.
- McCann, P., Ortega-Argiles, R. (2011). Smart specialisation, regional growth and applications to EU cohesion policy. *Economic Geography Working Paper 2011*, Faculty of Spatial Sciences, University of Groningen.
- Minh, T.T., Neef, A., Hoffmann, V. (2011). Agricultural knowledge transfer and innovation processes in Vietnam's Northwestern Uplands: State-governed or demand-driven? *Southeast Asian Studies*. 48(4), 425-455. doi: 10.20495/tak.48.4_425
- Nieuwenhuis, L.F.M. (2002). Innovation and learning in agriculture, *Journal of European Industrial Training*, 26(6), 283-291. doi:10.1108/03090590210431256
- OECD. (2011). *OECD Reviews of Regional Innovation: Regions and Innovation Policy*, Paris.
- Pavan, M. Anelli, M.G. (2015). H-Farm: The innovation hub, *SYMPHONY Emerging Issues in Management*, 3, 55-59. doi: 10.4468/2015.3.08pavan.anelli
- Pires, A.R., Pertoldi, M., Edwards, J., Hegyi, F.B. (2014). Smart Specialisation and Innovation in Rural Areas, S3 Policy Brief Series, European Commission.

- RIS3 Guide (2012), Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3), Brussels. 1-57(59). Retrieved from 2012.3722_RIS3_GUIDE.pdf (uc.pt)
- Rogers, E. (1962). *Diffusion of Technology*, The Free Press A Division of Macmillan Publishing Co., Inc, U.S.
- Rubin, T.H., Aas, T.H., Stead, A. (2015). Knowledge flow in technological business incubators: evidence from Australia and Israel, *Technovation*, 41-42, 11-24. doi: 10.1016/j.technovation.2015.03.002
- Serefoglu, C., Doğrukök, E., Gökkaya, E., Yaşın, Z. (2017). *Ankara Rural Innovation Road Map (2017-2023)*. Ankara Development Agency, Ankara.
- Serefoglu, C., Öztürk, E., Şiltu, H., Yaman, M.N., Gülbay, N., Akbulut, Z.T.Ş. (2019). *Ankara Regional Innovation Strategy*. Ankara
- Spielman, D.J., Birner, R. (2008). *How Innovative Is Your Agriculture? Using Innovation Indicators and Benchmarks to Strengthen National Agricultural Innovation Systems, Agriculture and Rural Development*, Discussion Paper:41, The World Bank.
- Sunding, D., Zilberman, D. (1999). *The Agricultural Innovation Process: Research and Technology Adoption in a Changing Agricultural Sector*. For the Handbook of Agricultural Economics, Department of Agricultural and Resource Economics, University of California, Berkeley, U.S.
- TTGV. (2021). Tarım Ekosisteminde İnovasyon Fırsatları. Yeşil Kitap, Tartışma Belgesi, Ankara.
- Tümen, S., Özerten, G. (2020). *Katma Değerin Artırılması, İnovasyon ve Dijital Tarım*, TÜSİAD. TÜSİAD-T/2020-03/615
- Vitalis, V. (2007). *Trade, Innovation and Growth: The Case of the New Zealand Agriculture Sector, a paper presented to the OECD Global Trade Forum on Trade, Innovation and Growth 14-15 October, 2007*, OECD, Paris.
- Wang, S.L. (2014). Cooperative extension system: Trends and economic impacts on U.S. agriculture, *Choices*, 29(1), 1-8. doi: 10.2307/choices.29.1.15

TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı Raporu

The report of TUCAUM 2024 II. Geographical Information Systems Workshop

Necla Türkoğlu^a, Rüya Bayar^b, İlker Alan^c, Zeynep Zobu^c, Saitcan Güngördü^d, Gönül Mutlu^{*e}

Makale Bilgisi

Teknik Rapor

DOI:

10.33688/aucbd.1461235

Makale Geçmişi:

Geliş: 29.03.2024

Kabul: 25.04.2024

Anahtar Kelimeler:

CBS

TÜCAUM

Bilgi teknolojileri

Coğrafya

CBS çalıştay

Öz

Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), Cumhuriyetin 100. yılına armağan olarak 07 Mart 2024 tarihinde, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde "II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı ve Proje Yarışması"nı gerçekleştirmiştir. Kamu, özel sektör ve akademiye Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) çatısı altında bir araya getirmek, konuyla ilgili çalışma ve gelişmeleri paylaşmak ve karşılıklı iş birliklerini pekiştirmek amacıyla düzenlenen bu çalıştayda, alanlarında uzman 21 katılımcı sunum yapmıştır. Farklı illerdeki üniversitelerden katılım sağlayan lisans, lisansüstü coğrafya öğrencileri ile mesleğe ve çalışma hayatına yeni katılmış coğrafyacıların hazırladığı 19 poster bildiri proje yarışmasında değerlendirmeye alınmış ve dereceye girenlere ödülleri TÜCAUM, Başarsoft, Esri Türkiye ve Netcad tarafından takdim edilmiştir. Bu raporun amacı 200'ü aşkın katılımcı ile geniş bir kitleyi bir araya getiren TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı'nda ele alınan konuları, belirlenen sorunları ve etkileşimleri ortaya koyarak düzenlenen çalıştaya ilişkin belleklerde bir iz bırakmaktır.

Article Info

Technical Report

DOI:

10.33688/aucbd.1461235

Article History:

Received: 29.03.2024

Accepted: 25.04.2024

Keywords:

GIS

TÜCAUM

Information systems

Geography

GIS workshop

Abstract

Ankara University, Research Center of Turkish Geography (TUCAUM), dedicated to the 100th Anniversary of Republic, organized the "2nd Geographic Information Systems Workshop and Project Competition" on March 7, 2024, at the Faculty of Language and History-Geography. In this workshop, which was organized to bring together the public, private sector and academia under the umbrella of Geographic Information Systems (GIS), to share studies and developments on the subject and to reinforce mutual cooperation, 21 participants who are experts in their fields made presentations. 19 poster presentations prepared by undergraduate and graduate geography students from universities in different provinces and geographers who have recently joined the profession and working life were evaluated in the project competition, and the awards were presented to the winners by TUCAUM, Başarsoft, Esri Türkiye and Netcad. The purpose of this report is to reveal the issues discussed, identified issues and interactions at the TUCAUM 2024 2nd Geographic Information Systems Workshop, which brought together a large audience with more than 200 participants.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: gmutlu@ankara.edu.tr

^aAnkara Üniversitesi, Ankara/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3885-1495>

^bAnkara Üniversitesi, Ankara/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3115-3707>

^cMeteoroloji Genel Müdürlüğü, Ankara/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0001-5520-1713>

^dAnkara Üniversitesi, Ankara/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0001-9585-3871>

^eAnkara Üniversitesi, Ankara/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-9170-8930>

^eAnkara Üniversitesi, Ankara/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-4280-4950>

1. Giriş

Türkiye’de coğrafi bilimlerin her alanında araştırmalar yapan Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), ulusal stratejik amaçla 1988 yılında Ankara Üniversitesi Rektörlüğü’ne bağlı olarak “Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi” adıyla kurulmuş ve yönetmeliği 25.12.1988 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1990 yılında faaliyete geçen merkezin adı 18 Mayıs 1992 tarih ve 21232 sayılı Resmî Gazete’de yayınlan yönetmelikle “Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi” olarak değiştirilmiştir. Düzenli olarak gerçekleştirdiği bilimsel etkinlikler ve yılda iki defa çıkardığı Coğrafi Bilimler Dergisi ile Türkiye’de coğrafi bilimler alanında çalışanları bir araya getirerek saygın bir yer edinmiştir.

TÜCAUM’un amaç ve görevleri arasında (TÜCAUM, t.y);

- Türkiye Coğrafyası ile ilgili bilimsel araştırmalar ve incelemeler yapmak, araştırma sonuçlarını yayınlamak, Türkiye Coğrafyası konusunda araştırmacılar yetiştirilmesine katkıda bulunmak,
- Yurtiçi ve yurtdışında basılan kitap, dergi, atlas, harita ve benzeri yayımlarda Türk bütünlüğünü ve menfaatlerini zedeleyici ifadelerle mâni olacak ve Türkiye Coğrafyasını tanıtacak bilimsel faaliyetlerde bulunmak,
- Yurtiçi ve yurtdışındaki üniversite, enstitü, merkez ve diğer ilgili kurumlarla iş birliği yapmak,
- Türkiye Coğrafyası ile ilgili iç ve dış yayınları toplayarak referans kaynağı olabilecek bir kütüphane, film, fotoğraf, slayt ve benzeri belgelere dayalı arşiv ve dokümantasyon birimi kurmak,
- Türkiye Coğrafyası ve Türk Dünyası ile ilgili seminer, konferans vb. toplantılar düzenlemek, Türkiye’yi tanıtıcı bilimsel geziler yapmak ve
- Türkiye Coğrafyası konularında araştırma yapmak isteyen bilim adamlarının projelerini desteklemek yer almaktadır.

Bu amaç ve görevler doğrultusunda kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşan ve artık güncel yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelen, insan, mekân ve teknoloji ile ilgilenen pek çok bilime ve bilim dalına hizmet ederken, özel ve kamu sektöründe oldukça yaygın kullanılan Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) de TÜCAUM’un takip etmesi gereken alanlar içerisinde yer almıştır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri, farklı kaynaklardan sağlanan verileri entegre edebilme yeteneği, bu verileri analiz ederek karar alıcılara bilgi sunma, analizler ve tahminlerle planlama çalışmalarına altlık oluşturabilmesi, veriyi yönetme ve izleme olanağıyla strateji geliştirmeye yardımcı olması ve daha pek çok özelliği ile coğrafyacılar, yazılım mühendislerine kadar coğrafi veri ile ilgilenen sosyal ve fen bilimleri alanındaki birçok disiplinin ilgi odağı haline gelmiştir. Coğrafya için de önemli bir yere sahip olan bu konu, TÜCAUM’un 24-25 Nisan 2014 tarihlerinde düzenlediği “I. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı ve Proje Yarışması”nda kamu, özel sektör ve coğrafya bölümlerinden katılımcılar arasında ayrıntılı biçimde ele alınmıştır (Özçağlar vd., 2014). Bu ilk çalıştayın gündemini; web tabanlı CBS ve mobil uygulamalar, coğrafi verinin açık bir şekilde paylaşılması ve kullanılabilir hale getirilmesi, veri

standartlarının oluşturulması gerekliliği özellikle coğrafi bilgi teknolojileri konusundaki eğitim programlarının geliştirilmesi ve farkındalığın artırılması, konuları oluşturmuştu. TÜCAUM'un iki yılda bir düzenlediği Uluslararası Sempozyumlarda Coğrafi Bilgi Sistemlerine mutlaka yer verilmiş ve konuyla ilgili gelişmelerin takip edilmesi sağlanmıştır.

İlk çalıştayıdan günümüze kadar geçen 10 yıllık süreçte dünya genelinde özellikle bilgi teknolojilerinde büyük gelişmeler yaşanmış ve bu durum CBS'nin kullanım alanlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. Teknolojik entegrasyon sürecinde hızlı bir şekilde hayatın içine giren yapay zekâ ve makine öğrenimi CBS uygulamalarında daha karmaşık analiz ve tahminler için kullanılırken, fiziksel nesnelerin birbirleriyle veya daha büyük sistemlerle bağlantılı olduğu iletişim ağı olarak tanımlanan nesnelerin interneti (Internet of Things, IoT), cihazlardan gelen veriler ile gerçek zamanlı coğrafi veri analizlerini ve izleme kapasitesini artırmıştır. 3 Boyutlu ve artırılmış gerçeklik uygulamalarının gündelik yaşamın içinde yer alması, oldukça geniş kullanıcı profiline daha etkileşimli coğrafi deneyimler sunmaya başlamıştır. CBS uygulamalarının mobil platformlarda geliştirilmesine koşut olarak coğrafi verilere her an ve her yerden kolay erişim olanağıyla kullanıcı profiline çeşitlenme ve sayısında ise artışları sağlamıştır. Bu on yıllık süreçteki gelişmelerin Türkiye'de kamu, özel sektör ve akademideki yansımalarını izleyebilmek, gelişmelere ayak uydurabilmek ve bu konuyla ilgili tarihe bir not bırakmak amacıyla TÜCAUM, yeniden bir CBS çalıştayı düzenleme kararı almış ve 07 Mart 2024 tarihinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde "II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı ve Proje Yarışması"nı gerçekleştirmiştir (Foto 1).

Foto 1. TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Proje Yarışması katılımcıları

2. II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı ve Proje Yarışması

2.1. Fuaye Alanı Etkinlikleri

Çalıştay, 07 Mart 2024 Perşembe günü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Farabi Salonu ve Fuayesinde 08:30'da kayıt ve alanın düzenlenmesi çalışmaları ile başlamıştır. Etkinliği destekleyen üç CBS firması: Başarsoft, Esri Türkiye ve Netcad fuaye alanında gün boyu gerçekleştirdikleri stant sunumlarıyla katılımcılara, yazılımlarındaki son gelişmeler, düzenledikleri eğitim programları ve yürüttükleri projelere ilişkin bilgi paylaşımı yapmışlardır (Foto 2, 3, 4).

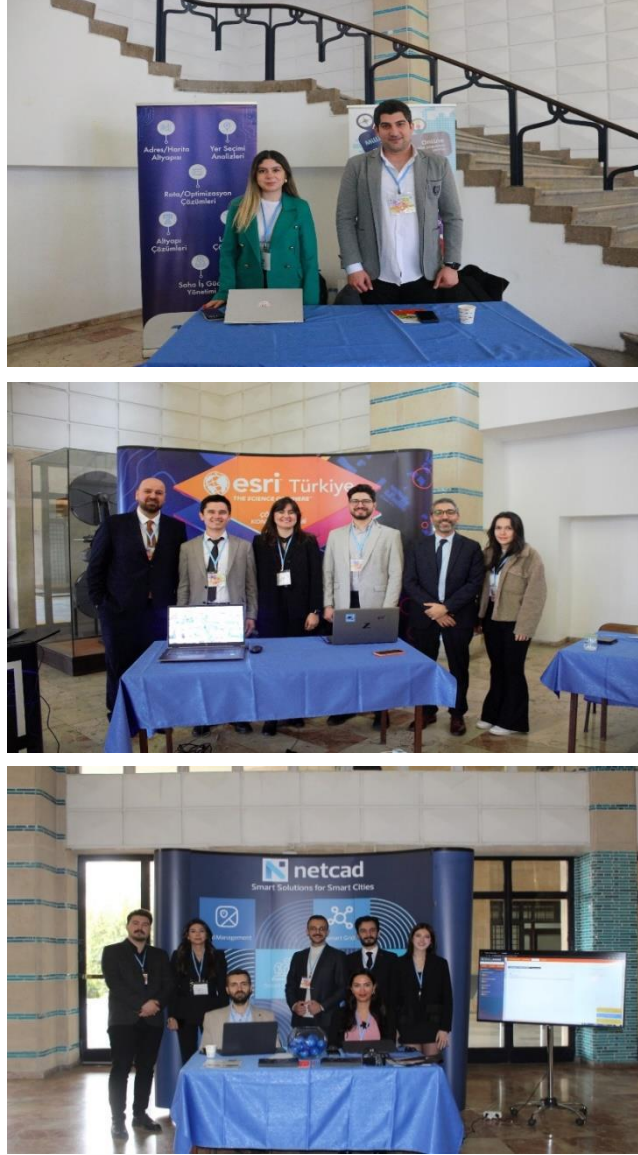

Foto 2. Başarsoft, Esri Türkiye ve Netcad firmalarının stantları

Foto 3. TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı fuaye alanı

Lisans ve lisansüstü öğrenimi gören coğrafya öğrencileri ile ön lisans öğrenimi gören CBS bölümündeki öğrencilerin hazırladıkları poster bildiriler fuaye alanında sergilenmiştir. Çalıştayda farklı illerdeki üniversitelerin coğrafya bölümlerinden 19 poster bildiri sunuldu (Çizelge 1; Foto 3). Yoğun ilgi gören bu başarılı projeler, çalıştay sürecince saat 15:00'e kadar katılımcı oylarına sunulurken, en çok beğeni ve oyu alan beş çalışma belirlenmiştir. Finale kalan bu çalışmalar daha sonra akademik jüri tarafından değerlendirmeye alınmış ve dereceye giren ilk üç poster belirlenerek Kapanış Oturumu'nda kendilerine ödülleri takdim edilmiştir.

Çizelge 1. TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı poster bildiri sunumları

Katılımcı	Poster Bildiri Başlığı	Üniversitesi
Berna Uzun	CBS Tabanlı Simülasyon Modeli LUCIS ile Sürdürülebilir Arazi Kullanımı Planlaması	Ankara Üniversitesi
Betül Güneş	UA ve CBS Yöntemleri ile Heyelan Duyarlılık Analizi ve C Tabanlı Erken Uyarı Sistemi: Erzincan-Sivas Karayolu Örneği	Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi
Cebrail Cihangir Demir, Elif Çal ve Furkan Duman	Küresel İklim Değişikliğine Bağlı Deniz Seviyesi Değişiminin Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Analiz Edilmesi: Antalya Özlü/Kumköy Kıyıları Örneği	Ankara Üniversitesi
Esmâ Nur Güzelgöl	Kapadokya'daki Şarap Turizm Rotalarının Değerlendirilmesi	Nevşehir Hacıbektâş Veli Üniversitesi
Furkan Bulut ve Emine Demir	Havaalanı Yer Seçiminde Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Analitik Hiyerarşi (AHP) Süreci Kullanımı: Manisa Örneği	Uşak Üniversitesi
Furkan Karaduman	İklim Değişikliği ve Yanlış Tarım Uygulamalarının Gıda Güvenliği Üzerindeki Etkisi	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Güldane Meral	Erzurum İli Doğa Olaylarının CBS İle Duyarlılık Haritalarının Yapılması	Atatürk Üniversitesi
Hasan Buğra Gül, Sara Saçan ve Serdar İşler	Doğal Afetlerde Yaşamsal Yardım Noktalarını Bulmak için 'Ne Nerede'	Gümüşhane Üniversitesi
Melisa Çetinkaya	Yönetim Bilgi Sistemi: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Örneği	Ankara Üniversitesi
Muzaffer Kutlu Toprakoğlu, Hatice Yenigül ve Burak Umut Uslu	Dikimevi-Kurtuluş-Kızılay Arası Trafik Olmasa Da Olur	Ankara Üniversitesi
Nur Ersin	Gölbaşı'nda Tarım Terki	Ankara Üniversitesi
Oktay Kodalak, Rabia Kanyılmaz ve Ali Ganigülü	Engelli Bireyler İçin Uygun Güzergahların Tespiti: Gümüşhane Şehri Örneği	Gümüşhane Üniversitesi
Sebahattin Taha Gül ve Hale Nur Yavaş	Seyfe Gölü Mü? Seyfe Çölü Mü?	Ankara Üniversitesi
Selim Mırsat Gül ve Berkay Ballı	Coğrafi Yapay Zekâ (GEOAI) Teknikleri ile Akdeniz Havzasında Olası Deniz Çayırıları Alanlarının Belirlenmesi	Bakırçay Üniversitesi
Selin Kuzgun	6 Şubat Depremleri Öncesi ve Sonrasında Hatay'da Arazi Kullanımında Meydana Gelen Değişimlerin Coğrafi Bilgi Sistemleri Aracılığıyla Tespit Edilmesi	Ankara Üniversitesi
Serkan Ardıç ve Elnaz Zare	Yeşil Şehir Meydanı Projesi: Deprem Sonrası Yeniden Doğuşun Simgesi	Ankara Üniversitesi
Songül Bahadır	Şehir Ötesi Kentleşme	
Şeyma Kayalı ve Öznur Akdemir	CBS Teknikleri Kullanılarak Türkiye'nin Metamorfik Masiflerinin Haritalandırılması ve Değerlendirilmesi	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Yusuf Bulucu	Makine Öğrenmesi Yaklaşımıyla Aksaray İlinde Degredasyon ve Ormansızlaşma	Fırat Üniversitesi

Foto 4. TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı poster bildiri sunumları ve değerlendirme

2.2. Farabi Salonu Etkinlikleri

TÜCAUM'un ikincisini düzenlediği Coğrafi Bilgi Sistemleri çalıştayı TÜCAUM Müdürü Sayın Prof. Dr. Necla TÜRKOĞLU, D.T.C.F. Dekanı Sayın Prof. Dr. Levent KAYAPINAR ve Ankara Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Necdet ÜNÜVAR'ın açış konuşmalarıyla başlamıştır (Foto 5). Çankaya Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hadi Hakan MARAŞ, TÜİK Başkan Yardımcısı Sayın Tuğba DEĞİRMENCİ, Harita Genel Müdürü Sayın Tümgeneral Dr. Osman ALP ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürü Sayın Ömer ALAN "Açılış Oturumunda" yaptıkları konuşmalarla çalıştayı onurlandırmıştır.

Foto 5. TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı açılış ve açış konuşmaları

Çalıştaya;

-Akademiye temsilen CBS ile ilgili çok sayıda akademik çalışmaları bulunan, bu konuda lisans ve lisansüstü dersler veren Çankaya Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hadi Hakan MARAŞ'ın;

-Ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda, veri ve bilgilerin, derlenmesini, gerekli istatistiklerin üretilmesini, yayımlanmasını ve dağıtımının yapılmasını sağlayan TÜİK'in Başkan Yardımcısı Sayın Tuğba DEĞİRMENCİ'nin;

-Savunma amaçları ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin; kalkınma amaçlarıyla ise kamu kurum ve kuruluşları ile özel ve tüzel kişilerin ihtiyaç duydukları her türlü klasik ve sayısal coğrafya desteğini tam, doğru, güncel, zamanında ve ekonomik olarak karşılamayı amaçlayan Harita Genel Müdürlüğünden Genel Müdür Sayın Tümgeneral Dr. Osman ALP'in;

-Ulusal Coğrafi Bilgi Sisteminin kurulmasına, kullanılmasına ve geliştirilmesine dair iş ve işlemleri yapmak ve yaptırmak, çağdaş coğrafi bilgi teknolojilerinin ülkede etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını teşvik etmek ve eşgüdümü sağlamak amacıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğünden Genel Müdür Sayın Ömer ALAN'ın katılımları ve yaptıkları sunumlar, düzenlenen etkinliğin daha dikkat çekici hale gelerek anlam kazanması ve verimli geçmesinde büyük rol oynayarak, çalıştayın amacına ulaşmasında önemli katkılar sağlamıştır. Ankara Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Necdet ÜNÜVAR ve TÜCAUM Müdürü Sayın Prof. Dr. Necla TÜRKOĞLU tarafından bu anlamlı günün anısına kendilerine teşekkür plaketi ve katılım belgesi takdim edilmiştir (Foto 6,7,8,9).

Foto 6. CBS Genel Müdürü Sayın Ömer ALAN'a plaket ve katılım belgesi takdimi

Foto 7. Harita Genel Müdürü Sayın Tümgeneral Dr. Osman ALP'e plaket ve katılım belgesi takdimi

Foto 8. TÜİK Başkan Yardımcısı Sayın Tuğba DEĞİRMENCİ'ye plaket ve katılım belgesi takdimi

Foto 9. Çankaya Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hadi Hakan MARAŞ'a plaket ve katılım belgesi takdimi

Çalıştay bu kıymetli katılımcıların Açılış Oturumu'nda yaptıkları sunumlardan sonra kamu, özel sektör ve akademi temsilcilerinin sunumlarıyla dört oturum olarak devam etmiştir (Çizelge 2). Çalıştayda Genel Müdür Yardımcıları, Daire Başkanları ve Şube Müdürleri gibi kamu kurum ve kuruluşlarının üst düzey idarecileri ile alan uzmanı çalışanları da yer almış; Ankara, İstanbul, İzmir, Balıkesir, Niğde, Erzurum, Gümüşhane, Muğla, Uşak ve Tekirdağ illerinden yaklaşık 250 katılımcı etkinliği izlemiştir. Farabi Fuayesindeki etkinlik Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi resmi youtube kanalında da canlı olarak yayınlanmış 320 kişinin de çalıştayı buradan canlı olarak takip etmesine olanak sağlanmıştır.

Çizelge 2. TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı programı

**Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi
(TÜCAUM)**

II. COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİ ÇALIŞTAYI

07.03.2024

FARABI SALONU

08:30-09:00 KAYIT

09:00 Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı

09:05 TÜCAUM Kısa Film gösterimi

Açış Konuşmaları

09:10 Prof.Dr. Necla TÜRKOĞLU

Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

09:15 Prof.Dr. Levent KAYAPINAR

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı

09:20 Prof.Dr. Necdet ÜNÜVAR

Ankara Üniversitesi Rektörü

AÇILIŞ OTURUMU

09:30 Ömer ALAN

Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürü

09:45 Tümgeneral Osman ALP

Harita Genel Müdürü

10:00 Tuğba DEĞİRMENCİ

Türkiye İstatistik Kurumu Başkan Yardımcısı

10:15 Prof.Dr. Hadi Hakan MARAŞ

Çankaya Üniversitesi Rektörü

10:30 Plaket takdimi ve fotoğraf çekimleri

I. OTURUM

11:00 Birkan ERGÜÇ- Türkiye İstatistik Kurumu

“Türkiye İstatistik Kurumu CBS Uygulamaları”

11:15 Osman Nuri ÇOBANKAYA- Harita Genel Müdürlüğü

“Harita Genel Müdürlüğü Tarihçesi”

11:45 Hüseyin Hamdi ERGÜN- Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanlığı

“Afet ve Coğrafi Bilgi Sistemleri”

12:00 Yasin GÜLBAY- Kültür Bakanlığı

“Kültürel Miras Alanlarındaki Yönetim Sınırlarını Belirlemede Mekânsal Parametrik Bir Yöntem: Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi”

12:15 Emin Atabey PEKER- Tarım ve Orman Bakanlığı

“Atıl Tarım Arazilerinin Belirlenmesi Çalışmaları”

II. OTURUM

13:30 Mustafa ATABAYCAN- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

“DSİ’de Gerçekleştirilen CBS Faaliyetleri ve CBS Tabanlı Yazılım Uygulamaları”

13:45 Önder ÇELİK – Karayolları Genel Müdürlüğü

“Karayolları Görüntü Tabanlı Bilgi Yönetim Sistemi”

14:00 Murat YAMAN- Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanlığı

“Jeoparklarda Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Önemi”

14:15 Tolga GÖRÜM ve Seçkin FİDAN – İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi

“Türkiye Perspektifinde Veri Analitiği, Mekânsal Çıkarımlar ve Jeomorfolojik Tehlikeler”

14:30 Serdar KÜPÇÜ- Türksat Bilişim (Emekli CBS Uzmanı)

“Coğrafi Bilgi Teknolojileri Geleceği Şekillendiriyor”

III. OTURUM

15:15 Yener TÜRKMENÖĞLU- *Geolab Bilgi Teknolojileri*

“Bir Coğrafyacının CBS Serüveni”

15:30 Utku ŞAHİN- *ESRI Türkiye*

“CBS ile Görmek İstedığımız Dünyayı Yaratalım”

15:45 Onur COŞKUN-Netcad

“Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Standartlarına Uygun Coğrafi Veri Üretim ve Paylaşım Çalışma Uygulamaları”

16:00 Yalçın ÖZTÜRK – Başarsoft

“Yaşamın içindeki CBS”

IV. OTURUM

16:30 Şevki DANACIOĞLU- Bakırçay Üniversitesi

“Türkiye’de Coğrafya Bölümlerinde CBS Eğitimi”

16:45 Merve ALTUNDAL ÖNCÜ; Ersin ATEŞ- Ankara Üniversitesi

“Türkiye’de Disiplinler Arası Bir Alan Olarak CBS’nin Gelişimi”

17:00 Rüya BAYAR; Emre KELOĞLU – Ankara Üniversitesi

“Yurtdışında ve Türkiye’de CBS ile İş Olanakları ve Coğrafyacı İstihdamı”

KAPANIŞ OTURUMU

17:20 Poster Yarışması Sonuçlarının Açıklanması ve Ödül Töreni

17:30 Değerlendirme ve Kapanış Toplantısı

2.2.1. Açılış Oturumu

TÜCAUM 2024 II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı Açılış Oturumunun ilk konuşmacısı olan Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürü Sayın Ömer ALAN; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu gelişimi ve görevlerini anlattıktan sonra kamu ve özel sektörde CBS endüstrisini geliştirme ve nitelikli istihdam oluşturma çalışmalarından söz etmiştir (Foto 10). Ayrıca, Genel Müdürlüğün yaptığı çalışmaların pek çok Bakanlığı ve Yerel Yönetimleri etkilemesi nedeniyle bir ulusal bir strateji geliştirme zorunluluğu doğduğunu ve bu nedenle 2023 Ulusal CBS Strateji Eylem Planı'nın yürürlüğe girdiğini 2024-2030 eylem planının da hazır olduğunu belirtmiştir.

Foto 10. CBS Genel Müdürü Sayın Ömer Alan

Atlas, Milli Emlak Bilgi Sistemi, KÖYDES gibi Genel Müdürlük bünyesinde geliştirilen uygulamalardan da söz eden Sayın ALAN, 6 Şubat depreminden sonra TUCBS yapısının varlığına bağlı olarak Genel Müdürlüğün afet sonrası ihtiyaçların belirlenmesi, hasar tespit çalışmaları ve yerinde dönüşüm uygulamalarında CBS kullanan kamu kurumları arasındaki koordinasyonu sağladığını ve şu anda da deprem bölgesindeki yerinde dönüşüm projelerine çalışmalarıyla destek vermeye devam ettiklerini açıklamıştır. Sayın ALAN, Genel Müdürlük olarak en önemli hedeflerinden birinin de ülkemizde Coğrafi Bilgi Sistemleri Endüstrisinin toplam GSMH'nın içerisindeki oranını artırmak olduğunu, bunun içinde sektörde istihdam edilen personelin nitelik ve kabiliyetlerini artırmayı ve yüksek ücretli yeni iş imkânları sağlamak istediklerini söylemiştir. Bu amaçla kamuda ve özel sektörde istihdamı yaygınlaştırmayı planladıklarını, bu kapsamda 657 Sayılı Devlet Memuru Kanunu'na göre

nitelikli ve yüksek ücretli 150 CBS Uzmanı ve Uzman yardımcısını Bakanlıkların merkez teşkilatlarında istihdam etmeye yönelik çalışmalarına devam ettiklerini, önümüzdeki yıllarda 450 kadro daha talep edeceklerini bildirmiştir. Bu 600 kadronun yeterli olmadığını Genel Müdürlüklerin, yerel yönetimlerin de CBS bilen nitelikli kadrolara ihtiyacı olduğunu ve bu sayının yakın bir gelecekte daha da artacağını açıklamıştır.

Oturumun ikinci konuşmasını Harita Genel Müdürü Sayın Tümgeneral Dr. Osman ALP yapmıştır (Foto 11). Sayın ALP, harita dendiğinde Coğrafya ve CBS'yi anlamak gerektiğini; Coğrafyanın günümüzde ayrı bir öneme sahip olduğunu, insana dokunan bir bilimin Türkiye'de çok daha farklı bir yerde olmasının gerekliliğinin altını çizerek, haritanın, coğrafyanın ve coğrafi bilgi sistemlerinin hayatın içerisinde daha çok bulunması gerektiğini ifade ederek; mekân, konum, harita, coğrafya ve CBS'nin stratejik ve sınırsız bir kaynak olduğunu belirtmiştir. CBS'nin en önemli bileşeninin bilgi ve onun üretilmesi olduğunu söyleyen Sayın ALP, bilgi ve teknoloji arasında döngüsel bir ilişki olduğunu bilginin teknolojiyi geliştirdiğini, teknolojinin ise bilgiyi artırdığını vurgulamıştır.

Foto 11. Harita Genel Müdürü Sayın Tümgeneral Dr. Osman ALP

Günümüzde coğrafi bilginin bir güç olduğunu söyleyen Sayın ALP, eski kara, deniz savaşlarının uzaya sıçradığını, siber savaşlara dönüştüğünü bu nedenle tüm insanlığın daha çok bilgi toplamaya yöneldiğini ve teknolojilerini geliştirdiklerini belirtmiştir. Teknolojik gelişmelerin bilimin gelişmesi için bir ümit olduğunu ancak farklı amaçlarla kullanılabileceğini de akıldan çıkarmamak gerektiğini söylemiştir. Teknolojinin ucuzlamasıyla büyük gelişmeler yaşandığını; güneş enerjisi santrallerinin artması, her şeyin dijital ikizinin oluşturularak planlamaların dijital ortamlarda yapılabilmesi ve bunun gibi bu gelişmeler ışığında insan beyin gücünün bilgisayarlar tarafından geçileceğinin öngörüldüğünü anlatmıştır. Konumsal teknolojinin artık disiplinler arası kullanıldığını ve çok karmaşık ilişkileri

basitleştirdiğini açıklayan Sayın ALP, gelişen uydu teknolojilerinin de ana amacının daha çok bilgi toplamaya yöneldiğini, bilginin doğruluğunu sorgulayarak üretim yapılması gerekliliğini belirtmiştir. CBS'nin %95'nin bilgi toplamak %5'nin sorgulamak ve analiz etmek olduğunu bu nedenle çağımızda güvenilir bilgi toplamanın önemini vurgulayan Sayın ALP, konuşmasına Harita Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerini anlatarak devam etmiştir. Sunumunun sonunda tekrar coğrafyanın, haritanın ve CBS'nin çok önemli olduğunu belirterek, bu çalıştayı CBS konusunda çok önemli bir kilometre taşı olduğunu altını bir kez daha çizerek konuşmasını tamamlamıştır.

Oturumun üçüncü konuşmacısı Türkiye İstatistik Kurumu Başkan Yardımcısı Sayın Tuğba DEĞİRMENCİ sözlerine resmi istatistiklerde CBS'nin önemiyle başlamış, içerisinde bulunduğumuz çağda sayısal ve sözel ayrımının ortadan kaldırılarak, her konuya çok yönlü bakılması gerekliliğini vurgulamıştır (Foto 12).

Foto 12. TÜİK Başkan yardımcısı Sayın Tuğba DEĞİRMENCİ

1992 yılında TÜİK'in ilk projesinin Coğrafi Bilgi Teknolojileri ve Uzaktan Algılama Teknikleriyle Türkiye'de Tahıl Ekili Alanların Tespit Edilmesi olduğunu daha o dönemlerde coğrafi bilgi teknolojilerinin TÜİK'de kullanılmaya başlandığını belirten Sayın DEĞİRMENCİ, 2000'li yıllarda geliştirilen ve devam eden CORINE ve İstatistiki Bölge Sınıflaması projelerini anlatmıştır. 2005 yılında TÜİK'de modernizasyon için yeni bir sayfanın açıldığını, resmi istatistik programlarının hazırlandığını ve bu yıldan itibaren söz konusu programı koordine ettiklerini belirtmiştir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemleri ve bunun mekânsal boyutlarından da söz eden Sayın DEĞİRMENCİ, mekânsal verilerin çeşitlendirilmesinin diğer kamu kurumları açısından da önem kazandığını ve çok değerli bulunduğunu vurgulamıştır. 6 Şubat 2023 depreminden sonra birçok Bakanlığın ve kamu kurumlarının

da katkısıyla Afet CBS isminde bir veri entegrasyon sistemi inşaa ederek tüm depremezeleri takip ettiklerini, yardımların ve kaynakların doğru kullanılabilmesi, karar geliştirilebilmesi için 4 gün gibi kısa bir sürede nüfus transferi hakkında veri toplayarak ilgili makamlara bilgilendirme yaptıklarını açıklamıştır. Sayın DEĞİRMENCİ sözlerine bundan sonraki süreçte verilerin 1 km²'lik gridlere göre toplanarak değişmeyen alanlar için istatistik üretildiğini ve bunun TÜİK CBS Portalı aracılığıyla kullanıcıya sunulduğunu, ayrıca yeni kent-kır tanımına göre istatistik üretilmeye başlandığını belirterek devam etmiştir. Türkiye İstatistik Kurumunun staj ve iş başvuruları bakımından coğrafyacılar için açık olduğunu söyleyerek sözlerini tamamlamıştır.

Açılış Oturumun son konuşmacısı Çankaya Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hadi Hakan MARAŞ olmuştur (Foto 13). 1989'larda Harita Genel Müdürlüğü'nde coğrafi verilerin dijitalleştirilmesinin zorluklarını anlatan Sayın MARAŞ, günümüzde bu işlemlerin çok daha kolay ve doğruluk değeri yüksek şekilde yapılabildiğini ve üretilen sayısal verilerin konumsal sorgulama ve analiz yeteneğine sahip olduğunu vurgulamıştır. CBS ile yapılabileceklerin hayal gücüyle sınırlı olduğunu hatırlatan Sayın MARAŞ, CBS'nin büyük bir bölümünü veri toplamının oluşturduğunu, temiz, doğru ve tam olmayan verilerin yanlış sonuçlara götüreceğini belirtmiştir. Veri toplamının tarihsel süreç içerisindeki gelişimini anlatan Sayın MARAŞ, geçmişte mükerrer veriler üretildiğini, bulut teknolojilerindeki gelişmelerle veri paylaşımının arttığını ve mükerrerliğin azaldığını söylemiş, her sektörde olduğu gibi yapay zekânın CBS'deki rolünden söz etmiştir. Coğrafi veri kullananların hepsinin büyük veri ile uğraştığını, aslında CBS yazılımları aracılığıyla gerçekleştirilen pek çok analizin yapay zekâ ve derin öğrenmeyle CBS'de zaten var olduğunu belirtmiştir. Sayın MARAŞ, CBS pazarının giderek büyüdüğünü ve bu konuda üniversitelerde yapılan çalışmaların akademik iş birlikleri ile devam etmesi gerektiğini söyleyerek sözlerine son vermiştir.

Foto

13. Çankaya Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hadi Hakan Maraş

2.2.2. I. Oturum

Oturum başkanlığını Prof. Dr. İhsan ÇİÇEK'in üstlendiği I. Oturumda ilk olarak TÜİK'e bağlı Metaveri Sistemleri ve Sınıflamalar Daire Başkanı Birkan ERGÜÇ sunumunu gerçekleştirmiştir. Sayın ERGÜÇ, TÜİK'in kurumsal tarihinden söz ettikten sonra yararlandıkları CBS uygulamalarını detaylarıyla birlikte aktarmıştır. Birçok kurumsal yapı gibi TÜİK'in de Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine devrildiğini ve zaman içinde etki ağını genişlettiğini, 1348 yılında imparatorluğun merkezileşmesiyle giderek önemli hale gelen vergilendirme ve arazilerin kayıt altına alınması için Defterhane olarak kurulduğunu ve 1891 yılında Merkezi İstatistik Encümeni adını aldığını anlatmıştır. Sayın ERGÜÇ'e göre; günümüze kadar Merkezi İstatistik Dairesi, Devlet İstatistik Enstitüsü gibi çeşitli isim değişikliklerine uğrayan TÜİK, 2005 yılında bugünkü adını almıştır. TÜİK'in yaptığı kapsamlı araştırmalarda CBS'den nüfus gridlerinin oluşturulması, arazi kullanımı, toplulaştırma yöntemleri, mekânsal analiz kayıt sistemiyle ülkedeki hanelerin dış ve iç mekânlarının ve sosyal verilerinin belirlenmesi gibi pek çok CBS uygulaması gerçekleştirildiğini ifade eden Sayın ERGÜÇ, CBS tekniklerini kullanarak Türkiye'de uzun süredir farklı tartışmalara yol açan kent-kır ayrımı ikiliğini ortadan kaldırdıklarına vurgu yapmış, birbirinden farklı grid seviyelerini kullanarak kent-kır kümeleri oluşturulduğunu ve ülke sathına uygulanarak güvenilir ve geçerli bir kır-kent yüzdesi hesaplandığını; böylelikle çalışma sonucu yalnızca kent ve kır ikiliği bağlamında bir ayrım değil bununla birlikte kentlerdeki kırsal alanların da net bir şekilde belirlenmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Sayın Birkan ERGÜÇ bu çalışmalarının yanı sıra TÜİK'in; iş kayıtları çerçevesi, uzaktan algılama yoluyla Türkiye'deki tarım arazilerinin saptanması ve verimliliklerinin artırılması, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yürütülen çalışmalarında da CBS uygulamalarından yararlandığından söz etmiştir. Veri analizinde entegrasyonun ve görselleştirmenin önemini vurgulayan Sayın ERGÜÇ, doğal afetlerde CBS uygulamalarından faydalandıklarını ve kamu kurumlarıyla ortak çalıştıklarını açıklamıştır. Sunumunun sonunda TÜİK'in oluşturduğu çevrimiçi Coğrafi İstatistik Portalı'na değinerek portalın farklı boyutlarda harita görselleştirmelerini ve veriye ulaşımı mümkün hale getirdiğini ekleyerek sözlerini tamamlamıştır.

Birinci oturumunun ikinci sunumunu Harita Genel Müdürlüğü'nden (HGM) Osman Nuri ÇOBANKAYA tarafından 'Harita Genel Müdürlüğü Tarihçesi' başlığıyla gerçekleştirilmiştir. Kartografya Dairesi Kartografya Şube Müdürü Yarbay ÇOBANKAYA, CBS'nin merkezinde verinin olduğunu belirtmiş ve farklı veri türleri sıralayarak HGM'nin yaklaşık 130 yıllık mazisinde tüm harita veri türlerini ürettiğinin altını çizmiştir. Sunumunda tarihsel bir izlekle HGM'nin haritalamada ve CBS uygulamalarındaki katkılarını incelemiştir.

Sayın ÇOBANKAYA, 1795'te kurulan Mühendishâne-i Berrî-i Hümayunla askeri öğretim programlarında harita derslerine yer verildiğini ve harita subayı yetiştirilmesine başladığını belirtmiştir. Sayın ÇOBANKAYA'nın açıklamaları şu şekilde devam etmiştir: "1818'de ilk defa İstanbul'da Harita Okulu kurulmuş ve HGM'nin teşkilatlanması ise 1880'de kurulan Harbiye Nezareti Harita ve Fen İşleri Şubesi ile mümkün olmuştur. Osmanlı coğrafyasının haritalanmasında bu şube önemli işler başarmış ve 1895 yılında bir Harita Komisyonu (Taksim-i Arazi) oluşturulmuş ve bu tarih HGM'nin fiili kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Komisyon, Vardar Havzasında küçük bir alanın kadastrounu o dönemin modern tekniklerini kullanarak gerçekleştirmiştir. 1896 Eskişehir Planı, 1909'da ülke haritalarının hangi ölçeklerde ve hangi önceliklerde yapılması ve kullanılan teknikler

hususunda karara varılmıştır. 1911 yılında ihtiyaca binaen Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu ve Asya'daki topraklarının 1/200.000 ölçekli haritalarını üretmek üzere çalışmalara başlanmıştır. Birinci Cihan Harbi devam ederken İstanbul'da 1916 yılında Harita Ahz-u Tersim Okulu açılmış ve harita uzmanları yetiştirmiştir. 1918'e gelindiğinde bir yeniden teşkilatlanma mümkün olmuş ve Harbiye Nezareti'ne bağlı bir Harita Dairesi açılmıştır. Haritalama faaliyetleri, Cumhuriyet Döneminde de artarak devam etmiştir. 1919'da başlayan Kurtuluş Savaşıyla birlikte İstanbul'dan Ankara'ya haritacılar gelmiş ve 1921'de Ankara hükümetinin ilk harita dairesinin temellerini atmıştır. Batı'da Yunanlılara karşı verilen mücadelede bir Sakarya haritası oluşturulmuş, bizzat ATATÜRK tarafından bu haritanın oluşturulması ve çoğaltılması için özel bir destek sağlanmıştır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da haritalama süreçleri devam etmiş 1927 yılında bir adet F13 uçağı ve havadan otomatik resim çekme kamerası satın alınmış, 1935'te ülkemizde ilk mareograf istasyonu Antalya'da kurulmuş, 1938'de ise Türkiye-Yunanistan'la ortak ölçümler yapılmıştır".

1950'lerden itibaren hızla artan çalışmalarla pafta sayılarında artış yaşandığını söyleyen Sayın ÇOBANKAYA, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasından sonra 1/250.000 ölçekli haritaların, kaynak kayıt olarak kullanıldığını, HGM'nin 1959 yılında Uluslararası Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Birliği'ne (ISPRS) üye olduğunu, 1972 yılında Kanada'da yapılan Uluslararası Kartografya Birliği 6. Genel Kurulu'nda Türkiye'nin üye olarak etki ağını genişlettiğini ifade etmiştir. 1977 yılında HGM tarafından Yeni Türkiye Atlası Çalışmasının DTCTF Coğrafya Bölümü hocalarından Prof. Dr. Reşat İZBIRAK'ın katkılarıyla yapıldığını ve atlas içerisindeki tematik haritalarla ülkenin tanınırlığının arttığını belirten Sayın ÇOBANKAYA, 1990'lı yıllara kadar geçen süreci değindikten sonra bu yıllarda çalışmaların hızla devam ettiğini ve teknik-teknolojik gelişmelerdeki artışla haritalama süreçlerinde görselleştirme kalitesinin artışıyla netlik kazandığına değinmiştir. Ayrıca 2001 yılında Euro Geographics'e üye olan Türkiye'nin, 2007 yılında Çok Uluslu Coğrafi Veri Ortak Üretim Projesi'ne katılım sağladığını 2008 yılından itibaren sayısal hava kameraları kullanımına geçildiğini ve pafta üretiminde hızlı bir artış yaşanarak kamu kurumlarına internet üzerinden hizmet temininin sağlandığını; 2017'de analog hava fotoğrafları arşivinden yararlanılarak oluşturulan ortogörüntü projesinin 2017-2019 yılları arasında tamamlandığını söylemiştir. Sayın ÇOBANKAYA, 2018 yılında GÖKTÜRK-1 uydusundan temin edilen fotoğraflarla yazılım ve donanım geliştirildiğini ve fotoğrafların işlenmesine başlandığını, doğal afetler sonucu meydana gelen hasar tespitinde GÖKTÜRK-1 ve GÖKTÜRK-2'den gelen uydu görüntülerinden yararlanıldığını, hava fotoğraflarında iki katı bir gelişim kaydedildiğini belirtmiştir. 2021 yılında Uluslararası Beşerî Coğrafya Programı'na resmen katılım sağlandığını belirten Sayın Osman Nuri ÇOBANKAYA, HGM'nin, haritalama, uzaktan algılama ve hava fotoğraflarından doğal afetlerdeki hasar tespit çalışmalarına varıncaya değin birçok alanda faaliyetlerini ulusal ve uluslararası düzlemde sürdürdüğünü ve CBS uygulamalarından yararlandığını söyleyerek sözlerini tamamlamıştır.

Oturumun üçüncü sunumunda doğal afet ve CBS ilişkisi tüm veçheleriyle incelenmiştir. Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'ndan Sayın Hüseyin Hamdi ERGÜN adına sunumu yapan jeomorfolog Sayın Murat YAMAN, CBS'nin pazarlamadan endüstriye, kamu kurumlarından özel sektöre varıncaya değin yaşamın her alanında yaşam kalitesini artırdığını vurgulamış ve doğal afetler gibi özellikle ülkemizin önemli sorunlarından birinde ne tür farklılıklar oluşturabileceğini

değerlendirmiştir. Hazırladıkları doğal afetlerde coğrafi veri yönetmeliğinin önemine vurgu yaparak Balıkesir'in yönetsel coğrafi alanında bu uygulamayı kullanarak afete hazırlık yaptıklarını belirtmiştir. Sayın YAMAN, kamu kurumlarıyla da etkileşimli bir süreç yürüterek coğrafi verinin sistematik bir şekilde uygulanması konusunda çalışmalarını sürdüren uygulayıcıların, Coğrafi Veri Portalı adıyla 400'ün üzerinde bireysel, hane bazlı, bina bazlı veri seti hazırlandığını, kurumun ayrıca potansiyel afet riskleriyle ilgili çalışmalarının da sürdüğünü anlatmıştır. Sunumun ikinci kısmında jeofizik yüksek mühendisi Sayın Caner TAN, Balıkesir sismik zemin risk çalışmasını açıklayarak, Balıkesir iline bağlı 20 ilçede yürütülen mikro bölgeleme çalışması hakkında bilgiler vermiştir. Bu çalışmaların uygulanmasında elde ettikleri coğrafi veri setlerinde jeolojik haritalar, eğim haritaları, sismik haritalar, yerleşime uygunluk haritalarının bulunduğunu, uygulayıcıların; zeminde yaptığı nitelikli fiziki araştırmaların yanı sıra konut alanı yaş tarihlendirmesi, nüfus yoğunluğu, hane demografik bilgileri gibi çalışmalarla da desteklenerek afete hazırlık çalışmalarını zenginleştirdiklerini belirten Sayın TAN, olası bir afet durumunda tescilli yapıların iç ve dış cephelerindeki hasarı tespiti yarayan dijital dokümantasyonu gerçekleştirebildiklerini küresel iklim değişikliğinin doğal afetleri artırmasıyla birlikte kentlerin giderek güvensiz hale gelmesine karşı bir önlem olarak sel, su baskınlarına karşı yürütülen araştırmaların da dijital görselleştirme ve renklendirme teknikleriyle sürdürüldüğünü anlatmıştır. Sayın TAN, yaptığı çalışmaları entegre bir şekilde sürdüren kurumun gerek diğer belediyelerle gerekse CBS Genel Müdürlüğü'yle de etkileşimli bir şekilde hareket ettiğini söylemiştir. Balıkesir ihtiyaç haritalarıyla olası bir afet durumunda nüfusun lojistik ve teknik destek ihtiyaçlarını karşılamak adına bir uygulama geliştirildiğini binaların risk durumunu tanımlamak için CBS'den yararlanarak, hızlı bina risk taraması mobil uygulaması hazırlandığını, baz istasyonlarının haritalanmasından, yangının konumuna ve su baskınlarına varıncaya değin çoğu doğal afete ilişkin hazırlıkların CBS ortamındaki teknikler kullanarak belirlendiğini açıklamıştır. Sayın Caner TAN, yaptıkları tüm doğal afet çalışmalarının yapay zekâ destekli otomasyona dayalı olduğunu altını çizerek olası bir afette olay örgüsünü kuracak bir sistem geliştiklerini de belirterek sunumunu tamamlamıştır.

Oturumun dördüncü sunumunda Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan şehir plancısı Sayın Yasin GÜLBAY "Kültürel Miras Alanlarındaki Yönetim Sınırlarını Belirlemede Mekânsal Parametrik Bir Yöntem: Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi" başlıklı sunumunu gerçekleştirmiştir. Sayın GÜLBAY, sunumuna kültürel miras alanlarının kent içerisindeki tarihsel olayların canlı kanıtı olarak tanımlayarak giriş yapmış ve bu durumun son dönemlerde alan yönetimi denilen bir yaklaşımla ele alındığını belirtmiştir. Kültürel miras alanları yalnızca kültürel miras niteliğinde değil aynı zamanda ticari kullanım değeri olduklarından alan yönetim sınırlarını belirlemenin güçleştiğini vurgulamıştır. Bu alanların aynı zamanda birçok insan için yaşam alanı olduğunu veya ulaşım aksında kaldığını bu nedenle sınırlandırmanın güçleştiğini ancak CBS'nin işi kolaylaştırıcı hale getiren güçlü bir araç olarak öne çıktığını söylemiştir. Ülkemiz gibi tarihselliği çok eskiye dayanan derin bir kültürel mirasa sahip alanlarda yaşanan sorunların saptanması ve sınırlarının çizilmesi adına bu çalışmanın oldukça önemli olduğunu belirten Sayın Yasin GÜLBAY, kültürel miras denildiğinde akla ilk gelenlerin yanı sıra somut olmayan kültürel mirasa ilişkin unsurların da çalışmaya dâhil edilmesinin çalışmayı daha da zenginleştirdiğini vurgulamıştır. Sayın GÜLBAY, günümüzde kültürün yalnızca korunması değil aynı zamanda planlanması ve envanterlenmesinin de önemli olduğuna dikkat çekmiş ve sözlerine CBS'de

çeşitli kriterlere göre oluşturulmuş puanlama sistemiyle bir matrise dayanan mekânsal envanterin, kültürel miras alan yönetimindeki sorunları çözdüğünü anlatarak devam etmiştir. Ankara tarihi kent merkezi örneğinden hareketle somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarını değerlendiren bu çalışmanın nasıl bir çıktıya sahip olduğunu vurgulayarak sunumunu tamamlamıştır.

Çalıştayın ilk oturumundaki son sunumu Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan Sayın Emin Atabey PEKER gerçekleştirmiştir. “Âtıl Tarım Arazilerinin Belirlenmesi Çalışmaları” başlıklı sunumunda prospektif bir çalışmanın tanıtımını aktarmıştır. 5 Nisan 2023 tarih ve 7442 sayılı Kanuna göre 2 yıl üst üste kullanılmamış tarım arazilerinin 2 yıl sonra devlet tarafından kiralanmasının söz konusu olduğunu, bu doğrultuda âtıl tarım arazilerinin tespitine yönelik olan bu çalışmada arazilerin 2 yıl boyunca izleneceğini ve 2025'te çalışmanın tamamlanacağını ifade etmiştir. Sayın PEKER, yürütülen çalışmada Sentinel-2 uydu görüntüleri, NDVI (Normalized Difference Vegetation Index), Google Earth Engine, Zonal Statistics (QGIS) gibi yöntemlerin kullanıldığını ifade ederek, âtıl bırakılmış tarım arazilerinin saptanarak haritalandırılacağını, âtıl arazilerin yüzdeliklerine göre hesaplanarak 2 yıl üst üste âtıl kalmış tarım arazilerinin devlet tarafından kiraya açılmasının mümkün hale geleceğini belirterek sunumunu sonlandırmıştır.

Çalıştayın ilk oturumunda, CBS'nin farklı alanlarda yaşamı kolaylaştırıcı nitelikte uygulamalara sahip olduğu ve konusu insan-mekân etkileşimi olan coğrafi bilimlerin merkezinde yer aldığını kanıtlar nitelikte sunumlar gerçekleştirilmiştir. Özetle; kamudan özel sektöre, kentsel alanlardan kırsal alanlara kadar ülkemiz sathında verinin hayati önemi ve CBS uygulamalarının ehemmiyeti pekiştirilmiştir. I. Oturum, Prof. Dr. İhsan ÇİÇEK'in kapanış konuşmasında sunuculara ve dinleyicilere teşekkürü, katılım belgelerinin takdimi ve hatıra fotoğraf çekimiyle sonlandırılmıştır (Foto 14).

Foto 14. Çalıştay I. Oturumu

2.2.3. II. Oturum

İkinci oturum, TÜCAUM Müdürü Prof. Dr. Necla TÜRKOĞLU'nun başkanlığında gerçekleşmiştir. Oturum, Sayın Mustafa ATABAYCAN'ın "DSİ'de Gerçekleştirilen CBS Faaliyetleri ve CBS Tabanlı Yazılım Uygulamaları" adlı sunumuyla başlamıştır. Tarım, inşaat, enerji, taşkın yönetimi, su planlaması, afetlerle mücadele gibi birçok konunun planlanmasına ve kamulaştırılmasına yönelik çalışmalar yapan DSİ'nin veri tabanlarını nasıl güncel tuttuğu, verilerin nasıl saklandığı ve servis edildiği, hangi yazılımların kullanıldığı bu bağlamda CBS'nin DSİ için ne kadar önemli olduğunu anlatan Sayın ATABAYCAN, Türkiye genelinde 26 Bölge Müdürlüğünden oluşan güçlü bir taşra teşkilatıyla çalıştıklarını belirtmiş; CBS konusunda multidisipliner bir kadro olduklarını ve harita, ziraat, jeoloji, hidrojeoloji, inşaat, coğrafya, matematik ve yazılım gibi birçok alandan çalışma arkadaşları bulunduğunu da ekledikten sonra sunumuna şu şekilde devam etmiştir:

DSİ Genel Müdürlüğü bütün su kaynaklarının plânlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, merkezi yönetim bütçesine tabii özel bütçeli yatırımcı bir kuruluştur. Bu bağlamda birçok saha deneyimi bulunmaktadır. Sahadan gelen verileri de entegre etme noktasında DSİ birimleri büyük rol oynamaktadır. Baraj verileri, gölet verileri, sulama, taşkın koruma gibi ülkemizde üretilen tüm bu veriler, iş sonu projeleri DSİ'ye ulaşmakta ve bu da veri konusunda DSİ'yi CBS'nin önemli merkezlerinden biri haline getirmektedir. CBS birimi kurumda 1998 yılında faaliyet göstermeye başlamış olup 2009 yılından itibaren Bilgi Teknolojileri Daire Başkanlığı bünyesine alınmıştır. Kurumun Merkez teşkilatı ve Bölge Müdürlükleri tarafından üretilmekte olan tüm sulama, baraj, gölet, taşkın koruma, içme suyu, atık su, HES vb. projelerine ait CBS proje çalışmaları 2006/7 ve 2015/13 sayılı DSİ CBS Genelgeleri uyarınca hazırlanmakta, kontrol edilmekte, onaylanmakta ve ilgili projelerin son haliyle CBS veri tabanına girişinin yapılması sağlanmaktadır. Böylelikle DSİ tarafından üretilen tüm projeler 3 boyutlu sanal küre yazılımı vasıtasıyla veri tabanına aktararak, 'Bölge Vaziyet Planları'nın güncellikleri sağlanmaktadır. Güncel veri tabanı aktif bir şekilde yazılım uygulamalarıyla ve diğer CBS projeleri kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarıyla paylaşılmaktadır.

Veri tabanları oluşturulduktan sonra bu verilerden nasıl yararlanıldığından da bahseden Sayın ATABAYCAN kurum içi çalışan CBS Portalı hakkında da bilgi vermiştir. CBS Şube Müdürlüğü tarafından altlık CBS verileriyle, portal üzerinden web tabanlı projelere hızlı erişim sağlanması amacıyla bir giriş sayfası hazırlandığını, CBS Portal web sayfası üzerinden, kurum içinde geliştirilen uygulamalara tanımlanan kullanıcı yetkileri dâhilinde giriş yapılabildiğini (<http://cbsportal.dsi.gov.tr>) belirtmiştir. Sayın ATABAYCAN, DSİ su veri tabanında tutulan verilere son kullanıcı tarafından etkin bir şekilde erişilebilmesi ve verilerin harita, tablo ve grafik formatlarında sunulmasını amaçlayan Gözlem İstasyonları Bilgi Sistemi ve Türkiye sınırları dâhilindeki su tahsisleri ile ilgili kayıt, güncelleme ve raporlama işlemlerini gerçekleştiren Su Tahsis uygulaması ile (<http://sutahsis.dsi.gov.tr>) özellikle taşra teşkilatlarında, konum tabanlı çalışan CBS altlığı hizmeti verdiklerini ifade etmiştir.

Sunumu sırasında en çok dikkat çeken projelerden birinin de Taşkın Arıza Müdahale Bilgi Sistemi (TAMBİS) olduğunu söyleyen Sayın ATABAYCAN, halkın kullanıma açık olan bu uygulamanın, taşkın müdahale ve arıza butonları ile (mobil uygulama da mevcut) tarife dayalı bir sistem kullanarak (köy camisinin yanı, muhtarlık binasının karşısı gibi) konum oluşturduğunu ve hem o

bölgedeki ilgili görevlinin sistemine hem de genel müdürlüğün sistemine bir uyarı gönderildiğini, bu sayede, adreste makinalı çalışma yapılabilmesi, anında önlem alınabilmesi adına işlem gördüğünü, tarihi taşkınlar, taşkın tesisleri, envanter gibi vatandaşın da müdahalesine ve geri bildirimine açık, modülleri olan bu sistemin benzer türevlerinin de bulunduğunu belirtmiştir.

Ayrıca birkaç pilot havza için yapılan (Seyhan, Ceyhan, Kızılırmak) ve şu an 6 havzaya çıkarılan ve Türkiye’yi kapsayacak şekilde genişletilmesi planlanan Akım Tahmin ve Havza Optimizasyon Modeli (Athom) hakkında da bilgi veren Sayın ATABAYCAN, havzaların tüm su girdileri, çıktılarını değerlendirilerek incelenen bu projede meteorolojik verilerin yanı sıra rasat verileri, akım gözlem verileri, jeolojik formasyon, saha etütleri, diğer su kullanım anlaşması yükümlülükleri, diğer kurumların üretmiş olduğu parametrelerle yapay zekâ desteği de alınarak programa kaydedilip raporlama sağlanabildiğini belirtmiştir.

Oturum, Sayın Önder ÇELİK’in “Karayolları Görüntü Tabanlı Bilgi Yönetim Sistemi” adlı sunumuyla devam etmiştir. KGM’nin sorumlu olduğu tüm yol ağını ve KKTC Karayollarını kapsayan, bu ölçekte Mobil Lidar alanında Avrupa’nın en büyük projesi olan Görüntü Tabanlı Bilgi Yönetim Sistemi’nin detayları ve proje sürecinden bahsetmiştir. Sayın ÇELİK, Görüntü Tabanlı Bilgi Yönetim Sistemiyle tüm karayolları verilerinin konum bazlı toplandığını bu sayede verimli envanter yönetimi, bakım onarım hizmetleri, planlama, projelendirme, ölçme, değerlendirme işlemlerinin hızlı ve güvenilir bir şekilde yapılarak zaman-maliyet tasarrufu sağlandığını anlatmıştır. Bu proje kapsamında mobil haritalama sistemiyle karayolu ulaşım ağının, panoramik görüntüleri ve güncel envanteriyle birlikte sunulduğunu, böylelikle ülke genelindeki karayolları ağına ait konuma dayalı verileri, kurum çalışanlarına ve kamu kurumlarının kullanımına açmayı hedeflediklerini belirtmiştir.

Bu proje kapsamında yaklaşık 115.000 km çekim yapılmış, 2 trilyon nokta bulutu, 650 Terabayt panoramik görüntü verisi ve daha birçok veri elde edildiğini sözlerine ekleyen Sayın ÇELİK, proje için hazırlanan web uygulamasında bir harita ve bir panoramik ekran bulunduğunu ve istenilen katman açılarak harita üzerinde çalışılabileceğini, enine profil verileri, nokta bulutu verisi kullanılarak yolların üzerinde oluşan çatlakların tespit edilebildiğini, mobil uygulamada ise tüm özellikler olmamakla birlikte panoramik görüntüleme yapılabildiğini ve web portalı ile daha çok sahadan veri toplanmasının amaçlandığını söylemiştir.

Proje kapsamında yapay zekâdan da yararlandıklarını belirten Sayın ÇELİK, şunları kaydetmiştir: Yolu görüntüsü çekildikten sonra sayısallaştırma süreçleri belli bir zaman almakta ve hatalı girişler de yapılabilmektedir. Bunu pratik hale getirebilmek için yapay zekâ uygulaması geliştirilmiş, ilk etapta trafik levhaları kullanılarak yöntem denenmiş ve %95 oranında başarı sağlanmıştır. Sayın Önder ÇELİK, projenin başlangıçta bir envanter geliştirme projesi olduğunu ancak elde edilen verilerle birçok projenin de başlatılmasına katkı sağlayan bir çalışmaya dönüştüğünü vurgulayarak sunumunu bitirmiştir.

Oturumun üçüncü konuşmasını “Jeoparklarda Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Önemi” adlı çalışmasıyla Sayın Murat YAMAN gerçekleştirmiştir. Uzun süredir Jeoparklar konusunda çalışmalar yapan Sayın YAMAN, CBS’nin jeoparklar açısından öneminin genel olarak göz ardı edildiğine dikkat çekerek konuşmasına başlamıştır: Dünyada 195, Türkiye’de ise UNESCO tescilli 1 (Manisa Kula Salihli

UNESCO Global Jeoparkı) jeopark bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizde ulusal statü kazanmış 3 jeopark bulunmaktadır. Bunlar; Zonguldak, Manisa ve Balıkesir'deki jeoparklardır. UNESCO'nun bir jeoparkı değerlendirirken kullandığı puanlama sistemini göstererek 9. maddede bir veri tabanı zorunluluğu olduğunu, bu veri tabanının da CBS ortamında olması gerektiğini belirten Sayın YAMAN, tabiat koruma alanlarında, jeositlerde, jeo koruma alanlarında dijital dokümantasyonlara ihtiyaç olduğunu, doğadaki unsurların detaylı bilgilerini üretmek zorunda olduklarını ama ulaşım açısından sıkıntılar yaşandığını dolayısıyla çok uzun bir veri üretim süreci gerektiğini ve bu veri üretim sürecini CBS olmadan yönetmenin mümkün olmadığını söylemiştir. Sayın YAMAN, 2019-2021 arası dönemde iki ARGE projesini Teknokent'ten geçirdiklerini, bu projelerin tamamen CBS tabanlı olduğunu çünkü jeoparklarda CBS çalışmalarının zayıf kaldığını ve bu açığı kapatmaya çalıştıklarını belirtmiş, CBS'nin jeopark süreçlerine dâhil edilmesinin çok önemli mühendislik hizmetlerini de kolaylaştırdığını vurgulamıştır.

Sayın YAMAN, jeoparkların peyzaj projelerini hazırlarken de yine elde ettikleri verileri CBS temelinde en verimli ve en doğru şekilde planlamada kullandıklarını, tüm planları bu veriler üzerinden kurguladıklarını ve sahaya uyguladıklarını, bu kapsamda Orman Genel Müdürlüğü, Harita Genel Müdürlüğü, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi birçok kurumdan veri temin ettiklerini ve entegrasyonlar yaptıklarını, aynı envanteri turizm haritalarına çevirdiklerini, yine web ortamında rotalar yayınladıklarını ve bunları sadece dijitalde bırakmayarak İzmir ve Balıkesir'de birçok bölgede dokunmatik panellere aktararak vatandaşın kullanımına açtıklarını, aynı zamanda Google Map'le de paylaştıklarını ve tüm bu CBS süreçlerinin doğal güzelliklerin tanıtılması ve dolayısıyla turizmin gelişmesi açısından da ne kadar önemli olduğunu anlatmıştır.

Sayın Murat YAMAN, Türkiye'deki tüm jeoparkları CBS Genel Müdürlüğü çatısı altında toplayarak Zonguldak, Manisa ve Balıkesir başta olmak üzere, tüm detaylar ve akıllı verileriyle birlikte projelendirip, Bakanlığın uygun bulması durumunda daha detaylı projeler yapabileceklerinin çağırısında bulunarak konuşmasını sonlandırmıştır.

Oturum Sayın Prof. Dr. Tolga GÖRÜM ve Öğr. Gör. Sayın Seçkin FİDAN'ın ortaklaşa hazırladıkları "Türkiye Perspektifinde Veri Analitiği, Mekânsal Çıkarımlar ve Jeomorfolojik Tehlikeler" adlı sunumla devam etmiştir.

Sayın FİDAN konuşmasına, Türkiye'de gerçekleşen heyelanlarla ilgili araştırma yaptıklarında heyelan veri envanterlerinde ölüm bilgisi bulunmadığını, gerçekleşen heyelanların zamanı ve mekânı hakkında da çok az bilgi bulunduğunu fark ettiklerini ve bu nedenle arşiv araştırmalarıyla bu eksiği kapatmak için gazete arşivlerini, bilimsel makaleleri, medya verilerini tek tek analiz edip bir envanter haline getirdiklerini ve Türkiye ölümcül heyelan veri tabanını oluşturmak için genel anlamda CBS'nin sunmuş olduğu fırsatları kullandıklarını söyleyerek başlamıştır. Bu veri tabanını 3 aşamada oluşturduklarını, çalışmanın heyelanların tespit edilmesi, verilerin sayısallaştırılması ve ardından zamansal-mekânsal boyutuyla ele alınması gibi farklı aşamalardan geçirdiklerini ayrıca bu heyelanları kontrol eden topografik ve bilimsel parametreleri ortaya koymak için CBS'den yararlandıklarını ifade etmiştir. Tespit edilen heyelanların sürekli mi yoksa belli bir süre yaşanıp biten bir afet mi olduğu sorusunu cevaplamak için ESRİ'nin sunmuş olduğu Emerging Hotspot Analysis'den sık sık

yararlandıklarını, düşeyde aynı lokasyonu, yatayda ise farklı zamanları gösteren şekiller elde ettikleri analizle birlikte heyelanları kübik bir formun içine yerleştirip 3 boyutlu olarak inceleyebildiklerini belirtmiştir. Sayın FİDAN; zamanda trend testleri, mekânda ise komşuluk ilişkileri üzerinden yaptıkları analizlerle sıcak veya soğuk noktaları göstererek esasında temel CBS analizleriyle, afetler konusunda ne kadar önemli sonuçlar elde edilebileceğini göstermeyi hedeflediklerini açıklayarak heyelanları kontrol eden faktörleri de Geographical Detector Method adı verilen bir yöntemle analiz ettiklerini ve yöntemin, her parametre için bir ilişki derecesi vermenin yanı sıra iki faktörün birlikte yaptığı etki derecesini de verdiğini anlatmıştır.

Sayın FİDAN, küresel veri tabanları ulusal ölçekteki heyelanların her birini gösteremeyeceği için ulusal konjonktürdeki envanterlerin önemine vurgu yaparak, büyük veri tabanlarının sadece uluslararası gündemde yer edinen heyelanları kaydettiğini, yerel ölçekteki heyelanları kaçırabildiği için tüm heyelanları kaydedemediğini belirterek aslında CBS tabanlı benzer çalışmaların yerel afet çalışmalarında ne kadar önemli olduğunu da vurgulamıştır.

Bununla birlikte sadece ölümcül heyelanları değil diğer heyelanlar üzerinde de çalıştıklarını belirten Sayın Seçkin FİDAN, 1990-2000 yılları arasındaki dönem için büyük bir envanter oluşturduklarını, bunların zamanda ve mekânda nasıl gerçekleştiğini analiz ettiklerini, aynı zamanda bu verileri toplamanın zaman ve büyük bir insan gücü gerektirdiğini ifade etmiştir. Bu nedenle Web Scraping adı verilen bir yöntem kullanılarak bu heyelanları internette otomatik olarak yakalamayı ve bunları bir kontrol mekanizmasına tabi tuttukten sonra veri tabanına aktarmayı düşündüklerini, insan gücünü minimize ederek yapay zekâ veya derin öğrenme yöntemlerinden de faydalanmaya çalıştıklarını belirtmiştir.

Oturumun son konuşmasını “Coğrafi Bilgi Teknolojileri Geleceği Şekillendiriyor” adlı sunumuyla Sayın Serdar KÜPÇÜ gerçekleştirmiştir. CBS sektöründeki 30 yıllık çalışma sürecinde özel sektörde ve devlet kurumlarında çeşitli projelerde, birçok unvanla yer almış olan Sayın KÜPÇÜ, sunuma kendi biyografisinden bahsederek başlamış ve çalışmaya katılan öğrencilere seslenerek; “mezun olduktan sonra ne yapacağız dersiniz işte bu sektörün içinde, konuma ait problemleri yönetmede sizler de benim gibi bir aktör olacaksınız. Bu süreçlerin içerisinde yer alacaksınız” demiştir.

Dünyada ve ülkemizde her gün sorunların giderek artmakta olduğunu ve bunlarla ilgili uzman kişilerin çözüm önerileri ortaya koyduğunu, dolayısıyla nüfus yoğunluğu, iklim değişikliği, sağlık, çevre, trafik, su kaynakları, enerji, gıda kaynakları konusunda çözüm üretecek, coğrafi bilgi teknolojilerini kullanacak insanlara ihtiyaç duyulduğunu ifade eden Sayın KÜPÇÜ, tüm bu faaliyetlerin merkezinde coğrafi bilgi teknolojilerinin yer aldığını vurgulamış ve Peter DRUCKER’ın “Ölçemediğiniz şeyi yönetemezsiniz” sözüne atıfta bulunmuştur. Dolayısıyla bir şeyi yönetebilmek için önce onu ölçmeye ihtiyaç olduğunu ve bunun da günümüzde coğrafi bilgi teknolojileriyle gerçekleşebileceğini, ölçmenin ise ilk başta vektör verilerle, sayısallaştırma işlemleriyle başladığını bunları sayısal ortama aktardıktan sonra, bugün akıllı ulaşım, akıllı tarım sistemi, akıllı kentler olarak tanımlanan her şeyi akıllı yapmanın, uydular, sensörler ve iletişimle birlikte veriyi dinamik bir şekilde alıp süreçleri yönetmek olduğunu söylemiştir.

CBS dünyada mali büyüklüğü her geçen gün artan bir sektör olmakla birlikte bu sektörde yer almak da ciddi bir katma değer sağlanması demektir, sektörde yer alarak ekonomiye ciddi bir katkı sağlamış olursunuz diyerek: Teknik olarak bir şeyleri yönetirken idari ve hukuki tarafların da kurgulanması gerektiğini, Türkiye’de Strateji Bütçe Başkanlığı’nın (eski adı Devlet Planlama Teşkilatı-DPT) Eylem 47 ve 36 ile ilk defa ulusal seviyede çalışmalar başlattığını ve 2010 yılında da kamu yönetiminde modernizasyon kapsamında 75 numaralı Eylem Planı ile Ulusal CBS fizibilite çalışması yapıldığını hatırlatmıştır. 2011 yılında 644 sayılı kararname ile CBS GM kurulduktan sonra 75 numaralı Eylem Planıyla kamu yönetiminde en çok hangi veriye ihtiyacınız var sorusu sorulduğunda en çok karayolları verisi ve idari sınırlar verisi talep edildiğini ve bunun 14 yıl önce tam 39 kurumun ihtiyacı olan temel vektör verilerden oluştuğunu anlatarak sözlerine devam etmiştir. Sayın Serdar KÜPÇÜ, 2020 yılında Sayın Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR’ın da olduğu akademik ekiple fizibilite çalışması yaptıklarını ve 2021 yılında mülki idari sınırların sayısallaştırılması projesini gerçekleştirdiklerini söylemiş, teknolojinin gelişmesiyle birlikte geçmişte düşük çözünürlüklü verileri konuşurken bugün 10 cm çözünürlüklü verilere ulaşılabilirdiğini dolayısıyla CBS’nin her geçen gün kendini yenileyen ve dolayısıyla yeni iş kolları yaratan bir sektör olduğunu, kamunun CBS’ye büyük önem verdiğini, her yıl toplanan bir CBS Genel Kurulu olduğunu, CBS Genel Müdürlüğü’nün koordinasyonu sağladığını ve dijital dönüşüm ofisine bakıldığında birçok konunun CBS odaklı olarak ele alındığını belirtmiştir. Sayın KÜPÇÜ sözlerini, bugün geldiğimiz noktada sadece veri üretmenin yetmeyeceğini bunun üzerine birçok analizin artık CBS tabanlı olarak gerçekleştirilebildiğini ve sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, derin öğrenme, makine öğrenimi, yapay zekâ gibi konuların da coğrafi bilgi teknolojilerinin merkezinde olduğunu vurgulayarak tamamlamıştır (Foto 15).

Foto 15. Çalıştay II. Oturumu

2.2.4. III. Oturum

Prof. Dr. Uğur DOĞAN başkanlığında gerçekleştirilen III. Oturum, Geolab Bilgi Teknolojileri temsilcisi Sayın Dr. Yener TÜRKMENÖĞLU'nun "Bir Coğrafyacının CBS Serüveni" başlıklı sunumuyla başlamıştır. Sayın TÜRKMENÖĞLU, serüveninin başlangıcında ilk olarak eğitim hayatından bahsetmiştir. 2009 yılında Çanakkale 18 Mart Üniversitesinden mezun olarak çevresini bir coğrafyacı kimliğiyle gözlemleyebilmek adına mekân değiştirmesi gerektiğine inanmış ve yine aynı yıl İstanbul'da yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2012 yılında yüksek lisansı bitirmiş, 2013 yılında doktora başlamış ve 2018 yılında doktora derecesini tamamlamıştır. Kendisinin de içinde bulunduğu Geolab firması 2015 yılında kurularak 2017 yılında ESRI Türkiye ile iş birliği yapmıştır. Sayın TÜRKMENÖĞLU'na göre Geolab, talep doğrultusunda yüksek çözünürlüklü görüntü temini, altlık harita temini, küresel kapsamda görüntüleme imkânı, erişilebilir açık platformu ve görüntü işleme imkanları sunmakta ayrıca API servislerinin ve uydu görüntülerin kullanımıyla ortak projeler yapma olanağı da bulunmaktadır. Geolab'ın 2021 yılında Harita ve Lokasyon Teknolojisi TomTom (Akıllı ulaşım-Canlı ve tarihsel trafik) ile iş birliğine girdiğini, akıllı ulaşım sisteminin (Canlı ve Tarihsel Trafik) Traffic Stats, O/D Analysis, Route Monitoring, Junction Analytics altlıklarından faydalandığını belirten Sayın TÜRKMENÖĞLU, bu uygulamalar dışında Geolab'ın Trafik Mobil Uygulaması, Panoramik Görüntüleme Sistemi, CBS&Su Yönetimi (<https://cbs.saski.gov.tr/portal/apps/sites/#/saski-altiyapi-uygulamaları>), Yerel Yönetim Çözümleri de bulunduğunu detaylandırmıştır.

Sayın Yener TÜRKMENÖĞLU, Geolab'ın belediye hizmetlerinin daha az maliyetle daha verimli şekilde gerçekleşmesini sağlayan ve belediyelerin vatandaşlara daha etkin hizmet sunmalarına imkân veren CBS tabanlı web uygulamaları olduğundan da bahsetmiştir. Ayrıca bu uygulama çözümleri sayesinde kuruma ait varlıkların ve envanterlerin modellenmesi, düzenlemesi, takibi ve analizi sağlandığını; drone, mobil cihazlar, sokak görüntüleri ve sahadan alınan görüntülerle birlikte kolay veri tespiti ve veri girişi yapılabildiğini ve çözüm uygulamalarına ister web'de ister mobilde erişim imkanının olduğunu dile getirerek sözlerine son vermiştir.

Üçüncü oturumun ikinci sunumu "CBS ile Görmek İstedğimiz Dünyayı Yaratalım" Esri Türkiye Eğitim Takım Lideri Sayın Utku ŞAHİN tarafından gerçekleştirilmiştir. Dünyamızın sürekli değişmesinden ve gelişmesinden bahseden Sayın ŞAHİN, insanların gezegeni istedikleri biçimde şekillendirdiklerine ve gelişen teknolojiyle bilimin yardımıyla icatlar inşa ederek hayatı daha kolay hale getirdiğine değinmiştir. İnsanlığın ilk olarak tahılı keşfettiğini, ardından tarımı modern tarım olarak değiştirdiğini ve şehirler kurup içinde yaşamaya devam ettiğinden bahseden Sayın ŞAHİN'e göre insanlık şehirlerde ulaşım sistemlerini geliştirmiş ve ulaşamadığı yerlerde komplike iletişim sistemleri oluşturarak nüfus artışıyla birlikte dünyanın verdiği imkanların biraz ötesinde yaşamaya başlamıştır. Artan nüfusla birlikte dünyada sera gazı emisyonun da hızla arttığını ve dünya üzerinde insan etkisinin fazla olduğu bu çağı bilim insanları Antroposen Çağı (insan çağı) olarak adlandırmıştır. Dünyayı daha yaşanabilir kılmak için sürdürülebilir şehirler ve sürdürülebilir tarımı, geri dönüşümü, yeşil alt yapıyı desteklemek, karbondan arınmış enerjiyi kullanmak, kirliliği ve gereksiz tüketimi azaltmak, su kaynaklarını, doğal alanı ve biyoçeşitliliği korumak gibi maddeler sorumluluklarımız arasındadır. Bu etkenleri de göz önüne alarak Esri firmasının 110'dan fazla sektörle iş birliği yaparak çözümler sunduğunu ifade eden Sayın ŞAHİN, Esri, Veriye Dayalı İnteraktif Haritalar, Dağınık CBS (Mekânsal

Altyapı), 3 Boyutlu ve Gerçek Zamanlı CBS, Görüntü & Uzaktan Algılama, Kapsamlı Web ve Mobil Uygulamalar, Gelişmiş Analizler ve AI, Raporlama ve Hikâye Anlatma, Coğrafi Tasarım gibi pek çok altlıkla çalışmalarını sürdürdüğüne değinmiştir.

Sayın ŞAHİN, Esri'nin yıllık kazancının yaklaşık %30'unu AR-GE'ye yatırdığından bahsederek bunu yaparken 160 ülkeyle, 1200 kamu kurumuyla, 11 bin Sivil Toplum Kuruluşuyla, 33 bin işletmeyle, 12 bin üniversiteyle çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmiştir. Ayrıca sel, yangın, deprem, salgın hastalık gibi kriz anlarında vatandaşları desteklemek için tasarlanmış bir program olan 'Disaster Response Programı' bu krizleri yaşayan vatandaşlara ücretsiz olarak bu programdan faydalanmalarını sağladığını da eklemiştir. Dünyayı koruma prensibiyle 7000'den fazla Sivil Toplum Organizasyonunu ücretsiz olarak desteklediğini ve Esri'nin eğitim bazında: Junior Genç Bilginler, GeoMentor, GeoAcademy, Genç Bilginler gibi programları bulunduğunu belirten Sayın Utku ŞAHİN; 'National Geographic Topluluğu' ile ortaklığı bulunan firmanın coğrafi-mekânsal okuryazarlığını artırmak ve öğrencilere/öğretmenlere yardım sağlamak hedeflerine vurgu yaparak sözlerini tamamlamıştır.

Bu oturumun üçüncü konuşmacısı Netcad yazılımı temsilcisi Sayın Onur COŞKUN tarafından "Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Standartlarına Uygun Coğrafi Veri Üretim ve Paylaşım Çalışma Uygulamaları" adlı bir sunum gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin bazı bölgelerinde veriye erişimde bazı sıkıntıların meydana geldiğini belirten Sayın COŞKUN, bu problem için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nca Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) Standartlarının oluşturulduğunu, coğrafi verilerin bu standarta göre üretilmesi ve paylaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak 49 sayılı Coğrafi Bilgi Sistemleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na verilen görevler kapsamında 32 adet coğrafi veri teması ve bu temalara ilişkin tanımlama dokümanları yayınlandığından bahsetmiştir. Sayın COŞKUN, bu dokümanlar dikkate alındığında bir verinin TUCBS'ye göre hangi veri kalitesi bileşenlerine sahip olması ve hangi öznitelikleri barındırması gerektiğinin belirlendiğini açıklamış, TUCBS kapsamında belirlenen standartların UML (Birleşik Modelleme Dili) olarak hazırlandığını ve bu şekilde Türkiye'nin her yerindeki verilerin tek dili konuşur hale getirildiğini belirtmiştir. Sayın COŞKUN'a göre TUCBS entegrasyonunun sağlanması ile coğrafi verilere metaveriler ve coğrafi veri servisleri aracılığıyla hızlı erişim sağlanabilmekte ve mükerrer veri üretiminin de önüne geçilmektedir. Bu şekilde coğrafi verilerin etkin kullanımı sağlanmakta ve verimlilik artırılmaktadır. Daha sonra TUCBS standart veri üretimi, coğrafi veri servisleri, metaveri, veriye erişim hakkında bilgiler veren Sayın Onur COŞKUN sözlerini: Kurumlar tarafından üretilerek TUCBS ile paylaşılan coğrafi veri servislerine anlık olarak erişim sağlanması için CBS uygulamalarında ek modüller geliştirildiğini ve sahada aktif olarak kullanıldığını vurgulayarak tamamlamıştır.

Bu oturumun son sunumu "Yaşamın içindeki CBS" başlığıyla Başarsoft Data Direktörü Sayın Yalçın ÖZTÜRK tarafından gerçekleştirilmiştir. Sayın ÖZTÜRK'e göre yaşamımızın her köşesinde var olan CBS aslında her yerde kullanılmaktadır. Sayın ÖZTÜRK ilk olarak Coğrafi Bilgi Sistemlerinin önemli uygulayıcılarından biri olan Başarsoft'un 1997 yılında kurulduğunu, 1998 yılında MapInfo Distribütörü olduğunu ve 2004 yılında ilk defa sahadan veri toplamaya başladığını ifade etmiştir. Ayrıca 2005 yılında Türkiye'deki ilk yerli navigasyon haritasının üretilmesinden sorumlu olduğunu da belirtmiştir. Firma 2007 yılında Google Maps Yetkili Harita Sağlayıcısı, 2008 yılında IGO, Garmin

Yetkili Harita Sağlayıcısı, 2014 yılında Yandex Maps Harita Sağlayıcısı ve MapInfo Bölge Distribütörü, 2017 yılında Ar-Ge merkezi ardından 2021 yılında Apple Maps sağlayıcısı olmuştur. 2023 yılında ise Esri Partnerliğini gerçekleştirmiştir.

Sayın ÖZTÜRK'e göre 1997 yılından beri mekânsal zekânın geleceğini şekillendiren Coğrafi Bilgi Sistemleri, çözümlerinde öncü ve yenilikçi bir firma olarak 350'den fazla uzman personeliyle, Avrupa ve Orta Doğu'da 1500'den fazla kurumsal müşteri ağına hizmet sağlamaktadır. Firmanın faaliyet alanları ise şu şekildedir: Altyapı çözümleri, saha operasyonları, lojistik çözümleri, rota optimizasyon çözümleri, konum bazlı analizler, adres ve harita altyapısıdır. Buna istinaden MPS ve GPS kullanılarak navigasyon verileri elde edilmekte ve 2004 yılından bu yana sahadan navigasyon verisi (Adres verileri, dönüş yasakları, yol yönleri ve isimleri) üretilmektedir. Şebeke hatlarının bakımlarının yapılması ve envanterlerin takip edilmesi süreci GIS ile sağlandığını belirten Sayın ÖZTÜRK, abone süreçleri ve arıza bildirimlerinin de GIS altyapısı ile yürütüldüğünü ifade etmektedir. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Gözde ÜNAL danışmanlığında Model Geliştirme ve Fine Tuning çalışmalarının da hala devam ettiğini belirtmiştir. Geocoder (Adres çözümleme) teriminin adres verisinin koordinatlı hale getirilmesi anlamını taşıdığını belirten Sayın ÖZTÜRK, bu servisin verilen metni NLP kullanarak parse edip, Fuzzy Logic ve Decision Tree algoritmaları ile adres çözümlemesi yaptığından bahsetmiştir. Sayın ÖZTÜRK, çoğu kargo firmasının süreçlerinde Geocoder uygulamasını tercih ettiğini belirtmiş, Başarmapserver ve TerritoryPlanner uygulamalarının da bu alanda kullanıldığını ifade etmiştir. Bunun için ilk olarak sayısallaştırma yapılarak her bir şubenin alanları çizilmekte ve kapı numarası bazında dağıtım alanlarının çıkarıldığını bahsedilmiştir. Örneğin internet sitesinden ürün alan bir müşterinin adres bilgilerini girdikten sonra Geocoder ile bu adreslerin koordinata dönüştürüldüğünü belirten Sayın ÖZTÜRK, sonraki süreçte harita üzerinde o kargonun hangi dağıtım bölgesine düştüğü tespitinin yapıldığını ifade etmiştir. Akabinde dağıtım bölgesi belirlenerek barkod yapılandırıldığını ve şubeye aktarıldığını anlatan Sayın Yalçın ÖZTÜRK, bu süreçte VRP ve TSP'nin kullanıldığını tüm bu işlemlerin sonucunda kargonun müşteriye ulaştırılmasında, rotalama algoritmasıyla 'Ben bu kargoyu müşteriye nasıl iletebilirim?' hesaplarının yapıldığından bahsetmiştir. Sayın ÖZTÜRK, kargo hizmetleri için BMS üzerinden günde ortalama 4 milyon, yıllık ortalama 1 milyar sorgu yapıldığını söylemiştir. Günümüzde her 5 pizza siparişinden 4'ü CBS alt yapısı aracılığıyla Başarsoft teknolojilerini kullanarak müşteriye iletilindiğini belirten Sayın ÖZTÜRK, ayrıca emlak/ilan sitelerinden yapılan her 10 ilan (ev, araba vb.) aramasından 9'unun Başarsoft teknolojilerinden faydalandığını da belirtmiş ayrıca Burada bahsi geçen şirketlerin Geocoder ile Başarmapserver, TerritoryPlanner, GeoMarketing ve Teamer'den de faydalandıklarını dile getirmiştir. Sayın ÖZTÜRK, konuşmasını Türkiye'deki yerleşimlerle ilgili önemli bilgileri bünyesinde barındıran Yersis Projesinden bahsederek tamamlamıştır.

Günümüzün değişen ve gelişen dünyasında oldukça aktif bir rol oynayan Coğrafi Bilgi Sistemleri hayatımızın pek çok alanına ışık tutmaktadır. Buna istinaden CBS alanında önde gelen şirketler olan Esri Türkiye, Başarsoft, Netcad ve Geolab Bilgi Teknolojileri firmaları TÜCAUM II. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayına katılım sağlayan tüm CBS meraklılarına değerli sunumlarıyla büyük katkılar sağlamıştır. Çalıştay süresince, Esri Türkiye CBS teknikleri kullanarak hayal gücümüzü ne kadar zorlayabileceğimizi ve insanlığın kriz anlarında CBS'nin fonksiyonel rolünü; Başarsoft firması

CBS'nin yaşamımızın her alanında olduğunu ve hayatımızı birçok yönden nasıl kolaylaştırdığını; Netcad firması bilimsel çalışmalar yaparken CBS üzerine aktarılacak güvenilir verilere nereden ve nasıl erişim sağlanabileceğini; Geolab Bilgi Teknolojileri ise özellikle kent alanlarında trafik ve su yönetimi gibi önemli unsurlarda meydana gelen/gelebilecek ve bunların bir sonucu olarak insan yaşamına yansıyan olumsuz etkileri CBS teknikleri kullanılarak nasıl çözümler üretilebileceği üzerine önemli sunumlar gerçekleştirmişlerdir. Bu dört sunum da CBS'ye farklı açılardan yaklaşarak insanlığa ve hatta gezegenimize bakış açımızı şekillendirerek geniş ufuklara zemin hazırlamıştır (Foto 16).

Foto 16. Çalıştay III. Oturumu

2.2.5. IV. Oturum

Oturumun ilk konuşması İzmir Bakırçay Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Şevki DANACIOĞLU'nun sunduğu “Türkiye’de Coğrafya Bölümlerinde CBS Eğitimi” olmuştur. Dünyada CBS eğitiminde Coğrafya Bölümlerinin ön plana çıktığını, Türkiye’de Coğrafya Bölümlerinde 1990’lı yılların başında başlayan CBS lisans eğitiminin 2000’li yıllarda arttığını, CBS bilen mezunların istihdam edilmeye başlandığını ve lisansüstü programlarda CBS’nin giderek daha çok yer aldığını belirten Sayın DANACIOĞLU, günümüzde 47 programda yer alan CBS derslerine bakıldığında Zorunlu ve Seçmeli derslerinin hemen hemen yarı yarıya olduğunu söylemiştir. Sayın DANACIOĞLU, 2010 yılından sonra gerek CBS konusundaki çalıştayların gerekse sempozyumların artmasının kısacası sorunların kurumsal olarak konuşulmaya başlanmasının; hatta son dönemde Millî Eğitim Bakanlığı orta öğretim müfredatında 9-10-11 ve 12. Sınıflar için Mekânsal Bilgi Teknolojileri dersinin verilmesinin, coğrafya bölümlerinde okutulan dersleri de etkilediğini vurgulamıştır. Coğrafya eğitiminde CBS’nin multi disiplinler olması nedeniyle sayısız faydaları olduğunu söyleyen Sayın DANACIOĞLU, yetiştirilmesi

gereken coğrafyacıların niteliklerinin; çalıştaylarda konuşulduğunu, orta öğretim müfredatındaki değişikliklerin öğretmen yeterliliklerini belirlediğini, yapılan mesleki geri bildirimlerin mezunların hangi eğitimleri almak istediklerini ortaya koyduğunu ve Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun açtığı Seviye 4 ve Seviye 6 CBS operatörü ve uzmanı kadrolarının yapacakları işlerin tanımlanmasının coğrafya bölümlerinde nasıl bir eğitim vermek gerekliliğini ortaya çıkardığını söylemiştir. Bilgi çağında ve yapay zeka çağında CBS eğitimi verebilmek için CBS bileşenlerinin tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulayan Sayın DANACIOĞLU, Singapur Milli Eğitim Bakanlığının aldığı kararla 40+ nüfusunu yapay zeka konusunda eğitilmek üzere yeniden eğitime alınmasını istemesi haberinden yola çıkarak çağımızda donanımın bulut bilişim teknolojileri tarafından; yazılımların açık erişim kaynaklarından, verilerin açık paylaşım sitelerinden, yöntemini deep learning, yapay zeka uygulamalarından ve insanın uyarlanabilir yapay zekadan karşılanarak bir sistem oluşturulabileceğine dikkat çekerek CBS bileşenlerini yeniden gözden geçirmenin zamanı geldiğini belirtmiştir.

Dördüncü oturumun ikinci sırasında Ankara Üniversitesinden Dr. Öğr. Üyesi Merve ALTUNDAL ÖNCÜ ve Öğr. Gör. Dr. Ersin ATEŞ'in "Türkiye'de Disiplinler Arası Bir Alan Olarak CBS'nin Gelişimi" başlıklı sunumu yer almıştır. Bibliyometrik gelişmeye bakıldığında CBS ile ilgili yayınların dünyada 1990'lı Türkiye'de ise 2000'li yıllarda artış gösterdiğini belirten Sayın ALTUNDAL ÖNCÜ, Coğrafi Bilgi Sistemlerinde yayın konusunda hızlı ilerleyen 13. ülke olduğumuzu ve CBS literatürünün her yıl %63-64 oranında büyüdüğünü ve yayın sayısının katlanarak arttığını söylemiştir. Özellikle; çevresel çalışmaların, fiziki coğrafya araştırmaları ve az da olsa beşeri coğrafyacıların yayın yaptığını, yayın sıralamasında Ankara Üniversitesinin 7. sırada olduğu İTÜ, ODTÜ, KTÜ, Selçuk ve 19 Mayıs üniversitelerinin yayın konusunda ilk sıralarda yer aldığını vurgulayan Sayın ALTUNDAL ÖNCÜ, Türkiye'de yayın yapan CBS araştırmacılarının partner olarak seçtikleri ülkelere bakıldığında en çok ABD ile işbirliği yapıldığını ancak tarihsel süreçte İran, Japonya, Çin, İsveç ve Hollanda ile de ortak yayın sayısının arttığını belirtmiştir. Güncel yayınları takip ederek güncel konularda çalışmak gerektiğini açıklayan Sayın ALTUNDAL ÖNCÜ, güncel CBS uygulamalarından da söz etmiş, akademisyenlerin yayınlarının nitelik ve niceliğini arttırmak için bu araçlara hâkim olma ve Coğrafi Bilgi Sistemlerinin kimsenin tekelinde olmadığını bilerek interdisipliner çalışmalara açık olmak gerektiğini, kamu ve özel sektörle işbirliklerini güçlendirerek sektörler arasında iletişimi artırmanın tanınabilirliği güçlendirmek için zorunlu olduğunu söyleyerek sözlerine son vermiştir (Foto 17).

Bu oturumun son konusu "Yurtdışında ve Türkiye'de CBS ile İş Olanakları ve Coğrafyacı İstihdamı" olmuştur. Ankara Üniversitesinden Doç. Dr. Rüya BAYAR ve Emre KELOĞLU'nun ortak sunumlarında coğrafyanın meslek tanımı ve coğrafyacıların özellikleri anlatıldıktan sonra, Türkiye, Amerika, Avrupa, Doğu ve Güneydoğu Asya Bölgelerinde CBS ile ilgili iş imkanları konularına değinilmiştir. Sunumu yapan Sayın KELOĞLU, Türk Coğrafya Kurumu'nun hazırlamış olduğu ve Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından onaylanan coğrafyacı (Seviye 6) meslek standardında da yer aldığı gibi; arazi gözlemlerinin yanında coğrafi bilgi teknolojilerinin de aktif kullanılması, coğrafyacılar için önemli bir iş potansiyeli yarattığını, coğrafyacıların Ulusal Coğrafi Veri altyapısının oluşturulmasında; teorik bilgi, teknik bilgi, arazi bilgisi, sürdürülebilirlik bilinci ve mekânsal ilişki kurabilme yetenekleri sayesinde kaliteli ve güvenilir veri üretimi, üretilen verinin kontrol edilmesi, verilerin bilgiye dönüştürülmesi, anlamlı mekânsal ilişkiler kurulması, sorgulamalar ve son olarak

raporlama aşamalarında karar vericilere önemli destek sunabileceklerini söylemiştir. Yine bu kapsamda yer alan idari birimler, coğrafi yer adları, ulaşım, arazi örtüsü, çevre yönetimi gibi alt temaların hemen hepsinde coğrafyacıların istihdam edilebileceğini belirten Sayın KELOĞLU, ABD’de coğrafya mezunlarının iş bulma ve kariyer olanaklarının geniş bir yelpazeye sahip olduğunu, coğrafyacıların, genellikle harita okuma ve yorumlama, coğrafi analiz, veri tabanı yönetimi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri konularında uzmanlık geliştirmiş bireyler olarak değerlendirildiğini, bu beceriler sayesinde birçok sektörde talep gördüklerini ve CBS alanında ilk tercih edilen meslek grupları arasında yer aldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca Sayın KELOĞLU, Dünya genelinde başta ABD olmak üzere, Kanada, İngiltere ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelerin CBS alanında öncelikli olarak coğrafyacıları faydalandığını ve bu durumun coğrafyacıları rahatlıkla iş bulabilme imkânı sağladığını ifade etmiştir. Sayın KELOĞLU, kamu-özel sektör-üniversite iş birliğinin; iş dünyasında daha fazla tanınırlık yaratmak, ülkemizdeki CBS tabanlı projelere nitelikli insan kaynağı sağlamak ve yeni yetişen coğrafyacıların yolunu açmak için önemli bir adım olacağını söylemiştir.

Foto 17. IV. Oturum

Bu oturum, finale kalan 6 öğrenci poster bildirisinden dereceye girenlerin ilanı ve ödül töreniyle sonlanmıştır. Muzaffer Kutlu TOPRAKOĞLU, Hatice YENİGÜL ve Burak Umut USLU’nun hazırladığı “Dikimevi-Kurtuluş-Kızılay Arası Trafik Olmasa Da Olur” üçüncülük; Oktay KODALAK, Rabia KANYILMAZ ve Ali GANİGÜLÜ’nün hazırladığı Engelli Bireyler İçin Uygun Güzergâhların Tespiti: Gümüşhane Şehri Örneği ikincilik; Berna UZUN’un hazırladığı “CBS Tabanlı Simülasyon Modeli LUCIS ile Sürdürülebilir Arazi Kullanımı Planlaması” çalışması birincilik ödülü almaya hak kazanmıştır. TÜCAUM Ödülleri yanında Başarsoft, Esri Türkiye ve Netcad de dereceye giren öğrencilere ödüller vermişlerdir.

Foto 18. Proje yarışmasında ilk üç dereceye giren çalışmalar

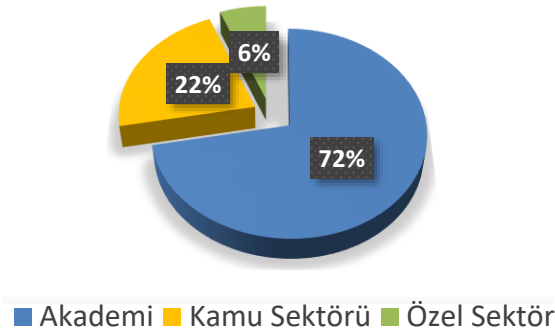

Foto 19. Proje yarışmasında dereceye giren öğrencilerin ödül takdimi

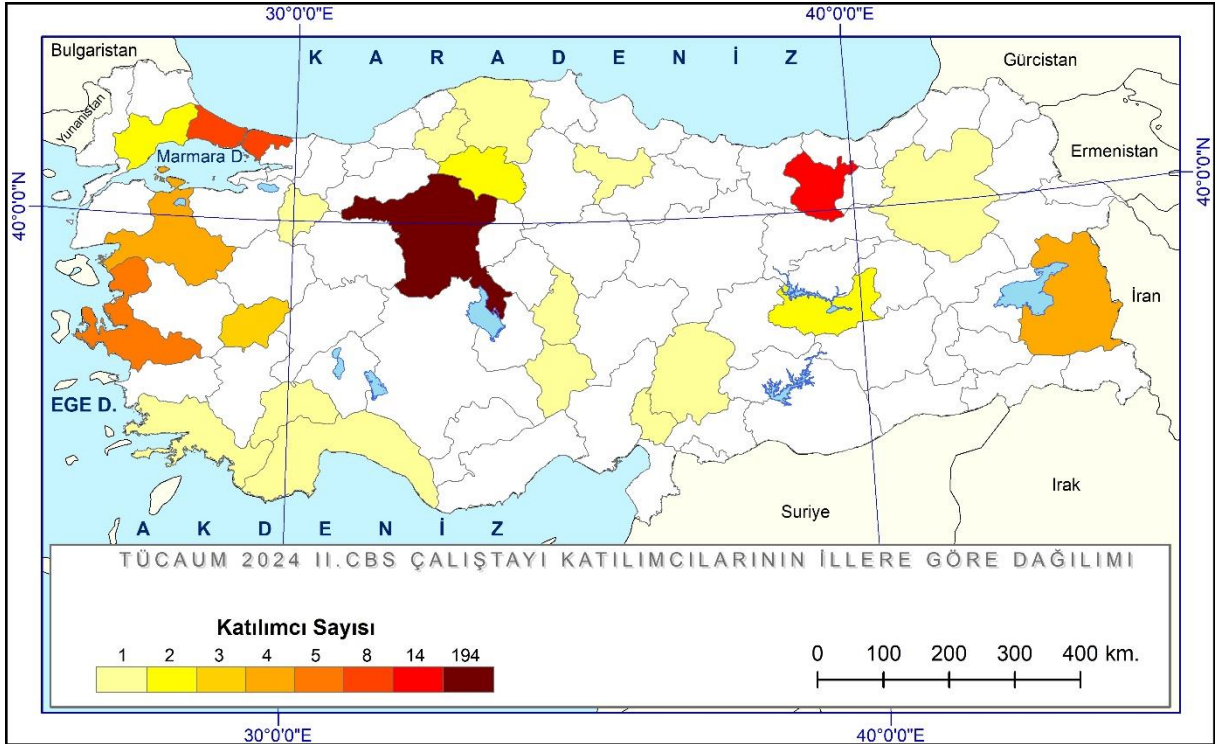
Çalıştay boyunca yapılan çekilişlerle Başarsoft ve Esri Türkiye katılımcılara toplam 30 eğitim dağıtmış, kapanış oturumundaki son çekilişte Başarsoft ve Esri Türkiye anlaşılarak kapanış oturumuna katılan tüm konuklara bir CBS eğitimi vereceklerini söyleyerek 92 kişinin daha CBS eğitimlerinden yararlanması sağlanmıştır. Değerlendirme toplantısı gün içerisinde çalıştayda çekilen fotoğrafların sunumuyla başlamış, TÜCAUM Müdürü Prof. Dr. Necla TÜRKOĞLU'nun genel çalıştay değerlendirmesi, katılımcıları 8-10 Ekim 2024 tarihinde düzenlenecek olan “Uluslararası Coğrafya Sempoiumu”na davet etmesi, iyi dilekler ve temennilerle sona ermiştir.

3. Sonuç

Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezinin on yıl aradan sonra düzenlediği II. CBS Çalıştayı, başta kamu kurum ve kuruluşlarından olmak üzere, özel sektörden ve üniversitelerden oldukça büyük bir ilgi görmüştür. 25 farklı ilden ve 20 farklı alandan (üniversiteler, bakanlıklar, genel müdürlükler, belediyeler, bilişim teknolojileri, lise öğrencileri vb.) 250 katılımcının sektörel dağılımına bakıldığında %72 ile üniversitelerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Nitekim 29 farklı üniversiteden 190 kişi bu çalıştayı takip etmiştir. Diğer katılımcılar ise şu şekildedir: çeşitli bakanlık ve bakanlıklara bağlı kamu kurum ve kuruluşlarından toplam 53 kişi ve Özel Sektör CBS firmalarından da toplam 27 kişi. Böylelikle toplam katılımcılar içerisinde Kamu Sektörü oranı %22' Özel Sektör oranı ise %6 olmuştur (Şekil 1,2).

Şekil 1. Katılımcıların sektörlere göre oransal dağılımı

Şekil 2. Katılımcıların illere göre dağılımı

Genel bir değerlendirme yapıldığında en çok konuşulan konular CBS'nin donanım, yazılım, veri, yöntem ve insan bileşenlerinde meydana gelecek herhangi bir gelişmenin sistemin tümünü etkileyeceğidir. Nitekim bulut bilişim teknolojileri, yapay zekâ, derin öğrenme, büyük veri, nesnelerin interneti gibi bileşenler üzerindeki teknolojik gelişmeler Coğrafi Bilgi Sistemlerinin de gündemine oturmuştur. Bu gelişmeler aynı zamanda CBS eğitimlerinin ve istihdam edilmesi düşünülen personelin niteliğinin belirlenmesi açısından da büyük öneme sahip olmuştur. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarında, özel sektörde mevcut CBS personelinin de teknolojik yeniliklere uyumlu hale gelmesi için yeni bir eğitim programlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

CBS tarım, nüfus, iklim değişikliği, turizm, planlama gibi birçok konuda önemli rol oynamaktadır ve bu nedenle bu alanda çalışacak araştırmacılara ihtiyaç duyulmaktadır. Çok disiplinli bir alan olan CBS, coğrafya, matematik, jeoloji, meteoroloji, matematik, yazılım gibi birçok alanda çalışan uzmanlar için de önemli bir iş alanı konumundadır. Bu nedenle çalıştayda en dikkat çeken konulardan biri de 2024 yılında istihdam edilecek, ilk etapta CBS Genel Müdürlüğünde görev yapmak üzere alınacak 150 CBS uzman ve uzman yardımcıları kadroları olmuştur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, CBS Genel Müdürlüğünün yapacağı sınavla alınacak bu personelden başka diğer bakanlık ve bağlı kurumların hizmetinde görevlendirilmek üzere 450 kadro talebinin daha hazırlandığı öğrenildi.

Bilgi Çağı içerisindeyiz, bilgiye erişmek, yeni bilgiler üretmek geçmişe göre daha kolay olmakla birlikte doğru, güvenilir ve standartlara uygun verilerle çalışmak CBS'nin doğru sonuçlara ulaştırmasında en önemli koşuldur. Günümüzde, pek çok açık erişimli yazılım ve veri tabanının kullanılmasına bağlı olarak CBS daha çok hayatın içerisinde yer almaya başlamıştır. Bilginin insanlar için büyük bir güç oluşturmaları, bilginin teknolojiyi geliştirmesi, teknolojinin ise bilgiyi pekiştirmesi ve döngünün devam etmesi bu sürekli gücün paylaşımıyla ilgili birtakım tedbirler alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. CBS mevzuat ve yönetmeliklerinin de tüm bu gelişmeler göz önünde bulundurularak geliştirilmesi, düzenlemesi gereklidir.

Ülkemiz için önemli bir sorun olan doğal afetlerin tespiti, kontrol edilmesi ve envanterinin oluşturulmasında CBS çalışmaları büyük bir önem arz etmekte ve çıktılarıyla herkes için büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Çalıştayda pek çok kurum ve kuruluş birlikte çalışabilirlik konusunda iletişime geçme şansı yakalanmıştır. Önümüzdeki yıllarda gerek ortak projeler yürütmenin gerek karşılıklı eğitim programları hazırlanması ve staj konularında güzel iş birlikleri sağlanacağını ümit ediyoruz. Katılımcıların genel görüşü bu etkinliğin daha sık aralıklarla yapılmasının daha verimli iş birlikleri sağlayacağı doğrultusunda ve buna bağlı olarak Kapanış Oturumunda III. CBS Çalıştay'ının 2027 senesinde ve sonrasında düzenli olarak her 3 yılda bir yapılmasına karar verildi.

Foto 20. Kapanış oturumu

Kaynakça/Referances

- Özçağlar, A., Bayar, R., Karabacak, K. (2014). TÜCAUM I. Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı Raporu. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12 (1), 89-94. doi: 10.1501/Cogbil_0000000154
- TÜCAUM (t.y). *TÜCAUM Kuruluş Amacı*. 10.04.2024 tarihinde <http://tucaum.ankara.edu.tr/tucaum-kurulus-amaci/> adresinden erişilmiştir.

Siyasi Coğrafyada, Küresel İlişkilerin Mekânsal Katalizörü mü Yoksa Teritoryal Alternatifi mi Tartışmasının Odağı Olarak ‘Yeni Bölgecilik’

‘New regionalism’ in political geography as the focus of the debate on whether it is a spatial catalyst for or a territorial alternative to global relations

Mürşide Coşkun^{*a}, Bayram Çetin^b

Makale Bilgisi

Derleme

DOI:

10.33688/aucbd.1368956

Makale Geçmişi:

Geliş: 30.09.2023

Kabul: 06.04.2024

Anahtar Kelimeler:

Küreselleşme

Bölgecilik-

Yeni bölgecilik

Siyasi coğrafya

Küresel siyasi ilişkiler

Öz

Eski Bölgecilik’ Soğuk Savaş döneminin bir akımı olarak tek tonlu, siyasi-askeri bloklaşma getirdiği, içe dönüklükle temsil edilirken, günümüzün küresel düzenine ilişkin çok kutupluluk hı ‘Yeni Bölgecilik’ ise dışa dönüklük ve esneklikle temsil edilir. Bu da ASEAN ve ECOWAS gibi ‘E: Bölgecilik’ örneklerine yenilenme olarak yansımıştır. Bu çalışmanın amacı ‘Yeni Bölgecilik’ le ‘E: Bölgecilik’ arasındaki bağlamsallık temelinde, küresel akıntıların mekânsal uzantısı ya da mekân: alternatifi olarak ‘Yeni Bölgecilik’ hakkında farkındalık oluşturmaktır. Tarihsel analiz metoduyla işlenen literatür, güncel örneklerle desteklenmiştir. Makale, bölgeciliğin değişimiyle birli günümüzdeki kompleks yapısını analiz ettiği ve bunu Türkiye’deki siyasi coğrafya literatürüne taşıdı için önem arz eder. ‘Yeni Bölgecilik’ neo-işlevselci modelin kabul ettiği bölgesel ticaret blokl tanımları bilinse de NAFTA, MERCOSUR, ECOWAS ve özellikle BRICS gibi ekonomi, güvenlik, çev ve diğer konuları içeren siyasi örgütler ve inter-disiplinerdir. Günümüzde bu iki siyasi fenomen kadar iç içe geçmiş pratiklerle temsil edilmektedir ki, keskin hatlarla tanımlamak mümkün değild Sınırlar, kimlik vb. gibi her mekânın siyasi ve ideolojik dinamikleri kendisine has bölgeci pratiklerini yaratabilir. Bölgesel teşebbüsler var olma stratejisi olarak küresel rekabetçi eğilimler esnek yapıları yaratacaktır.

Article Info

Review

DOI:

10.33688/aucbd.1368956

Article History:

Received: 14.01.2024

Accepted: 04.03.2024

Keywords:

Globalization

Regionalism-

New regionalism

Political geography

Global political relation

Abstract

While the 'old regionalism', as a trend of the Cold War period, is represented by the monotonous, introverted political-military bloc, the multipolarity of today's global order is represented by the 'new' regionalism by extroversion and flexibility. This is reflected in the renewal of 'old' regionalism' examples such as ASEAN and ECOWAS. The aim of this study is to raise awareness about 'New Regionalism' as a spatial extension or spatial alternative of global currents, on the basis of the contextuality between 'New Regionalism' and 'Old Regionalism'. The literature processed with the historical analysis method is supported by current examples. The article is important because it analyzes the current complex structure of regionalism along with its change and brings this to the political geography literature in Turkey. Today, these two political phenomena are represented by practices so intertwined that it is not possible to define them with sharp lines. Although 'new regionalism' is known by the definition of 'regional trade blocs' accepted by the neo-functionalist model, it is a political organization that includes economy, security, environment and other issues such as NAFTA, MERCOSUR, ECOWAS and especially BRICS and is inter-disciplinary. Boundaries, identity etc. The political and ideological dynamics of each place can create its own regionalism practices. Regional enterprises will create flexible structures with global competitive tendencies as an existence strategy.

***Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** mursidecoskun@hotmail.com

^a Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Nilüfer/Bursa, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-9293-3534

^b Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Nilüfer/BURSA, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-8237-1360

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Region and regionalism are two closely intertwined phenomena that have always maintained their importance (Hettne and Söderbaum, 2000; Paasi, 2020). Regionalism is recognized as one of the subfield of the concept of region, although conceptually it has changed in some aspects (Tunon, 2010). Studies on regionalism seek to explain and rationalize its emergence, dynamics and existence and to establish theoretical frameworks. Why and how it exists, how it is socially constructed, and the different levels of regionalism across regions have been the central issues (Hettne, 2008; Paasi, 1991; Paasi, 2021).

Regionalism is not a new phenomenon with its characteristics involving political interdependencies between nations/communities (Keohane and Nye, 1987; Nye, 1971). Nevertheless, its large-scale model based on voluntary principles is a trend that developed after World War II. This type of regionalism is primarily the result of various forms of agency, struggles and power relations occurring at different scales. The autonomous regional integration processes of the 'Old' are a projection of Cold War relations and concepts. This agency arises from the necessity for other countries to become a party to domains of influence shaped in accordance with the economic and political projects of the two superpowers (Barbieri, 2019; Buzan, 2003; Buzan and Waever, 2003; Söderbaum, 2005). In the post-Cold War order, regionalism has evolved with different reflexes. Depending on the extent and depth of the actions, an understanding of integration and collaboration prevailed (Barbieri, 2019: 426; Mansfield and Milner, 1999; Söderbaum and Shaw, 2003; Telo, 2007; Yeo, 2010). With the transformation from the 'Old' to the 'New', the ambiguity of the intertwining of concepts still persists. With the 'New Regionalism', the clarity-certainty of bounded areas has been questioned and a perspective that prioritizes connectivities, interactions and networks has come to the fore with the acceptance of the porosity of borders (Allen et al., 1998; Amin 2004; Harrison, 2013; Katzenstein, 1996; Paasi 2010b; Paasi, 2020).

2. Aim - Material and Method

The present study is intended to raise awareness on the evolution of the region and especially the political region as 'New Regionalism' and its conceptual scope along with globalization. The research is based on interdisciplinary literature with recent examples including political geography, geopolitics, regional geography and international relations on the framework, basic principles and practices of the concept of 'New Regionalism'. In this way, it hopes to contribute to the political geography literature in Turkey by raising awareness. One reason for choosing this topic is that 'Regionalism' and 'New Regionalism' have not found a place in the political geography literature in Turkey despite their prevalence in the world politics and political sciences literature. The existing literature and current examples of regionalism have been discussed by considering concepts such as regionalism, region, regionalization and globalization.

Besides the relationship of 'New Regionalism' with 'Old Regionalism', the question of whether 'New Regionalism' is an instrument of global currents in space or a territorial alternative is

problematised, and it is aimed to determine the similarities and differences between 'New Regionalism' and 'Old' regional approaches through historical analysis. In this respect, not limited to the literature, international examples of 'Old' and 'New' regionalism have been compared and the 'Old' and 'New' have been distinguished through the historical changes of political regions consisting of international organizations. Discussions on the theoretical systematics and the related examples of existing regionalism in practice have been highlighted.

The thematic boundaries of the study concern the discussions on the emergence and scope of the concepts of 'Regionalism'/'New Regionalism' related to the concept of political region. Accordingly, it is quite possible to suggest that the temporal boundaries of the study extend mainly from 1945 to the present day (2022).

3. A Brief Overview of Regionalism through the Nature, Source and Scope (Reification) of the Concept of Region

As a flexible, adaptable and changeable object of analysis, the concept of region is defined on the assumption that it corresponds to a place due to its borders that can be drawn within the scope of criteria such as cultural, economic, political and social (Agnew, 2009; Paasi, 1986; Paasi, 2021). They are seen as products of processes involving identity, symbols and boundaries that occur at various scales (Hameiri, 2013). In the geographical literature, especially with the 'New Regionalism' that emerged with the regional revival, it has become important how the region is understood, theorized and how its practical meanings are determined (Charron and Diener, 2015: 17; Jones, 2022; Söderbaum: 2003). In other words, in the present conjuncture, it has turned into a new phenomenon of growing importance in the economic, social and political arena (Passi, 2020; Passi, 2021). However, this phenomenon, which has a political and ideological context, has gradually undergone a change during and after the Cold War. The changes and transformations in regional studies, both conceptually and methodologically, are more evident especially after the 1980s (Buzan, 2003; Hettne, 2003; Söderbaum, 2003; Söderbaum and Shaw, 2003). With new perspectives, the emphasis on 'New Regionalism' has also become more prominent, and what constitutes a 'Region' has become a critical part of the conceptual discussions of the new era (Allen et al., 1998; Amin, 2004; Harrison, 2013; Hettne, 2005; Paasi, 2010b; Paasi, 2020).

4. What is 'Old' and 'New' in Political Regionalism

In political geography, it is difficult to find a definition of regionalism that is isolated from the concept of region. It is therefore possible to say that explanations about the region in geography and political geography are also interwoven with regionalism, and the scope and definitions overlap to a large extent (Agnew, 2009; Barbieri, 2019; Paasi, 1986; Passi, 2020:5; Paasi, 2021; Paasi, 2021: 23). 'New Regionalism' is characterized as inter-disciplinary in orientation and content. It addresses questions such as by whom, for whom and for what purpose regionalism has emerged and its connections (Hettne, 2003; Katzenstein, 1996; Paasi, 2010a; Varró and Lagendijk, 2013; Yeo, 2010). 'New Regionalism' is considered to be constructed on a mode of knowledge production that is more sensitive to the historical context and reality of regionalization (Hettne, 1999). The characteristics that represent 'Old' and 'New' regionalism are analyzed on the basis of qualitative and theoretical differences.

4.1. Qualitative Differences

There are diverse emphases on what is new in the 'New Regionalism'. It is qualitatively differentiated from the 'Old' in terms of temporality, empiricism, inclusiveness, relationality and structurality (Bøås et al., 2003; Hettne, 1999; Hettne, 2005; Mittelman, 1999; Mittelman, 2000; Paasi, 2022 Tunon, 2010; Yeo, 2010). In empirical terms, the spatial context of the 'New Regionalism' is pointed out, while in its inclusive dimension, it is globally accepted for its diversity and plurality aspects. Structurally, the 'Old Regionalism' is seen as inward-looking due to its imposing, rigid, shaping style based on the alliance of a monotone political-military bloc. It is also possible to see this as a reflection of static political economy conjunctures. Unlike the 'Old', the 'New' is outward-oriented and open rather than closed in relational terms.

The terms 'Old' and 'New' can be used in general terms to differentiate generations of regionalism, i.e. to emphasize temporality, but they also refer to structural qualities. In contrast to 'Old Regionalism', the role of other actors besides the nation-state as agent is also significant. In other words, constitutively, the 'New' is grounded, inherent, beyond an economic focus, and includes non-state actors as agents in its ecological, as well as security and cultural-based characteristics (Barbieri, 2019; Hameiri, 2013; Söderbaum, 2003).

4.2. Theoretical Differences

The use of a single theoretical framework to explain and analyze all regionalisms is not only challenging, but also causes more chaos than solutions. The approximate framework for the 'New Regionalism' prioritizes the context of the regionalization process rather than the region. Moreover, it is possible to consider the totality of common components that all regionalisms share as a framework for analyzing regionalism (Hettne and Söderbaum, 2000; Hettne, 2003; Keating, 1998; Paasi and Zimmerbauer, 2016; Paasi 2009; Paasi, 2021; Perrin, 2012; Prytherch, 2009; Shaw and Söderbaum, 2003; Söderbaum, 2003; Valerià and McKenzie 2015).

5. 'New Regionalism' in Globalization: Consequence or Alternative?

In addition to the perception of 'New Regionalism' as a continuation of the 'Old', it can be considered an alternative to the fluidities and developments introduced by globalization, as well as a shelter, a place of defense or a reflex against the destruction caused by global currents in the political and socio-economic areas (Buzan, 2003; Buzan and Waever, 2003; Söderbaum, 2005). Discussions on the 'New Regionalism' are nowadays accompanied by concepts such as post-neo-liberal regionalism, regional worlds, post-hegemonic regionalism and porous regional borders (Ramutsindela, 2005; Söderbaum, 2004;).

Regardless of the arguments on which approaches to the global system are based, the 'New Regionalism' in this process is considered to be outward rather than inward-looking. Although this idea of external contextualization seems to contradict the 'Old' Regionalism, there are continuities and similarities between the 'Old' and the 'New'. Many projects and organizations created during 'Old Regionalism' were simply renewed or re-launched in the 1980s and 1990s (sometimes with a new name and sometimes with several different members), making it difficult to distinguish the historical from the

contemporary. The examples include the revival of 'old' regional organizations such as ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) and ECOWAS (Economic Community of West African States). 'New regionalism' is a global phenomenon that has recently spread rapidly around the world, including the birth of new ones such as NAFTA (North American Free Trade Agreement), APEC (Asia Pacific Economic Cooperation) and MERCOSUR (Southern Common Market) (Barbieri, 1999).

BRICS - the union of Brazil, Russia, India, China and the Republic of South Africa - is another example that fits 'New Regionalism' to a significant extent in terms of its origins, spatial characteristics, characteristics of member states, and growth or expansion strategies. Initially born as BRIC in 2009 with the expectation that it would be an alternative to the G7, it has since expanded and evolved into BRICS. The union, which tends to expand with principles that are not based on geographical proximity, maintains its growth policy as BRICS plus (BRICS+) as of 2023

It can be suggested that the passive status attributed to the nation state regarding factors such as economy and capital in the political arena as a result of globalization has become active with regionalism and that the nation state can be positioned as a reflexive element. In this respect, regionalism can be viewed as an alternative to globalization rather than a product of it. Regionalism can be interpreted not as a result of globalization in the emerging 'New' world order, but as a reaction and/or alternative to globalization in terms of explaining the existing order and the return of the political one (Agnew, 2003; Barbieri, 2019; Cox, 2002; Hettne, 2003; Hoshiro, 2019; Paasi, 2021; Söderbaum, 2003).

6. Discussion and Conclusion

In globalization, the region has become a new phenomenon of increasing importance, as opposed to being weakened by economic, social and political currents. First of all, although there is a concrete continuity between the 'New' and the 'Old', the existence of a characteristic 'New' within the global functioning is certain. There are even examples such as the BRICS that completely represent the 'New'.

The 'New Regionalism' is a multidimensional political phenomenon in which relations are less binding based on distance, but include economy, security, environment and other issues. Its multidimensionality also gives it a spatial and conjunctural diversity and dynamism. Thus, it has spatial functions both through the dynamics of the place where it is manifested and as a catalyst for global flows. As such, it can be defined as a new model of structuring in which both instrumentality and managerialism as an agent coexist. In particular, we believe that it can be defined by a complex process of structuring that takes shape and at the same time shapes or influences and is reproduced by being influenced. We can speak of simultaneity and spatiality due to its structure in a state of constant becoming, its versatility, and its simultaneous assumption of the roles of agent, cause and effect in temporal and spatial contexts. This, together with the variability of network contextuality, emphasizes a character in line with the spirit of time on a mobile and amorphous axis. Therefore, it can be said that the political and ideological dynamics of each space will be able to create its own practices of regionalism, provided that it has the basic elements such as borders, identity, etc., which dematerialize the region. The socio-cultural and political reality of each space can be the spark of regionalist initiatives specific to it as a strategy of existence. As a survival strategy of national and/or supranational, sub-

national actors, regional initiatives that depend on the prevailing political conjuncture are flexible structures that accommodate local tendencies and impulses, notably protectionism, as well as global competitive tendencies.

1. Giriş

Siyasi coğrafyada bölge kavramından soyutlanmış bir bölgecilik tanımlaması bulmak güçtür. Bölge, ‘dinamik modernite’ olarak ifade edilen küreselleşmeyle birlikte etkilerinin zayıflayacağına dair öngörülenin aksine önemini koruyan bir fenomen olmuştur (Passi, 2020: 5; Passi, 2021: 18). Ancak siyasi ve ideolojik bağlama sahip bu fenomen Soğuk Savaş ve sonrasında kademeli olarak değişime uğramıştır. Özellikle 1980’ler sonrası, bölge çalışmalarında hem kavramsal hem de metodolojik anlamda yaşanan değişim ve dönüşümler daha belirgindir. Bu dönemde coğrafyada bölge ilişkisel bir yaklaşımla ele alınırken, sosyal teoriye dayalı yeni bir yaklaşım da buna entegre edilmiştir. Yeni perspektiflerle birlikte ‘Yeni Bölgecilik’ vurguları da belirginleşirken, ‘Bölge’nin ne olduğu, yeni dönemin kavramsal tartışmalarının eleştirel bir parçası hâline gelmiştir. Nitekim eleştirel bakış 1990’lar sonrasında siyasi coğrafya bölgeciliğinin fikri temellerindeki değişim ve dönüşümlerin de başlangıcıdır. Küreselleşen neo-liberal uygulamalarla rekabetçi ve bilgiye dayalı ekonominin ön plana çıkmasının yanında artan bölge ölçeğine dayalı politika talepleri de bu sorgulama ve dönüşümünün itici gücü olmuştur. Yaşanan dönüşümsel süreç sonrasında ise sınırlı (bölgesel) ve ilişkisel (ağ bağlantılı) bağlantıya odaklanan yeni bir bölgecilik anlayışının gerekliliği vurgulanmıştır (Paasi, 2021: 18). ‘Yeni Bölgecilikle’ birlikte, sınırlı alanların *apaçıklığı-kesinliği* sorgulanır hale gelmiş ve sınırların *gözenekliliğinin* kabulüyle, önemli olanın *bağlantılar, etkileşimler, ağlar* olduğu yönünde bir perspektif ön plana çıkmıştır (Allen vd., 1998; Amin, 2004; Harrison, 2013; Paasi, 2010b; Paasi, 2020).

‘Yeni’nin doğuşuyla beraber ‘Eski’ ve ‘Yeni’ bölgecilik olarak iki metodolojinin örtüşen yönlerinden müteşekkil yeni bir yaklaşımın çerçeve olarak kullanılması gündeme gelmiştir. Ancak yeni anlayışla birlikte siyasi coğrafya, jeopolitik, uluslararası ilişkiler gibi siyasi temelli bilimlerde ‘Yeni Bölgecilik’ hem bir yaklaşım hem de fail olarak ön plana çıkmıştır.

Bu yönüyle eldeki çalışma küreselleşmeyle ilişkili olarak ‘Yeni Bölgecilik’in olgusal, fail, teorik ya/ya da yaklaşımsal sınırlarına dikkat çekilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu bağlamda yukarıda kısaca ifade edilen, ‘Eski’den ‘Yeni’ye dönüşüm ve ortaya çıkan konseptlerin iç içe geçmişliği, belirsizliği devam etmektedir. Zira ‘Yeni’yi yansıtan özerk bölgesel bütünleşme süreçlerinin az ve sınırlı olmasında Soğuk Savaş ilişkileri ve konsepti temel etkindir. Bu etken olma durumu iki süper gücün nüfuz alanlarını ekonomik ve siyasi projelerine göre şekillendirme ihtiyacı nedeniyle diğer devletlerin taraf olma zorunluluğundan doğmaktadır (Barbieri, 2019: 426). Bu dönemdeki bölgeselliğin ekonomik ve güvenlik refleksleriyle ilintili bir bağlayıcılık zemininde ortaya çıktığı belirtilebilir.

Soğuk Savaş sonrası düzende ise bölgecilik farklı reflekslerle gelişim göstermiştir. Eylemlerin derecesine ve derinliğine bağlı olarak *entegrasyon* ve *iş birliği süreci* şeklinde gerçekleşme eğilimi sergilenmiştir (Barbieri, 2019: 426). Yeni dönemde bölgecilik genel anlamda entegrasyonel bir süreç olarak modellendiğinde Avrupa Birliği (AB) temel referans noktası olarak ele alınır. Bu bağlamda da ‘Eski Bölgecilik’ teorik açıdan eleştirilir. Zira yaklaşımsal temelde Avrupa referanslı bölgecilik analizleri Asya, Afrika vd. alan temelli bölgecilik süreçlerini anlamlandırma ve açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan bölgecilığe ilişkin ‘Yeni’ vurgusu niteliksel olarak kabul edilir. Böylece

bölgecilik çalışmalarında sorunsallaştırılan esas unsur, hangi nitelikler referans alınarak ‘Yeni’ olanla ‘Eski’ olanın ayırıcının yapılabileceği sorusudur. İşte tam da bu noktada çeşitli bilim alanlarında farklı dinamikler devreye sokularak cevap aranmıştır.

Ayrıca bölgeciliğe dair tek sorunsal ‘Eski’ ve ‘Yeni’nin ayırıcıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda bölgeciliğin doğasının ne olduğu ve küreselleşmeyle olan ilişkisi de sorunsalın diğer kanadını teşkil eder. *Küreselleşme sürecinin sonucu ve/veya tamamlayıcı unsuru olarak mı ‘Yeni Bölgecilik’ten söz edilebilir, yoksa alternatif olarak mı ‘Yeni Bölgecilik’ten söz edilebilir.*

İşaret edilen sorunsallar temelinde eldeki çalışma son dönemdeki devletlerarası düzenle ilişkili olarak yaşanan bölge değişim ve dönüşümünün tezahürü olarak ‘Yeni Bölgecilik’ ve bu alandaki tartışmalara dair seçilmiş siyasi coğrafya literatürü temel alınarak farkındalık oluşturma amacıyla hazırlanmıştır.

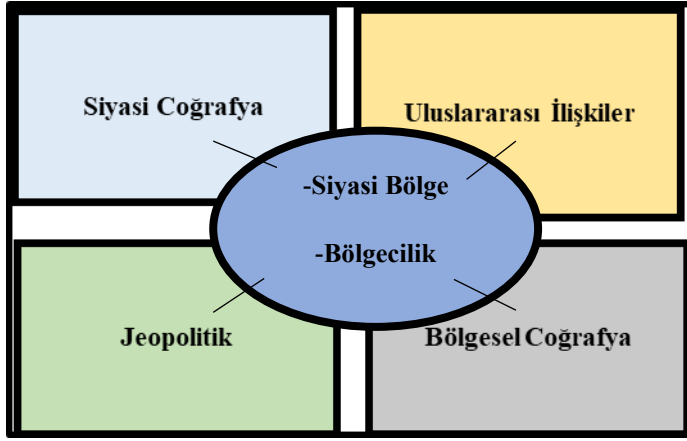
2. Amaç-Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana amacı, coğrafyada üzerinde uzlaşmamış ancak önemsenen bölge ve özellikle siyasi bölge olgusunun küreselleşmeyle birlikte siyasi coğrafyada ‘Yeni Bölgecilik’ olarak yeniden formatlanma sürecini içeren tartışmaya dair farkındalık oluşturmaktır. Diğer bir ifadeyle seçilmiş literatüre dayalı olarak, siyasi bölge olgusunun küresel akıntıların şekillendiği mekâna yönelik her türlü bağlamsallığı, araç hâline getirilişi ile yeni koşulların getirdiği oluşumlara dönük akademik tartışmalar ile bunun uluslararası siyasetteki olgusal karşılığını yerli literatüre taşımak ve tartışmaktır.

Eldeki çalışma günümüz küresel mekân siyasetinde ve uluslararası siyasi coğrafya literatüründe önemli bir yeri olan ‘Bölgecilik’ ‘Yeni Bölgecilik’ kavramının çerçevesine dair tartışmayı odağına almıştır. Bu kavramın çerçevesi, temel ilkelerine yönelik seçilmiş siyasi coğrafya ağırlıklı olmak üzere interdisipliner literatüre ve uygulama örneklerine dayanan araştırma Türkiye’deki siyasi coğrafya literatüründe farkındalık oluşturmak yoluyla katkı sağlama iddiasındadır. Zira ‘Bölgecilik’ ‘Yeni Bölgecilik’ bugüne kadar Türkiye’deki siyasi coğrafya literatüründe ele alınan, işlenen bir kavram olmadığı için yurt içi literatürün zenginleşmesi adına değer arz ettiği kanaatini taşımaktayız. Özellikle belirtmek isteriz ki, konu seçiminde etkili olan sebeplerden biri ‘Bölgecilik’ ‘Yeni Bölgecilik’in dünya siyaseti ve siyasi bilimler literatüründe yaygın olmasına karşın Türkiye’deki siyasi coğrafya literatüründe yer bulamamış olmasıdır. Ulusal temelde düşünüldüğünde uluslararası ilişkiler alan yazınında yaygın olmamakla birlikte ‘Yeni Bölgecilik’e ilişkin çalışmaların varlığından söz edilebilir (Katıtaş, 2019; Kaya, 2023; Mehmetçik, 2019). Ancak burada örnek olarak işaret edilen Kaya (2023), Katıtaş (2019), Mehmetçik’in (2019) çalışmaların da mevcut çalışmada olduğu gibi önemli ölçüde Türkiye kaynaklı olmayan literatüre dayalı oldukları belirtilebilir. Bu nedenle mevcut çalışmada materyal olarak, ana kaynak şeklinde nitelendirilebilecek olan dış literatürün kullanımı tercih edilmiştir.

Sorunsal ve amaç çerçevesinde evvela tarihsel analiz¹ yöntemiyle ‘Yeni Bölgecilik’ in, eski bölge yaklaşımlarından ayrılan ve benzeşen yönlerinin tespiti hedeflenmiş, akabinde karşılaştırma yapılarak ‘Eski’ ‘Yeni’ bölgeciliğe dair örneklerle dayalı somutlaştırma yoluna gidilmiştir. Yani uluslararası örgütlenmelerin oluşturduğu siyasi bölgelerin tarihsel süreçteki değişimlerini göz önüne alarak ‘Eski’ ve ‘Yeni’nin ayırıcına gidilmiştir. Bu çerçevede çalışmanın materyalini oluşturan

literatür, *bölgecilik*, *bölge*, *bölgeselleşme* ve *küreselleşme* gibi kavramlar gözetilerek incelenmiştir. Ayrıca küreselleşme ve buna bağlı ekonomik, siyasi ve sosyal akışkanlıkların ortaya çıkardığı bölgeciliklerin doğası ve diğer bir ifadeyle eski bölge yaklaşımlarından farklılaşan ve benzeşen yönleri siyasi bölge temelinde ortaya konulmuştur. Böylece ilgili literatür çerçevesinde bölgecilik olarak ifade edilen olgunun tespiti yoluna gidilmiştir. Bunun yanı sıra ‘Yeni Bölgecilik’in daha anlaşılır kılınması için teorik sistematığına dair tartışmalara ve bu bağlamda uygulamadaki bazı mevcut bölgecilik örneklerine de dikkat çekilmiştir. Çalışmanın konusal sınırlarını siyasi bölge kavramıyla ilişkili bölgecilik/ ‘Yeni Bölgecilik² kavramlarının doğuşu ve kapsamına dair tartışmalar belirlerken, zamansal sınırlarını ise temel alınan literatür çerçevesinde kabaca 1967- günümüz (2022) şeklinde belirtmek mümkündür. Araştırmada siyasi coğrafya, jeopolitik, bölgesel coğrafya ve uluslararası ilişkiler alan yazını dâhilinde özellikle siyasi bölge ve bölgeciliğe odaklanılan kaynaklar temel alınmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Çalışmada temel alınan literatürün alansal ve içerik kapsamı.

Uluslararası literatürde ağırlıklı olarak siyasi bölge ve bölgecilik alanında ön plana çıkan Anssi Paasi, Fredrik Söderbaum, Björn Hettne gibi yazarların çalışmaları araştırmanın başlıca materyalini teşkil eder (Çizelge 1).

Çizelge 1. Çalışmanın temel materyalini oluşturan seçili literatür örnekleri ve yazarları

Yazarlar	Çalışma Alanları	Çalışmada Kullanılan Kaynaklar
Björn Hettne	Bölgesel Kalkınma Teorisi Entegrasyonel Bölgecilik, Uluslararası Politik Ekonomi, Barış ve Kalkınma Araştırmaları	'Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation'
		"The New Regionalism Revisited", In; Theories of New Regionalism
		Beyond the 'new' regionalism, New Political Economy
		Theorising the Rise of Regionness, New Political Economy
Fredrik Söderbaum	Karşılaştırmalı Bölgeselcilik, Entegrasyonel Bölgecilik, EU	"The Political Economy of Regionalism The Case of Southern Africa"

	AB Dış Politikası, Afrika Politikaları, Global Yönetim, Barış ve Kalkınma Araştırmaları	“The International Political Economy of Regionalism” Conclusion: What Futures for New Regionalism?
		The institutionalisation of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity
		Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life
		Territories, Boundaries and Consciousness
		The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’: Theoretical Perspectives and Empirical Observations on Regional Dynamics in Europe
Anssi Paasi	Siyasi Coğrafya, Sınır Çalışmaları, Teritoryal Bölgeler	Re-visiting the region and regional identity: theoretical reflections with empirical illustrations. İn: The Archaeology of Regional
		From bounded spaces to relational social constructs: conceptualization of the region in geography
		Examining the persistence of bounded spaces: remarks on regions, territories, and the practices of bordering
		New consolidated regional geographies

3. Bölge Kavramının Doğası, Kaynağı, Kapsamı (Şeyleştirme) Üzerinden Bölgecilığe Kısa Bir Bakış

Coğrafyayı, konu ortaklığı olduğu diğer bilim alanlarından ayıran ve onu önemli kılan en temel özelliği araştırma konularından ziyade sahip olduğu metodoloji ve bakış açısıdır. Bölge bu perspektif ve metodolojik unsurlar içerisinde en önemlisidir (Turnock, 1967: 374). Paasi Kupchan’a atfen bölge tasavvurunun bölgeden önce var olduğunu belirtir (Paasi, 2021). Kavramsal açıdan bölgecilğin bölge kavramından ayrılamayacağı yönünde genel bir kabul söz konusudur (Barbieri, 2019: 431). Bölgecilik bölge kavramının temel boyutlarından biri olarak kabul edilir (Tunon, 2010). Bu açıdan bölgecilğin kavramsal karşılığı her ne kadar bazı yönleriyle değişmiş olsa da bölge kavramından ayrı düşünülmesi kabul edilemez. Buradan hareketle coğrafya ve siyasi coğrafyada bölgeye dair açıklamaların aynı zamanda bölgecilikle iç içe olduğunu, kapsam ve tanımların büyük ölçüde örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bu temelde öncelikle bölgenin doğasına açıklık getirmek yerinde olacaktır.

Paasi (2021: 23) günümüzde coğrafyacıların *bölge nedir* sorusuna çoğu zaman, çeşitli mekânsal ölçeklerde bölgenin ne yaptığını, bölgenin nasıl ve neden bir şeyler yapmak için seferber edildiğini açıklayarak yanıt verdiklerini belirtir. Bölge, coğrafyanın kurumsallaşma sürecinden bugüne önemli araştırma konularından biri olmuştur. Bölge kavramı son derece esnek, şekillendirilebilir ve değişebilir bir analiz nesnesi olarak da nitelendirilir (Agnew, 2009; Paasi, 1986; Paasi, 2021). 1950 ve 1960’lardan sonra mekân ve yerle birlikte coğrafyanın en önemli ve tartışılan kavramları arasında gösterilen bölge kavramı, coğrafya disiplininin gelişmesinde önemli bir metodolojik unsur olarak

kabul edilir. Paasi (2021: 21) coğrafyada anahtar bir kelime olan bölge için bağlamın önemine değinir. 1990’lardan sonra bölge kavramının kapsamında değişimlerin olduğuna ve 12’den fazla kavram tanımına işaret etmiştir. İlâveten ‘İlişkisel bölge’ kavramını on üçüncü sırada kategorize ederken, *bölgesel* ve *ilişkisel* yaklaşımlar arasında bir denge bulmaya yönelik son teşebbüsleri ise on dördüncü olarak tanımlanabileceğini belirtir (Jones ve Paasi, 2015; Paasi, 2021: 21).

Aynı zamanda bölge somut tek bir unsuru tanımlayan bir kavram veya unsurun kendisi değil bir kategorileştirme aracı olarak yorumlanmaktadır. Bu kategorik aracın doğası sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik vb. unsurlar çerçevesinde belirlenebilir ki, bu nedenle bölge doğası gereği niteliksel açıdan değişkendir ancak daima belirli bir alana işaret etmesi açısından mekânsaldır. Bu temelde bölgenin kültürel, ekonomik, siyasi, sosyal herhangi bir kriter ve/veya kriterler çerçevesinde sınırları belirlenerek tanımlanmış bir mekâna karşılık geldiği belirtilebilir. Genel anlamda bölgeden ne anlaşıldığına dair üzerinde uzlaşılan ortak bir kavram ve tanım olmamakla birlikte siyasi temelde kavrama ilişkin sınır boyutunun olması şartıyla coğrafyanın ötesine geçilmesinin gerekliliğine işaret eden çalışmalar da söz konusudur (Hettne, 2008; Paasi, 1991).

Burada bölgenin kavramsal ve etimolojik tanımlanmasından ziyade coğrafyada bölgeye dair ifadenin dönüşümünde etkili olan üç ana eğilim olarak kabul edilen yaklaşımlar çerçevesinde bölgenin nasıl kabul edildiğine ve özellikle siyasi coğrafyaya ilişkin bağlamına ağırlık verilerek değinilecektir. Temelde coğrafyada belli paradigmalara ilişkili siyasi bölgeye yapılan vurgu ve ifadelerin ‘Bölgecilik’ hatta ‘Yeni Bölgeciliğin’ kapsamına dair yapılan tanımlamalarla aynı olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda ‘Bölgecilik’ devletlerarası siyasi ilişkiler çerçevesinde gelişen kurumsal mekânsal oluşumlara (fiziksel bütünlük ve devamlılık olmasa da), kurumsal bölgeselleşmelere karşılık gelmektedir.

Murdoch (2006) ve Jones (2022), Doreen Massey ile Anssi Paasi gibi eleştirel coğrafyacıların bölgeyi ulus-üstü, ulusal, yerel ölçeklerde ekonomik, siyasi, kültür alanlarında sosyal süreçlerin oluşturduğu tarihsel, olumsal ve kurumsal yapılar olarak kabul ettiklerini belirtirler. Jason Dittmer gibi Post- yapısalcıların ise bölgenin asamblaj olarak düşünülmesi gerektiğini, bu temelde bölgelerin sadece varlık değil her zaman oluş olduğunu ve bu yönleriyle hem sınırlarının hem de kendisinin, ağların ifadesi olduğunu öne sürmüşlerdir (Murdoch, 2006; Jones, 2022). David Harvey ve Allan Pred gibi nispeten pragmatist yaklaşımları benimseyenler ise bölgeleri uygulamaya yönelik ihtiyaç duyulan anlamlı ve verili istatistiksel birimlerden oluşan varlıklar olarak görme eğilimindedirler. Günümüzde coğrafyacılar bölgeleri belli amaçlar doğrultusunda çeşitli ölçeklerde inşa edilmiş sosyal yapılar ve tarihsel yönden ise olumsal süreçler olarak görürler (Harrison, 2013; Murphy, 1991; Paasi, 2021: 20).

Bölgenin bilinçli olarak mı planlandığı yoksa kendiliğinden var olan süreçler sonucunda mı oluştuğu konusunda tüm akademisyenlerin üzerinde uzlaştığı bir fikir birliği yoktur. Paasi (2021: 22-23) toplumdaki sosyo-mekânsal iş bölümü, bölgenin üretimi ve yeniden üretiminin (örneğin bölge ve vatandaşlarına ilişkin kimlik anlatılarının icat edilmesi gibi) başta akademisyen ve politikacılar olmak üzere memurlar, gazeteciler, çeşitli ölçeklerde faaliyet gösteren pazarlamacılar vb. gibi belirli aktörler için özel bir ‘iş’ olarak görüldüğünü belirtir. Bunların bölge inşasına katkıda bulunduğuna ve bölgeleri anlamlı kıldıklarına işaret edilir. Bu temelde bölgelerin tarafsız kategoriler olmadığı

vurgulanır (Soja, 1989: 6; Paasi, 2021). Bir bölgenin nispeten tutarlı olması şerhi diğer bir ifadeyle bölge olma/olabilme derecesi (level of regionness) özelliği aranır. Yüksek bölge olma derecesi ve bölgesel kimlik, aynı zamanda hareket yeteneği ve özellikle de güvenlik idaresi konularında aktörlük sıfatı anlamına gelir. Bununla ilişkili olarak da düşük bölgesellik derecesi, dışarıdan daha fazla etkiye açık olma anlamında kullanılır. Aktörlük seviyesinin en iyi ölçüm unsuru olarak güvenlik alanına işaret edilir. Yüksek aktörlük seviyesinin, aynı zamanda güvenlik politikalarının o bölgenin dışına çıkarak dünya düzenini bile etkileyebileceği anlamını taşır. Bu durumun sadece Avrupa Birliği için geçerli olduğuna işaret edilir (Hettne, 2008: 88-89; Mansfield ve Milner, 1999; Söderbaum, 2004; Söderbaum ve Shaw, 2003; Telo, 2007; Yeo, 2010).

Bölgeler ve teritoryallık farklı ölçeklerde meydana gelen çeşitli faillik biçimleri, mücadeleler ve güç ilişkilerinin sonucu olarak oluşurlar. Coğrafyacılar, bölgeleri tartışmalı sosyal uygulamalara ve söylemlere bağlarlar. Bu açıdan bölgeler, sosyal aktörler tarafından üretilen ve yeniden üretilen sosyal yapılar olarak ifade edilir ki bunun da bir nevi sosyal teori perspektifiyle gerçekleştiğini belirtebiliriz (Paasi, 2021: 23). Hettne (2003: 23) resmi *bölgesel organizasyon*³ veya gayri resmi bir bölgesel süreçle ilişkili olup olmamasına bakılmaksızın kavram olarak bölgenin, ulus altı veya uluslar üstü bir alana binaen kullanıldığını ve bölgeyi ulusal alan ile Vestfalyan devletler-sistemiyle⁴ ilişkili olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiğine değinir.

Siyasi bir bölge olarak ulus-devlet diğer bölgesel ölçeklere nazaran daha yoğun kurumsallaşma için şekleştirmiş bir yol olarak kabul edilmektedir. Bir nevi somutlaştırma olarak niteleyebileceğimiz *şekleştirme* ifadesi, bölge ve ulus inşa süreçlerinde yaygın bir strateji olarak vurgulanır ve çeşitli ölçeklerde ortaya çıkar (Paasi, 2021). Bunda kısmen dünyada her zamankinden daha fazla devletler üstü makro bölgeler Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR, vb.) ile makro bölgelerin alt alanları (AB' de bölgeler Avrupası) ve olağan varyasyonların dışında olan sınır ötesi bölgelerin varlığı etkilidir. Bu tarz bölgeselleşmenin ön plana çıkışı, bölge ve devlet merkezli dünya görüşlerine meydan okuyan bağlantılar, etkileşimler ve ağlar açısından düşünme eğilimiyle paralellik gösterir (Paasi, 1986; Paasi, 1996; Paasi, 2021). Zira son dönem bölge kavramsallaştırmasında siyasi, kültürel ve kimlik gibi sosyal bağlama ilişkin unsurlar daha ön plandadır.

Günümüzde ilişkisel ve ağ bağlantılı eğilimlerle birlikte ortaya çıkan, daha karmaşık, anlaşılması zor bir olgu olarak ifade edilen bölge ile onun sahip olduğu ilişkiselliğin sınırlarını, doğasını anlamak için *bölgecilik*, *bölgeselleşme*, *yeni bölgecilik*, *küreselleşme* gibi olguların girift yapılarının ortaya konulması gerekmektedir.

Bölgeselleşme ve bölgecilik iki ayrı fenomen olarak kabul edilir. Literatürde bu olguların farklı bağlamlara sahip olduğuna ilişkin mutabakatın varlığına işaret edilir (Hoshiro, 2019: 199-200). Bölgecilik en geniş anlamda coğrafi bölgelerin önemli siyasi ya/ya da ekonomik birimlere dönüşümünü, iş birliği ve kimliğin temeli olarak araçsallaştırılma süreci şeklinde ifade edilmektedir. Bu coğrafi bölge içerisindeki devletlerin sosyal, ekonomik ve siyasi faaliyetlerinin düzenlenmesi, uygulanması ya da bu uygulamaya ilişkin teorinin ifadesinde kullanılan bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bu temelde bölgecilik (*regionalism*), bu faaliyetlere ilişkin düzenlemelerin yapılmasını

sağlayan normlar, kurallar ve resmi yapıları barındıran kurumsal bir içeriğe sahiptir (Heywood, 2016: 566-567). Ayrıca bölgecilik, Soğuk Savaş sonrası ortamın karakteristik unsuru olarak, dünyayı bölgesel örgütlemeye olan eğilim ve siyasi taahhütname olarak da ifade edilir. Bazı tanımlamalarda bu siyasi taahhüdün gerisindeki aktörlerin devletler olduğu belirtilirken diğer bazılarında ise bu aktörlerin devletlerden ibaret olmadığı savunulur (Hettne, 2008: 88).

Genel anlamda bölgeciliğin günümüz dünyasında hemen hemen her alanda ortaya çıkan ve incelenme konusu edilen ‘Yeni Bölgecilik’e atıfta bulunduğu kabul görür (Hettne ve Söderbaum, 2000: 457). Özelde ise, analitik anlamda belli bir coğrafi bölgeye veya bir tür dünya düzenine atfen kullanılan bölgeselcilik/bölgecilik bir program, strateji ile ilişkilendirilir (Hettne ve Söderbaum, 2000: 457). *Bölgeselleştirme* ise belirli bir uluslararası coğrafi alanda var olan işbirlikleri, bütünleşme, tamamlayıcılık ve yakınsama modellerine yol açan süreçtir. Bölgeselleşme (Regionalization) ise daha karmaşık süreçler sonucu bölgelerin oluşması ile ilgili bir olgudur (Hettne, 2008: 89). Bölgeselleşme artan bölgesellik anlamındadır. Bu nedenle bölgecilik bölgeselleşme durumunu çeşitli boyut ve bağlamlarda elemanın ve çeşitli durumları karşılaştırmanın bir yoludur (Hettne, 2003: 24). Bölgecilik çok taraflı bölgesel kurumların oluşturulmasıyla bölgesel ortaklar arasında iş birliği anlamında kullanılır. Çok taraflı (multilateral regionalism) bölgecilik, küresel yönetimin bölgesel biçimini oluşturan tüm bölgesel örgütler arasındaki sistematik ilişkileri ifade etmede kullanılır (Hettne, 2003: 41). Bölgeselleşme ise kimlik kavramlarına bağlı aşağıdan yukarıya sosyo-politik süreçlerin bir ürünü olarak görülür. Politik pratikte, bölgeselleşmeye genellikle devletin belirli fonksiyonlarını ve kurumlarını devlet altı bölgelere devretme stratejisi olarak yaklaşılr (Hameiri, 2013).

Yukarıda açıklanan çerçevedeki gelişmeler Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bölgecilik sürecinin teorik ve kavramsal oluşumuna katkı sağlamıştır. 1980’lerin ortalarından itibaren artarak ortaya çıkan yeni bölgeselleşme eğilimlerini ‘Yeni Bölgecilik’ kavramıyla çerçeveleyen Hettne, mevcut dünya düzeninde bölgesel faktörün rolünü ve yeni bölgesel eğilimlerin niteliğinin tespitinde ampirik araştırmaların önemine işaret eder (Hettne, 2003: 22). ‘Yeni Bölgecilik’e ilişkin tartışmalar günümüzde, *post-neo-liberal bölgecilik*, *bölgesel dünyalar*, *post-hegemonik bölgecilik* ve *gözenekli bölgesel sınırlar* gibi kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Küreselleşmiş bir dünyada bölgeselcilik teorileştirme için uygun bir nesne olmadığını, bölgeselcilik söz konusu olduğunda odaklanılması gerekenin küresel dönüşümdeki bölgesel faktör veya boyut olmasının gerekliliğine işaret edilir (Hettne, 2003: 22). Bölgeselleşme sürecinin önceki dönüşüm ve dünya düzenlerine dayandığından dolayı tarihsel olması gerekliliğine de değinilir.

4. Siyasi Bölgecilikte ‘Eski’ ve ‘Yeni’ Olan Nedir?

Bölgeciliğe ilişkin çalışmalar bunun nedenleri, nasılları, bölgeselleşmenin sosyal olarak nasıl inşa edildiği, neden bazı bölgelerin bölgesellik seviyeleri gelişirken diğerlerinin geride kaldığı üzerinedir. Bölgeselliğin doğuşunu, dinamiklerini ve varlığını açıklamaya, anlamlandırmaya, ön görüde bulunmaya, formüle etmeye, teorik çerçeveler geliştirmeye yönelik çalışmaların varlığı söz konusudur (Buzan, 2003; Hettne, 2003; Söderbaum, 2003; Söderbaum ve Shaw, 2003).

‘Yeni’ bölgeciliğin farklı bilimsel alanlarda farklı akademik yaklaşımlarla işlenmesi nedeniyle ‘Yeni Bölgecilik’ üzerinde çalışmanın ontolojik ve epistemolojik zorluklarından söz edilir (Hettne,

2005: 543). Küreselleşmeyle birlikte var olandan farklı bir bölgeciliğin ortaya çıktığına ilişkin genel bir kabul söz konusu olmakla birlikte bunun ortaya konulmasına dair ontolojik, kavramsal, teorik vb. açıdan tartışmaların süre geldiğini belirtmek mümkündür. Bölgeye yönelik yapılan bir çalışmada yeni bölgesel biçimler, yeni bölgecilik süreçleri ve yeni bölge türlerini ifade eden farklı en az 150 kavramın varlığı, epistemolojik ve ontolojik temelli tasniflerin yapılmasını zorlaştırdığını göstermektedir (Paasi vd., 2018).

Mansfield ve Milner’e (1999) göre, bazı teorisyenler 1930’ların korumacı eğilimini bölgeciliğin ilk dalgası/nesli olarak adlandırırlar. Bununla birlikte daha sıklıkla, gönüllü ve kapsamlı bölgeselciliğin ağırlıklı olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası bir fenomen olduğu tartışılır. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sonrası ‘Bölgecilik’in birkaç neslinden ve çeşidinden söz edilir. Genellikle ‘Eski’ ve ‘Yeni’ bölgecilik olarak adlandırılan iki ana bölgecilik ön plana çıkar. Birincisinin kökleri, savaşlar arası milliyetçiliğin ve İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı deneyimine dayandırılır. Avrupa’dan Güneydeki diğer bazı alanlara yayıldığı, 1970’lere gelindiğinde ise önemini yitirdiği belirtilir. Yine Avrupa kaynaklı olan ikincisinin ise 1980’lerin ortalarında ortaya çıkmaya başladığı ancak birincisine nazaran daha yaygın bir olguya dönüştüğü kabul edilir (Söderbaum: 2003: 3). Bu ‘Yeni Bölgecilik’le birlikte ortaya çıkan bölgeselleşme sürecinin, önceki bölgesel anlayışın sunduğu klasik entegrasyon teorisindeki geleneksel ekonomik alanlı bir odaklanmadan çok, sosyal, politik ve kültürel boyutlu bir odaklanmaya yönelmesiyle yeni bir analiz türünü ortaya çıkardığı da savunulur (Tunon, 2010).

Günümüz bölgeselciliği içe dönük değil, dışa dönük olarak tanımlanır ki, küresel ekonomi politığının karşılıklı bağımlılığını ve böylece küreselleşme ile bölgeselleşme arasındaki dikkat çekici ilişkiyi yansıtmaktadır. Bölgecilikteki dönüşümlerle ilintili olarak ortaya çıkan bölgeciliğin ifadesinde ‘Yeni’ nitelendirmesi kullanılmakla birlikte ‘Yeni’ ifadesinin neye karşılık geldiğine ilişkin net bir tespit söz konusu değildir. Bu nedenle ‘Yeni’ olanın ortaya konulabilmesi esas olmakla birlikte ‘Eski’nin ne olup-olmadığını temel alarak karşılaştırma yoluna gitmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bu temelde ‘Eski’ ve ‘Yeni’nin sınırlarının çizilmesi ve daha iyi anlaşılmaları ancak literatüre dayalı teorik ve niteliksel boyutlarının karşılaştırılmasıyla mümkün olacaktır (Çizelge 2). Burada ‘Eski ve ‘Yeni’ bölgeciliği temsil eden özellikler niteliksel ve teorik farklılıklar başlıkları altında aşağıda detaylandırılmıştır.

Çizelge 2. ‘Eski’ ve ‘Yeni’ Bölgecilik’e dair temel bazı özellikler

	‘YENİ’ BÖLGEÇİLİK	Ortak Yönleri	‘ESKİ’ BÖLGEÇİLİK
Ayrıt Edici Özellikler	Ağ Bağlamsal ve Esnek Bir yapı	İkisi de Stratejik ve refleksiftirler	Kurallara Bağlı ve Katı Bir Yapı
	Kapsayıcı-İçkin		Dışlayıcı
	Dışa Dönük		İçe Dönük
	Tüm Aktörlere Açık		Devletlerarası Bir Oluşum
	Kurumsal Olmayan Esnek Bir Yapı		Kurumsal Çerçeve ve Katı Kurallara Bağlı Bir Yapı
	Daha kapsamlı ve çok boyutlu bir toplumsal (Çevresel, ekonomik, Kültürel, Siyasi vb. Farklı nedenler)		Hedefler açısından daha spesifik (Siyasi ve Ekonomik Ağırlıklı hedefler)

sürecin sonucu.		
Ulus/Etnik İnşa Etme Motivasyonuna Sahip Değil		Etnik Bir İnşa Etme/Koruma Güdülerini Taşıma
Askeri yapılanmaya götürme olasılığı daha zayıf		Uzun Dönemde Askeri İşbirliği Oluşturma Potansiyeline sahip
Çok kutuplu bir dünya düzeninde ve küreselleşme ilişkili olarak şekillenmiştir.		Eski "yukarıdan" yaratılır İki kutuplu Soğuk Savaş bağlamında şekillenmiştir.
Mekânsal açıdan süreksizlikler söz konusudur./ Sınırları Sabitlenmemiş bölge		Mekânsal açıdan süreklilikler barındırır
Toplumsallık ve Gönüllülük		Eski "yukarıdan" yaratılır
Dinamik ve daha konjonktürel		Sabit ve daha katı
Genellikle "açık" olarak tanımlanıyor bu açıdan ilişkisel bir dünya ekonomisiyle uyumlu kabul edilir		Ekonomik açıdan içe dönük ve korumacı/ ideolojik bağımlılık
İşbirliği süreci şeklinde gerçekleşir		Genelde entegrasyon süreci olarak tezahür eder.
Pragmatist politikaların ürünü/Ekonomi-politik yöntemle çözümlenebilir/Post-Yapısalcı		Siyasi ve ideolojik doktrinlere dayalı yapılanma/Yapısalcı yaklaşımla çözümlenebilir
<i>Tanımlanan "resmi" bölge yerine, oluşmakta olan "gerçek" bölge odaklı.</i>		<i>Tanımlanan "resmi" bölge odaklı</i>
<i>- Dışsal bir faktör olarak, küreselleşme süreci ve küresel bağlam odaklı.</i>		<i>Bir grup ulus-devlet arasında iş birliğine dayalı ulusal ekonomiler. Planlı birleşmenin getirdiği bölgesel entegrasyon odaklı</i>
<i>-Çok aktörlü.</i>		<i>-Bir grup bitişik devlet arasında devlet güdümlü iş birliğiyle makro-bölge</i>
<i>Nispeten gelişmekte olan devletlerle karakterize edilir.</i>		<i>Nispeten gelişmiş devletlerin güdümündeki oluşumlara odaklı.</i>
<i>- Küresel bir yapısal dönüşümün veya küreselleşme odaklı. Devlet dışı aktörler ön planda.</i>		<i>-Devlet merkezli bir yaklaşım,</i>

Teorik Açıdan

Her ikisi için de teritoryalite boyutuyla devlet nirengi noktasıdır.

Kaynak: Yazarlar tarafından literatür çalışmalarından üretilmiştir.

4.1. Niteliksel Farklılıklar

Bir unsurun tanımlanması ve anlaşılmasında onun ne olduğundan ziyade ne olmadığını ortaya konması daha pratik ve işlevsel olabilmektedir. Dolayısıyla çeşitli araştırmalarda 'yeni bölgecilik' açıklamada 'eski bölgecilik' anlayışından istifade edildiği aşikârdır. Hettne ve Söderbaum (2000), 1980'lerin ortalarında küresel sistemdeki kapsamlı yapısal dönüşümle ilişkili olarak ortaya çıkan 'Yeni Bölgeselcilik' in de 1950'lerde başlayan ve 1970'lerde duraksayan 'Eski Bölgecilik' gibi, tarihsel bağlamında anlaşılması gerektiğine atıfta bulunur. Hettne (1999) 'Yeni Bölgecilik' ifade etmede 'Eski Bölgecilik' ile karşılaştırma yoluna gitmiştir. Ona göre 'Eski Bölgecilik' Soğuk Savaş

dönemindeki iki kutuplu düzen temelinde şekillenirken ‘Yeni’ ise küreselleşme ve çok kutuplu bir dünya düzeninin etkisiyle şekillenmiştir.

‘Yeni Bölgecilikte’ neyin yeni olduğuna dair farklı vurgular mevcut olsa da bir kısım akademisyen mevcut bölgecilik çağı diğer bir ifadeyle ‘Yeni’ yi zamansal bir ayırt edici unsur olarak kullanmaktadır. Bu temelde ‘Eski’ ile ‘Yeni’ bölgecilik tabirleri genel anlamda bölgecilik nesillerini ayırt etmede kullanılır. Buna gerekçe olarak da, uluslararası ya da topluluk etkileşiminin ve karşılıklı bağımlılıkların tarihin çok eski dönemlerinden beri var olduğu, bu nedenle günümüz bölgeciliğinde de süre gelen bu durumun bir yenilikten ziyade insanlık tarihinin parçası olduğu belirtilir (Bøås, vd., 2003). Coğrafyacılar öncesinde, bölgeleri tarih dışı fiziksel ve/veya kültürel homojenlik alanları olarak görürken, ‘Yeni Bölgecilik’ bölgelerini ise çok-ölçekli ve olumsal bölgeci çerçeveler içinde siyasi, ekonomik, sosyal söylem ve uygulamaların ürünü olarak görmüşlerdir (Charron ve Diener, 2015: 17; Jones, 2022).

Ancak Hettne ‘Yeni’ bir bölgecilik dönemi veya yeni nesli/dalgasını tanımlamak yerine, yeni bölgeselleşme kalıplarını, eski biçimlerle birlikte tanımlayarak, yani ‘Yeni Bölgecilik’ i, zamansal anlamdan çok ampirik anlamda ifade etme yoluna gitmiştir. Diğer bir deyişle ‘Yeni Bölgecilik’ in mekânsal olarak ifade edilebileceğini göstermiştir (Hettne, 1999). Mekânsallık temelinde ‘Yeni Bölgecilik’ 1960’lardaki ‘Eski Bölgecilik’ ile karşılaştırıldığında en belirgin fark, daha fazla dış bağlantıyla daha fazla bölgeye yayılmasıdır. Diğer bir tabirle çoğu zaman dünyanın farklı yerlerinde farklı şekiller olarak dünya çapındaki erişimi göstermektedir.

Ayrıca ‘Eski Bölgecilik’ hedefler ve içerik açısından spesifik ve çoğunlukla tercihli ticaret düzenlemeleri ve güvenlik ittifakları yönüyle dar kapsamlı diğer bir ifadeyle Avrupa merkezli iken buna kıyasla ‘Yeni Bölgecilik’ sayısı, kapsamı ile çeşitliliği açısından daha çoğulcu ve küresel özellikler gösterir (Hettne, 2003). Bu temelde ‘Yeni Bölgecilik’ yönelim ve içerik olarak inter-disipliner olarak konumlandırılır.

‘Yeni Bölgecilik’, son dönemde dünyanın her zamankinden daha fazla bölgesinde meydana gelen dünya çapında bir olgu olarak görülür. Bazı araştırmacılar dünyanın yapısal dönüşümüne ilişkin birden fazla unsurun sayılabileceğine işaret ederler. İlki güç ve iş bölümlenmesi temelinde iki kutupluluktan çok kutuplu bir yapıya geçiş, ikincisi ABD’nin diğer bölgesel teşebbüslere yönelik müsamahakâr tavrıyla ilişkili olarak hegemonik gücünün görece gerilemesi, üçüncüsü Vestfalyan ulus-devlet sisteminin aşınmasıyla ilintili olarak, karşılıklı bağımlılıkla birlikte genişleyen *küreselleşme* olarak kabul görür (Hettne, 1999; Hettne, 2005; Paasi, 2022). İlişkili olmakla birlikte bunlara, komünizm sonrası ülkelerde olduğu kadar gelişmekte olan ülkelerde de neo-liberal ekonomik kalkınmaya ve buna bağlı siyasi sisteme yönelik değişen tutumları da eklemek mümkündür. (Hettne, 2003; Söderbaum, 2003).

Küresel düzenin tek veya çok kutupluluğuna bakılmaksızın ‘Yeni Bölgecilik’e dair genel kabul onun içe dönük olmaktan çok dışa dönüklüğüdür. Küresel düzene ilişkin tek, üç veya çok kutuplu yaklaşımlar ne olursa olsun bu süreçteki ‘Yeni Bölgecilik’ içe dönük olmaktan çok dışa dönüktür. Bu kabul ‘eski bölgecilik’ dönemindeki birçok teori ve politikayla örtüşmediği için bölge artık *kapalı* değil, *açık* bir oluşum olarak tanımlanmıştır (Tunon, 2010; Yeo, 2010). ‘Yeni Bölgecilik’

teki uluslararası veya ulus-ötesi ilişkilerin merkezinde ‘Eski’ nin aksine fail sadece devletler değil aynı zamanda, özellikle STK’lar (Sivil Toplum Kuruluşları) ve özel şirketler arasındaki bir dizi resmi/gayri resmi orta düzey yapılar gibi devlet dışı aktörlerdir (Söderbaum, 2003: 1). ‘Eski’ ile ‘Yeni’ arasındaki temel farklara dair kısaca şunları söyleyebiliriz. Oluşumsal açıdan ‘Yeni’ tabandan, içkin, *ekonomik* odağın ötesinde, *ekolojik, güvenlik ve kültürel* temelli özellikleri açısından fail devletin yanında devlet dışı aktörleri de kapsamaktadır (Hettne, 1999; Mittelman, 1999: 48; Mittelman, 2000: 225; Söderbaum, 2005: 230-231). Temelde küreselleşme ve bölgeselleşme arasındaki çok katmanlı ilişkisel durum, ortaya çıkan dünya düzeninin ana hatlarını yansıtır (Söderbaum, 2003: 6). Dolayısıyla *açık bölgecilik* giderek ulusal çapta herhangi bir görevi yerine getirme kapasitesi ve araçlarından yoksun hale gelen devletlerin küresel dönüşümle başa çıkmasının bir yolu ve aynı zamanda stratejik dinamik bir unsur olarak yorumlamak mümkündür.

Bölgeleri dış dünyadan izole edilmiş gibi görme eğilimi, ‘Eski Bölgecilik’ in iki kutuplu Soğuk Savaş bağlamı ile ‘Yeni Bölgecilik’ in taşıdığı Soğuk Savaş sonrası mevcut bağlam arasındaki temel farkı yansıtmaktadır. Bununla birlikte, bağlamsal açıdan yeni olanın ne olduğu tartışılır. Zira ‘Eski’ ve ‘Yeni’ bölgecilik arasında hem sürekliliklerin hem de benzerliklerin olduğu belirtilir. Bu tür durumlarda, tarihsel olanla çağdaş olanın ayırdının yapılmasının zorluğuna değinilir. Bu zorluk ‘Eski Bölgecilik’ döneminde başlatılan birçok bölgesel proje ve örgütün 1980’lerde ve 1990’larda (bazen yeni bir adla ve bazen birkaç farklı üyeyle) basitçe yenilenmesi veya yeniden açılması durumu üzerinden örneklendirilir (Söderbaum, 2003). Avrupa Birliği (AB) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi.

‘Yeni Bölgecilik’ teki bu niteliksel boyutun maddi olmaktan çok toplumsal bir içeriğe sahip olduğu belirtilebilir. Bu temelde bölgeler, sosyal içeriğe ve sosyal etkileşimsel boyuta sahip aktörler arası (devlet dışı aktörler, topluluk kurucuları ile genel olarak bölgesel siyasi kurucular vb.) dinamiklerin ürünü olarak da ifade edilirler (Barbieri, 2019: 432). Sahip oldukları toplumsallık onlara ‘Eski Bölgecilik’ lerin aksine bir tür dinamizm sağladığı gibi bölgecilikleri meydana getiren aktörlerin sahip olduğu tüm potansiyellerini bir hareket serbestisi içinde yapmalarına olanak sağlar.

4.2. Teorik Farklılıklar

‘Eski’ ve ‘Yeni’ bölgecilik arasındaki bu karşıtlıktan çıkarılan bazı sonuçlar ‘Yeni Bölgecilik’ e ilişkin analizlerin gelişimi için teorik açıdan da önemlidir. ‘Yeni Bölgecilik’ bölgelerin devlet merkezli olmayan kökenlerine de odaklanması yönüyle bölgecilik çalışmalarına hem kavramsal hem de yaklaşımsal olarak yepyeni bakış açıları sunar. Bölgecilik analizlerindeki teorik çerçeve bölgeciliğin *kim tarafından, kim için ve hangi amaçla* ortaya çıktığıyla bağlantılı olarak belirlenir (Paasi, 2010a). ‘Yeni Bölgecilik’ te bölgeselleşmenin tarihsel bağlamına ve *gerçekliğine* daha duyarlı bir bilgi üretim tarzı üzerine inşa edildiği kabul edilir (Söderbaum, 2003: 3). Bu yönüyle çoğu açıdan ‘Eski Bölgecilik’ teorilerindeki bölgeleri dış dünyadan izole edilmiş gibi görme eğiliminden ayrılır.

Eski bölgelerde olduğu gibi, yeni bölgelerin aktörleri de ‘Yeni’ oluşturulan bölge için bir isim ilan edebilir ve bunun için kurumları ve bir tür sınır sürecini başlatabilir. Eski bölgelerde olduğu gibi, yeni bölgelerin inşası, iktidar, yönetim biçimleri ve potansiyel ekonomik faydalar üzerindeki siyasi mücadelelerle ilişkili olarak açığa çıkarılırlar. Hem ‘Eski’ hem de ‘Yeni’ bölgelerin kurumsallaşması

tartışmalı süreçlerdir (Paasi, 2009; Paasi, 2021: 30-31; Valerià ve McKenzie, 2015). Kurumsallaşma sürecinin ilk örnekleri en iyi şekilde uzun tarihselliğin bir sonucu olarak eski yerleşik bölgelerde görülür (Paasi ve Zimmerbauer 2016). Bu nedenle bölgecilik kavramına odaklanarak *bölgeselleşme dinamiklerini* incelemek teorik perspektiflerin geliştirilmesi için sunduğu çerçeveden dolayı önemlidir.

Hettne ve Söderbaum (2000) tarafından 'Yeni Bölgecilik' teorisinin bir parçası olarak önerilen *bölgesellik* kavramı, Paasi tarafından inşacılığın iyi bir örneği olarak gösterilmektedir. Bu kavramın, tarihsel ve bağlamsal yaklaşımları vurguladığı ve *bölgesel alan*, *bölgesel kompleks*, *bölgesel topluluk*, *bölgesel toplum* ve *bölgesel devlet* gibi bölgenin beş temel bileşeni olarak kabul edilen unsurları birbirinden ayırdığı kabul edilir (Paasi, 2021). 'Yeni Bölgecilik'te bölgeler, uluslararası düzenin sabit alt sistemleri olarak tanımlanmaktan ziyade yeni oluşumlar olarak tanımlanmıştır. Perrin (2012: 459-460) 'Yeni Bölgecilik' ve bölgesel iş birliğine ilişkin önemli sayıda analize rağmen, bunlardan çok azının özel olarak kültürel yönler ve boyutlarla ilgilendiğini, 'Yeni Bölgeselcilik' in genel olarak ekonomik bir yaklaşımla anlaşıldığını vurgular. Ancak 1960'lardan itibaren ortaya çıkan ve birinci nesil olarak ifade ettiği bölgeciliğin etno-kültürel ve jeo-tarihsel hareketlerle ilişkili olarak ortaya çıktığını belirtir (Perrin, 2012: 459- 460). Ayrıca avro-bölgecilik olarak da vurgulanan 'Yeni Bölgeselcilik' in ne 'Yeni' vurgusuyla ne de yalnızca yapısal ekonomik güçlerle ilişkili olarak ele alınamayacağını, aynı zamanda kültürel ve ekonomik farklılığın siyasi olarak birlikte inşası yoluyla tarihsel olarak da üretildiğine vurgu yapılır (Perrin, 2012: 459- 460; Prytherch, 2009: 132). Perrin (2012: 471) avro-bölgelerle ilişkili yapılan kültürel eylemlerin yeni bölgeci stratejilerde ve devlet-altı yetkililerin dış ilişkilerinde kültürün rolünü gösterdiğini belirtir.

Bölgeselcilik' in İkinci Dünya Savaşı sonrası orijinal formülasyonları (yani 'Eski Bölgeselcilik') yaklaşımda daha devlet merkezli ve siyaset biliminin hâkimiyetinde olsa bile, 'Yeni Bölgecilik' içerik ve yönelim açısından zorunlu olarak disiplinler arasıdır. Bu temelde 'Yeni Bölgecilik'teki teorik çerçevenin en belirgin üç özelliğini şu şekilde sıralamak mümkündür. Birincisi *devlet merkezli yaklaşım yerine çok sayıda aktöre* odaklanmak, ikincisi *üye devletlerce tanımlanan resmi bölgeden ziyade* oluşmakta olan *gerçek bölgeye* odaklanmak ve son olarak *dışsal bağlama* odaklanmaktır. Özellikle 1990'lardan günümüze 'Yeni Bölgecilik' in teorik çerçevesinin büyük oranda, küreselleşmiş, sosyo-ekonomik rekabetin post-fordist bağlamında bölgelerin ve devlet-altı aktörlerin dış projeksiyona dâhil edilmesiyle oluştuğu belirtilir (Keating, 1998; Perrin, 2012; Shaw ve Söderbaum, 2003). Bu yönleriyle, küreselcilik fenomeniyle paralel unsurlara odaklanmaya çalışır ki, böylece küreselcilik ve bölgeciliği dünyayı anlamının birbiriyle yarışan yolları olarak tanımlamak mümkündür (Hettne, 1999; Hettne, 2003: 24).

'Eski Bölgecilik' yaklaşımında bölgecilik, makro-bölge tanımı çerçevesinde devlet güdümlü bir fenomen olarak ele alınır. Bir grup sınırdaş devlet arasındaki bir tür iş birliğine karşılık olarak kullanılır. Buna karşın küreselleşmeyle birlikte bölge karmaşık ve yakalanması zor bir fenomen olduğu ancak buna rağmen Vestfalyan devlet sistemi ve ulusal alanla bağlantılı olarak düşünülmesi gerektiği de vurgulanır. Bu temelde de bölge kavramının ister resmi isterse de gayri resmi olsun bir ulus altı veya uluslar üstü bir bölgeye atıfta bulunmak için kullanıldığı belirtilebilir (Hettne, 2003: 23). Ulus devletin bölgenin ortaya konulmasında nirengi noktası, diğer bir ifadeyle ana çerçeve olarak kullanıldığı belirtilebilir. 'Eski' bir grup ulus devletin arasındaki ilişkilerden ibaret iken, 'Yeni

Bölgecilik' küresel yapısal dönüşümün ve/veya küreselleşmenin çeşitli düzeylerinde, *farklı devlet dışı aktörlerin* de faaliyet gösterdiği *küresel sistemin bir parçasıdır* (Hettne, 2003: 24).

'Eski' salt devlet aktörüyle oluşturulurken, 'Yeni Bölgecilik' ise kurucu devletlerin yanında, diğer aktörlerle küresel sorunları çözebilmek için iş birliği ve gönüllük temellidir. Bu süreç özellikle gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu bölgelerde egemenlik ve sınır endişelerini barındıran bir yapılanmayla temsil edilir. Ekonomik yönden 'Eski' olanın içe dönük olduğu belirtilirken 'Yeni'nin daha açık olduğu ve bu özelliği sayesinde birbirine bağımlı bir dünya ekonomisiyle uyumlu olduğu ifade edilir (Hettne, 2003: 23). 'Eski' hedefleri yönüyle daha spesifik. Örneğin bazı organizasyonlar güvenlik odaklıyken diğer bazılarının daha ekonomik odaklı olması gibi. Buna karşın 'Yeni'nin daha kapsamlı ve çok boyutlu toplumsal süreçlerin sonucu olarak ortaya çıktığı yorumlanır.

Bölgecilik bir süreklilik gösterse de her zaman aynı fenomene karşılık gelmemektedir (Hettne, 2005: 543). Hettne 'Yeni' vurgusunun söz konusu yaklaşımın yeniliğinden ziyade önceki bölgecilikten ayrılmasının gerekliliğine olan vurgu için kullanıldığını belirtmektedir. Hettne (2003: 37) 'Eski Bölgecilik' ve 'Yeni Bölgecilik' ayırdı yapmak yerine bölgecilik kavramını *değişen alanı* ve *onu keşfetmeye yönelik* unsurları vurgulamak için pedagojik bir araç olarak kullanıldığını belirtmiştir. Aynı zamanda 'Yeni Bölgecilik' ulus-devleti bazen tehdit eden bazen de onu güçlendiren yerel faktörlerle bağlantılı bir olgu olarak da ifade edilir. Bu açıdan yenilenen bölgecilik eğilimi, aynı anda hem devlet hem de devlet dışı aktörleri içeren ve küresel, bölgesel, ulusal, yerel düzeydeki güçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan karmaşık bir değişim sürecidir (Hameiri, 2013; Hettne ve Söderbaum, 2000: 457-458). Söderbaum (2003: 1), yenilenen ve dünya çapındaki bölgecilik eğilimini ifadede kullanılan 'Yeni Bölgecilik' in sadece resmi devletlerarası bölgesel örgüt ve kurumlarla sınırlı olmadığını kabul edilmesinin önemine değinmektedir. Ona göre 'Yeni Bölgecilik' *çok boyutluluğu, karmaşıklığı, akışkanlığı* ve uyumsuzluğuyla genel anlamda gayri resmi olarak bir araya gelen çeşitli *devlet ve devlet dışı aktörleri* de içermesi yönüyle karakterize edilir (Söderbaum, 2003: 1). Hettne (2003: 27) bölgeciliği politik olanın dönüşü olarak ifade eder ve bununla bağlantılı olarak yönetimle, özellikle de küresel yönetim biçimleriyle ilişkilendirilmesinin gerekliliğine değinir. Hettne ve Söderbaum (2000: 458), 'Yeni Bölgecilik' teorisi için tam bir çerçeve çizmenin zorluklarından söz etmişlerdir. Aynı zamanda bu yöndeki beklentilerin nasıl olması gerektiğine de işaret ederek, sadece gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu yapılanmalar değil dönüşen dünya düzeninin ve *çok düzeyli bir yönetim modelinin* dinamiklerini açıklayabilecek olması gerektiğini de belirtmişlerdir. Bütün bunlardan yola çıkarak 'Yeni Bölgecilik' e ilişkin yaklaşımsal çerçevenin, bölgeden çok bölgeselleşme sürecinin bağlamına odaklanmasıyla ilişkili olmasının gerekliliği belirtilebilir. Ayrıca bölgeciliğe dair yapılan analizlerde çerçeve olarak tüm bölgeciliklerde rol oynayan ortak bileşenlerin içermesiyle oluşturulmasının önemli olduğunun altı çizilir. Zira bütün bölgecilikleri açıklama ve analiz etmede tek bir teorik çerçevenin kullanımı zorlama olur ve çözümden çok kaos yaratır.

5. Küreselleşme Sürecinde 'Yeni Bölgecilik' Sonuç mu?/Alternatif mi? Sorunsalı

1980'lerin sonlarından bu yana, siyasi coğrafyacılar, hızlanan küresel süreçler ve Avrupa Birliği gibi ulus-üstü örgütlerin yükselişine bir yanıt olarak 'yeni bölgeciliği' işaret ederler. 'Yeni Bölgecilik' in bu rolünü küresel kapitalizmin siyasi ve ekonomik yapıları yeniden

bölgeselleştirmesiyle birlikte ulus-devletin üstünde, altında ve ötesindeki ölçeklerde bölgesel aktörler yaratmasıyla ilişkilendirilir (Charron ve Diener, 2015: 15; Hidle ve Leknes, 2014). Hettne (2003) ‘Yeni Bölgecilik’ i bölgeselleşme ve küreselleşmenin, küresel dönüşümün hem çelişkili hem de tamamlayıcı iç içe geçmiş eklemlenmeler olarak görüldüğü dışsal bakış açısı olarak ifade eder. Ancak aynı zamanda bir ajan olarak oynadığı rolü ve bölgesel kimliklerin uzun vadeli dönüşümünü vurgulayan içsel bakış açısıyla yaklaşılmaması savunur (Hettne, 2003). Bu bağlamda birçok ‘Yeni Bölgecilik’ teorisi, bölgecilik ile bölge dışı çevre, özellikle küreselleşme arasındaki yakın ilişkiyi vurgulamaları açısından da yeni olarak tanımlanır (Çizelge 3).

Çizelge 3. Küreselleşme ve ‘Yeni Bölgecilik’ in kavramsal alanları

KÜRESELLEŞME	YENİ BÖLGEÇİLİK	
	Ortak yönleri	
Piyasa entegrasyonuna teşvik	Benzer siyasi bağlamla ilişkiler	Entegrasyona karşı ya da tercihli piyasa entegrasyonu söz konusu
Değişim ve dönüşüm	Siyasi, ekonomik ve kültürel bölgesellikler	Güvenli ekonomik alan Güvenli Siyasi alan
Hız- akıntılar-geçirgenlik-akışkanlık	Değişkenlik, açıklık	Sorunların ele alındığı araç/Açık bölgecilik
Coğrafi olarak tek küresel köy	Karşıtlık-Tamamlayıcılık Siyasi, ekonomik ve kültürel ayaklara sahip	Coğrafi temellerinden ayrılma/mesafenin etkisizleşmesi
Organizasyonellikte belirsizlik/kaos	Heterojenlik Organizasyonelik	Organizasyonellikte kısmen kararlı/istikrarlı/Homojen Organizasyonellik
Görece ekonomik aktörler ÇUŞ'lar ön planda	Çok aktörlülük	Görece siyasi aktörler ön planda
-	Ulus-üstücülük	Ulusal ve alt ulusal
-	-	İlişkisel
Kültürel /Ekonomik aynileşme	-	Birbirlerine göre farklıdırlar
	-	Jeopolitik refleksif bir stratejik unsur
Yeni bir tür bölgecilik	-	Var olan düzenin açıklanması

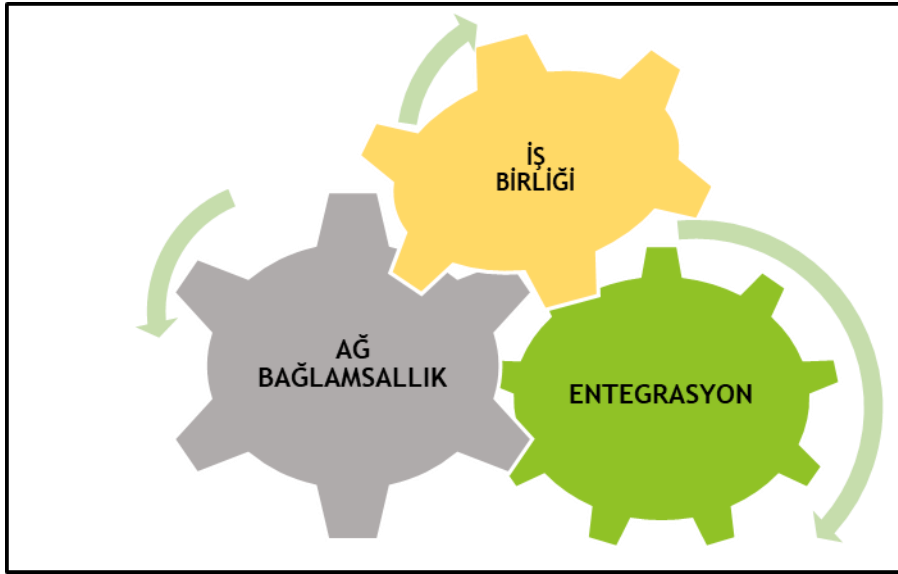
Kaynak: Yazarlar tarafından literatür çalışmalarından üretilmiştir.

Bölgeciliğin tanımlanmasına ilişkin çeşitlilik küresel ilişkilerin doğasını açıklamada önemli bir unsur olduğunu gösterdiği kadar, kavramsal olarak onu şekillendiren siyasi bağlamla da sıkı sıkıya ilişkili olduğunu ve dünya siyasetinde süregelen bir varlığa sahip olduğunu açıkça göstermektedir (Barbieri, 2019: 432). Sınır aşırı ve ulus-ötesi ekonomik yapıların gelişimi emperyalizmin temel özelliğidir ve ekonomik küreselleşme 19.yy. sonlarında Avrupa devletlerinin Afrika ve Asya’daki sömürgeler için mücadelesiyle belirgin şekilde hız kazanmıştır. Yayılmacı siyasal projeler (Ön Küreselleşme) ulus ötesi ekonomik örgütlerle kurumsal alt yapıyı tesis etme yoluna gittiler. Çağdaş küreselleşmeyle daha da somutlaşan ekonomik ağlarla karşılıklı bağlanmışlık dünya ekonomisini ilk kez tek bir küresel varlık olarak algılanmasını sağlayacak kadar genişletmiştir (Heywood, 2016: 131). Bu genel çerçeveye karşın, modern ticaret sisteminin dünya ticaretinin çoğunun farklı bölgeler arasında değil spesifik bölgeler özellikle Kuzey Amerika, Avrupa, Doğu ve Güneydoğu Asya içerisinde gerçekleşmesi nedeniyle gerçekten küresel bir erişimi olup olmadığı da tartışmalıdır (Heywood, 2016: 134).

Küreselleşme, mekânsal, kültürel, ekonomik, siyasi, politik, toplumsal gibi birçok unsorda yaşanan değişim ve dönüşümlere ilişkin sürecin nitelendirmesinde kullanılan bir ifadedir. Küreselleşme olgusu temelde bütün bu unsurların karşılaştığı, dönüştürdüğü ve yaratmış olduğu

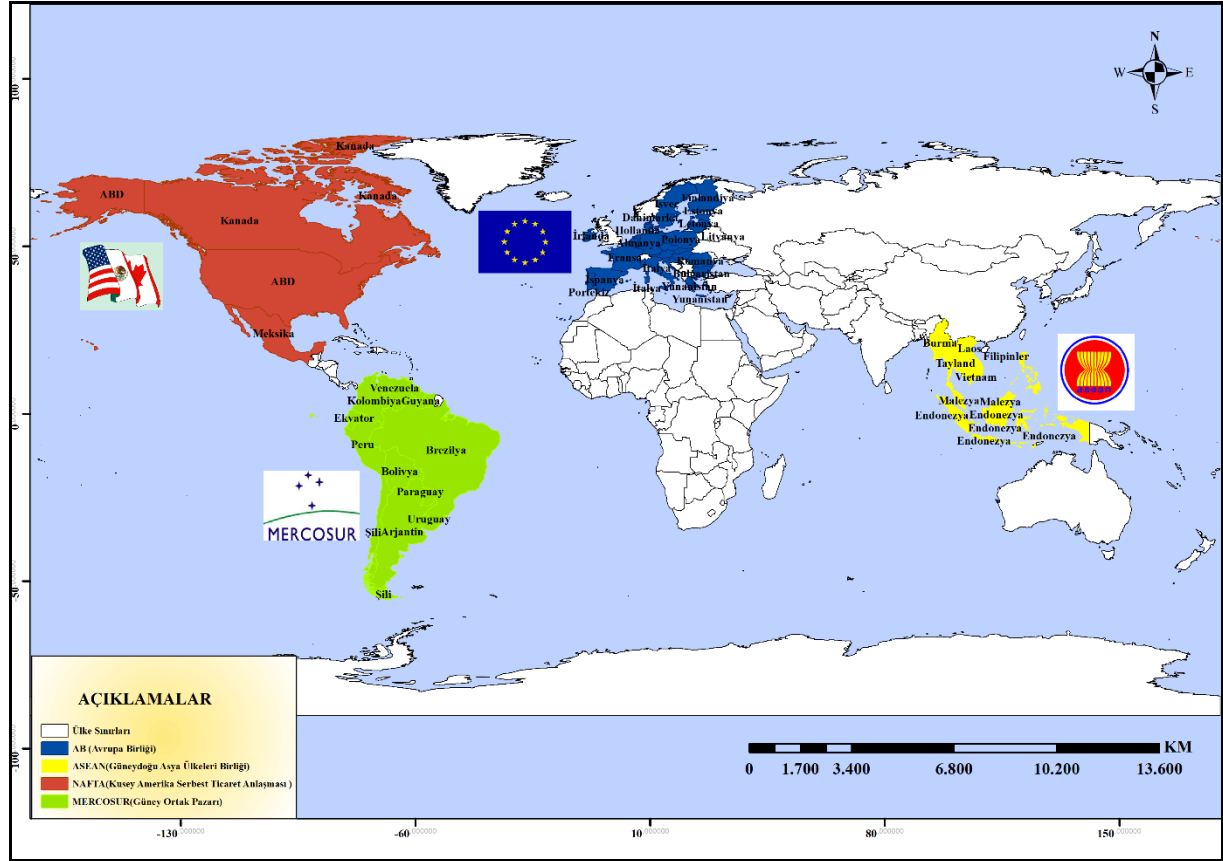
yapıları içeren sürecin kendisi olarak ifade edilir (Ritzer, 2011: 20). Bu temelde küreselleşmenin siyasal, ekonomik ve kültürel küreselleşme olmak üzere üç boyutundan söz edilir (Heywood, 2016: 131, 188). Küreselleşme sürecinin doğurduğu bu üç boyutla ilintili olarak, ortaya çıkan *ulus-üstü*, *ulusal*, *ulus-altı* bölgeciliklerden söz edilir.

Bölgeyi entegrasyon ve iş birliği boyutuyla değerlendirmek yeni bölgecilik yaklaşımında diğer bir analiz yöntemidir (Barbieri, 2019: 431; Şekil 2). Söz konusu yöntemler çok taraflı liberal ağların kurulması ve küreselleşme süreçlerin desteklenmesi açısından yöntemsel çerçeve olarak kabul edilir. Lakin bölgecilik kavramı günümüzde önemli ölçüde farklılaşmıştır. Öyle ki artık bölgeler ve bölgeciliğin, daha önce küresel politikalar ile küresel çok taraflı kurumlar çerçevesinde ele alınmasında yarı-özerk bir rol üstlendiği savunulur. Böyle olmakla birlikte küreselcilikle bölgeciliğin bir birilerine bağlı olma durumlarından dolayı söz konusu özerkliğin sınırlarını belirlemek güçtür. Ancak yine de devletlerin ulusal çıkarlarını yerine getirme gibi bir siyasi içermeye sahip olması nedeniyle politik düzeye daha uygun olması ve bu yönüyle dünyayı farklı bölgelerde düzenleme eğilimine sahip olması, küreselleşmeye nazaran ontolojik açıdan tanımlanması daha kolaydır (Barbieri, 2019: 431).

Şekil 2. 'Bölge'yi entegrasyon ve iş birliği boyutuyla değerlendirmek bölgeyi anlamak adına 'Yeni Bölgecilik' de bir analiz yöntemidir.

Literatürde bölgeciliğin entegrasyon-iş birliği çatallanmasının yanı sıra jeopolitik kaygılardan, güvenlik, tarihsel ve kültürel faktörlere kadar birçok boyutu kapsadığını örneklendirmek adına Trans-Pacific Partnership (TPP) önemli referanslardan bir tanesidir (Barbieri, 2019: 427). Hatta benzer şekilde NAFTA, MERCOSUR, Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi diğer bölgesel gruplar için de, jeopolitik kaygılar tarihsel ve kültürel faktörlerin diğer boyutlarla etkileşimi, ekonomik sektörün yaratmış olduğu bölgesel şeffaflık boyutunu etkileyebilir (Barbieri, 2019: 427; Söderbaum, 2004; Şekil 3).

Şekil 3. Avrupa Birliği (AB), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) gibi farklı dinamiklerle oluşup dönüşerek Yeni Bölgecilik örneği gösteren bazı uluslararası yapılanmalar.

Kaynak: Harita yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bölgecilik fiziki coğrafi çağrışıma sahip doğasından giderek daha derinlikli ve çok boyutlu bir kavramsallaştırmaya geçmiştir. Bu değişimde, başka gerekçeler saymak mümkün olmakla birlikte etkili olan unsurlardan bir tanesi bölgecilik teorileri ile bu teorilerin geliştirildiği siyasi bağlam arasındaki katı karşılıklı bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Bölgeciliğin değişen doğası nedeniyle, onun sahip olduğu bütün değerler açısından küreselleşmeyle aynı görüşleri paylaştığını savunmak oldukça zordur. Diğer bir ifadeyle ekonomik değerler açısından küreselleşmeyi destekleyen bir görünüme sahip olmakla birlikte siyasi değerler açısından bunu iddia etmek zordur (Barbieri, 2019: 430). Örneğin yaklaşımsal temelde bakıldığında neo-işlevselcilik iki dünya savaşının Avrupa kıtasındaki yarattığı yıkımdan sonra ulus-devlet kavramına olan bir şüphecilikle ortaya çıkmış ve hala Avrupa bütünleşmesini (AB bağlamında) açıklamada işlevliliğini korumaktadır. Ancak Avrupa kıtasının dışındaki alanlardaki değişim ve gelişim süreçlerine ilişkin argümanları açıklayıp anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır.

Asamblaj olarak bölge kavramı coğrafi sınırların bölgesel olarak bitişik olup olmamasına bakılmaksızın devletlerarasında kalıcı ilişkilerin kurulmasına engel olmadığı durumları açıklamada en uygunudur (Barbieri, 2019: 431). Bir asamblaj olarak bölge devletlerarası ilişkileri çok boyutlu olarak analiz etmek için uygun bir çerçevedir. Nye bölgeyi devletlerarası coğrafi bir süreklilikten çok karşılıklı bağımlılığa sahip makul sayıda devletlerden oluşmuş bir yapı olarak ifade eder (Keohane ve

Nye, 1987; Nye, 1971). Cantori ve Spiegel ise bölgeleri kültürel, tarihi, etnik, dilsel bağları paylaşan devletlerden müteşekkil bir topluluk olarak ifade ederler (Cantori ve Spiegel, 1970'ten akt. Barbieri, 2019: 431). Hurrell bölge kavramına ekonomik tamamlayıcılık ve organizasyonel homojenliği de ekler (Hurrell, 1995'ten akt. Barbieri, 2019: 431).

Bölgecilik, politika ve uygulamadaki tamamlayıcı ve/veya alternatif olma rolünü akademik açıdan orta düzey analiz sunması yoluyla da korumuştur. Barbieri (2019: 433) aktarımına göre, bölgecilik bölgesel dünya düzenine veya başka yollarla küreselleşmeye götüren bir süreç olarak ifade edilir ve buna gerekçe olarak şu argümana başvurulur. Hemen hemen tüm bölgesel projelerin ortak özelliği, bölgesel kısıtlamadan çok küreselleşmenin sunduğu pazar avantajlarından istifade edilebilmek amacıyla, örgütsel bir refleksle bütünleşmeye ve ortak motivasyona dair bir iradeye sahip olmalarıdır. Bu irade, Batılı bir bakış açısı ve bununla sorunlar yaşayan küreselleşme perspektifine yönelik geliştirilen yeni bir çerçevedir (Barbieri, 2019: 433). Günümüzde bölgelerin, cereyan eden ticaret, çatışma yönetimi, istikrarsızlıklar, demografik, sosyal, kültürel, çevresel krizler, devlet dışı aktörler ulusüstü suç unsurları tehditleri gibi dünya sorunlarının tüm yönlerinin işleyişinde giderek temel bir rol üstlendiği ve hatta artık dünya düzenini oluşturduğu yönünde bir kabul söz konusudur. Bu temelde mevcut bölgeciliğin çok boyutlu ve karmaşık yapısı, bölgecilik ve küreselcilik arasındaki işlevsel ilişkinin odak noktası devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki iç içe geçmiş etkileşimlerin ve bu etkileşimlerin niteliklerinin, düzeylerinin değişmesi, şeklinde evrilmiştir (Barbieri, 2019: 433; Söderbaum, 2003).

Günümüzde uluslararası ilişkilerde artan karmaşıklık, dünyanın geri kalanıyla kıyaslandığında Batı'nın siyasi ve ekonomik ağırlığının görece düşüşüyle birlikte bölgeciliğin, liberalleşmeyi teşvik eden veya devletlerarası çatışmaları önleyen bir araç olmanın ötesine geçerek çeşitli alanlarda ortaya çıkan birçok sorunu ele alan bir araç haline gelmesine neden oldu. Bölgeciliğin perspektif olarak da bir değişim geçirdiği aşikârdır. Bölgeselci yaklaşımda bölgeciliğin doğasının anlamlandırılmasında ağırlıklı olarak odaklanılan husus bölgelerin kendisinden çok onu ortaya çıkaran etmen ve unsurlardır. Öyle ki bu yönüyle artık Avrupa'yı merkeze alan normatif yaklaşımdan ayrılıp ve dünya çapındaki çeşitli bölgesel deneyimlerin köklerine dair daha tutarlı bir teorik anlayışı tasvir etmek için optimum bir başlangıç noktası oluşturma misyonu yüklenmiştir (Barbieri, 2019: 436).

Küreselleşmeyle birlikte var olandan farklı bir bölgeciliğin ortaya çıktığına ilişkin genel bir kabul söz konusu olmakla birlikte bunun ortaya konulmasına dair *ontolojik*, *kavramsal*, *teorik* vb. açıdan tartışmaların süre geldiğini belirtmek mümkündür. 'Yeni Bölgecilik' in küresel dönüşüm içerisindeki rolüne ilişkin ortak görüş kavramın kapsam ve teorik çerçevesine dair görüşlere göre nispeten kesindir. Bölgeselcilik ve küreselcilik, hem *karşıt* hem de *tamamlayıcı* olgular olabilir. Diğer bir ifadeyle birbirlerini dengeleyebilir veya tamamlayabilirler. Küreselcilik ve bölgeselcilik arasındaki bağlamsallığın altında yatan temel sorunun ontolojik ve epistemolojik olduğu kabul edilir. Bu iki olguya atfedilen içeriğe ve bunların karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde ortaya konma biçimine (teori) bağlıdır (Barbieri, 2019: 431).

Bölgeciliğin ontolojik içeriği ise küreselleşmenin çözemediği sorunları ele alarak küreselleşmeyle aynı unsurlara odaklanır bu açıdan yorumlanan bölgeciliğin serbest ticaret ve küresel

açıklığa karşı olmadığı tam tersi tamamlayıcı ve geliştirici olduğu savunulur. Bu bağlamla ilişkili olarak da, ‘Yeni Bölgecilik’, genellikle *açık bölgecilik* kavramına atıfta bulunmanın ve küreselleşme sürecini uygulamanın farklı bir yolu olarak yorumlanır.

Farklı mekânsal ve bağlamsal dinamiklerle ilişkili olarak ‘Yeni Bölgecilik’ literatürde kurumsal/entegrasyonel bölgecilik ile ağ bağlantılı/iş birliği bölgecilik şeklinde de ifade edilir (Katzenstein, 1996; Varró ve Lagendijk, 2013; Yeo, 2010).

‘Yeni Bölgecilik’ i küreselleşmenin teşvik ettiği daha geniş entegrasyon dinamiğine karşı bir tür yeni korumacılık olarak gören neo-liberal anlayış, bölgeciliğin *devletin merkeziliğini kaybetmesini dengelemek için devlet düzenleyicilerinin başvurduğu siyasi bir müdahale* biçimi olarak görmektedir. Küreselleşme daha yüksek seviyelerde politik entegrasyona yol açarak uluslararası ve devlet içinde yüksek politik, hukuki ve ekonomik standartları garanti ettiği gerekçesiyle piyasa entegrasyonunu teşvik etmektedir (Barbieri, 2019: 431). Bu temelde yeni bölgecilik küreselleşmenin *piyasa entegrasyonu* yaklaşımına karşıdır. Ayrıca bölgeciliğe diğer alanlardan da benzer anlamda yorumlar gelmektedir. Örneğin uluslararası politik ekonomi yaklaşımı bölgeciliği bir tür *tamamlayıcı dinamik* küreselleşme olarak yorumlarken, ‘Yeni’ bölgeciliği geniş bir aktörler grubunu içeren, pazar dinamikleri ile toplumsal, kültürel ve örgütsel faktörler tarafından koşullandırması yönüyle niteliksel açıdan yeni olarak ifade eder (Barbieri, 2019: 432).

Yeni dönem bölgecilikte devlet merkezli bölgecilik perspektifinin aksine bölgeye *ilişkisel* bir bakış açısıyla yaklaşılır. Paasi (2021: 28), Katzenstein’e (1996) atfen küreselleşmenin ve uluslararasılaşmanın açık ve gözenekli bölgeler yarattığını belirtir. Bu açıklık ve gözeneklilik ilişkisel yaklaşım, bölgeler ve bölgesel sistemin kendisi hakkındaki teorik tartışmalar için de geçerlidir (Katzenstein, 1996). ‘Yeni Bölgecilik’ kapsamlı çok boyutlu, ekonomi, güvenlik çevre gibi birçok konuyu kapsayan siyasi bir olgu olarak ifade edilir. Böyle olmakla birlikte çoğu araştırmacı siyasi içeriğine vurgu yaparak politik olanın dönüşü olarak yorumlar (Agnew, 2003; Barbieri, 2019; Cox, 2002; Hettne, 2003; Hoshio, 2019; Paasi, 2021; Söderbaum, 2003).

Bölgeler ve bölgecilik belirli koşullar altında, jeopolitik nedenlerle özellikle devletler grubu veya başka bir devletin gücünden istifade etmek veya gücüne karşı koymak için ittifak oluşturma (bölge içinde veya dışında) siyaseti aracılığıyla ortaya çıkabilir (Buzan, 2003; Buzan ve Waever, 2003; Söderbaum, 2005: 222). Bu durumda bölgecilik bir sonuçtan ziyade jeopolitik bir boyuta sahip refleksif stratejik bir unsur olarak yorumlanabilir. Hatta bölgecilikler, var olan küresel dönüşüm sürecinde ulus-devletlerin kültürel, ekonomik, siyasal vb. beka sorunlarıyla başa çıkmadaki en önemli stratejik mücadele araçları olarak görülebilirler.

Küreselleşmenin etkilerinin dünyanın her yerinde aynı sonuçları doğurmadığından, gerçek bölgeselleşme süreci de farklı reflekslerle gelişir. Özellikle ulus-devletlerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkili olarak farklı saiklere sahip bölgeselleşme süreçleri doğmaktadır. Bu bağlamda farklı alanlarındaki koşullar altında etkileşime giren küreselleşme ve bölgeselleşme süreçleri çeşitli bölgeselleşme yolları yaratmaktadır (Hettne, 2003: 24). Bir bölgenin, coğrafi sınırlarını paylaştan, karşılıklı bağımlılığa sahip, kültürel, tarihi, etnik, dilsel ve sosyal bağları olan makul sayıda devletin bir araya gelmesiyle oluştuğu fikri üzerinde durulur. Bunların yanı sıra *güvenlik, ekonomik*

bütünleyicilik ve *örgütsel homojenliğe* vurgular da söz konusudur (Barbieri, 2019: 431; Keohane ve Nye, 1987: 1).

Lakin günümüz konjonktüründe coğrafi sınırların bölgesel temelde bitişik olup olmaması devletlerarası kalıcı ilişkilerin kurulmasının önünde bir engel arz etmez. Söz konusu olan nokta, Batılı olmayan bölgecilik ve bölgesel kurumların, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan, ‘Eski Bölgecilik’ refleksleri barındıran ancak 2000’li yılların başında evrilen AB’nin ve onunla temsil edilen Batılı bölgecilikten son derece farklı özellikler göstermesidir. Zira ASEAN, ECOWAS ve AL (Arap Ligi) gibi bölgesel deneyimler, geleneksel Batılı rasyonalist ve materyalist çerçevelerle açıklanamayan kimlik ve kültürel faktörler tarafından yönlendirilen bir karaktere sahiptirler (Barbieri, 2019: 434). Batılı olmayan bölgecilik genellikle *egemenlik endişeleri* ve *sınırların korunması* tercihiyle şekillenmiştir. Bu nedenle daha *konjoktürel* ve *değişken bir yapı* sergiler. Diğer bir örneğini Doğu Asya bölgeciliği teşkil eder ki, AB bölgesel bütünleşme sürecinden farklı bir şekilde gelişmiştir. Avrupa’da kurumsal yapılanma süreci bölgeciliğin yapılanmasına yol açarken daha sonra ticaret ve ekonominin bölgeselleşmesini tetiklemiştir. Buna karşın Doğu Asya’da bölgecilik, bir bölgeselleşme sürecinin işler hale gelmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Çin devletinin ve özel şirketlerinin bölgesel bir ticaret ve iş ağının yapılandırılmasında uyguladığı güçle ortaya çıkan Çin ekonomik üstünlüğü, ASEAN gibi bölgesel kurumların inşasına yol açmıştır. Asya bölgeselciliği, ASEAN içinde genel olarak paylaşılan mutabakata dayalı karar alma prosedürlerinin benimsenmesine ve Asya’nın toplu savunma karşıtı normuna dayalı devlet egemenliğini koruma eğilimlidir. Bağlayıcı olmayan kurumsal sonuçlara yönelik güçlü bir tercih olup, demokratikleşme konusunda nispeten isteksizdir (Beeson, 2005; Chuan ve Cleary, 1991; Gupta, 2016; Telo, 2007; Yeo, 2010;). Yine bu iki örneğin tersi bir görünüm arz eden, Afrika Birliği ve ECOWAS gibi deneyimler, son derece düşük düzeyde bölgeselleşme ve yüksek derecede bölgeselcilik emareleri taşırlar. Bu da insanî müdahaleler, insan haklarının korunması ve demokrasinin teşvik edilmesine dair olumlu bir yönelimle birlikte sömürge sınırlarının dokunulmazlığına ilişkin endişelerin de azalması demektir (Söderbaum, 2004; Ramutsindela, 2005), (Çizelge 4, Şekil 4).

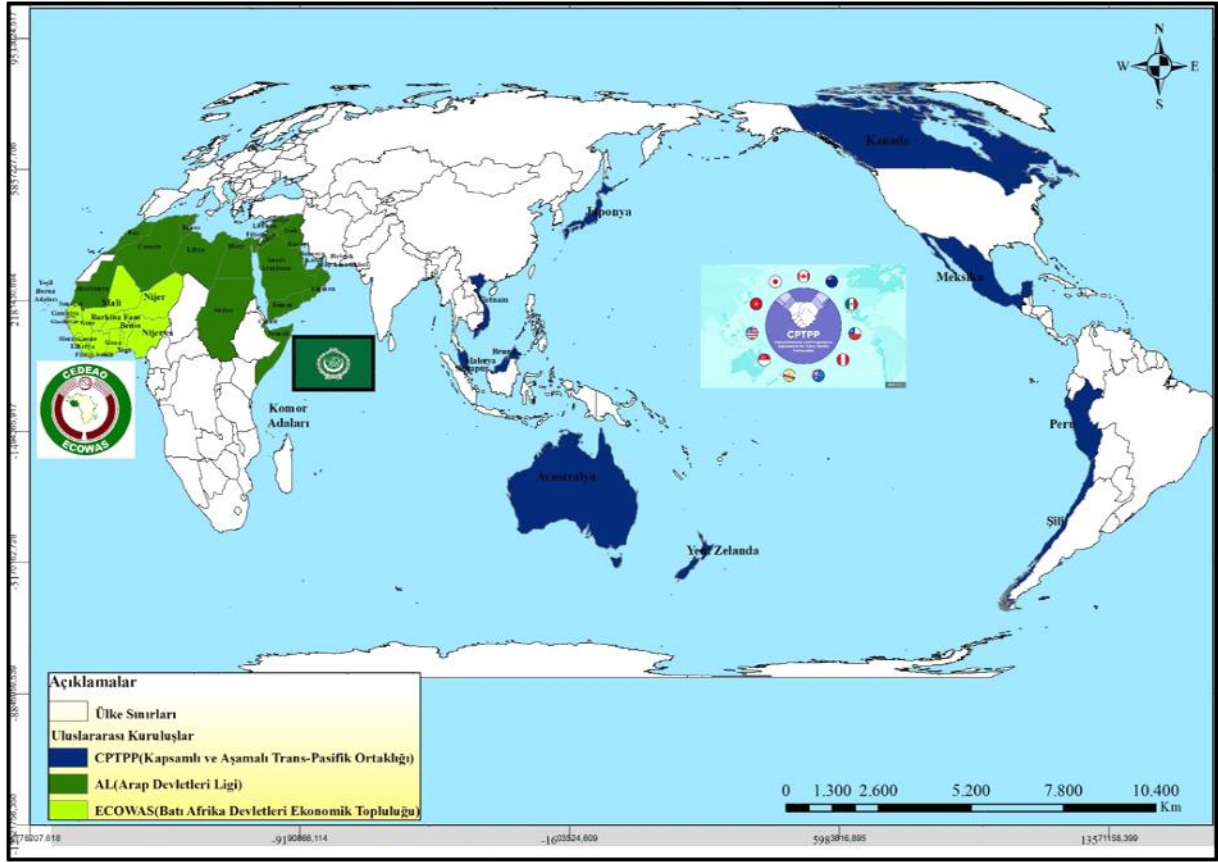
Sömürge sınırlarına yönelik endişenin azalması ECOWAS’ ın jeopolitik kaygılara dayalı yapısal değişikliğiyle ilişkilidir. Birlik 1981 yılından itibaren jeopolitik kaygılarla öncelikli olarak saldırmazlık ve ortak savunma protokollerini uygulamaya başlamıştır, 1993’den sonra ise bölgesel barış, istikrar ve güvenlik gibi konuları da merkezine alarak iş birliğini önemli ölçüde ekonominin yanında güvenlik ve askerî eksene çekmiştir. ECOWAS’ ın ihtiyat birlikleri ESF (ECOWAS İhtiyat Kuvvetleri) ve ECOMOG’ un (ECOWAS Ateşkes İzleme Grubu) oluşturulmasıyla birlikte üyeler içerisindeki siyasî krizlere müdahale süreci de başlamış oldu. 2017’de Gambiya, 2012-2020 arasında Gine Bissau, 1998-2000 arasında Sierra Leone, 2003’de Liberya, 2003-2004 Fildişi Sahili, 2013’de Mali’deki askerî darbelerle karşı yapılan askerî operasyonlar bunlara örnektir. Günümüzde birlik içerisinde Nijer’de yaşanan askerî darbenin yarattığı bir kutuplaşmadan da söz edilebilir ki, Gine, Burkina Faso ve Mali askeri yönetimlerinin Nijer’deki darbe yönetimine, olası ECOWAS askerî müdahalesine karşı destek verebilmeleri durumu söz konusudur. Zaten bu ülkelerdeki (Nijer, Mali, Burkina Faso, Gine) darbeler ve askerî yönetimlerden dolayı üyelikleri askıya alınmış olması kutuplaşmanın diğer yönünü göstermektedir.

Avrupa Birliği (AB) entegrasyon sürecinin en önemli ve hatta tek başarılı örneği olarak ifade edilebilir. Diğer bölgesel deneyimlerin ise kurumsal bir çerçevenin gevşek yapısı ve hatta yokluğu nedeniyle esas olarak iş birliğine dayalı olduğu belirtilir (Mansfield ve Milner, 1999; Söderbaum ve Shaw, 2003; Telo, 2007; Yeo, 2010), (Çizelge 4, Şekil 4).

Çizelge 4. Farklı Bağlamsal Dinamiklerle Şekillenmiş Yeni Bölgecilik Tipleri

YENİ BÖLGEÇİLİK		
KURUMSAL	AĞ BAĞLANTILI /İLİŞKİSEL*	
BATİ TİPİ BÖLGEÇİLİK	ASYA TİPİ BÖLGEÇİLİK	AFRİKA ALT TİPİ (AFRİKA BİRLİĞİ ve ECOWAS)
Yüksek kurumsallık/kurumsal yapılanma	Bağlayıcı olmayan kurumsallık	Başlangıçta ekonomik işbirliği ve sınırların korunması yönünde düşük endişe-Sonrasında artan jeopolitik kaygılar
Ticaret ve ekonomi bölgeselleşmeyi tetiklemiştir	Egemenliğin ve sınırların korunmasına dayalı	
	Ortaya çıkışı konjonktürelidir. Konjonktürel olması nedeniyle geçici/esnektir	
Bölgecilikten bölgeselleşmeye	Bölgeselleşmeden bölgeciliğe	Düşük düzeyde bölgeselleşme / yüksek derecede bölgeselcilik
Devlet egemenliğine dayalı		
Yüksek Entegrasyon	Demokratikleşme konusunda isteksiz	Demokrasinin teşvik edilmesi
Yarı kapalı (kendi içerisinde açık ancak gelişmekte olan ülkelerden olan akıntılara karşı kapalı)		

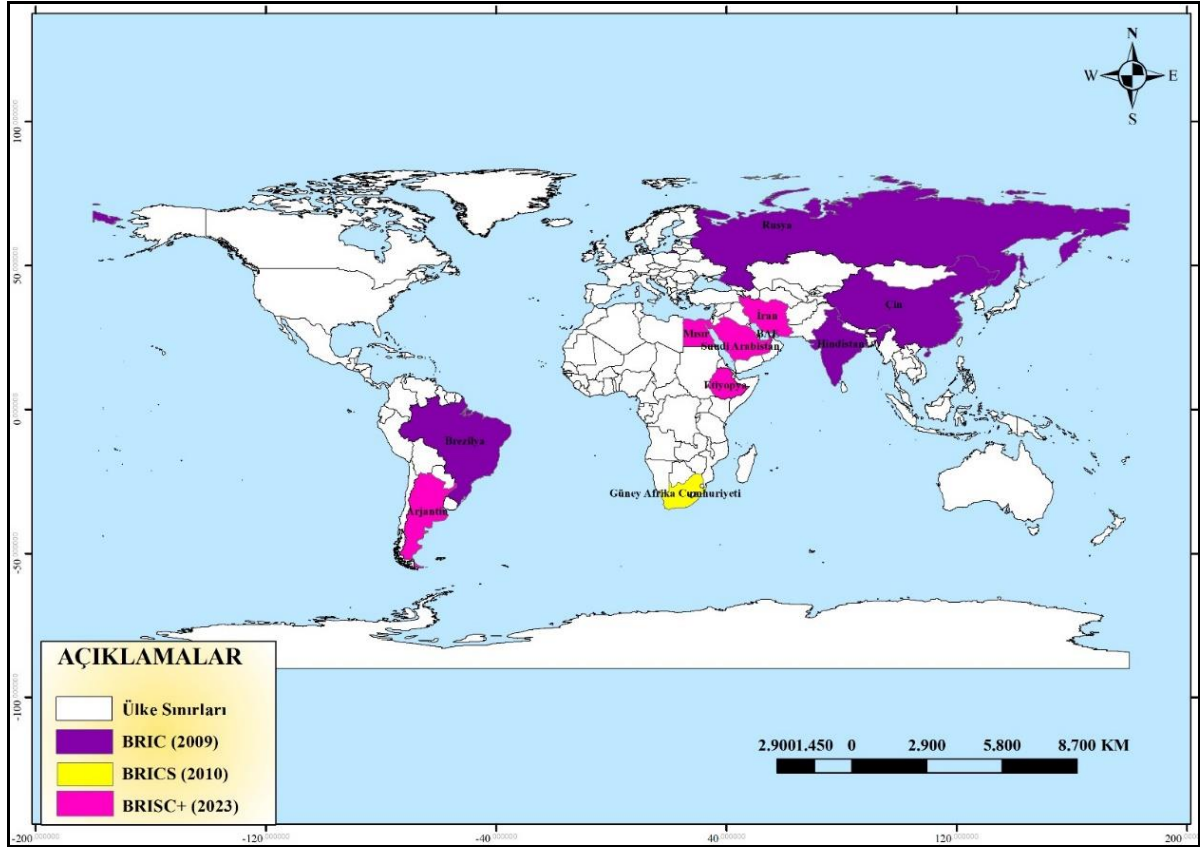
*Buna ilişkin örnekler farklı bağlamlarla ilintili olarak çoğaltılabilir. Yazarlar tarafından literatür çalışmalarından üretilmiştir.

Şekil 4. Trans Pasifik Ortaklığı (CPTPP), Arap Devletleri Ligi (AL), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) gibi kültürel, ekonomik, güvenlik vb. farklı bağlamsal dinamiklerle şekillenen ‘Yeni Bölgecilik’ örneği gösteren bazı uluslararası yapılanmalar.

Kaynak: Harita yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kuruluş sebepleri, mekânsal özellikleri, üye devletlerin özellikleri, büyüme ya da genişleme stratejileri bağlamında önemli ölçüde ‘Yeni Bölgecilik’ çerçevesine uyan bir başka örnek Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti ülkelerinin oluşturduğu birlik BRICS’ dir. Hatta kurucu ülkeler, kuruluş zamanı ve amaçları yönüyle diğer örgütlerle karşılaştırıldığında adeta ‘Yeni Bölgecilik’ kavramının tam karşılığı gibidir. Tek kutuplu küreselin ürünü olarak doğsa da, ona karşı alternatif çok kutupluluğu benimsemekte, gelişmiş *merkeze* karşı gelişmekte olanı önceleyen *çevre* ülkelerin oluşturduğu yeni bir alternatif dünyayı savunmaktadır. Bu bağlamda ilk zamanlarda G7’nin alternatifi olacağı beklentisi oluşmuştur. Kuruluşu 2009’da BRIC olarak doğan birlik, sonrasında genişleyerek BRICS’ e evrilmiştir. 2023 yılı itibarıyla BRICS Plus (BRICS+) olarak büyüme politikasını sürdüren birlik coğrafi yakınlığı temel almayan ilkelerle genişleme eğilimindedir (URL, Şekil 5). Özellikle bu yönüyle NAFTA, ECOWAS vb. gibi örgütlerden ayrılarak doğrudan dünyanın bir kıtasına, okyanusuna veya herhangi bir kısmına konumlandırılamaz.

Şekil 5. ‘Yeni Bölgecilik’ Örneği Olarak BRICS’in 2009’dan 2023’e genişleme süreci.

Kaynak: Harita yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bölgecilikler arasındaki bu farklılaşma dünya genelindeki yapısal farklılıkların varlığına gösterge olarak sunulur. Ayrıca günümüz bölgeciliği, sadece ticari serbestleşme, demokrasilerin teşviğiyle güvenliğin sağlanmasına yönelik bir strateji olarak yorumlanamayacak kadar geniş kapsamlı dinamiklere sahip bir olgudur. Uluslararası sistemdeki artan bu karmaşık yapı, Avrupa bütünleşme modelinde ele alınan söz konusu bu dinamiklerle açıklanamayacak iklim değişikliği, mülteci akışları, mali dalgalanma ve ulus ötesi suç faaliyetlerine eğilimli devlet dışı aktörler gibi daha farklı bir içeriğe sahiptir. Niteliksel anlamda farklılaşan doğasına rağmen uluslararası ilişkiler temelinde düşünüldüğünde stratejik açıdan başarılı bir role sahip olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Bu temelde de bölgeciliğe dair literatürdeki son dönem araştırmaların belli bir bölümü bu bölgesel farklılıkların tespitine yöneliktir. Çoğu zaman çalkantılı liberalleşmeye karşı bir tür düzen ve kontrol sağlamaya dair bir yanıt olarak yorumlanabilir (Hettne, 2003: 22). Küreselleşmeyle birlikte siyasi alanda ekonomik ve sermaye gibi unsurlarla ilişkili olarak ulus devlete atfedilen edilgen durumun bölgecilikle birlikte etken bir hal aldığı ve ulus devletin refleksif bir unsur olarak konumlanabileceği belirtilebilir. Küreselleşmeyle ilintili olarak savunulan geçirgenliğin ve akışkanlığın her yöne ve keyfi olmadığı, buradaki temel ve belirleyici gücün halen en büyük teritoryal tekabül yet olan ulus-devlet olduğu gerçeği göz önünde bulundurulunca bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Bu açıdan bölgecilik küreselleşmenin bir ürünü değil bir alternatifi olarak da nitelendirilebilir. Bu temelde bölgecilik oluşan ‘Yeni’ dünya düzeninde küreselleşmenin bir sonucu değil, var olan düzenin açıklanması ve politik olanın dönüşü olarak, küreselleşmeye tepki ya/ya da

alternatif bir unsur olarak yorumlanabilir. Hatta akışkanlık ve geçirgenlikle karakterize edilen küreselleşmenin az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yönelik insan, sermaye akışı vb. unsurlar temelinde akmayan yapısı göz önünde bulundurulduğunda küreselleşme denilen olgunun gerçekte yeni tür bir bölgecilik olarak ifade edilebileceği ideasını bile olanaklı hale getirir.

6. Tartışma ve Sonuç

Öncelikle burada belirtilmesi gereken, değişken yapısıyla kalıplara sığmayan, şekil almayan, ele avuca gelmeyen bir yapıya dair ilkeler, sebepler, programlar içeren sistematik bir çerçeve çizmenin zorluğunun literatüre yansımış olmasıdır. Literatürde ‘Yeni Bölgecilik’, adına coğrafi bağlamı aşan özellikleriyle farklı ve yeni bir formdan söz edilse de mesafeyi, sınırdışlığı ve yerelliği aşarak çok boyutlu iş birliğine dayanan yapısıyla adeta *amorfo* bir profille varlık göstermektedir. Zıtlıkların oluşturduğu tanımsızlık adeta ‘Yeni Bölgecilik’ in ana özelliği gibi durmaktadır. Aslında burada adını koymakta zorlandığımız *muğlaklık* veya *bulanıklık* durumu dünya siyasi ve iktisadi ilişkilerinin genel mahiyetini ve geldiği son durumu da göstermesi noktasında oldukça manidardır.

Bunların yanında ve bir zıtlık olarak ‘Yeni’ nin tek tipleştirilemeyeceği gerçeğinden hareketle çeşitlerine dair farklı formlardan söz etmek de mümkündür. ‘Yeni Bölgecilik’, ekonomi, güvenlik, çevre, kültür, ideolojik ve diğer konuları içeren kapsamlı, çok boyutlu siyasi bir olgudur. Bu çok boyutluluk ona mekânsal ve konjonktürel açıdan da bir çeşitlilik sağlamaktadır. Tezahür ettiği mekânın dinamikleriyle ilişkili olarak kavramsal, olgusal, teorik/ yaklaşımsal vb. açıdan da farklılaşmaktadır. Bu temelde günümüz konjonktüründe denilebilir ki sınırlar, kimlik vb. gibi bölgeyi şekleştiren temel unsurlara sahip olmak koşuluyla her mekânın siyasi ve ideolojik dinamikleri kendisine has bölgesel olgu ve pratiklerini yaratmaktadır. Bu anlamda her mekânın sosyo-kültürel, siyasal gerçekliği bir var olma stratejisi olarak ona özgü bölgesel teşebbüsler doğuracaktır. Siyasi konjonktüre bağlı olarak bölgesel teşebbüsler ulusal ve/veya ulus-üstü aktörlerin bir var olma stratejisi olarak sürekli bir devinim halinde süregidecektir. Bu yönüyle siyasi içermeye sahip bir olgu olarak çok sayıda strateji, yer ve ölçekte olacaktır. Bu da coğrafya biliminin önemli olgularından biri olan bölgenin uluslararası ilişkiler vb. birçok bilim alanında dünyada yaşanan gelişim ve dönüşümleri açıklama, tanımlama ve anlamlandırmada küreselleşme gibi olgulara araç olacağını göstermektedir. Bu temelde bölgeciliklerin her biri, kendi ayırt edici, alternatif bölgesel coğrafyalarını üreten farklı süreçleriyle karakterize kazanacaklardır. O halde dünya çapında özgün bölgeciliklerin varlığı söz konusuysa bir tek ve tek tip bölgeselleşmeden söz edilemeyecektir. Bu bağlamda tüm bölgeselleşmeleri kapsayan teorik yaklaşım nasıl olmalıdır, sorusunun cevabı olarak tek bir teorik çerçeveden ziyade var olan ya/ ya da olabilecek teorik çerçevelerin ortak ve asli unsurlardan söz edilebilir. Bu unsurları ulus-devlet, ortak çıkarlar, kültürel dinamikler ve karşılıklı bağımlılıklar, şeklinde sıralamak mümkündür.

Küreselleşmeye alternatif mi yoksa onun içerisinde onu destekleyen bir mekanizma mı sorularından öte ‘Yeni Bölgecilik’ küreselleşmeyle birlikte küresel bir ilişki şekli olarak doğmuş çok yönlü, çok boyutlu ve oldukça kompleks bir olgudur. Temel saikler küreselleşmenin getirdiği süreçlerden müteşekkildir. Zaman zaman ve yer yer lokal niteliklerin baskın olduğu bir çerçeveye görünse ve temsil edilse de küresel bir ilişki şeklidir. Diğer bir ifadeyle küresel akıntıları çok aktörlü

esnek bir yapıyla yönlendirme ve yönetme girişimi olarak da ifade etmek mümkündür. Coğrafi bağlamda konum ve adlandırma bağlamında sınırlı düzeyde lokal etkilere sahip gibi görünse de ilişkiler ve etkileri bağlamında küresel sonuçları olan bir yapılaşmadır. Küresel kaynaklı ve küresele karşı zıtlıkların birlikteliği şeklinde tanımlanabilir.

Tüm bu yönleriyle ‘Yeni Bölgecilik’ küresel akıntıların ve iş birliklerinin mekânsal uzantısı, katalizörü gibi bir işlevle karakterize edilse de küresel akıntı ve işbirliklerini yeniden şekillendiren özne vasfıyla da karakterize edilmelidir. Hem araçsallığın hem de fail olarak yönetselliğin bir arada yürüdüğü yeni bir yapılaşma modelidir. Bilhassa, şekillenen ve şekil veren ya da etkileyen ve etkilenen yapısı, yeniden üretilen kompleks özellikleriyle yapıdan çok yapılaşma sürecine işaret etmektedir. Tek yönlü olarak araçsallık ve sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinden yaklaşılarak tanımlama yoluna gitmek, ‘Yeni Bölgecilik’ in uluslararası arenadaki kompleks olgusalılığıyla örtüşmemektedir. Aksine yapılaşmacı bir bütünlükle bakıldığında diğer bir ifadeyle devingen ve sürekli oluş halindeki yapısı, çok yönlülüğü, fail, sebep-sonuç rollerini zamansal ve mekânsal bağlamda aynı anda üstlenmesi hasebiyle eş zamanlı ve eş mekânlı olarak işlerlik bulduğunu kabul ederek tanımlamanın isabetli olacağı kanaatindeyiz. Bu da ağ bağlamsallığın değişkenliğiyle hareketli ve amorf bir eksende zamanın ruhuna uygun bir karaktere vurgu yapmaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus ‘Eski’ den ‘Yeni Bölgecilik’ e geçiş *mekân siyasetinin değişmesi olarak tanımlanabilir mi*, bu bağlamda ‘Yeni Bölgecilik’ uluslararası siyasalın mekânsızlaşması anlamına gelebilir mi, sorunsalıdır. Zira ilişkiyel temellere dayalı olan ‘Yeni Bölgecilik’ te mesafenin büyüklüğü ya da küçüklüğü aktörler arası (devletlerarası ve diğer aktörler) ilişkilerin kalıcılığı ya da geçiciliği hususunda mekân belirleyiciliğini eskiye kıyasla yitirmiştir. Buradaki mekânsızlaşma metaforu siyasal bölgeler için bütünleşik coğrafi bir alanın olmamasına vurgu için kullanılmıştır. Mekânsızlaşmadan kastedilen, mesafelere dayalı Öklid geometrisine dayalı bir mekândan ağsal ilişkilerden oluşan, daha kompleks, hiyerarşiden uzaklaşan holistik bir mekâna evrilmiştir. Bu da yeni bölgecilik anlayışıyla şekillenen uluslararası ilişkilerin başka yeni sorunsallarla ve yeni modellerle çözümlenebileceği gerçeğine işaret etmektedir.

Notlar

¹Tarihsel Analiz Yöntemine ilişkin daha geniş bilgi için bakınız;

1- Mahoney, James, (2022), “Karşılaştırmalı Tarihsel Analizde Nedensel Değerlendirme Stratejileri”. Sosyal Bilimlerde Karşılaştırmalı Tarihsel Analiz (Ed. James Mahoney-Dietrich Rueschemeyer) (Çev. Murat Çiftkaya) içinde Küre Yayınları, s. 337-370.

2- Katznelson, Ira, (2022), “Dönemleştirme ve Tercihler, Karşılaştırmalı Tarihsel Sosyal Bilimlerde Amaçlı Eylem Üzerine Düşünceler”. Sosyal Bilimlerde Karşılaştırmalı Tarihsel Analiz (Ed. James Mahoney-Dietrich Rueschemeyer) (Çev. Murat Çiftkaya) içinde Küre Yayınları, s.275-304.

3- Kaya, İlhan, (2014) İlhan Kaya, (2014). “Nitel Araştırma Yöntemleri”. Coğrafya Araştırma Yöntemleri. (Ed. Yılmaz Arı-İlhan Kaya). içinde. (1. Baskı).Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği, s. 265-298.

² Bölgecilikle ilgili akademik tartışmaların entelektüel köklerine ve bölgeciliğe dair tartışmalarda odaklanılan bölgecilik sınıflandırmalarında ‘Erken’, ‘Eski’, ‘Yeni’ ve ‘Karşılaştırmalı’ bölgecilik şeklinde ayrımlar söz konusu olmakla birlikte burada ‘Eski’ ve ‘Yeni’ bölgeciliğe odaklanmıştır. Zira pek çok bilim insanına göre gönüllü ve kapsamlı bölgecilik İkinci Dünya Savaşı dönemiyle ön plan çıkan ‘Eski’ bölgecilikle özdeşleştirilir. Ayrıca ‘Yeni’ bölgecilik de Soğuk Savaş sonrası dönemdeki oluşumlarla birlikte bölgeciliğin yeniden ön plana çıkışını temsil eder. Buna istinaden eldeki çalışmada tartışmanın yakın dönemdeki ana hatlarını oluşturan ‘Eski’ ve ‘Yeni’ bölgecilik ele alınmıştır. Buna dair geniş bilgi için bakınız, Söderbaum, Fredrik 2015: Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field,

KFG Working Paper Series, No. 64, October 2015, Kolleg-Forschergruppe (KFG) “The Transformative Power of Europe“, Freie Universität Berlin).

³ Bölgeyle bağlantılı tanımı belirsiz olan diğer bir ifade de ‘Bölgesel Organizasyon’dur. Bazı bölgesel organizasyonlar, dünya sisteminin belli bir örgütsel basamağı olarak görülen Birleşmiş Milletlerce açıkça tanınmış olsalar da diğer bir kısmı ise kendiliğinden gelişmekte ve girift bir meşruiyet problemleri yaratmaktadır (Hettne ve Söderbaum, 2000: 458; Hettne, 2008: 88-89). ‘Bölgesel organizasyon’ ‘Yeni Bölgecilik’e ilişkin bölgeselleşme süreçleri bağlamında düşünüldüğünde uluslararası tanınırlık açısından bazı boyutlarıyla tartışılabilirler. Zira bazen iki devlet bazen de birden çok devlet arasındaki işbirlikleri temelinde oluşan bölgesel organizasyonların uluslararası zemindeki meşruiyetleri taraf olan devletlerle sınırlı kalabilmektedir.

⁴ Modern devletin kökenleri Orta Çağ Avrupası’ndaki yönetsel temelde değişiminin başlangıcı olarak kabul edilen Otuz Yıl Savaşları’nı sonlandıran Vestfalya Barışı’yla temellendirilmektedir. Bundaki temel etken ilgili metinde yer alan toprak egemenliği ilkesinin işlerlik kazanmasıyla ilintilidir. Ki bu da ulus-devletin teritoryallik temelinde devleti hem içi hem de devletler arası arenada başat aktör olma rolünü kazandırmasıyla ilişkilidir.

Bu hususta daha geniş bilgi için bakınız; Heywood Andrew. (2019). *Siyaset*. (20. Baskı), Ankara: Felix Kitap. (s.104).

Michael G. Roskin. (2016). *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. (8. Baskı), Ankara: Liberte Yayınları. (s.3-5).

Teşekkür ve Bilgilendirme

Mevcut, çalışma 21-23 Haziran 2023 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi’nde düzenlenen, 3. Uluslararası Coğrafya Kongresinde “Siyasi Coğrafya Yönüyle, Küresel İlişkilerin Mekânsal Yansıması ya da Teritoryal Alternatifi Olarak ‘Yeni Bölgecilik’ başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi (BUÜ) Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından 1220 ID numarasıyla desteklenen doktora tez projesi kapsamında üretilmiştir. Projemizi destekleyerek siyasi coğrafya alanında çalışmalar yapmamıza olanak sağlayan BUÜ ve BAP birimi yöneticilerine teşekkür ederiz.

Referanslar/References

- Agnew, J. (2009). *Globalization and Sovereignty*. United States of America: by Rowman & Littlefield Publishers, Inc..
- Agnew J. (2003). *Geopolitics: Re-Visioning World Politics*: Second Edition, London: Routledge.
- Allen J., Massey D., Cochrane A. (1998). *Rethinking the Region*. London: Routledge.
- Amin A. (1999). An institutionalist perspective on regional economic development. *International Journal of Urban and Regional Research*, 23(2), 365–78. doi: 10.1111/1468-2427.00201
- Barbieri, G. (2019). Regionalism, globalism and complexity: a stimulus towards global IR?, *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 4(6), 424-441. doi:10.1080/23802014.2019.1685406
- Beeson M. (2005). Rethinking regionalism: Europe and East Asia in comparative historical perspective, *Journal of European Public Policy*, 12(6), 969-985, doi: 10.1080/13501760500270620
- Boås M., Marchand M. H., Shaw Timothy M. (2003). The Weave-World: The Regional Interweaving of Economies, Ideas and Identities, *In Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw (Eds.), Theories of New Regionalism*, (197-210). London: Palgrave, Macmillan.
- Buzan B. (2003). Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World, *In Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw (Eds.), Theories of New Regionalism*, (140-160). London: Palgrave, Macmillan.
- Buzan B., Waever O. (2003). *Regions and Powers The Structure of International Security*. Cambridge University Press.
- Charron, A. Diener, A. C. (2015). Political geography, new regionalism, and rescaling identity. *The SAIS Review of International Affairs*, 35(2), 13-20. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/27000993> adresinden edinilmiştir.

- Chuan K. G., Cleary M. C. (1991). Geography in the ASEAN Region. *The Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers)*, 23(4), 318-322.
- Cox, K. R.(2002). *Political Geography: Territory, State and Society*, Blackwell Publishers Ltd .108 Cowley Road Oxford.
- Gupta K. (2016). Global politics and theories of regional organisations. *Kapur Surya Foundation. World Affairs: The Journal of International Issues*, 20(3), 16-31.
- Hameiri, S.(2013). Theorising regions through changes in statehood: rethinking the theory and method of comparative regionalism. *Cambridge University Press. Review of International Studies*, 39(2), 313-335. doi:10.1017/S026021051100074X
- Harrison, J. (2013). Configuring the new 'Regional World': On being caught between territory and networks, *Regional Studies*, 47(1), 55-74, doi: 10.1080/00343404.2011.644239
- Hettne, B. (1999). Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation, *In, Björn Hettne, András Inotai and Osvaldo Sunkel (Eds.), Globalism and the New Regionalism*, (1-24). London: Palgrave, Macmillan.
- Hettne, B. (2003). The New Regionalism Revisited, *In, Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw (Eds.), Theories of New Regionalism*, (22-42). London: Palgrave, Macmillan.
- Hettne, B. (2005). Beyond the 'new' regionalism, *New Political Economy*, 10(4), 543-571, doi: 10.1080/13563460500344484.
- Hettne, B. (2008). Teori ve pratikte güvenliğin bölgeselleşmesi, *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 87-106. https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39260/462354#article_cite adresinden edinilmiştir.
- Hettne, B., Söderbaum, F. (2000). Theorising the rise of regionness, *New Political Economy*, 5(3), 457-472. doi: 10.1080/713687778
- Heywood A., (2016). *Küresel Siyaset*, (Çev. Nasuh Uslu-Haluk Özdemir), (4. Baskı), Ankara: Adres Yayınları.
- Hidle, K., Leknes, E. (2014). Policy strategies for new regionalism: Different spatial logics for cultural and business policies in Norwegian city regions, *European Planning Studies*, 22(1), 126-142. doi: 10.1080/09654313.2012.741565
- Hoshiro, H. (2019). Does regionalization promote regionalism? Evidence from East Asia, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 8(2), 199-219, doi: 10.1080/24761028.2019.1693944
- Jones, M. (2022). For a 'new new regional geography': plastic regions and more-than-relational regionality, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 104(1), 43-58, doi: 10.1080/04353684.2022.2028575
- Jones, M., Paasi, A. (2015). Introduction, *In, Jones Martin and Paasi, Anssi. (Eds.), Regional Worlds: Advancing the Geography of Regions*, (1-10). London: Routledge.
- Katıtaş G. (2019). Asya'da Çin ve Rus bölgeselciliği: Modern İpek Yolu projesi ve Avrasya ekonomik birliği, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 7, 119-141. doi: 10.14782/ipsus.594463
- Katzenstein, P. J. (1996). Regionalism in Comparative Perspective, *Cooperation and Conflict, ARENA Work-ing Paper no, I*, 31(2), 123-159.
- Kaya, S. (2023). Bölgeselcilik tartışmaları ışığında Merkezi Asya'nın güvenlik mimarisini anlamak, *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 187-224. doi:10.30626/tesamakademi. 1245686
- Keating K. (1998). The new regionalism in Western Europe: Territorial restructuring and political change. *Northampton: Edward Elgar Publishing*, pp. ix. 242.
- Keohane O.R., Nye, Jr. J. (1987). Power and interdependence revisited, *International Organization*, 41(4), 725-753. <https://www.jstor.org/stable/2706764> adresinden edinilmiştir.
- Mansfield D. E., Milner V. H. (1999). The new wave of regionalism, *International Organization*, 53(3), 589-627. <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/7064291.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Mittelman, J.H. (1999). Rethinking the 'New Regionalism' in the Context of Globalization, *In, Björn Hettne, András Inotai and Osvaldo Sunkel (Eds.), Globalism and the New Regionalism*, (25-53). London: Palgrave, Macmillan.
- Mittelman, J.H. (2000). *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*. Princeton University Press
- Murdoch, J.(2006). *Post-Structuralist Geography: A Guide to Relational Space*. e Publications.
- Murphy, A. (1991). Regions as social constructs: the gap between theory and practice, *Progress in Human Geography*, 15 (1), 22-35. doi:10.1177/030913259101500102.
- Mehmetçik, H. (2019). Bölgeselcilik çalışmalarında bölgeler arası ve bölgeler ötesi ilişkiler: Avrupa Birliği ve Afrika Birliği

- ilişkileri örneği, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 7, 72-84. doi: 10.14782/ipsus.594454
- Nye, J. S.(1971). *Peace in parts; integration and conflict in regional organization*. Boston: Little, Brown, <http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015012099134>
- Paasi, A. (1986). The institutionalisation of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity, *Fennia*, 16, 105–146.
- Paasi, A. (1991). Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life, *Environment and Planning A*, 23 (2), 239–256. doi: 10.1068/a230239
- Paasi, A. (1996). *Territories, Boundaries and Consciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: John Wiley.
- Paasi, A. (2009). The resurgence of the ‘region’ and ‘regional identity’: Theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe, *Review of International Studies*, 35(1), 121-146. doi:10.1017/S0260210509008456
- Paasi, A. (2010 a). Regions are social constructs, but who or what 'constructs' them? Agency in question. *Environment and Planning A*, 42, 2296 -2301. doi:10.1068/a42232
- Paasi, A. (2010 b). Re-visiting the region and regional identity: theoretical reflections with empirical illustrations, In, *Barndon Randi, Oye Ingvild and Asbjorn Engevik, (Eds.), The Archaeology of Regional*, (15-33). London: The Edwin Mellen. Technologies.
- Paasi, A. (2020). Regional Geography. In, *Audrey Kobayashi, (Ed.) International Encyclopedia of Human Geography*, (pp. 309–320). (2nd edition): Publisher: Elsevier. doi:10.1016/B978-0-08-102295-5.10694- 8
- Paasi, A. (2021). From bounded spaces to relational social constructs: conceptualization of the region in geography. In, *Paul J. Kohlenberg and Nadine Godehardt (Eds.), The Multidimensionality of Regions in World Politics*, (pp.7-35). London: Routledge. doi:10.4324/9780429319853
- Paasi A. (2022). Examining the persistence of bounded spaces: remarks on regions, territories, and the practices of bordering, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 104(1), 9-26. doi: 10.1080/04353684.2021.2023320
- Paasi A., Harrison J., Jones M. (2018). New consolidated regional geographies, In *Anssi Paasi, A, John Harrison and Martin Jones (Eds.), Handbook on the Geographies of Regions and Territories*, (1-20). Cheltenham: Edward Elgar.
- Paasi, A., Zimmerbauer K. (2016). Penumbral borders and planning paradoxes: Relational thinking and the question of borders in spatial planning. *Environment and Planning A*, 48 (1), 75–93. doi: 10.1177/0308518X15594805
- Prytherch, D. L. (2009). New euroregional territories, old Catalanist dreams? Articulating culture, economy and territory in the Mediterranean Arc.European. *Urban and Regional Studies*, 16(2), 131-145. doi: 10.1177/0969776408101685
- Perrin, T. (2012). New Regionalism and Cultural Policies: Distinctive and Distinguishing Strategies, from Local to Global, *Journal of Contemporary European Studies*, 20(4), 459-475. doi: 10.1080/14782804.2012.737663
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. (1. Baskı).İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Soja E. (1989). *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. New York: Verso.
- Söderbaum, F. (2003). Introduction: Theories of New Regionalism, In, *Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw. (Eds.), Theories of New Regionalism*, (1-21). London: Palgrave. Macmillan.
- Söderbaum, F. (2004). *The Political Economy of Regionalism The Case of Southern Africa*, London: Palgrave Macmillan.
- Söderbaum F. (2005). The International Political Economy of Regionalism, In, *Nicola Phillips (ed.), Globalizing International Political Economy*, (221-245). Basingstoke: Palgrave.
- Söderbaum F., Shaw T. M.. (2003). Conclusion: What Futures for New Regionalism? In, *Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw. (Eds.) (2003) Theories of New Regionalism*, (211- 225). London: Palgrave Macmillan.
- Telo M. (2007). Introduction: Globalization, New Regionalism and the Role of the European Union. In, *Mario Telò.(Ed), This European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*, (1-18). Aldershot: Ashgate.
- Tunon J. (2010). *From regionalism to regionalization*. Universidad Carlos III de Madrid, Spain. Editorial Arrangement of sociopedia.isa.
- Turnock, D. (1967). The Region in Modern Geography. *Geographical Association*, 52(4), 374-383.. <https://www.jstor.org/stable/40566680>
- URL. 30.10.2023 tarihinde <https://infobrics.org/page/history-of-brics/> adresinden erişilmiştir.

- Valerià P., McKenzie H. F. (2015). About time the regions were recognised: Interpreting region-building in Western Australia, *Australian Geographer*, 46(3), 363-388, doi: 10.1080/00049182.2015.1049242
- Varró K., Legendijk A. (2013). Conceptualizing the region – in what sense relational?, *Regional Studies*, 47(1), 18-28, doi: 10.1080/00343404.2011.602334
- Yeo, L. H. (2010). Institutional regionalism versus networked regionalism: Europe and Asia compared, *International Politics*, 47(3/4), 324–337. doi: 10.1057/ip.2010.18